

או - במי שייחד לו מצוה אחת ולא עבר עליה מימיו [כגון כבוד אב ואם].

שנים ואי אתה מונה ימים לשנים, וא"כ זה השלים שנותיו י"ג באחד באדר.

[ומ"מ לגבי תאומים, כגון שנולד הראשון בל' אדר א' לפני השקיעה, והשני נולד בתחילת חודש אדר ב' (א' אדר ב) אחרי צה"כ - לא אמרין שהשני יחשב כ"בכור" ויטול פי שניים, וכמ"מ מהר"י מיץ שם: "ומכל מקום נראה לי אם היו תאומים לוקח ראובן חלק בכורתו כי בפטר רחם תליא מילתא".]

וכותב הבית יוסף, שהאגור למד כן מסוגית הגמ' בערכין (לא), "אמר ר' אבא בר ממל, מכר שני בתי ערי חומה, אחד בט"ו באדר ראשון ואחד באחד באדר השני, זה שמכר לו באדר השני כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה, זה שמכר לו בט"ו של אדר הראשון לא עלתה לו שנה עד ט"ו באדר של שנה הבאה". וכיוצא"ב אמר ר' אבא בר ממל, "ונולד לו שני טלאים (בכורות שמוזהר לאכלן תוך שנתן) אחד בט"ו של אדר ראשון ואחד באחד באדר השני, זה שנולד בא' באדר השני כיון שהגיע יום א' באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה, זה שנולד לו בט"ו באדר הראשון לא עלתה לו שנה עד ט"ו באדר של שנה הבאה".]

וכותב הב"י, דאין לומר דשאני גבי בתי ערי חומה דכתיב (ויקרא כה, ל) "תמימה" ובכור יליף מיניה בגזירה שוה דשנה שנה, אבל להשלמת י"ג לא, שהרי כתוב בהגהות מרדכי שכתבתי בסמוך דחודש העיבור הוי בכלל, וא"כ כי היכי דליכא למימר בבתי ערי חומה ובכור דאותו של ט"ו באדר ראשון משלים שנה לט"ו שבט, הכא נמי לענין השלמת י"ג שנה, אותו שנולד בכ"ט לאדר ראשון לא אמרין דמשלים שנה בכ"ט לשבט אלא צריך להמתין עד כ"ט באדר.

ובאמת כבר הקשה כן הרא"ש (שם בערכין עה"ד אות ח בשיטמ"ק) מנא לן שבר מצוה אינו שסי"ה ימים - דהיינו ששם יש מקור צריך "שנה", אבל כאן מהיכי תיתי דלא בסגי ביי"ב חודש ויחשב כ"גדולי" כבר בט"ו שבט? ומתוך או שזה הלכה למשה מסיני, או דילפינן שנה מיוצא צבא ע"ש.

נולד בשנה פשוטה ושנת הבר מצוה מעוברת

[ב] ועתה נברר את הדין בציור ההפוך, במי שנולד בשנה פשוטה בחודש אדר, מתי חוגג את הבר מצוה בשנה מעוברת? (וזה יהיה לנו פתח לברר וללבן את המושג של 'אדר ראשון' ו'אדר שני').

הרמ"א (נה, ז) מביא בשם המהר"י מיץ (סי' ט): "מי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני".

והמעייין בדבריו בפנים הוא כותב, שאם אחד נולד באדר ראשון ואחד באדר שני ובשנת שלש עשרה יהיה גם כן עיבור, אז ודאי היינו אומרים הנולד בראשון יהיה בר מצוה באדר הראשון והשני בשני, ואמרין סוף דינא כתחילת דינא והאי בדידיה והאי בדידיה, ולא אמרין שגם לראשון נתעברה השנה וחדש אחרון עולה לכאן ולכאן כלומר לזה ולזה, אלא אמרין מי שנולד בחדש העיבור נתמלאה סאתו ושנתו בחדש העיבור, ומי שנולד בחדש הפשוט נתמלאה סאתו ושנתו בחדש הפשוט. אבל אם נולד

* אולם המג"א (נה, ז) חולק שגם בכ"ג אינו נעשה בר מצוה עד אדר הב', וז"ל: דהא מי שנולד בשנה פשוטה אינו

או - במי שייחד לו מצוה אחת ולא עבר עליה מימיו [כגון כבוד אב ואם].

* בסוגייה זו, אם הימנעות מעבירה הרי היא כמצוה, יש לציין גם לדברי המשנה המפורשת במסכת מכות (פ"ג מט"ו):

"כל היושב ולא עבר עבירה - נותנין לו שכר כעושה מצוה".

ביאור החתם סופר

ביאור נוסף מצאנו, לענות על השאלה מדוע הקדים הכתוב "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת":

החתם סופר בדרשותיו (חלק ב, דף רפ ט"ד) מבאר זאת:

תהילותיו של איש הם, כשסר לגמרי מהרע ואז עושה טוב, שלא יהיה "עירוב טוב ורע".

* יש לצרף לכאן את דברי התקוני זהר (תקון יג, דף כז, ב) בביאור המזמור, שהליכה בעצת רשעים היא על דרך עצת הנחש לאכול מ"עץ הדעת טוב ורע", כלומר לערב טוב ורע [לפי ביאור הגר"א: דורש 'עצת' מלשון 'עץ', שהסטרא אחרא מיעצת לאדם שטוב לו לעבור עבירה, כמו שיעץ הנחש לחוה]. והנדבך בבחינת "אשרי" הוא ההפך, שהוא כ"עץ החיים" [מתוק מדבש: שנאמר בו ואכל וחי לעולם]. ועלהו לא יבול [שאין בו שום חלק רע. נראה הביאור: בשונה מעץ הדעת טוב ורע שעניינו עירוב טוב ורע].

ובספר "אהבת ישראל" (ויזניץ, הובא בליקוט ייד דוד"י): "לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח": "מוץ" הוא "כלאים", עירוב טוב ורע.

* בדברי האהבת ישראל לכאורה צריך ביאור, מה ענין מוץ לכלאים, וצריך תלמוד. [ועפ"י מענה "לדופקי בתשובה": שהמוץ מעורב עם גרעיני החיטה כמו כלאים].

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

בענין "חודש העיבור", מהו עיקר ה'אדר' בהלכה ובאגדה! | חידת מהר"י מינץ

שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאֲבִיב וְעִשִׂית פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ (דברים טז, א)

חידת מהר"י מינץ

[א] נפתח בחידה שמביא המהר"י מינץ (סי' ט) ששאלו אותו, והוא: איך יתכן שראובן נולד לפני שמעון, ושמעון חוגג בר מצוה לפני ראובן?

פתרון הדבר הוא הלכה בשו"ע (או"ח נה, ז) ומקורו בספר האגור, שאם ראובן נולד בכ"ט אדר ראשון בשנה מעוברת ושמעון נולד בא אדר שני, ושנת הבר מצוה שלהם הוא שנה פשוטה, אז ראובן נהיה בר מצוה רק בכט אדר, ואילו שמעון נהיה בר מצוה כבר בא אדר כי כבר השלים י"ג, כי חדשים אתה מונה

אספקלריא אספקלריא לפרשת ויקהל-שקלים תשפ"ב

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובה מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? - ביאור הירושלמי שנלמד מכאן ש'סור מרע' שווה במעלתו ל'עשה טוב', וביאור החתם סופר

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"?

ביאור הירושלמי

בתלמוד ירושלמי (קידושין פ"א ה"ט - דף כב, ב) מובא מזמור א' בין שלושה מקורות לכך שהנמנע מעבירה מקבל שכר כעושה מצוה:

"גמ' ... תמן תנינן: הא כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה: (וכו').

אמר רבי מנא (תהלים קיט): "אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי דְרָדָךְ - הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת ה'" = כהולכים בתורת ה'.

אמר רבי אבון: "אֵף לֹא פָעַלוּ עוֹלָה - בְּדַרְכֵי בִי הִלְכוּ" = כבדרכי הלכו.

אמר רבי יוסי בי רבי בון: מה כתיב? "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הִלֵּךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים": מכיון שלא הלך בעצת רשעים - כמי שהלך בעצת צדיקים."

* ישנם שני ביאורים, לבאר מאיזה דיוק בלשון המזמור דייק האמורא הירושלמי רבי יוסי בי רבי בון, שמי שלא הלך בעצת רשעים הרי הוא כמי שהלך בעצת צדיקים.

לפי אחד הביאורים דבר זה נלמד ממה שכתוב "אשר לא הלך בעצת רשעים" ולא נאמר "אשר הלך בעצת צדיקים".

אמנם יש בדברי הירושלמי ביאור נוסף: שהדיוק הוא מהשאלה שבה אנו עוסקים בשבועות האחרונים, מדוע הקדים הכתוב "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת".

וכמו שאר הביאורים שהוזכרו עד עתה, גם ביאור הירושלמי נע על ציר "סור מרע ועשה טוב":

פתח בסור מרע וסיים בעשה טוב, לומר, שמי שאינו הולך בעצת רשעים, הרי הוא כמו מי שהולך בעצת צדיקים. שאם ישב אדם ולא עבר עבירה למרות שיצרו פתה אותו לכך, נותנים לו שכר כשכר עושה מצוה.

* ויעויין שם בירושלמי, שמכח סתירת לשון המשנה הוכיחו שמה שהנמנע מעבירה יש לו שכר כעושה מצוה, אין זה בכל מקרה ואופן. אלא דוקא:

או - במי שבא לידו 'ספק' עבירה, ונמנע מלעבור - שגדר את עצמו גם מלעשות מעשה שאין ודאי שהוא כרוך בעבירה.

בשנה פשוטה והבר מצוה בשנה מעוברת, יהיה הבר מצוה באדר השני, "דנתעברת השנה נתעברה לו ויהיו לו ה' עיבורין בייג שנים".

ולכאורה הענין תמוה טובא, כי הנה בשו"ע (סי' תקסח) מובא לגבי יארצייט, שמי שמת לו מת בשנה פשוטה, אז בשנה מעוברת יתענה באדר ב', ודעת הרמ"א שיתענה באדר א' ושכן המנהג – והרי יש לנו סתירה אם אנו קובעים לעיקר את אדר הראשון או את אדר השני.

ובהר צבי (או"ח ב, פג) מציין שמהר"י מינץ עצמו מבאר שחלוק ענין יארצייט שהוא ענין של כפרה להינצל מדין שמים, ולכן אין מחמירין עליו יותר מיי"ב חדש, ומשא"כ לענין שאר ענינים הדין הוא דאדר השני הוא עיקר לכל הלכותיו.

אבל באמת המעיין בתרומת הדשן (סי' רצד) יראה שהוא מבאר מדוע יארצייט נוהגים באדר א', וז"ל: עוד נראה הלבית ראייה מפי"ק דמגילה (ו, ב) רשב"ג סבר כל מצות הנהוגין באדר אין נוהגין אלא בשני, ור' אלעזר סבר אין נוהגין אלא בראשון כו', ופריך עלה התם בשלמא רבי אלעזר מסתברא טעמא דאין מעבירין על המצות, אלא רשב"ג מאי טעמא, ומשני כדי לסמוך גאולה לגאולה פירוש גאולת שושן גאולת מצרים, וכל המצות הנהוגים באדר שקלים וזכור לגאולת שושן שייכי להקדים כו'. אבל כל היכא דלא שייכי טעמא דלסמוך גאולה לגאולה לעולם אוליגן בתר טעמא דאין מעבירין על המצות, ונידו"ד לא שייך מידי לסמוך גאולה לגאולה, לכך אזליגן בתר טעמא דאין מעבירין על המצות ויעשה בראשון" (ורמו לזה המשני"ב ס"ק מה בקצרה).

וחזינן מינה, שמה שדיני הפורים נקבעו באדר שני, זה רק בגלל הסברה של "מיסמך גאולה לגאולה", אבל לגבי שאר דינים אדרבה אנו קובעים אותן באדר הראשון. וא"כ כשאנו עוסקים לגבי בר מצוה, מהיכי תיתי לן לקבוע שנעשה בר מצוה רק באדר שני, ולכ"ה"פ שיהיה ספק שמא נעשה בר מצוה כבר באדר הראשון.

עוד יש לתמוה, על לשון הלבוש (שם) שכותב "כשאירע יום שמת בו אביו באדר והשנה מעוברת, יתענה באדר השני שהוא עיקר חודש אדר, שהרי עושין בו פורים". וכ"ה לשון התוספות (נדרים סג, ב) "דאדר סתם של מעוברת היינו אדר שני חדש העיבור אדר ראשון הוא ולא אדר שני תדע שהרי אדר הראשון משלשים יום שני מכו"ט ועוד דמגילה ופורים בשני אלמא ראשון חודש העיבור".

וצ"ב טובא, מה משפיע מה שעושין בו פורים, מאחר שאנו רואים שהיה בזה נידון בגמרא, והוחלט לקבוע בשני רק מחמת הטעם של מיסמך גאולה לגאולה.

יתירה מכך יש להוכיח שאדר השני אינו בעצם עיקר האדר, שהרי השעה"צ (תרצז, ב) כותב בשם החמד משה, שמי שאמר על הנסים באדר ראשון אינו חוזר, "דהא מדינא היה ראוי לעשות באדר ראשון

נעשה בר מצוה עד אדר השני, וא"כ גם זה אע"פ שנולד בשנת העיבור, מ"מ אשתקד היתה שנה פשוטה ונעשה בן י"ב באדר סתם, א"כ לא מלאו לו י"ג עד שנת אדר השני". וראה בחידושים ובאוריים (או"ח סי' נה) שמבאר בזה, שאין לנו ענין בשנת הי"ב שהיתה פשוטה, דאנן שנתו שלו בעינן מיום ליום בייג שנותיו והרי הוא קמן, ללא ספיקות ע"ש.

הפרי"ח מביא שמהר"ש הלוי חלק על הכרעה זו וס"ל שגם לגבי בר מצוה נעשה בר מצוה באדר הראשון, וכותב הבית שלמה (אה"ע טו נז) שלגבי בר מצוה פשיטא כיון דהלכה יוצאה לכל ישראל כהשו"ע, אין מקום לחשוש וא"כ אינו חייב בתפילין, אלא מכיון שהמנהג להתחיל זמן מה לפני הבר מצוה, א"כ מה איכפת לן אם נצא לידי חובת דעת יחיד שיניח תפילין מאדר ראשון, אך כתב שלא יתחיל ביום הלידה ממש כדי שלא יטעו לחשוב שהלכה כהר"ש הלוי. והובאו דבריו בשבט הלוי (ו, ט).

כמו שכתבו הפוסקים, אלא שמסמך גאולה לגאולה עדיף, אם כן מכל מקום הוי מעין המאורע – הרי להדיא שפורים לא מופקע להיות באדר הראשון.

ופתח הדבר מצינו בחת"ס (או"ח סי' קסג) שכותב: "מי שנעשה לו נס באדר, יעשה ההודיה באדר השני", דלא שייך אין מעבירין על המצות, **דחשאת דעשו אנשי כנסת הגדולה השני לעיקר לענין נס משום מסמך גאולה לגאולה, א"כ הראשון הוא שבט, ולא שייך אין מעבירין על המצות דעדיין לא הגיע זמנו, והש"ס במגילה דף ו ע"ב דקאמר אין מעבירין על המצות, היינו על אנשי כנסת הגדולה גופייהו דהיה להם לתקן בראשון משום אין מעבירין, אבל השתא דתקנו בשני משום גאולה לגאולה, שוב נעשה הראשון שבט לענינים אלו והשני הוא אדר".**

והדברים טעונים ביאור, מדוע קביעות חג הפורים יקבע שהאדר השני הוא עיקר האדר.

מהו חודש העיבור?

ג] ובאמת אם היינו באים לדון מצד הסברה היה נראה, שחודש העיבור הוא אדר השני, שהרי אחרי שבט מגיע אדר, ומה שצריכים לעבר את השנה דוקא לפני ניסן, זה כי יש תנאי מעכב שחג הפסח יהיה בחודש האביב. א"כ היה מסתבר שהחודש לפני ניסן הוא חודש העיבור. ומהיכי תיתי בכלל לקרוא לזה אדר שני, אולי זה ניסן ראשון, או בלי שום שם?"

אבל באמת אנו מוצאים שחודש העיבור זה חודש אדר הראשון: וכפי שכותב רש"י ב"ר"ה (יט, ב) "כמה עיבור השנה - ימי אדר הראשון שאותו עושין עיבור לשנה".

וע"ע בפרי חדש (סי' נה) שמביא שהר"ש הלוי חלק על פסק המהר"י מינץ הנ"ל, וס"ל שבאמת נעשה בר מצוה כבר בחודש אדר א', וכותב על זה: ואין זה מחוור, אלא העיקר כדברי מהר"י מינץ, ונראה להביא ראיה מהא דגרסינן בירושלמי (מגילה א, ה) "אדר הראשון תוספת, אדר השני תוספת מה בינהון, שני כבשי עצרת בינהון, נולד בט"ו באדר בשנה שאינה מעוברת ונכנס לשנה שהיא מעוברת, אן תימר אדר הראשון תוספת שנה ארוכה היא, אן תימר אדר השני תוספת אין לו אלא עד ט"ו באדר ראשון, ואסיקנא דאדר הראשון תוספת (וע"ע בתוס' ב"ר"ה יט, ב ד"ה אדר).

ביאור הדברים

י יש בהלכה זו סתירה בדברי המשני"ב (שכבר עמד עליה בשונה הלכות), שבסימן תרפו סק"ח מביא המשני"ב את דברי החת"ס ש"מי שנעשה לו נס באדר ונדר לעשות פורים כשיבוא שנת העיבור צריך לעשות פורים באדר שני", ואילו בסימן תרצז סק"ב כותב המשני"ב "מי שאירע לו נס באדר וקבל ע"ע לעשות תמיד יום משתה ושמחה אם אירע בשנה פשוטה עושה בראשון". וכנראה צריך לחלק בין מי שמקבל על עצמו לעשות "פורים" לבין המקבל ע"ע לעשות "יום משתה ושמחה". אבל למעשה בסי' תרצז ציין לפמ"ג שסמך על פסק ר"ש הלוי, שגם לגבי בר מצוה סובר כן, אולם הפרי"ח עצמו בבר מצוה חולק עליו וכאן כותב כדבריו.

ד ראה בגמ' ב"ר"ה (ז, א) שאמרו "ואף על פי כן אין מעבירין אלא אדר", וא"כ לכאורה אדר ב' הוא החודש הנוסף המיוותר.

ה ראה בשו"ת מהר"י מינץ (שם) שכותב בתו"ד: "וכי בשביל קריאת שם שקראו לו אדר נכניס זה להיות בר עונשין ח"ו ולא נאמר נתעברה השנה נתעברה לו, הלא האחרון לחדשים נתנו לו זה השם, כי מר"ה עד סוף אדר מעברים השנה ולא קודם לכן אם לא לצורך גדול, אבל ניסן הוא ראש לחדשי השנה כו'. ומטעם זה סמכוהו לאדר וקראוהו אדר כי אין לו אלא י"ב שנות ליי"ב חדשי השנה, וכולם שמות פרסיים אשר למדנו בגלות כו', וכמו שקראוהו אדר היו יכולים לקרותו שבט ובתר שמיה לא אזליגן כדפי, ועוד סברא גדולה כיון דע"כ אדר הראשון הוא חדש העיבור והוא משלם חסרון מכל חדש וחדש כו'".

ז] ומה שנראה לבאר בזה, ותחילה מוכרחים אנו להקדים את דברי הלבוש (סי' תרפה) שכותב לבאר מדוע נעשה בר מצוה בחודש אדר שני, וז"ל: "ואע"ג שאין מעבירין על המצות, טעמא אחרינא איכא הכא, שהרי כשהוא נעשה בר מצוה נעשה ג"כ בר עונש בבית דין של מטה, ולמה נכניס אותו לעונשים קודם שהגיע זמנו, שהרי הוא נולד באדר פשוטה שהיה מזלו מזל דגים, ואדר ראשון בשנת העיבור אין מזלו מזל דגים עד אדר השני, שאין אדר הראשון אלא תשלומים לחדשים שעברו בג' שנים להשלים חדשי הלבנה לחדשי החמה, כדי שתגיע החמה בחדש ניסן שהוא חדש האביב למזלה שהוא מזל טלה, כי כשתגיע החמה לאלו המזלות היא מתקרבת אלינו ואז מתחילין הפירות שבארץ ישראל להתבשל, ונעשה חדש ניסן חדש אביב אשר בו תלוי העיבור, וזה מבואר למי שידע מעט בחכמת התכונה ובטעם העיבור. וא"כ באדר הראשון עדיין חמה במזל דלי הוא, הלכך אין מכניסין אותו להיות בר מצוה ובר עונשין עד אדר השני, ואסמכוהו (ירושלמי כתובות א, ב) אקרא דכתב (תהלים נז, ג) "אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי", שהוא גומר ומסכים עם בית דין של מטה בעיבורם, ושלא לענוש את זה עד שנשלם שנת י"ג שלו על פי שקבעוהו בית דין".

ומבואר מדבריו שהמבין מעט בחכמת התבונה, יודע שהמזל של חודש אדר הוא באדר ב. ושלכן קובעים את הבר מצוה באדר השני".

אולם דברי הלבוש טעונים ביאור רב, שהרי אם באמת רק אדר השני הוא מזל דגים, מדוע בכלל היה צד לגמרא לעשות את דיני הפורים באדר הראשון, מאחר שעיקר האדר הוא אדר השני".

חודש אדר כנגד יוסף שכולל את מנשה ואפרים

אבל למעשה הנה הטור (או"ח סי' תיז) כותב שיי"ב חדשי השנה הם כנגד י"ב השבטים, וכותבים החת"ס (ליקוטין לחודש אדר) והקדושת לוי (עה"ת שמות חודש אדר) שחודש אדר הוא כנגד יוסף, כי חודש אדר הוא מזל דגים (כמבואר במד"ר אסתר ז, יא) שהוא נגד יוסף שנמשל לדגים שאין עין הרע שולט בו כמש"ס (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין". ולכן פעמים שיש בו באדר שני אדרים, וזה כנגד אפרים ומנשה.

וכ"כ המהרש"א (סנהדרין יב, א ד"ה זוג) וז"ל: "וזהו סוד עיבור ישראל מחשבים י"ב חדשי הלבנה נגד י"ב שבטים, ועוד חדש עיבור נגד שבטו של יוסף שנחלק לבי שבטים, והם בי אדרים שמזלו דגים בברכתו של יוסף ידגו לרוב וגו'".

י בחוקוני (סו"פ בשלח) כותב עה"פ "בחר לנו אנשים" שהכונה לאנשים שנולדו באדר ב' שאין להם לירא מעמלק שהיו מכשפים מאחר שאין בו מזל ואין להם יכולת בו [וכ"ה במדרש הזהיר פ' יתרו, וכ"ה ביערות דבש (ג, ב, ט) ובאהבת יונתן הפטרה לפ' זכור, ובחיד"א בספר דבש לפי. והגר"ח פלאגי כתב מכח זה שהנולד באדר ב' מן הראוי שיתאמץ בעבודת ה' ויתורו כי יש לו מעלה שאין לשאר בני אדם]. ולכאורה כל זה דלא כדברי הלבוש וצ"ע.

י ויש לציין בזה מש"כ החת"ס (או"ח סי' קסג) שמבואר בירושלמי (מגילה א, ה) ששנת הנזירה היתה מעוברת, שהרי נאמר "בחודש שנים עשר" מכלל דאיכא שלש עשר והקשה, דא"כ בר שהיה לוח"ל לקבוע את הפורים באדר הראשון, ומי"ט קבעוהו באדר השני, ולכן מבאר שהירושלמי לא אמר אלא באותה שנה שהפיל פור לחדש שנים עשר אז היתה שנה מעוברת, פירוש שהיה מובן שראוי להתעבר זה ידענין מדכתיב מחדש לחדש שנים עשר, אך מדכתיב "השנית" דמבואר מזה שתקנו לעשות פורים בשני, שמע מינה שנמלכו בית דין ולא עברוהו להאי שתא ונעשה נס בסתם אדר קבעוהו בשני משום מסמך גאולה לגאולה. ה ראה ביערות דבש (ח"א עמ' טג) שכתב בזה באופ"א.

אסמקלריא לפרשת ויקהל-שקלים תשפ"ב

עמוד ב

נמצא לפי זה שחודש אדר, הוא חודש שמתפצל לשני חודשים, ושניהם הם אדר (ולכן באמת כותבים הפוסקים שיש ענין להתענות ביארצייט בשניהם).

ועפ"ז מובן מה שעושים גם פורים קטן, וכן מי שאמר על הניסים בפורים קטן אינו חוזר, וזה לא סתם זכר לדבר, אלא שבאמת מצד הזמן גרמא, מתאים לעשות פורים בשני החודשים, ורק די בדיני הפורים בחודש אחד, ויש לנו נידון מתי לקבוע את עיקר הפורים, באדר הראשון או באדר השני. אבל מצד הזמן זה מתאים בשניהם, ולכן יש מושג של פורים קטן.

וממילא מיושב, שהגם שלגבי יארצייט יתכן שהדבר תלוי כלפי שמיא [או מצד הסברא שאין מעבירין על המצות] ולכן מתעניין באדר א', אבל לגבי בר מצוה זה לא נחשב שהושלמה שנתו עד שיושלם כל האדר שזה כולל גם את האדר השני.

משנכנס אדר מרבין בשמחה – פורים ופסח

ויש להוסיף לבאר מדוע עיקר החודש נקרא אדר השני.

וזה ע"פ משי"כ החת"ס (או"ח סי' קסג) שבאמת מדינתא היה צריך לעשות פורים בשני אדרים, אלא דאנשי כנה"ג דרשו (עי' מגילה ו, ב) ממה שנאמר "בכל שנה ושנה" לעשות פורים רק באדר אחד, ומכח הטעם של "מיסמך גאולה לגאולה" הבינו שרצון התורה שפורים יעשה באדר השני.

והביאור הוא, כי כמו שהפסח צריך להיות בחודש האביב וצריך לעבר את השנה לפני כן, כמו"כ האדר צריך להיות סמוך לפסח, וממילא העיבור צריך להיות לפני פורים.

ויש לצרף בזה מה שכותב רש"י על "משנכנס אדר מרבין בשמחה" – ימי ניסים היו לישראל פורים ופסח. ולא מובן מה שייטא של ימי הפסח לזה? ומבארים היעבי"ץ (שאילת יעבי"ץ ב, פח) והתשובה מאהבה (ב, שא), שהפורים והפסח הם חטיבה אחת, ולכן גם בשנה מעוברת עושים את הפורים באדר השני [ומוסיף היעבי"ץ, שבא לבאר ג"כ שבשנה מעוברת אין שמחה נוהגת אלא באדר שני].

עפ"ז זכינו להבין, שמכח תקנת חז"ל שקבעו את ימי הפורים באדר השני, אנו למדים שעיקר חודש האדר הוא אדר השני, הגם שבעצם שני החודשים נחשבים אדר, מ"מ עיקר האדר הוא החודש השני.

ה] ובשולי הדברים נציין, מה שדנו אודות מי שנולד בלי שבט בשנה פשוטה ושנת הבר מצוה בשנה מעוברת, שדעת הבנין ציון (סי' קנא) שלא נעשה בר מצוה עד א' דר"ח אדר שני. ובספר מבן שמואל (סי' ו) מובא שדעת הגר"ש סלנט לא כך (והסכים עמו המהרי"ל דיסקין) וטעמו, שדוקא מי שנולד בא אדר אמר השו"ע שצריך להתמתן עד אדר השני כי אדר א' לא נחשב אדר אלא חודש העיבור, אבל כשנולד בלי שבט, כשכא לי שבט בשנת הי"ג יתכן נתמלאו לו י"ג שנים, ומה אכפת לי אם החודש שלאחריו נקרא אדר או לא. ובספר אשי ישראל (פטי"ו הע' כו) הביא שהגרש"א אמר, דלחומרא יש לנקוט כהבנין ציון.

ואם נולד בלי אדר א ושנת הבר מצוה שלו בשנה פשוטה (ואין בכלל כזה תאריך של ל אדר): דעת המנחת יצחק (ח, ו; וע"ע ח, ז) שנעשה בר מצוה ביום

^ט עיי' בגר"א (סי' תקסח) ובאג"מ (יו"ד ח"ג סי' קסא).
^י וכ"כ בשבט הלוי (י, קה-ג). וע"ע בחשוקי חמד (מגילה ו, ב) שהגר"ש דבליצקי זצ"ל אמר שזה תלוי בבי השיטות ברמ"א (סי' תרצז) אם יש דין של שמחה בפורים קטן, והביא שדעת הגרש"א נוטה שמרבין בשמחה הכוונה לאדר שני. וצ"ע משי"כ החת"ס (או"ח סי' קסג) ושמשמע בדבריו שיש להוסיף שמחה גם באדר ראשון כי שניהם גורמים, וצ"ע לחת"ס (ח"מ סימן כ) שחתם תשובתו, יום ג' שנכפל בו כי טוב א' דר"ח אדר ראשון שמרבין בו שמחה, לסדר ושכתי בתוכם תקפ"ט לפ"ק.

א' דר"ח אדר. ובספר ברור הלכה (תנינא או"ח עמ' קלז) מביא שיי"א שנעשה בר מצוה רק בא' ניסן"א. ואמר הגרש"א (שם) שיש להחמיר כשתי השיטות, את החומרות שבגדול ובקטן.

"ולכפרת פשע"

[ו] ונסיים מה שכתב השל"ה (שמות שובבי"ם אות א) לבאר מה שנוהגים להוסיף בשנה מעוברת לומר "ולכפרת פשע" במוסף של ראש חודש.

[וכותב הג"ר צדוק הכהן (ספר הזכרונות מצות קידוש החודש פ"ד): "ונהגו לאמר "אלוהינו ואלוהי אבותינו חדש וכו" ואומר שתיים עשרה לשונות, כנגד שנים עשרה חודשים. ובשנת עיבור עד אחר חודש העיבור מוסיף לאמר "ולכפרת פשע" נגד החודש השלושה עשר"].

שהרי ידוע מה שאומרים חז"ל (חולין ס, ב) עה"פ (בראשית א, טז) "שני המאורות הגדולים", שבתחילת הבריאה החמה והלבנה היו משמשים בכתר אחד, ומחמת שקיטרגה הלבנה שאין שני מלכים יכולים לשמש בכתר אחד, אמר לה הקב"ה, לך ומעטי עצמך. (וזהו "זמן כפרה לכל תולדותם", דעת זקנים).

והנה החודש המעובר הוא השלמת הימים החסירים מחדשי הלבנה על תקופת החמה, כל שנה חסר כ"א יום, ולכן אחת לכ"ג שנים משלימים חודש שלם. וכותב השל"ה, שאילו לא היתה הלבנה מתמעטת, היו השמש והירח משמשים בכתר אחד והיה סיבובם ומהלכם שווה. ורק מכח שנתפרדו אין מהלכם וסיבובם שווה, וצריך להשלים את חסרון ימי הלבנה לחמה, כדי שפסח יהיה בחודש האביב וסוכות בזמן האסיף.

ומביא השל"ה משי"כ בספרים הקד', שמכח ענין קטרוג של הלבנה נמשך מזה למטה קטרוג הקליפה, הוא היצר הרע הוא השטן היורד ומחטיא ועולה ומקטרג.

ונמצא אם כן, שהעיבורין שבאו מכח הקטרוג של הלבנה, הם גרמו שנתהו קטרוג שלמטה המביא לידי חטא, ולכן בשנת העיבור ראוי ביותר לתשובה. ולעיתים לבוא שיהיה "אור הלבנה כאור החמה" (ישעיה ל, כו) יתבטלו הקליפות, ויהיו כולם יודעים את ה' ולא יהיה יצר הרע.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעור: 0733-718134 (225)

אדמה לעליון - רוס מעלות האדם / הרב חיים

שולביץ, ר' מ' בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק

ירושלים

שם האדם

קריאת שם בצלאל מימות אדם הראשון

במדרש (שמו"ר מ ב) הראה הקב"ה למשה ספרו של אדם הראשון, ואמר לו, כל אחד ואחד התקנתו מאותה שעה, ואף בצלאל מאותה שעה התקנתו, שנאמר י'ראה קראתי בשם בצלאל"י. ויש לבאר למה הותקן שם לכל נברא, ומהו ענין חקיקתו בספרו של אדם הראשון.

ובתנחומא (כי תשא יב) על הכתוב 'מי פעל ועשה קורא הדורות מראשי' (ישעיה מא), אמר הקב"ה

^א וראה בבירור הלכה (או"ח ח"ד עמ' מט-ג) שדן שיהיה בר מצוה בכ"ט אדר.

^ב וביאר רבנו בחיי, שבצלאל יהיה בשם, כלומר ששרשו מאותה שעה שנאצלו הדורות והנבראים כולם מן החכמה, וכן משמעות השם 'בצלאל' בין בהקב"ה בין במשה. והארבנאל כתב שהכוונה שנולד מוכן לשלמות מטבעו, כי ספרו של אדם הראשון הוא רמז לטבע בני אדם, ויבואר לפנינו.

משהתקנתי מראש לעשות את המשכן כבר קראתי לו שם, ונדוע אשר הוא אדם, עד שאדם הראשון מוטל גולם הראה לו הקב"ה כל צדיק וצדיק שעומד מזרועו וכו', בצלאל עושה את המשכן, י'ראה קראתי בשם בצלאל' כבר נזכר שמו ונקרא מימות אדם, הוי 'מי פעל ועשה קורא הדורות מראשי'.

דרש זה מכבשונו של עולם, כי לא התבאר איזו מעלה היתה לבצלאל, זולת זו שהותקן מראש להקמת המשכן, ולכן י'קרא בשם' בספרו של אדם הראשון, עד שי'נדוע שהוא אדם', ויש להתבונן במעלה זו כפי ערכנו.

האדם קורא שמות

אכן כבר מצינו (ב"ר יז ד) דאמר רב אחא, בשעה שבא הקב"ה לבראת את האדם נמלך במלאכי השרת, אמר להן נעשה אדם, אמרו לו אדם זה מה טיבו, אמר להן חכמתו מרובה משלכם, הביא לפניכם את הבהמה ואת החיה ואת העוף אמר להם זה מה שמו ולא היו יודעין, העבירן לפני אדם אמר לו זה מה שמו, אמר זה שור, זה חמור, זה סוס, וזה גמל. ואתה מה שמך, אמר לו אני נאה להקרא אדם, שנבראתי מן האדמה. ואני מה שמך, א"ל לך נאה להקראות אדניי, שאתה אדון לכל בריותיך.

וביאר הגר"א (אד"א בראשית ב יט) שהאדם יראה ויתבונן איך לקרוא אותם כפי תכונתם, ולפי נפש חיה שלהם קרא שמם, ולא לפי חמורם, והיינו שקריאת שם היא הכרה בעצם הדבר, ולא רק לפי התפיסה בפעולותיו ומראהו, והיא שייכת לאדם, בהיות שהוא תכלית הבריאה, וכל הנבראים ומגמתם הם לצורך שלימותו, ונמצא שרק הוא יכול להכיר את מהותם ותכליתם, ולקרא להם שמותי, ויכולת זו אינה שייכת אף למלאכים, שרואים את הנבראים רק לפי פירות עבודתם.

לפיכך נכללו כל הנבראים ותפקידיהם בספרו של אדם הראשון, כי בו נחקקה תכלית הבריאה לפרטיה, ונתגלו שמות הנבראים, וכמו שאמרו (במדב"ר י ה) רשעים קודמים לשמש, נבל שמו, גלית שמו, אבל צדיקים שמן קודמם, ושמו אלקנה, ושמו יש, ושמו מרדכי, דומים לבראם ושמי ה', והיינו שמהותו של צדיק הוא שממלא את יעדו הטבוע בשמו, כפי שנקבע לפני עבודתו, והוא שם שאינו ידוע למלאכים, ואילו רשע שאינו ממלא את יעדו, הרי מחדש לעצמו שם אחר.

אולם בעוד כל הנבראים נטבע במהותם יש', והוא רק התגלה ע"י אדם הראשון, הרי שבצלאל הקב"ה קראו בשם", לאמור כי הוא יקים את המשכן, שיש בו חזרה על מעשה בראשית", וניתן בו כח להטביע שם לכל פרט, ע"י צירוף אותיותיו, כדלהלן.

צירוף אותיות שנבראו שמים וארץ

^א וכן ביאר הגר"א חבר (פתי"ש צמצום ב) 'מה שקרא אדם הראשון שמות לכל הנבראים, זהו חכמתו הגדולה במה שהשיג טבעי כל הנבראים ומהותם ולפי ערך כל אחד, כך הוא שמו המסוגל ומיוחד אליו לפי טבעו ומהותו.

^ב וראה במדרש (שמו"ר מח א) כתוב אחד אומר (ישעיה מ) 'אמוצא במספר צבאם גבולם בשם יקרא', וכתוב אחד אומר (תהלים קמז) 'לכלם שמות יקרא', כיצד יתקיימו שני כתובים אלו, אלא כשהקב"ה מבקש לקרותם כאחד הוא קורא לכלם שם אחד, וכשהוא קורא לכל אחד ואחד, בשמו הוא קורא אותו, מיכאל, גבריאל, לך נאמר 'לכלם שמות יקרא', אין לי אלא למעלה, מנין אף למטה, שנאמר 'ראו קרא ה' בשם בצלאל'. הרי שכל הכתובים בספר אדם הראשון נקראו יחד, ולכן הוצרך אדם לגלות שמותם, אך בצלאל הוא מאלו הקוראים כל אחד בשמו.

^ג כמבואר בהקדמת תיקו"ז (יג). שהמשכן הוא תבנית חדשה של כל הבריאה, שחזרה בצירוף של קדושה, אחר שפסקה זוהמתו במתן תורה. כמובא בהערה הניצבת בראש פרשת תרומה.

בברכות (נה). אמר רב יהודה אמר רב, יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, כתיב הכא 'ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ותבונה ובדעת', וכתיב התם (משלי ג) 'והיית בחכמה יסד ארץ כוון שמים בתבונה', וכתיב (שם) 'בדעתו תהומות נבקעו'.

מהות צירוף האותיות היא, כי כל אות מסמלת כח מסוים בבריאה, וצירופם להיות 'שם' הוא מיזוג הכוחות, ולכן שאל הקב"ה לאדם 'מה שמיי', לאמור כיצד השגת הנבראים בהנהגתו ית', והשיבו בשם אדנות, שהוא כולל את כל מיזוג הכוחות שניתנו למידת המלכות, והיא ההשגה השייכת מצד הנבראים.

ולכן לא קרא אדם את שם הוי"ה, כי בעוד שמות הנבראים מורים על עצמותם, הרי שם הוי"ה שהוא שם העצם הוא נעלה מתפיסת הנבראים. ורק הצדיקים דומים לבראם 'ושמי הוי"ה', כי שםם קודמן, דהיינו שהם מצורפים להשפיע שפע עליון, ולכן מתחילתו נטבע בהם שםם, וזהו עניינו של בצלאל, שנקרא מתחילה בשם, לאמור שהוא מממשיכי שפע עליון.¹⁰

הבריאה תלויה בשמות ישראל

ובמדרש (שמו"ר מח א), על הכתוב (ישעיה מ כו) 'שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה', בזכות מי נבראו 'אלה תולדות השמים והארץ', ובזכות מי הם עומדים, בזכות 'אלה שמות בני ישראל'. ומדרש זה אומר דרשני, מפני מה עצם 'שמות בני ישראל' יש בהם קיום לעולם.

אכן כבר אמרו (תיקו"ז פה): 'מי אלה הוא אלהים, מי ברא אלהים', וביאר האר"י (ליקוטים), ישעיה (שם), ששם 'אלהים' כולל ימי 'ואלה', וימי הוא כינוי לבניה, שיש בה חמישים שערים¹¹, וממנה התהוו כל 'אלה' דהיינו מידותיו ית"י. והוא הענין שבריאית העולם היתה בשם אלהים¹², שהוא השם המוזכר בכל ששת ימי בראשית¹³, כי עניינו הוא חיבור הנבראים לגילוי שרשם העליון, ומשמעות 'אלהים' היא גילוי

¹⁰ וראה מה שכתב הגר"א חבר (שם), שאותיות שמותיו של הקב"ה, כגון שם הוי"ה או שם אלהים וכיו"ב, הם צירופי כחות עליונים, וכן בשמות הנבראים, ובאמת לא שייך ליחס שם אל המאציל ב"ה, שאין לשום נברא תפיסה ורעיון בו כלל. אלא שלרוב חסדו אשר רצה להטיב ולברוא נבראים בעלי גבול ותכלית, ולכן צמצם רצונו להיות נוטה לנבראיו. ואחר הצמצום הזה, נתן כח לנבראים להיות משיגים הנמשך ממנו, אנו מייחסים לו שמות אשר כלל כולם הוא שם הוי"ה הגבור והנורא.

¹¹ והיינו, כי על הבינה אמרו (זהר ח"א ל) 'אימא לשאלה קיימא', שהרי ממנה יוצאים הבנים, דהיינו גילוי מידותיו ית', ולכן יש מקום לשאול מבטן ימי 'יצא, בעוד מחכמה ומעלה הכל נעלם ונשגב, עד שאין כלל מקום לשאלה.

¹² והיינו כי ימי משמעו דבר סתום ופלאי, וכשרצה להתגלות ברא 'אלה', שהם מידותיו, שהם כיחס של לבושים אל הגוף.

¹³ וכבר אמרו (ב"ר ג ז) שקודם שנברא העולם היה הקב"ה בורא עולמות ומחריבן, וביאר האר"י (ליקוטים בראשית א) שהם מלכי קדם, שהתפרשה מיתן ומלכותו בשלהי פ"ר וישלח, ופתיחת הפרשה היא 'ואליה המלכים' לאמור כי כיון שלא היה בהם ימי, אלא רק 'אלה', דהיינו שהיה בהם פירוד, של אי הכרה בשרש עליון, עד שאמר כל אחד 'יאנא אמלוד', ולכן לא התקיימו, וחלו בהם שבירה וחורבן. עד שהחל הקב"ה את שלב התיקון, בו נברא העולם, עליו נאמר 'שאו מרום עיניכם', והיינו שהבריאה מורה שיש שורש עליון, וכל קיומו הוא משום שהוא גילוי של ימי, אשר ברא את 'אלה'. ועל כך ניטשת המלחמה בין הטוב לרע כל ימות עולם, ולכן עשו שנקט בצד הפירוד, שאל ליעקב ימי אלה לך, והשיבו לו יעקב שאינם נפרדים חיו, אלא 'ישך חן אלהים'. (ואף שגם יעקב שאל את יוסף ימי אלה לך, כבר התבאר בוהר (ח"א רכח). כאמר כן כי ראה את ירבעם יוצא מאפרים).

¹⁴ וראה בהקדמת הזוהר (ב). 'עמיק וסתים, בשמא לא אקרין, אלא מיי בעא לאתגלייא ולאתקרי בשמא דא, ואתלבש לבבוש יקר דנהיר וברא אלה וסליק אליה בשמא, ואתחברון

הימי' מתוך ראיית ה'אלה'. אך כאשר התגשם העולם, וניתק משרשו עד שבא פרעה ואמר 'מי הוי"ה', אזי רק בזכות 'שמות בני ישראל', המורים על אחדות הכל, הכהו הקב"ה 'למען שיתי אותותי אליה בקרביו'.

והנה במעשה העגל שבו ישראל והפרידו בין ימי ל'אלה', כאמור לימי זהב התפרקו, 'אלה אליהן ישראל', וכתב הגר"א (ספד"צ פ"ח) שנטלו שם אלהיים מן הקדושה אל הטומאה. וכאשר הוקם המשכן לתיקון חטא העגל, אזי הוצרכו בצלאל שנקרא בשם, כדי שיחזור לצרף אותיות מיי ל'אלה', ויחדיו תשוב הבריאה בשם אלהיים.

מעלת המשכן יתרו על המקדש

והנה בעוד בתי המקדשות נחרבו, הרי שבמשכן לא חל חורבן, כאמור (סוכה מה): 'עצי שטים עומדים, שמא תאמר אבד סיברם ובטל סיכויין, תלמוד לומר עצי שטים עומדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים', ובתוספתא (סוטה יג א) שנינו שהמשכן נגזר עם בריחו ואדניו. ולכאורה הדבר מורה שדרגת המשכן גבוהה משל המקדש שחל בו חורבן.

אולם בתורה מפורש שאינו כן, שהרי נאמר (דברים יב ט) 'כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה', ואמרו בשלהי זבחים, שהמנוחה היא שילה ונחלה היא ירושלים, הרי שהובטחו להתעלות במעלות נוספות מן המשכן אל המקדש.

וכבר ביאר הגר"א (שה"ש א יז) 'שבמשכן היה גילוי האישות, שהיו דבקים להקב"ה תמיד, ולכן נקרא 'ערישניו', שהוא מקום החיבור, אבל בתי המקדשות לא היה כי אם בערך המפרנסת את ביתה', והיינו דרכו (אד"י שמות לד ז) שאחר שהתראה הקב"ה למשה לכפר על מעשה העגל, ולבנות את המשכן, נאמר (שם) שכרת עמו ברית 'נגד כל עמך אעשה נפלאות', וביאר הגר"א שהתקיימה בגילוי יען בעין (במדבר יד יז), ולגילוי זה אנו מצפים, כאמור (ישעיה נב ח) 'כי עין בעין יראו בשבוע ה' ציון'.

והיינו, שאחר הפיוס על חטא העגל, זכו דור המדבר לגילוי הנהגת הייחוד, והיא הדבקות שהיתה בהשראת המשכן במשכן, אך היא חלה רק לאותה שעה, בדרך אכסנאי (שערי אורה א), כי תכליתה היתה לגילוי בחירת ישראל, אך כשבאו לארץ, ונבנה המקדש, לקביעות הנהגת השי"ת בעולם (הגר"א שה"ש א יז), אז שבה הנהגת המשפט, התלויה בעבודת ישראל לצרף את הכל אל הקודש.¹⁴

אנון אליו באליו, ואשתלים בשמא אלהים, ועד לא ברא אלה לא סליק בשמא אלהים. ואינון דחבו (ני"א, בעלמא) בעגלא על רוא דנא אמרו (שמות לב ח) אלה אליהן ישראל, וכמה דאשתתף מיי באליה, הכי הוא שמא דאשתתף תדיר, וברוא דא אתקיים עלמא.

¹⁵ וכבר כתוב (פעי"ח חג המצות ז) שפרעה ומצרים אחזו באותיות מיי משם אלהים, ולכן אז היו ישראל במוחין דקטנות, וכשיצאו מהם הוצרכו לחמישים יום כדי להשיג חמישים שערי בינה דגדלות, לצאת מקטנות לגדלות.

¹⁶ ראה רש"י (לא יח) שמעשה העגל קדם לציוי מלאכת המשכן, והיינו שהציווי על עשיית המשכן הוא מחמת חטא העגל, וכבר הובא לעיל (פר' תרומה) שהספורנו נקט שהגילוי במשכן היה פחות מפר' תורה, מחמת מעשה העגל, ואילו הגר"א כתב שאחר כפרה התעלו וזכו ליתר גילוי.

¹⁷ ולכן ל"ט אבות מלאכות של שבת תלויות במלאכות המשכן שהוא חזרה על בריאת העולם, בעוד בנין בית המקדש העומד במקום חיבור שמים וארץ, אינו צריך לכל צירופי האותיות ואופני המלאכות, כי רק המשכן שהיה בהליכתם במדבר, הוקם כבריאת עולם חדש, ובו רמוזים שמים וארץ וכוכבים ואבות המלאכות. וכבר התבאר בספר התודה, פ"ר תרומה, שלכן במקדש עמדו הכרובים מתחילה מצודדים כתלמידי הנפטר מרבו, כי רק במשכן בהיותם 'יש אל אחיו', הורו על יחס של אישות בין קב"ה לישראל כביכול, ואילו במקדש הורו על יחס בין

ולהאמור יש להוסיף עוד, כי כיון שבמשכן התגלתה הנהגת הייחוד, לפיכך נבנה בצירוף אותיות, וממילא לא חל בו חורבן, כי כל חורבן נובע מפירוד הכוחות, ולכן חלקיו נגזזו, ואילו בבתי המקדש לא מצינו שבנו בצירוף אותיות, לפי שתכליתם לגילוי הנהגת המשפט, שכל פשט נשלם ועומד בפני עצמו, ולכן חל בהם חורבן¹⁵, אך הבית השלישי שיבנה במהרה בימינו, ירד בשלימות אחת, ושוב לא יהיה שייך בו חורבן¹⁶.

תגובות: h0527690963@gmail.com

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

"שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה"

"שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לְךָ קַדְשׁ שַׁבָּת שְׁבַתוֹן לַה' וְגו' ע"כ (ויקהל לה ב).

בפ"י רש"י (שם) בדי"ה ששת ימים - הקדים להם אזהרת שבת לציוי מלאכת המשכן, לומר שאינה דוחה את השבת, עכ"ל.

א-

ובבלי יקר (שם): בדי"ה ששת ימים וכו', ואין להקשות מהיכא יתתי דתדחי שהרי עשיית המשכן אינו אלא עשה והשבת יש בו עשה ולא תעשה וסקילה. תשובה לדבר שבלאו הכי מצינו ששבת דחוייה אצל משכן על ידי הקרבתו שהיו קרבים ביום השבת וסלקא דעתך אמינא ששבת דחוייה מכל וכל אצל המשכן קא משמע לך, עכ"ל.

משך חכמה (שם) בדי"ה הנה וכו' ויתכן דהנה מלאכת המשכן אינו דומה למכשירי עבודה דלא דחו שבת, משום דמכשירין אפשר לעשותן מערב שבת, מה שאין כן המשכן אי אפשר להיות בלא שבת, לכן הוי אמינא דדחי שבת וכו' עכ"ל.

ב-

"וְיִתְּנָה דְבַר אֱלֹהֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֹמֶר אֶךְ אֶת שַׁבְּתֵי תִשְׁמְרוּ" וְגו' ע"כ (כי תשא לא ג).

בפ"י רש"י (שם) בדי"ה ואתה דבר אל בני ישראל - ואתה, אף על פי שהפקדתך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתתי תשמרו - אף על פי שתהיו רדופין וזרזיזין בזריזות מלאכה שבת אל תדחה מפניה. כל אכין ורקין מיעוטיין (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה), למעט שבת ממלאכת המשכן, עכ"ל.

בספר משך חכמה (ויקהל שם) הנה בפרשת תשא (לא, יב) נאמר שבת אחר מלאכת המשכן, ובפרשה זו נאמרה להיפוך - מלאכת המשכן (לה ד) אחר שבת, וכבר עמד על זה בספר חסידים סימן תקס"ה וכו', עכ"ל.

ובספר חסידים (סימן תקסח) האב שמצוה לבנו מעשים מה שחפץ שיעשה תחלה יאמר לו באחרונה

תלמיד לרבו, שענינו הוא להמשיך את תורתו בכלי התלמיד.

¹² כמבואר בספורנו ריש פרשת פנחס, שבכל ברכת 'הנני נתן לו את בריתי שלום', חי פנחס לעולם, כאמור 'פנחס זה אליהו', כי כל מיתה עניינה חוסר שלום ואיוון בין כוחות הגוף, אך בברכת שלום נמשכים ומתמזגים כל הכוחות לחיי עולם.

¹³ ואמנם צורת המשכן כללה גם את מגמת הבית השלישי, כאמור (שבת צח): 'למה משכן דומה, לאשה שמהלכת בשוק, ושפוליה מהלכין אחריה', וכבר אמרו שהאדנים כנקבות והקרשים כזכרים, ובכל פרטי המשכן מתגלה הזיווג, אך במקדש חלה קביעותו ע"י עבודת ישראל, ולפיכך ביריעות המשכן היה אף סירח העודף, להורות על התפשטות הקדושה חוץ למקומה, כאמור 'רחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך הטי', וכתב הרמ"ע מפאנו במאה קשיטה שירושים בגדיה מרושלים, להורות שעתידה להקטין עמו דמשק.

אסמקלריא לפרשת ויקהל-שקלים תשפ"ב

”וַיִּצְלַק לוֹ אֲרָבַע טַבְעוֹת זָהָב עַל אֲרָבַע פְּעֻמְתָּיו”

”וַיִּצְלַק לוֹ אֲרָבַע טַבְעוֹת זָהָב עַל אֲרָבַע פְּעֻמְתָּיו וְשִׁתִּי טַבְעוֹת עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשִׁתִּי טַבְעוֹת עַל צִלְעוֹ הַשְּׂנִייתָ” ע”כ (ויקהל לו א). פסוק זה נאמר על עשיית הארון.

”וַיִּצְלַק לוֹ אֲרָבַע טַבְעוֹת זָהָב וַיִּתֵּן אֹת הַטַּבְעוֹת עַל אֲרָבַע הַפָּאָת אֲשֶׁר לְאֲרָבַע רִגְלָיו: לְעֻמַּת הַמִּסְקָנֶת הָיָה הַטַּבְעוֹת בְּתֵימִים לְבָדִים לְשָׂאת אֶת הַשְּׁלֶחָן” ע”כ (שם יג-יד). פסוקים אלו נאמרו על עשיית השולחן.

”וְשִׁתִּי טַבְעוֹת זָהָב עָשָׂה לוֹ מִתַּחַת לְרֹגְוֹ עַל שְׁתֵּי צִלְעוֹתָיו עַל שְׁנֵי צְדָיו לְבָתִּים לְבָדִים לְשָׂאת אֹתוֹ בְּהֵם” ע”כ (שם כז). פסוק זה נאמר על עשיית מזבח הזהב.

”וַיִּצְלַק אֲרָבַע טַבְעוֹת בְּאֲרָבַע הַקְּצוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת בְּתֵימִים לְבָדִים” ע”כ (שם לח ה). פסוק זה נאמר על עשיית המזבח הנחשת.

הנה שינה הכתוב דלגבי הארון לא כתוב שהטבעות היו בתים לבדים, ואילו לגבי השולחן, מזבח הזהב, ומזבח הנחשת כתוב שהטבעות היו בתים לבדים.

א-

בספר משך חכמה (ויקהל לו א) בד”ה הנה בארון לא נזכר ”בתים לבדים” (שם ג), ובשולחן ומזבח כתיב ”בתים לבדים” (שם יד, שם כז, שם לח ה). משום שבית הוא העשוי לדירה, שפעמים הוא בתוכו ופעמים אינו ויוצא מן הבית, לכן בכל הנך שאינם בו קבועים לעולם כתוב ”בתים לבדים”, ”בתים לבריחים” (שם לו לד), ולכן כתיב אחר כך ”ויעש את הבדים” (שם לו טו, שם כח, שם לח ו). אבל בארון שקבועים בו לעולם לא כתוב ”בתים לבדים”. לכן כתוב ”ויעש בדי עצי שטים” (שם לו ד) - שלא הזכירם קודם, ולא נאות למיכתב ”את הבדים”, ופשוט, עכ”ל.

ב-

”בטַבְעוֹת הָאֵרוֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ” ע”כ (תרומה כה טו).

בספר משך חכמה (שם) בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו. ואמרו ז”ל (יומא עב א): המסיר בדי ארון לוקה. והנה במזבח כתיב ”והיו הבדים... בשאת אותו” (להלן כז ז), וכן בשולחן (כה כח), מה שאין כן בארון הבדים הם קבועים בו תמיד, הלא דבר הוא.

ונראה על פי מדרש (שמות רבה תרומה לד ב) שהארון רומז לכתר תורה שהוא מונח לכל הרוצה ליקח. והנה התלמיד חכם צריך סעד לתומכו, שיהא עשיר מטיל מלאי לכיסו וכתודוס איש רומי (פסחים נג ב), ובזה תורתו מתקיימת. וכן אמרו ז”ל גם על הארון (ביומא עב ב) כתוב ”ויעשית לך ארון עצי” (עקב י א) וכתוב ”ויעשו ארון עצי שטים” (תרומה כה ו), מכאן לתלמיד חכם שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו.

ולזה באו הבדים, שלעולם הבדים הם המחזיקים בה, הם הסומכים ידי התלמיד חכם, שהוא הארון לעדות ה' ותורתיו, ומהראוי שיהיו תמיד אוחזים בארון הברית” לא יסורו ממנו”. וכמו שהפליגו חז”ל בירושלמי (פ”ז דסוטה ה”ד) לא למד, ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה בידו להחזיק [והחזיק, הרי זה בכלל ”ברוך”] לכן באו הבדים קבועים בו תמיד [ומצאתי באלשיך¹²], וכי”כ עכ”ל.

¹² **באלשיך** (שם) עוד שלישית, כי בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו, כי תמיד יהיו המחזיקים ביד התלמידי חכמים סמוכים לארון, ”כי בצל החכמה בצל הכסף” (קהלת יב) לא יסורו לעולם מהיותם דבקים בארון התורה הוא התלמידי חכמים. ועל כן לא אמר לא

הוא יתברך חידש עולמו, והמשכן מורה כולו על כבוד ישראל שיותר להם הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו בתוכם ומחל להם עוון העגל, והקב”ה חס ביותר על כבודם של ישראל על כן הקדים המשכן, וכדי שלא יטעו לומר שלכך הקדימו לומר שמלאכת המשכן דוחה שבת על כן הוסיף מלת אך.

אבל משה חשב שלכבוד ה' יתברך ראוי להקדים השבת המורה על כבודו יתברך ואחר כך המשכן המורה על כבודם של ישראל ומתוך קדימה זו יובן ממילא שהשבת דוחה מלאכת המשכן כי מי נדחה מפני מי הוא אומר הקטן מן הגדול. ולמעלה בפרשת כי תשא (בד”ה ואמר אך) תמצא עוד טעם אחר למה המשכן נדחה מפני השבת וכי”כ עכ”ל.

ומבואר מה שבציווי הקב”ה הקדים את מלאכת המשכן לפני שציווה על השבת, ואילו משה הקדים את מצות השבת למלאכת המשכן.

ו-

גם נראה דיש ליישב על פי מה דאיתא בתנא דבי אליהו רבה (פרשה יז) **וכיון שקיבלו ישראל מלכות שמים בשמחה ואמרו, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע** (משפטים כד ז), **מיד אמר הקדוש ברוך הוא למשה, ”דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה” וגו’**, ע”כ. ועי’ **עוד מש”כ במדרש פליאה** (אות נח).

ומבואר דעל ידי שהקדימו נעשה לנשמע וקבלו מלכות שמים בשמחה, מיד זכו שאמר להם הקב”ה ”ויקחו לי תרומה”, ולכן הקדים הקב”ה את ציווי על מלאכת המשכן בסמיכות לאמירתם נעשה ונשמע מכיון שעל דעה זכו לזה.

ז-

ובספר בית הלוי (כי תשא שם) ”אך את שבתותי תשמורו”. הנה כאן אחר שסידר בפרשה תרומה ותצוה כל מלאכת המשכן הזהיר על שבת ובפרשה ויקהל כשאמר משה לישראל הקדים מצות שבת למלאכת המשכן.

ואמתחה במשל פי. גביר אחד היה משיא בנו והן צריך לעשות לבנו בגדים לחול ושבת ויו”ט וכן תכשיטין אשר הם ליתר פאר והידור ואינם בהכרח כל כך ורק הם לבני גבירים. וגם אם האב קצת בקפידא על הבן עכ”ז יעשה לו כל הדברים כמנהג הגבירים. ויש להבחין אם עושה כך למען אהבתו לבנו כי גדלה ושמח הוא בהטבת בנו או רק משום כי בנו הוא ומוכרח לעשות לו כל זה גם אם אין האהבה בו גדולה כל כך.

וזה יש להבחין בסדר עשייתם, אם עושה אותם מצד האהבה והוא מקבל תענוג במה שמגיע תענוג לבנו אז יהיה ההתחלה בהדברים שאינם בהכרח כל כך, לקנות לו מורה שעות של זהב וכדומה דבזה ניכר יותר השעשועים משתעשע בתענוג המגיע לבנו, והבגדים המוכרחים דבהם אינו ניכר כל כך השעשועים מניחים לאחרונה בעת החתונה. ואם העשיה מצד ההכרח יען שהוא בנו הרי ההתחלה יהיה בדברים היותר הכרחים הם קודמים. הגם כי לבסוף יעשה לו הכל עכ”ז סידרן של דברים הם בחילוף זה מזה.

והנה במצות יש שהם מוכרחים לאיש הישראלי וכמו שבת דהוא הכרח גמור ובלעדי זה אינו ישראל כלל. ויש מצות שהם לתוספת קדושה וכמו בנין בהמ”ק והקרבנות דהרי זה כמה ישראל בגלות ואין להם כל זה רק כדי שיהיו ישראל במעלותם הגדולה ובקדושה צריכים לזה.

וזהו קודם מעשה העגל כתיב תחילה מעשה המשכן ואח”כ לבסוף אמר להם שבת בפרשת כי תשא. ואחר מעשה העגל התחיל בויהל בשבת ואח”כ אמר להם מעשה המקדש, עכ”ל.

שהרי מלאכת המשכן נאמרה לו למשה תחלה ושמירת שבת באחרונה (כי תשא לא יג) משה הקדים לצוות את השבת תחלה (ויקהל לה ב) וכי”כ עכ”ל.

ומבואר דמכיון דהציווי על השבת נאמר אחרי הציווי על מלאכת המשכן, ע”כ כוונתו שמשא יקדים יצווה אותם תחילה על השבת.

ג-

בגור אריה (ויקהל שם) ואם תאמר, למה לא כתב שבת בסוף ויכתוב גם כן לשון ”אך” כמו שכתב בפרשת כי תשא, ולמה שינה משה רבינו ע”ה סדר הפרשיות, הקדוש ברוך הוא הקדים מלאכת המשכן, ומשה הקדים שבת. ויש לומר משה לא היה מדבר להם על מלאכת המשכן בפעם אחת, רק בכמה ימים, ואם יהיה מאחר השבת עד גמר מלאכת המשכן, שמא לא יוכל להגיד להם מצות שבת עד אחר השבת, ויהיו עושים מלאכה בשבת, שלא יהיו יודעין שאין מלאכת המשכן דוחה שבת, לכך הקדים, עכ”ל.

ד-

בספר תולדות יצחק (ויקהל שם) ”ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העשה בו מלאכה יומת”. ששת ימים תעשה מלאכה, אחר שהקהלה לא היתה אלא לצוות על מלאכת המשכן אין כאן מקום למצות שבת, ואמרו חכמים ז”ל [מכילתא דרבי ישמעאל מסכתא דשבתא פרשה א] לומר שאין מלאכת המשכן דוחה את השבת.

ונראה שהטעם שהקדים השבת בעבור שכל מי שמבקש שיעשו נדבה, צריך להקדים שיהי העולם הוא הבל ורעות רוח, ושהממון והנכסים לא יועילו לו אלא עבודת השם יתברך, ולכן הקדים השבת שמורה עולם הבא, לומר הטובה הצפונה לצדיקים היא הטובה האמיתית, והעולם הזה והעושר אין תכליתו אלא העולם הבא, ולכן ראוי למכור העולם הזה והעושר שבו ולקנות בו חיי העולם הבא ולכן תעשו נדבה, עכ”ל¹³.

אמנם עדיין צ”ב דלפי המבואר היה צריך להקדים את מצות השבת גם בפרשת כי תשא.

וי”ל דכאן מייירי אחר שחטאו בחטא העגל, והוא היה בסיבת ריבוי הכסף והזהב שהיה להם (עי’ ברכות לב א), ולכן הוצרך להקדים את מצות השבת כדי ללמד אותם שראוי למכור העולם הזה והעושר שבו כדי לקנות את העולם הבא.

ה-

בכלי יקר (ויקהל שם) ומה שהקדים בפרשת כי תשא משכן לשבת, וכתב ”אך את שבתותי תשמורו” (שם לא יג) לדרוש מיתור לשון אך שאין משכן דוחה שבת, והוה ליה להקדים השבת ולא יצטרך ליתור של אך, הנה לפי מה שפירשנו למעלה בפרשת כי תשא (שם ד”ה ואמר אך) ביתור לשון אך הוצרך לכתוב לשון אך.

אמנם דברי רש”י יתורץ בדרך אחר ואגב זה יתורץ גם כן למה שינה משה הסדר כי הקדוש ברוך הוא צוה לו תחילה על המשכן ומשה הקדים השבת, וזה כי השבת אין בו כי אם כבוד ה' יתברך להורות כי

¹³ **גם נראה ליישב**, והוא עפ”י מה שאמרו (ביצה טו ב) תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חוואה כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה. שאם פחת - פוחתין לו, ואם הוסיף - מוסיפין לו. **ובשיטה מקובצת** (שם טו א) וכתב הריטב”א ז”ל דלאו דוקא הוצאת שבתות וימים טובים דהוא הדין לכל הוצאה של מצוה אלא נקט הני דרגילי ושכיחי, עכ”ל. פי ולכן הקדים כאן את השבת כדי לרמוז להם דכמו שהוצאות השבת אם הוסיף מוסיפין לו והוא הדין לכל הוצאות של מצוה, ולכן יתנו הנדבה למשכן ברצון.

ומבואר שתומכי התורה יהיו תומכים בלומדים בלא הפסקה, וזה רמזו במה שאמר "לא יסורו ממנו".

-ג-

בעל הטורים (במדבר ב' ז) מטה זבולון. ולא אמר "ומטה", כדרך שנאמר באחרים, לפי שזבולון היה מפרנס ליששכר (ב"ר צט טו), וראיתי בתנחומא הטעם שלא אמר "ומטה" בזבולון כמו שאמר בכולן, ללמדך שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ונותן לתוך פיו של יששכר לפיכך לא רצה הכתוב לעשות טפל לו, לומר ששכרו גדול כמותו. וכן הוא אומר "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר" (משלי ג יח). וכתוב "כי בצל החכמה בצל הכסף" (קהלת ז יב) (עיין ויק"ר כה ב) לכן חשוב הכל במטה אחד וכאילו אמר "יששכר מטה זבולון", עכ"ל.

ולמהתבאר כי המחזיקים ידי לומדי התורה אינם טפלים ללומדי התורה ושכרם גדול כמותם, י"ל דלכן גם הבדים שהם מרמזים לתומכי התורה היו בטבעות הארון שהיו עשויים כחלק מן הארון, ולא נעשו כדבר נפרד ממנו.

-ד-

בספר משיבת נפש (תרומה כה טו) בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו. יש ליתן על לב שנאמר בכאן לא יסורו ממנו, ועל בדי השלחן לא נאמר לא יסורו ממנו.

כבר [כתבתני] פ' בהעלותך שהכוונה המסייע לת"ח שיהא פנוי ללמוד שוה לו במעלה כמו יששכר וזבולון (וזאת הברכה לג יח), וכמו הלל ושבנא (סוטה כא א), על כן הבדים המסייעים לכתר תורה הם מחוברים בו לעולם ולא יסורו ממנו ויאמר הבעל הבית שלך שלי, וכמו שאמר ר"ע לתלמידיו על אשתו שלי ושלכם שלה היא (כתובות סג א) כי גרמה לו שלמד תורה.

אכן השולחן שרמו לעושר כשהעמידו השלחן על מקומו הסירו הבדים ממנו, להורות אפילו מסייע אדם לחבירו שיבא לידי עושר ע"י, אין לו לומר שלך שלי ויסור ממנו עיין שם, עכ"ל.

והוא על דרך שנתבאר בעל הטורים.

-ה-

"ועשיו ארון עצי שטים" וגו' ע"כ (תרומה כה ז).

בספר משך חכמה (שם) בדי"ה הנה בארון לא נצטוו על זהב טהור רק ארון (שם כה יא) וכפרת (שם יז), אבל הזר (שם יא) והבדים (שם יג) אם כי "לא יסורו ממנו" (שם טו) אינן רק "זהב", לא "טהור".

והוא כי הטהרה הוא ההכנסה לכור לצורפן, וכמפורש בירושלמי (דשקלים פ"ו ה"ג), ונמצא דההכנסה לכור הוא כמו עבוד בעור. לכן הארון עצמו הוא כמו עור הקלף שכובתין עליו תפילין - שצריך עיבוד לשמה.

יסורו מהן ויחזור אל הטבעות, כי אם ממנו שהוא מהארון הוא התלמיד חכם, עכ"ל.

שם: ועל דרך המושכל, הנה נודע שיטת הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"ב) דצריך להדליק הנרות גם ביום שזה בכלל הטבת הנרות לדירה. ושיטתו מושכלת, דכמו שאמרו ז"ל (שבת כב ב) יוכי לאורה הוא צריך [אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל]. ולהראות כי הוא אין צריך להאור, רק שזה חוק דתי הוצרך להדליק גם ביום, כמו שהדלקה ביום אינו להאיר כן ההדלקה בלילה, שלשניהם ענין אחד. כן הארון שהוא נושא את (סוטה לה א), ואין הבדים לשאת אותו - שהוא נושא את עצמו, כי הוא משכן כבוד הנושא העולמים. לכן צוה כי הבדים יכלו יסורו ממנו, להורות כמו שאין ענין להבדים בעת היותו מונח באוהל מועד, ככה בשעה שנושאים אותו על הכתף אין זה ענין הצורך להכבוד הנושא כביכול, לכן לא יסורו הבדים ממנו תמיד, כמו שהנרות דולקים תמיד. ודו"ק, עכ"ל.

אבל הזר זהב והבדים המה כעור הבתים, שלשיטת הרמב"ם (הל' תפילין פ"ג הי"ט) אין צריך לעבדם לשמה, משום שהעיבוד אינו מוכרח כמו דמפורש בביאורי הגר"א. לכן לא היה צריך להתיכן לשם ארון העדות. והכרובים לא היה צריך לכתוב שהם של זהב טהור, כיון שהם "מקשה" מגוף הכפורת, והכפורת היה זהב טהור, אם כן גם הכרובים הם זהב טהור כמו שכתב רבינו בפרק ג הלכה ו מהלכות בית הבחירה גבי נרות המנורה. יעויין שם, עכ"ל.

-1-

גם יש לפרש מה שלא נכתב לגבי הבדים זהב טהור כמו גבי הארון, משום דהארון מרמז לת"ח שהוא צריך להיות זהב טהור, משא"כ הבדים שהם מרמזים על מחזיקי ותומכי התורה, שם לא שייך תיבת טהור.

לתגובות: a0527677650@gmail.com

הכי איתמר / הרב איתמר טעף, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר איזהו חכם

ויאמרו אל משה לאמר מרבים העם להביא מדי העבדה למלאכה אשר צוה ד' לעשות אתה (לו, ה)

בפרשה הקודמת (כח ג) נאמר שעושי מלאכת המשכן הם "חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה", ומקשים במדרש למה "למלאות חכמה" את "חכמי לב", הרי הם כבר חכמים? לא עדיף לתת אותה לטיפשים כדי שגם הם יתפכו לחכמים?

ומתריצים שבמסכת אבות (רפ"ד) לימדונו חז"ל דחכם הוא "הלומד מכל אדם"! היינו לא מי שידוע הרבה, ולא זה המוכשר ופיקח, אלא מי שאוהב את החכמה ומבקש אותה הוא החכם האמיתי. מי שהיא כל כך חשובה לו עד שהוא מוכן ללמוד מכל אדם, הוא החכם: כי הוא נותן לה את הערך הנכון שלה ולא מוכן לוותר עליה ולהפסיד ממנה.

חז"ל לא מחאו כף לכשרוניים או מוצלחים, אלא המתינו לראות מה הם יעשו עם הכשרונות שלהם!!

וממילא גם חכמי-הלב שזכו ש"מילאו" אותם חכמה, חכמה אלוקית שעל-ידה בנו את המשכן, לא בהכרח שהיו "יעילוים" ויודעי-כל, אלא הם היו אוהבי ומעריכי החכמה המשחרים ומבקשים אותה, להם הקב"ה הוסיף חכמה וגילה את סודות בניית המשכן, שנכללו בו סודות בריאת העולם!

ומפרשת השבוע נראה ראה נפלאה לכך שאכן הם היו "מבקשי חכמה", דהבורא יתעלה מעיד עליהם בתורה שהם חכמים ונבונים, ועל בצלאל ראש החכמים נאמר בתורה "ואמלא אותו... בחכמה, בתבונה, בדת", ואף-על-פי-כן מוצאים דבר פלא בהנהגתם!...

הקב"ה הורה למשה לבנות את המשכן מתרומות בני ישראל, משה העביר את ההוראה לבני ישראל, הם קיימו את המצוה בהידור והציפו את נקודות האיסוף בדים תכשיטים וכלים, ואז "חכמי-הלב" ניצבו בפני בעיה טכנית פשוטה מאוד "מרבית העם להביא" (לו ה).

מה היינו מצפים מחכמי-לב לעשות? וכי יש כאן שאלה? תסגרו את הלשכה, תפרסמו שהאיסוף הסתיים, וחסל. אבל חכמי-הלב משום מה לא מוצאים פתרון לבעיה, ולא רואים מוצא מן ה"סבך", עד שהם פונים אל משה בכבודו ועצמו!!

ומה עונה להם משה רבינו ע"ה? "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא" (שם ו), משה רבינו פשוט מודיע על סיום האיסוף! אז "חכמי לב" לא יכלו להגיע ל"חכמה" זו לבד??? בשביל מה הם נגשו למשה רבינו???

אלא שמע-מינה שזוהי חכמתם - לבקש חכמה, ולכן גם כשהם ניצבו בפני ספק קטן, זה היה בשבילם הזדמנות לשמוע עוד משהו ממשה רבן של ישראל, לקבל ממנו עוד דבר השם, אז הם ממששים "לבקש" חכמה גם אחרי שהקב"ה מעיד שנתן חכמה בליבם.

כן יזכנו הש"י להיות חכמים באמת.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' פניני עיון בפרשת השבוע

לה, כה-כו: וכל אשה חכמת לב בידיה טו וגו': וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טו את העינים.

הקשה בפרדס יוסף שלכאורה **כיצד יכלו לקחת מהנשים הלוא מה שקנתה אשה קנתה בעלה**. אלא דכיון שבמדבר היה להם מזונות מהמן, היתה יכולה האשה לומר שמעשה ידיה לעצמה, כיון שאין היא צריכה את תקנת המזונות, וזהו שכתוב **'וכל חכמת לב' שידעה את הדין דמה שקנתה אשה קנה בעלה**, 'בידיה טו' הביאה רק ממעשה ידיה, שהם לעצמה.

וע"י במשך חכמה שביאר מה שכתוב **וכל "אשה" חכמת לב בידיה טו** כו' את התכלת כו', בלשון יחיד, **וכל "הנשים"** אשר נשא כו' טו את העינים, **בלשון רבים**, שזהו משום שאת העינים טו גם הנדות שטו ע"י העינים משום שבעל חי אינו מקבל טומאה, לכן כתוב בלשון רבים, אבל בתכלת וארגמן שמקבלים טומאה [כיון שטו אותם בתלוש], כתוב בלשון יחיד, משום שרק כל אשה טהורה טויתה אותם.

ועדיין הקשה בפענח רזא **על לשון טו שהוא לשון רבים**, טוה או טויתה מיבעי ליה, דהא כתיב וכל אשה וגו' בלשון יחיד. וי"ל דנקט טו **לכלול גם שאין חכמת לב**, דמהנך ראו וכן עשו אף אשר לא חכמו בלבנותם בצעמם לעשות כן, והווי כאילו אמר שכל אשה חכמת לב זכתה וזיכתה.

ועוד דייק בעקידת יצחק מה שכתוב "בידיה טו" **בלשון זכר**, ולא כתיב טויתה לשון נקיבה, רמז לקוב"ה הנרמז בלשון זכר שהיה מסייע עמהן.

*

לו, ב: לקרבה אל המלאכה לעשת אותה.

כתיב **לעשת חסר וי"ו**, וכן כתיב להלן פסוק ו.

יתבאר על פי מה שכתב בשדה יער ריש ויקהל "משום דבאמת הרוב נעשו מאליהם ולא הוצרך לעשייתם". ולכאורה כוונתו כמו שכתב במהרי"ל דיסקין [בפרשה ד"ה ששת] בשם מדרש **"דמלאכת המשכן היה נעשה בנס כיון שהיה נותן ידו אל המלאכה מיד בא מלאך ה' ומסייעו לגמרו"**.

ומה דכתיב להלן [פסוק ז'] והמלאכה וכו' לעשות אותה וכו', לעשות מלא וי"ו, פירש רבינו הרוקח דמן ויאמר משה אל כל עדת ישראל עד והמלאכה היתה דיים ל"ט פסוקים כנגד ל"ט אבות מלאכות... לכך כל לעשות שבפרשה חסרין חוץ מזה לעשות אותה זהו לכל המלאכה ל' ותשע עכ"ל. ופירש הגר"ח"ק שליט"א **"ר"ל לעשות אותיות ל' ותשע"**.

*

לו, ג: והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר.

כתב בהעמק דבר **דהא שהביאו רק בבוקר**, לפי פשוטו הוא משום שדרך האומנים לקבל צרכי המלאכה בבוקר על כל היום. ויש להוסיף לפי שהיה נודע לכל ישראל בבוקר איך הוא נחשב לפני ה' על פי ירידת המן [היינו שאם היה צדיק היה יורד המן בפתח ביתו, ואם היה רשע היה המן יורד רחוק ממנו], וא"כ יש לפרש שהביאו נדבתם בתחלת עלות השחר למען יהיה לקיטת המן אח"כ בעין יפה [היינו שע"י נדבת המשכן הוסיפו לעצמם זכויות ואז המן

ירד יותר קרוב אלינו, על כן היתה ירידת המן בבוקר גורם להרבות נדבות.

*

לו, טו: אורך היריעה האחת שלושים באמה וארבע אמות רוחב היריעה האחת.

לפי מטבע הלשון הו"ל לסיים ורוחב ארבע באמה היריעה האחת וכמו דכתיב בצוואה פרשת תרומה [כו, ח], וצריך טעם לשני השינויים: א. ארבע באמה, ארבע אמות ב. רוחב בתחילת המשפט או בסופו.

ואפשר דזה היה קשה לרבינו יואל ולכן כתב בפירושו עה"ת בזה"ל שלושים באמה וארבע אמות הרי ד', אמה אמות, תשים ה' של אמה בתוך אמות ויהיה אמהות, כנגד האמהות והן ארבע, שרה, רבקה, רחל ולאה עכ"ל.

ולפי"ז י"ל דלכך שינה וכתב ד' אמות וגם כתב "רוחב" לבסוף כדי לחבר אמה לאמות לדרוש דהוי כנגד ד' אמהות. אולם עדיין צריך ביאור למה זה נרמז ביריעות עיזים דוקא.

*

לו, לח: [ויעש מסך וגו'] ואת עמודיו חמישה ואת ויהם, וציפה ראשיהם וחשוקיהם זהב ואדניהם חמישה נחושת.

הקשה בהעמק דבר, משמע שלא היו מצופים בשלימות בזה, והוא פלא, שהרי בצווי (לעיל כו, לו) כתיב וציפית אותם זהב משמע בשלימות, וכ"ה בפ"י בבב"א דמלאכת המשכן, אלא ע"כ הפירוש של וציפה ראשיהם, שמלבד הציפוי הכללי היה גם ציפוי בראש, והאיך אפשר לעשות ציפוי בראש אחר שמצופה בכלל. אלא ע"כ הכי פירושו שעשו חישוק יוצא ובלוט בראש העמוד וציפה את הראש, והחישוק ג"כ בזהב לבד ציפוי הכללי. אכן הדבר תמוה עדיין מאין למד בצלאל לעשות כן והרי לא נזכר בצווי אלא שיהא המשכן, אלא כבר ביארנו [לעיל כ"ו ל"ז] דמשום דכתיב בצווי גבי מסך ועשת למסך דפירושו לשם מסך, מה שלא נזכר הכי במעשה הפרוכת דקדוש ממנו, וסמך הכתוב על המקרא ועשו לי מקדש לי לשמי, אלא ע"כ היה מעשה בעמודי המסך מה שאינו בעמודי הפרוכת, וע"כ יש כוונה שניה במה שאמר משה בעמודי המסך וציפית אותם זהב, היינו ציפוי בראש העמוד ביחוד לבד הציפוי של כל העמוד, וזה אי אפשר אלא בחישוק ג"כ, ע"כ.

אמנם נראה דרק עמודי המסך שבפתח המשכן היו ראשיהם וחשוקיהם זהב כמו שכתוב בפסוק כאן, אבל שאר עמודי החצר היו ראשיהם וחשוקיהם מצופין כסף כמו שמפורש בפסוק ואת האלף וגו' להלן לח, כח.

*

לו, א: ויעש בצלאל את הארון.

פירש"י לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר החכמים נקראת על שמו. ונראה כוונתו דאע"פ שהכל התעסקו בארון, מכל מקום בצלאל מסר נפשו על כך יותר משאר החכמים ולכן נקרא על שמו. ולא ביאר רש"י מהי המסירות נפש.

אמנם בשמו"ר [ג, ב] איתא בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה המשכן בא ואמר לבצלאל, אמר לו מהו המשכן הזה, אמר לו שישרה הקב"ה שכינתו בתוכו ומלמד לישראל תורה, אמר לו בצלאל והיכן התורה ניתנת, אמר לו משאנו עושין את המשכן אנו עושין הארון, אמר לו רבינו משה אין כבודה של תורה בכך, אלא אנו עושין הארון ואח"כ המשכן לפיכך זכה שיקרא על שמו, שנאמר ויעש בצלאל את הארון עכ"ל. וכתב באמרי יושר שם דזהו ויעש בצלאל הנזכר בארון, אבל בפרשיות דלעיל כתיב ויעש את הקרשים סתם, גם להלן ויעשו כל חכמי לב בעושי המלאכה.

ובספר ליקוטי יהודה כתב דזהו גם כן כוונת רש"י "שנתן נפשו על הארון", היינו שסיכן את עצמו "להורות הלכה בפני רבו" לעשות את הארון ואח"כ את המשכן [ועיין ברש"י שם דמדרש זה חולק על הגמ' ברכות נה, א].

*

לו, ה: הבדים בטבעות על צלעות הארון לשאת את הארון.

לכאורה יש כאן כפל לשון דהיה לו לומר לשאת אותו בהם כמו שכתוב במזבחות.

ואולי יש לומר דהנה מרן הגר"י [במכתבים שבסוף הספר] כתב דשני דינים איכא בנשיאת הארון, חדא דין נשיאה של משכן, ודינו בלויים מדין עבודת משא שיש בה דין עבודת הלויים, והוא האמור בסוף פרשת במדבר דקחשיב שם לארון בהדי שאר כלי המשכן, ודין זה היה רק עד בואם לבית עולמים, ומשם ואילך פקע דין עבודת משא. ושנית איכא דין מיוחד של נשיאת הארון המוזכר בקרא בפרשת עקב, והוא דין בפני עצמו שאינו שייך כלל לדין עבודת הלויים ומצוותו בכהנים ולא בלויים שהרי בפסוק שם כתיב גם ברכת כהנים ועבודה מעומד שהוא בכהנים עכ"ד.

ולפי זה יתכן דבשביל הדין נשיאה הנוסף שיש בארון יורה על שאר כלי המשכן, לכן יש כאן יתור "לשאת את הארון" וכיוצא בזה בתרומה [כה, ג] "על צלעות הארון לשאת את הארון בהם ולא אמר לשאת אותו בהם לרמז על הדין הנוסף.

*

לו, כט: את שמן המשחה קודש ואת קטורת הסמים טהור.

החילוק שבשמן המשחה כתיב "קודש" ובקטורת "טהור", ביאר המשך חכמה הפירוש על פי מה דמסיק בשבועות דקטורת אפילו לאחר שהושמה במכתשת אינה קדושה קדושת הגוף ועיין ירושלמי שקלים, ולפיכך לא נפסלה בלינה, לא כן שמן המשחה קודש עכ"ד. והיינו דשמן המשחה נקרא קודש כיון דיש לו קדושת הגוף, אבל קטורת סמים נקרא טהור ולא קודש כיון דלית ביה קדושת הגוף. אולם עדיין צריך ביאור אמאי בשמן המשחה לא כתיב טהור כמו דכתיב בקטורת.

ואולי יש לומר דהנה בחיזוקיני לעיל [לא, ח ד"ה ואת המנורה הטהורה] כתב לא מצינו בשום כלי שבמשכן שנקרא טהור רק המנורה והשולחן בפרשת אמור [ויקרא כד, ו] והטעם לפי שלא היה עליהן מתן דמים עכ"ל.

ובאבני נזר [אוי"ח סימן כא אות ז] כתב דעת הרמב"ם שמור הנתון בשמן המשחה ובקטורת הוא דם חיה, והראב"ד כתב שהוא מין עשב או מין אילן, וקשה לי לדעת הרמב"ם דהא בגמרא אמרינן שדורשין בקטורת כלל ופרט וכלל מנטף מרבינן מין אילן משחלת גידולי קרקע, וא"כ מור זה שבא מחיה לא נתרבה ואיך יכנס במעשה הקטורת, וראיתי לרמב"ם שכתב מור שבשמן המשחה עם ויין ובקטורת מר בלי ויין אולי סבירא ליה מין אחר הוא עכ"ד.

ושמעתי מהג"ר מנחם כהן שליט"א דלפי זה נראה דמור של שמן המשחה הוא נעשה מדם חיה, ואילו מור שבמעשה הקטורת הוא עשב מין אילן, וא"כ לפי החיזוקיני הני"ל דלא מוזכר "טהור" במי טהור בו מתן דמים, כמו כן יש לומר דלא מוזכר טהור בשמן המשחה שמעורב בו דבר הנעשה מדם חיה, מה שאין כן קטורת דהמור נעשה מעשב מין אילן ואין לו שום שייכות לדמים כתיב בו טהור.

*

לח, ח: ויעש את הכיור נחושת ואת כנו נחושת במראות הצובאות אשר צבאו פתח אוהל מועד.

עיין רש"י. בפרדס יוסף הביא דבשו"ת חוות יאיר סימן קס"א הביא ראייה מדהיה משה מואס במראות הצובאות מפני שעשאן ליצר הרע ולא אמר משום שנשתמש בהם הדיוט, הוציא מזה דדבר שנשתמש להדיוט מותר לעשות דבר שבקדושה כגון פרוכת ולא כשו"ת מהר"ל סימן קכ"א.

אמנם בפרדס יוסף מסיק [ד"ה ומה] דמהר"ל לא אסר רק דלכתחילה אין לקנות מעיל שנשתמש להדיוט, אבל אם הקדיש לסי"ת לא מיתסר ובנשתנה יש להתיר גם לכתחילה לקנות לעשות תשמיש קדושה עכ"ד.

והנה הרלב"ג כתב וכבר נתקבצו צבא מהם להתנדב אלו המראות לפי שלא היה להם נחושת אחר להשלים המלאכה וזה מורה על הפלגת נדבת לבם להביא המצטרך לזאת המלאכה עכ"ל. ולפי"ז יתכן דכיון דלא היה להם נחושת אחר להשלים המלאכה חשיב כדיעבד דשרי לכתחילה לעשות מדבר שנשתמש בו להדיוט.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס

העלאת משכורות רבני הקהילות בעקבות יוקר המחייה

ויבאו כל החכמים העשירים את כל מלאכת הקדש איש איש ממלאכתו אשר המה עשים (לו, ד)

רב קהילה המתפרנס מבני קהילתו, טוען שכיון שהיוקר מאמרו והממשלה הרעה גוזרת גזירות חדשים לבקרים על הציבור וכמה טפלי תלויין ביה, לכן צריכים להגדיל את משכורתו. האם אכן כן הם פני הדברים והאם מוטל על פרנסי הציבור להעלות את שכרם של רבני הקהילות, הדיינים ונושאי המשרות התורניות הציבוריות?

*

תשובה: הלכה פסוקה היא שהציבור מחויב לפרנס רבניו ודייניו בריוח כראוי, וכמשי"כ השו"ע (חוי"מ ט, א): "נהגו לעשות לבית דין קופה, שפוסקין ממון לפרנסת ב"ד, ומגבין אותה בתחלת השנה או בסופה, ואין בו משום תורת שוחד ותורת אגרא, כי חובה על ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם; וגם אם יש נדבות או הקדישות, סתם, לוקחים מהם". וכתב הרמ"א: "ויותר טוב לגבות מתחלת השנה, שיהא מוכן להם כדי שלא יצטרכו להחניף או להחזיק טובה לשום אדם (טור), עכ"ל. וכתב הבי"ח (וי"ד סו"ס רמ"ו) וז"ל: "ותדע שהרי אף רבי חייא היה מקבל פרס מבית רבי כדאיתא בפרק הדר (עירובין דף ע"ג א) דרב בי רבי חייא ורבי חייא בי רבי אמרי אין אנו צריכין לערב שהרי אנו על שלחן של רבי סמוכין. ואיתא נמי בפרק שני דייני גזירות (כתובות קו, א) דכי הוה רבנן מיפטרין מקמי אלישע הוה פיישו תרי אלפין ומאתים ומבי רב אלפא ומאתים ומבי רב הונא תמני מאה ופירש רש"י אוכלי שולחנו. ובסוף פרק הניזקין (גיטין ס, ב) התוא שיפורא דמעיקרא הוה בי רב יהודה ולבסוף בי רבה וכי דפירושו שופר של נדבה השלוחה לבני הישיבה כמו שכתב רש"י על שם רב שריא גאון (אגרת רש"י עמ' 88) והסכים עמו ר"ת בתוספות לשם (ד"ה שיפורא וד"ה אלא) וכן הערוך (ערך שופר). שמעינן דמעולם היו תלמידי חכמים מקבלים סיפוקם מן הנדבות ומראשי ישיבות". ובשו"ע הגר"י (הלכות תלמוד תורה, פ"ד סו"ס ט"ו), כתב כך: "מאחר שנתמנה על הצבור אסור לו לעסוק בשום מלאכה בעצמו בפני שלשה כדי שלא יתבזה והצבור מצווין לפרנסו בכבוד שלא יצטרך למעשה דינו כלל ואפילו לעשרו כמ"ש הגדול מאחיו גדלוהו

משל אחיו והוא הדין לכל גדול הדור ופרנס בכל מדינה ומדינה".

ונאשר היוקר מאמיר ומחירי המזון והדיר ויתר המצרכים הנחוצים עולה ועולה, כתב בשו"ת חתם סופר (ח"ו, ס"י קס"ו) וז"ל: "והלא ידעו ויבינו כי ת"ח הממונה פרנס על הציבור מחויבים לעשות לו פרנסתו, לא הספיק מוסיפין לו אפילו אינו רוצה לקבל, מוסיפין לו על כרחו. ויענין לשון סמ"ע ס"י ט"ו ס"ק ח' ובש"ך י"ד ס"י רמ"ו ס"ק כ"י וכ"א ובט"ו שם ס"ק ז'. וז"ל רמב"ם פ"ד משקלים ה"ז: מגיהי ספרים וכו' ואם לא הספיקו להן אף על פי שלא רצו מוסיפין להם כדי צרכן הם ובניהם ובני ביתם, עכ"ל. נראה שיצא לו כן שגם לצורך כל בני ביתם מוסיפים על כרחם מדאמר ר"פ ב' דיני גזירות ק"ה ע"א לא רצו מוסיפין וקשה הא מעיקרא ע"כ פסקו להם סך כך וכך משום שהוא שיעור הספקתם ופרנסתם והם קבלו עליהם לקבל כזה מן הציבור וא"כ מ"ש אח"כ כשנתייקר השער ולא הספיק זה הסך לצורכם מ"ט לא רצו לקבל יותר מ"ש השתא מדמעיקרא והלא לא בסך שיעור הממון נשתכרו ח"ו כפועל אלא בשיעור פרנסתם כדי שיהיו פנויים לעבודת ה' וא"כ כל הצריך לפרנסתם לפי הזמן הוא המגיע להם בדין ומדת חסידות אין כאן שלא ירצו לקבל, ע"כ פי הרמב"ם שלא היה מצד יוקר השער שהוא מכת מדינה אלא מצד תוספת בני ביתם ואינהו גרמי עול הציבור ומשו"ה לא רצו לקבל הוספה ואפ"ה הוסיפו להם על כרחם. וא"כ מ"ש בזמן הזה דאפילו שכן הראשון שנקצב בשעת קבלת הרב נפחת ע"י שינוי המטבע וגם השער נתייקר ומ"ש כשנתוספו גם בני ביתו ה' ישמרו, שכופין הציבור למלאות סיפוקו של הרב", עכ"ל.

ועל דברי הרמב"ם (שקלים שם) שהזכיר החת"ס בתשובתו, כתב רבינו מרן הגר"ח קניבסקי בשקל הקדש שם, בשם סמ"ק כתובות קה, ב בשם רש"י במהדו"ק: "אם לא הספיקו. דסכום זה נטלו אפי' אם הספיק להן בפחות שכן קבעו חכמים כדי שיהא להן בריוח ויוכלו לדון בישוב הדעת אבל אם לא הספיקו אף על פי שלא רצו לקחת שנתייקרו ליטול מן ההקדש ורוצים לצמצם עצמם במיעוט מזונות אין שומעין להם אלא נותנין להם כל צרכן שלהן ונשיחו ובניהן וכל בני ביתם".

ואב"ד קישניב הגר"ל צירלסון זצ"ל בשו"ת עצי הלבנון (יו"ד ס"י ט) דן בנידו"ד, שהרב טען שהיוקר האמיר ומבקש שיעלו משכורתו, וכתב אחר שהביא דברי הפוסקים בנידו"ד וכפי שהבאנו לעיל, וז"ל: "ודאי דבנידון דידן, באם שאפסה כל עצה נכונה אחרת בשביל הטבת מצב הרב דמתא, ראשי ורשאי הצבור לשנות לתכלית נחוצה כזו את הכנסת החנות. דעד כאן לא קאמר הרמ"א (ס"י רנ"א, ס"ג), ש"אין לפרנס הרב שבעיר מכיס של צדקה", אלא היכא שיש ביד הצבור "לעשות לו סיפוק ממקום אחר", כמו שמדקדק ביתור לשונו שם, אבל לא בשעת הדחק הגדולה, שאין כל מקור אחר לצורך סיפוקו. הגע עצמך: אם שר התורה כר"ת "היה נוהג (בתור חבר עיר, הבא בכח הצבור) לתת מעות הקופה (של צדקה) לשומרי העיר" החולנים, ה"שוקדים לשוא" (תוספות ב"ב דף ח' ע"ב, בד"ה "ולשנותו"), - ק"ו בן בנו של ק"ו, דשפיר דמי לתנן בשעת הנחיצות לשומרי העיר הרותנים (דהיינו חכמי התורה, דעלייהו הוא דקאמרינן בפסיקתא דאיכה: "הלן אינון טטורי קרתא"): שהם הם הינם הנוטרים הנכונים והנאמנים לא רק של עריהם הפרטיות, כי גם של כללות "כרם ה' צבאות". כדדרשינן שבועות (דף ל"ה, ע"ב) [כוונתו למש"כ שם: "כרמי שלי לפני האלף לך שלמה", וימאתים לנטרים את פרוי", רבן, וי"א אף זה חול. "הנה מטתו שלשלמה ששים אף זה ולא מיבעי האיך אלא הא דאמר שמואל מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מיענשא שנאמר "כרמי שלי לפני האלף לך שלמה" למלכותא דרקיעא "וימאתים לנטרים את פרוי" למלכותא

דארעא"- שב"ג]. והיינו שהעמידו לפנים בירושלים את כלכלת הדיינים, הנוטרים הללו, בשורה אחת עם כלכלת המזבח (שגם הוא נוטר אותו הכרם, בזה שהנהו "מזיח ומזין ומחבב ומכפר", כדדרשינן בכתובות דף י' ע"ב), לענין שהוצאות שתיחן גם יחד ניתנו מתרומת הלשכה, כדנקטינן בכתובות (דף ק"ה, ע"א), עכ"ל.

נמצא שמצוה רבתא להעלות את שכן רבני הקהילות והדיינים וכיוצא"ב, וחוב גדול מוטל על פרנסי העיר לדאוג לכך.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים **מח"ס 'ויברך דוד' ומעורבי ספרי הגאון**

מרוגוטשוב

דעת הראשונים והגר"א בענין **קו התאריך ו"נדידת היבשות"**

שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מִלְאָכָה וַיְבִיִם הַשְּׁבִיעִי יְהִיָּה לְכֶם קֹדֶשׁ שֶׁבֶת שֶׁבֶתוֹן לְה' (לה, ב)

כידוע יש מבוכה גדולה בקביעת מקומו של 'קו התאריך', שמשם מתחילים כל הימים, ונפק"מ לקביעת השבתות והמועדים בארצות מסוימות, והראשונים שהגיעו אלינו דבריהם בענין זה הם: **הכוזרי** (מאמר ב' ס"י כ') **בעה"מ** (בסוגיית נולד קודם חצות, ר"ה דף ה' ע"ב מדפי הרי"ף) **הראב"ד** (בהשגתו על בעה"מ בספר כתוב שם) **ראב"ח הנשיא** (ספר העיבור מאמר א' שער י') והתוכן **ר' יצחק הישראלי** (יסוד עולם מאמר ב' פ"ז) ועוד כמה קדמונים שהובאו בתוך דבריהם.

ולפי פשטות לשונות הראשונים שלפנינו כולם מודים שהימים מתחילים מקצה המזרח, ונחלקו רק בטעם הדבר, לשיטת הכוזרי והבעה"מ עיקר תחילת הימים היא מארץ ישראל, אלא שכל רבע הכוזרי המזרחי נגרר אחרי א"י, ולשיטת ראב"ח הנשיא והיסוד עולם ועוד קדמונים עיקר תחילת הימים היא מקצה המזרח, דהיינו 90 מעלות ממזרח לירושלים, כיון ששם תחילת הישוב.

ואמנם היסוד"ע הבין בדעת הכוזרי ובעה"מ שקו התאריך הוא בירושלים, והשיג ע"ז בחריפות, וכדבריו הבינו כמה אחרונים, אך היסוד"ע עצמו העיר שמבואר בדבריהם ג"כ שסוף היום הוא בקצה המזרח, וכתב שסתרו את דברי עצמם, ומחמת שהיה בעצמו מהראשונים והיה חכם גדול בתכונה לא טרח ליישב את דבריהם, אך ברור שאין לחשוך את רבותינו הראשונים שלא השיגו בדברי עצמם ח"ו, מה גם שבדברי הכוזרי מבואר להדיא שקו התאריך אינו רק בנקודה אחת אלא יש לו "רוחב", דהיינו שיש שטח שלם שנגרר אחרי הנקודה של קו התאריך, והשבת בדמשק לפני ירושלים וכן עד קצה המזרח (כך פשטות כוונתו, לפי שביאר האוצר נחמד, והקול יהודה בראר שלשיטתו קו התאריך 24 מעלות מירושלים, ופירושו דחוק), וכן מוסכם אצל גדולי הדורות האחרונים שלדעתם הימים מתחילים בקצה המזרח.

[ובספר היוםם נדחק מאוד להעמיס בדברי הכוזרי והבעה"מ כוונות אחרות, אך מוסכם על כולם שדבריו דחויים, ושם פ"ז נקט שדעת הראב"ד והיסוד"ע היא שקו התאריך הוא בטבור הים, דהיינו 180 מעלות מארץ ישראל, אך דבריו תמוהים, כי דברי היסוד"ע מפורשים וברורים שהימים מתחילים מיקצה המזרח, ומפורש בדבריו שיקצה המזרח הוא 90 מעלות מירושלים, כלשון המורגלת אצל התוכנים הקדמונים, וגם פשטות לשון הראב"ד ברורה שהימים מתחילים מקצה המזרח].

והנה היסוד עולם בנה את כל שיטתו על ההנחה הפשוטה שיש ישוב ויבשה רק בחצי העליון של כדור הארץ, אבל החצי התחתון כולו ים, כידוע שכן היתה הדעה הרווחת אצל רוב קדמונים, כמבואר בכמה

מקומות, וכן ראב"ח הנשיא כתב בספר העיבור מאמר א' שער י' שהשמש נבראה ביום הרביעי במקום שתאיר על כל הארץ בשוב, דכתיב "יהי מאורות ברקיע השמים לאהיר על הארץ", דהיינו מעל ירושלים שהיא אמצע העולם, ועפ"ז קבע שהימים מתחילים מן המזרח, ששם היתה השקיעה הראשונה בעולם בעת בריאת השמש, ופירוש זה ג"כ מיוסד על ההנחה שהיתה יבשה רק בחצי העליון של הכדור.

אמנם לאחר גילוי יבשת אמריקה לפני כחמש מאות שנה נתברר שכדור הארץ מיושב מכל סביבותיו, ועל פי זה כתב התוכן ר' דוד גאנו בספרו נחמד ונעים שער ו' ס"י קס"א שדברי היסוד עולם הנ"ל דחויים לגמרי, ולא מצא פתרון לשאלה היכן יש לקבוע את קו התאריך ע"פ המציאות הידועה לנו, וטענתו שייכת ג"כ על דברי ראב"ח הנשיא.

וטענה זו שייכת קצת ג"כ על דעת הכוזרי והבעה"מ, דלשיטתם רבע הכדור שבין קצה המזרח לירושלים נגרר אחרי ירושלים, ולכאורה יש מקום לומר שזהו משום שחשבו שאין שום ישוב אחרי קצה המזרח, אך אילו ידעו שיש ישוב גם בחצי הכדור התחתון אולי היו אומרים שכל חצי הכדור המזרחי נגרר אחרי ירושלים שיתחיל שם היום לפני ירושלים, דמהיכא תיתי שרק רבע כדור נגרר אחרי ירושלים ולא יותר.

דעת הגר"א כשיטת החזו"א

אמנם הנה בספר תוספות אהרן (להגאון הגדול בדורו מהר"ר אהרן אב"ד קראטינגא ופינסק, נלב"ע בשנת תר"א) בסוגיית נולד קודם חצות כתב: "ואע"פ שבספר נחמד ונעים בשער ששי ס"י קס"א ראה לתמוה מכל זה גם לדעת היסוד עולם והרבה קדמונים שחבאי שם שתחילת קריאת שם של כל יום ויום הוא מקצה המזרח, וכל תמיהותיו לפי דעת האחרונים שאמרו שנמצא ישוב גם נוכח כפות רגליו, אבל לפי מה שקבלנו משם הגאון רשכ"ה **החסיד מוהר"א מוילנא נ"ע שבסוף ימינו הסכים שהעיקר כדעת הקדמונים בזה, ושעל חצי הכדור העליון בלבד עשו האחרונים כל הקפתם, לפי זה ודאי ניחא הכל לדעת היסוד עולם והקדמונים."**

ומבואר מדבריו שדעת רבינו הגדול הגר"א ז"ל היא כדעת החזו"א שקו התאריך הוא בקצה המזרח, ובכל הספרים העוסקים בענין זה לא ראינו שהדגישו את הידיעה הגדולה הזאת שכן דעת רבינו הגר"א, אף שהביאו מדברי התוספות אהרן באותו ענין, ויש שאף העתיקו את מה שכתב בשם הגר"א אך לא עמדו על המשמעות הגדולה של הדברים הללו (ואחד החולקים על החזו"א הביא את הדברים הללו בספרו ס"י י"א אך שיבש לגמרי את משמעותם), ופלא שלא השיגו בדבריהם כה מפורשים, ופשוט שכדאי הוא רבינו הגדול ז"ל להכריע על פיו לגמרי את השאלה החמורה הזאת שכה נתחבטו בה בדורות האחרונים.

ונימוקו של הגר"א היה "שעל חצי הכדור העליון בלבד עשו האחרונים כל הקפתם", דהיינו שהקובע לענין זה הוא רק חצי הכדור העליון שהוא עיקר הישוב, ולכן תחילת הימים היא מקצה המזרח ששם תחילתו של חצי הכדור העליון, וממילא דעת היסוד"ע נכונה מאוד גם לפי המציאות שיש ישוב בכל הכדור, וכן נכונה מאוד לפ"ז דעת הכוזרי ובעה"מ שרק המזרח של החצי העליון נגרר אחרי ירושלים.

(ומה שכתב התוס' אהרן עשו "האחרונים" כל הקפתם פשוט שהוא ט"ס, ואולי צ"ל "הקדמונים", ולולי מיסתפינא נראה לעני"ד צ"ל: "שעל חצי הכדור העליון בלבד עשוין המאורות כל הקפתם").

והיינו כמ"ש החזו"א בקונטרס י"ח שעות אות ב': "כי שטח עליון של הארץ הוא עיקר הישוב משום שבאמצעו המקומות המקודשות ביותר א"י וירושלים, ובו תחילת הישוב בשעת בריאת העולם ובו ישב אדם הראשון, ולפיכך משמשים הרבה

פעמים בשם מרכז הישוב על ירושלים, בבחינת מרכז שטח העליון ולא על מרכז הכדור, ועוד חשיבות מיוחדת מיחדים לו לשטח העליון וישוב התחתון בכלל איי הים יחשב". עכ"ל.

וכעין זה מצאתי בדברי רבינו הרמח"ל באדיר במרום (הובא בילקוט ידיעות האמת עמ' רעה- רעו) שכתב:

"והנה העולם הוא גלגלי, עד שאי אפשר להזכיר לא מזרח ולא מערב לא צפון ולא דרום לא מעלה ולא מטה בקביעות, כי משתנים כל הקצוות לפי המקום והיושבים במקום ההוא, אך האמת הוא שעליונו של עולם הוא הצד הזה שאנחנו בו, דהיינו צד ארץ ישראל, כי משם הושתת העולם, ומשם יורד השפע תמיד ומתחלק לכל הצדדים, ועל כן זה הצד הוא העיקרי לכל הדברים, ועל פי זה נשער חצי העולם בחשוב ארץ ישראל לטבור העולם, דהיינו עליונו של הגלגל, וירדו המעלות מכאן ומכאן עד תשלום האופק הכללי, פירוש בהבדיל הארץ כולה לשני אופקים, והאמת כי כל זה הוא בסוד העליון והתחתון שאין התחתון מקבל אלא מסוף העליון... ונמצא שבהגיע השמש אל נקודת המזרח הנה שם יצא הפנימיות הראוי לו... ומתלבש בשמש העובר דרך שם וזה מתלבש בו עד הגיע אל נקודת המערב שאז יסתלק ממנו, אך אותה הנקודה עצמה היא מזרח לאופק התחתון, והאמת כי שם יקבל השמש פנימיות אחר הראוי לאופק הב"י."

ומבואר מדבריו כדברי הגר"א והחזו"א שהצד העליון הוא הצד העיקרי בכדור הארץ ולכן זריחת השמש באופק העליון של הכדור קודמת לזריחתה באופק התחתון, ואמנם אין למדין הלכה מאגדה, אך מ"מ חז"ן שדברי הגר"א והחזו"א הם דברי אלקים חיים ומתאימים לדברי קדשו של רבינו הרמח"ל בסתרי תורה.

"נדידת היבשות"

ולעני"ד יש להוסיף בזה עוד טעם לשבח, הדנה בדורות האחרונים נתפרסמה בעולם המדע השערה של כמה מדענים שבעבר היו כל היבשות יבשת אחת גדולה, ובמשך הזמן נפרדה היבשה לכמה חלקים, והחלקים נתרחקו זה מזה עד שנוצרו כמה יבשות נפרדות, ותיאוריה זו ידועה בשם 'נדידת היבשות', והוכיחו זאת המדענים מההתאמה המדויקת שבין צורת קו הגבול המזרחי של יבשת אמריקה לבין צורת קו הגבול המערבי של אירופה ואפריקה, וכן מצאו התאמה בין רכסי הרים שבאפריקה ודרום אמריקה, והמדידות הראו שגם היום מתרחקת אמריקה מאירופה כל שנה 10 ס"מ, ותיאוריה זו נתקבלה ע"י הרבה מדענים.

ונראה שיש לתיאוריה זו סמך ממה שכתוב בתורה בבריאת העולם "וַיֵּאמֶר אֱלֹקִים יְקוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד וַתִּרְאֶה הַיַּבֶּשֶׁת וַיְהִי כֵן", משמע שאז כל הימים היו ב"מקום אחד" גדול, ולא כמו היום שיש הרבה ימים מפורזים סביב היבשות, ואי"כ על כרחך שגם היבשה היתה רק אחת ולא כמה יבשות, וכן ממה שכתוב "וַתִּרְאֶה הַיַּבֶּשֶׁת" משמע שהיתה אז רק יבשה אחת.

ואין להקשות על זה מן הכתוב "למקוה המים קרא ימים", משמע לכאורה שכבר אז היו כמה ימים כפי שהוא היום, דהא תנן בפרה פ"ח מ"ח ומקואות פ"ה מ"ד: "כל הימים כמקוה שנאמר ולמקוה המים קרא ימים, ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה", ופירש"י בשבת ק"ט ע"א: "שמעורבין בו מיני ימים הרבה שכל הנחלים הולכים אל הים", ובב"ר ה' ח': "ולמקוה המים קרא ימים אי"ר יוסי ב"ר חלפתא והלא ים אחד הוא ומה ת"ל ימים אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמיא". הרי שלדעת ר' יהודה ור' יוסי אין

מפסוק זה כל ראייה שהיו בימי בראשית כמה ימים, כי כוונת הפסוק רק לים הגדול שהוא האוקיינוס.

וגם לדעת ר' מאיר שפסוק נאמר על כמה ימים, יש לומר שבא לרבות ימים שהיו בתוך היבשה כמו ים כנרת והים השחור והים הכספי, אך האוקיינוס היה אז רק ים אחד גדול הסובב את כל היבשה.

ויש המשערים שפירוד היבשות אירע בדור הפלגה, וכך יתפרש הכתוב "כי בימינו נפלגה הארץ" כפשוטו ממש, שהארץ עצמה "נפלגה", דהיינו שהיבשת נתחלקה לכמה חלקים, ועשה זאת הקב"ה כדי להפריד לגמרי בין העמים, ולהפיצם על פני כל הארץ.

ולפ"ז נמצא שבזמן הבריאה באמת היתה יבשה רק בחצי הכדור העליון, וכאשר נמדוד את רוחב היבשות של ימינו ונחבר את כולם ליבשה אחת גדולה נראה שאינו רחוק מקי"פ מעלות, ואפשר שבזמן הבריאה היה שיעור היבשה קי"פ מעלות בדיוק (ובמשך הדורות נשתנה מעט רוחב היבשות ע"י סחף, רעידות אדמה, הרי געש, שטפונות וכדו'), ולפ"ז יתפרשו כפשוטם דברי חז"ל שירושלים היא טבור הארץ, כי כן היה בעת הבריאה, וברור שגם אחר נדידת היבשות נותרה חשיבות המרכז לירושלים.

ואם כנים הדברים האלה נמצא כי אמת וצדק אמרי פיהו של רב"ח הנשיא שבעת הבריאה האירה השמש על פני כל הארץ בשובה, וגם טעמו של היסוד עולם נכון מאוד, כי אז בששת ימי בראשית אכן התחיל סיבוב הימים מקצה המזרח, וממילא שם הוא מקום תחילת מנין הימים לעולם ועד, וכן נכון מאוד טעמו של הכוזרי שרק רבע הכדור המזרחי נגזר אחרי ירושלים, כי בזמן הבריאה אכן לא היתה שום יבשה משם ואילך.

סיכום:

שיטת כל הקדמונים שהימים מתחילים מקצה המזרח שרירה וקיימת גם אחרי גילוי אמריקה, וכן הכריע רבינו הגר"א בסוף ימינו.

טעם הדבר נתבאר ע"פ החזו"א והרמח"ל שעיקר הישוב הוא בחצי הכדור העליון.

ועוד נתבאר בס"ד טעם חדש ונפלא ע"פ תיאוריית "נדידת היבשות", שלפיה בזמן הבריאה באמת היתה רק יבשה אחת גדולה בחצי הכדור העליון, שתחילתה היתה בקצה המזרח, ושם החלו ימי בראשית.

(כמובן שעדיין לא התחלתי להקיף את כל הפולמוס הגדול שהתחולל בענין זה בדורות האחרונים, ועוד חזון למועד בע"ה).

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

מדוע בית דין שטעו והרגו בשבת, מביאים חטאת על שגגתם?

לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת (לה, ג)

ביבמות (ו', ע"ב) ילפינן מהכא, שמי שנתחייב מיתת בית דין, אין בית דין הורגים אותו בשבת. שהרי "מושבבות" דקאמר קרא, גיינו בית דין, וקאמר רחמנא "לא תבערו".

והנה, ספר החינוך (מצוה קי"ד) כתב, שאם עברו בית דין והרגו בעצמם בשבת, כגון ששרפוהו הם בידיהם, אם היו עדים והתראה, הבי"ד חייבים סקילה, ואם לא היתה התראה חייבים כרת, ואם היו הבי"ד שוגגין, חייבין חטאת לכפרה.

ויש להקשות, אמאי חייבין הבי"ד חטאת בשוגג, הא אמרינן (בשבת דף קל"ז, ע"א), דאע"פ שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, מ"מ אם מל בשבת

פטור מחטאת, משום דהוה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה.

ולפ"ז צ"ע, דאף כאן הבי"ד שטעו והרגו בשבת, נימא נמי דהוה טועים בדבר מצוה, דהא הבי"ד שגגו וחשבו דאיכא מצוה להורגו גם בשבת, ונימא דיפטורו אף מחטאת על שגגתם.

ת. וי"ל כי החילוק בין המקרים ברור הוא. שם בגמרא בשבת מבואר, כי הנידון הוא במקרה שהיו לו ב' תינוקות, אחד למול ביום ראשון ואחד בשבת, ומתוך טרדתו טעה הוא ומל את התינוק של יום ראשון בשבת. והטעם ששם הוא לא יהיה חייב חטאת על טעותו, משום ש"ניתנה שבת לידחות" אצלו, שהרי נשאר לו תינוק למול בשבת בזמנה, ומחמתו הוא טרוד וטעה, ולכן בזה פטור ר' יהושע מחטאת.

נמצא כי שם המוהל לא עשה טעות בעצם מעשה המילה בשבת, דעצם מעשה זה לא היה מעשה איסור מכל וכל, שכן אצל אחד מהתינוקות לפחות היה זה מעשה היתר. נמצא דהטעות היא לא על עצם המעשה, אלא על מי לעשות את המעשה, דהיינו בתינוק עצמו. דבר כזה ניתן לדון לזכות, שמתוך טרדתו לא הבחינו איזה תינוק יש למול בהיתר באותה שבת.

אבל כאן, הבי"ד שטעה ולא ידע את עיקר הדין המבואר כאן שאין לדון ולהרוג בשבת, ושם לא נאמרו חילוקים בדין זה, שיש מי שמתר לדון ולהרוג בשבת ויש מי שאסור, אלא את כולם אסור לדון ולהרוג בשבת מכל וכל. נמצא שלבי"ד היתה טעות יסודית בעצם המעשה הנעשה בשבת, במקרה כזה שפיר י"ל שיביאו הבי"ד חטאת על שגגתם, ואינו דומה למוהל בבי' התינוקות הנ"ל.

*

ביאור סדר התרומות המבואר בפרשה

קחו מאתכם תרומה לה' (לה, ה)

סדר תרומת בני ישראל למשכן כך הוא (ל"ה, כ"ב – כ"ח), תרומת זהב. תכלת וארגמן וכ"י ועורות. תרומת כסף ונחשת, ועצי שטים. וביאו מטוה את התכלת, וטוו את העזים. ותרומת הנשיאים.

וצריך לפרש, מפני מה הפסיק הכתוב בין תרומת הזהב לכסף ונחשת, והזכיר באמצע את תרומת התכלת והארגמן וכ"י. ולאחר תרומת הכסף והנחושת, חזר והזכיר את טוויית התכלת וכ"י.

אמנם נראה לבאר כי סדר תרומות המשכן מדוקדק בסדר הפסוקים, ומנו תחילה את התרומות שמהם נעשו הדברים היותר חשובים ומעולים בכל המשכן, ואח"כ את הפחותים מהם, בסדר הולך ויורד. תחילה מנו את נדבת הזהב, שהיתה מיועדת לכלי המשכן המקודשים, ארון הקודש, מנורת הזהב, מזבח הזהב ושאר כל שלי השרת.

אחר כלי השרת, מנו את החומרים שיעודו אותם לבגדי הקודש, שגם הם קדושים כאשר יהיו על הכהנים בעבודתם, אך אינם ממש ככלי השרת, כמו הארון שהיתה בו התורה בעצמה והלוחות, והמנורה שהיתה עדות לישראל וניסים נעשו בה, ולכן אחר זהב מנה את התכלת והארגמן.

אחר שמנה את הבדים לבגדי הקודש, מנה את העורות, שיעודו אותם לפריסה על המשכן, כי שם ה"משכן" היה נקרא על העורות הפרוסים, שכן לשון משכן מורה על אוהל עראי, ולכן היתה בעורות עצמם מעלה מיוחדת, שהם עצמם נקראו "משכן", ולא הקרשים שהיו בצד. ולפיכך מנאם כאן תחילה.

אחר העורות מנה את הכסף והנחושת, שיועדו לאדנים עצמם שניתנו בקצות הקרשים, ואח"כ מנה את עצי השיטים שיועדו לקרשים עצמם. הרי שנדבת

ישראל נשנתה לפי סדר חשיבות ומעלת הדברים שיעשו מן התרומות.

לאחר שביאר את התרומות עצמם, חזר לבאר את סדר עשייתם, והתחיל מטויית התכלת ע"י הנשים, ויביאו מטווה את התכלת ושאר עניני העשייה והמלאכה המפורשים, והם היו כבר בסדר אחר.

*

כיצד בירכו בעת לבישת בגדי הכהונה?

את בגדי השרד לשרת בקדש (לה, יט)

בדין לבישת בגדי הכהונה, מצאנו מחלוקת ראשונים אי איכא מצוה בזה.

דעת הרמב"ם (ספה"מ עשה לג וכן במנין הקצר ובפרטי המצוות בה"ל כלי המקדש) דאיכא מצוה בכך.

אולם הרמב"ן (שם) מביא, שבעל הלכות גדולות לא מנאה במנין המצוות. וטעמו מבואר, שאין לבישת הבגדים אלא הכשר עבודה, ונכללת במצוות העבודה בבית המקדש, עיי"ש.

ויש לזון, לשיטת הרמב"ם דאיכא מצוה בלבישת הבגדים, אי ברכו הכהנים ברכת המצוות קודם לבישת הבגדים: "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו ללבוש בגדי כהונה".

ובאמת בארצות החיים (למלבי"ם ס"י"ח סק"א) כתב בפשיטות שברכו על מצוה זו [וכ"כ שו"ת משכנות יעקב (או"ח ח), עיי"ש].

וצ"ב, כיצד ברכו על הלבישה, הלא ודאי שאת המצוה מקיים רק אחר שעובד בבגדים, ובלבישה בעלמא בלא עבודה לא מקיים מצוה (כדברי הרמב"ם בפ"י מה"ל כלאים ה"ל לב ופ"ח מכהמ"ק הי"ב) שהלבוש אבנט שלא בשעת עבודה עובר על שעתו, ואנן קיי"ל דלכך שאין עשייתה גמר מצוה אין מברכים עליה (מנחות מב, ב) בהא דאין מברכים על עשיית תפילין כיון שהמצוה נגמרת רק בקשירתן).

ת. נראה שחילוק גדול ישנה בין מצוות עשיית התפילין ועשיית הסוכה, דקיי"ל שאינו מברך עליהם, לזין מצוות לבישת בגדי הכהונה, שכן עשיית תפילין ועשיית הסוכה, נחשבות ל"הכשר מצווה", שכוון שאין המצווה נגמרת אלא בקשירה, אע"פ שיש מצווה גם בכתיבה, מ"מ אין הברכה נאמרת אלא בעת סיום וקיום המצווה [ובהא מילתא אי מברכין על הכשר מצווה, ידוע דפליגי הבבלי והירושלמי, לדעת הירושלמי מברכין על עשיית תפילין וסוכה, ולדעת הבבלי אין מברכין וכן הלכה].

והנה מלשון הרמב"ם מבואר, כי אף ישנה מצוות עשה בלבישת בגדי הכהונה, וקיום המצווה נעשה בעת הלבישה עצמה, והאף שמטרת לבישת הבגדים ותכליתם היא העבודה, אמנם את המצווה מקיים הכהן גם ללא העבודה, אלא בעצם מעשה הלבישה, כאשר הדבר עושהו עומד ומוכן לעבודה.

וז"ל הרמב"ם בספר המצוות (עשה ל"ג): "והמצווה ה"ג היא, שצטוו הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת - ואז יעבדו במקדש, והוא אמרו יתעלה ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" עכ"ל. הרי מדויק מדברי הרמב"ם, כי תכלית לבישת הבגדים הוא לא רק העבודה אלא "לכבוד ולתפארת", וכן חזינן דאיכא מצווה בעצם הלבישה.

וכן נראה להוכיח אליבא דהארצות החיים דכתב דבירכו "ללבוש בגדי כהונה", דמעצם נוסח הברכה יש ללמוד כי עצם המצווה היא הלבישה עצמה, וכמו שמברכים "לישב בסוכה", משום שקיום המצווה נגמר בישיבה עצמה, ואם נכונה ההנחה כי עיקר המצווה אינה אלא בעבודה עם בגדי הכהונה, לא היה

צריך לשאול אלא על נוסח הברכה, שהיה צריך להיות "לעבוד בבגדי כהונה", או "לעבוד את עבודת המקדש" וכיו"ב, ומהא דלא אמרין הכי שמע מינה דעיקר המצווה בעצם מעשה הלבישה היא, כאשר הכהן היה מראה שהוא מוכן ועומד לעבודה.

חלקו של יודי / הרב משה יעקב הלוי קנר מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

בענין אין עונשין בשבת

לא תבצעו אש בכל משבתיכם ביום השבת (לה, ג)

במכילתא וכן בסנהדרין ל"ה: ילפי מ"מ שאין ממייתין מיתת ב"ד בשבת ע"כ וכתב הרמב"ם בפכ"ד מה"ל שבת ה"ז אין עונשין בשבת אף על פי שהעונש מצות עשה אינה דוחה שבת כיצד הרי שנתחייב בבית דין מלקות או מיתתו או מלקין אותו ואין ממייתין אותו בשבת שנאמר (שמות ל"ה) לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת זו אזהרה לבית דין שלא ישרפו בשבת מי שנתחייב שריפה והוא הדין לשאר עונשין עכ"ל. וכן הביא במנין המצוות בהקדמה לה"ל שבת אין עונשין.

ומקורו בברייתא דסנהדרין ל"ה: דתנא דבי רבי ישמעאל לא תבערו אש מה תלמוד לומר מה תלמוד לומר וכו' לפי שנאמר כי יהיה באיש חטא משפט מות והמות שומע אני בין בחול בין בשבת וכו' תלמוד לומר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אמר והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה מושבות האמור להלן בית דין אף מושבות האמור כאן בית דין. ובמכילתא ויקהל מוסיף שריפה בכלל היתה ויצאת ללמד מה שריפה שהיא אחת ממייתות בין דין אינה דוחה את השבת אף כל שאר מיתות בית דין לא ידחו את השבת. ע"כ

ויש להקדים בירור שמה שאין דנין בשבת הוא ענין אחר שהביא בפכ"ג ה"ל י"ד ומקורו במתני' ביצה ל"ו: ובגמ' שם גזירה שמא יכתוב. וכאן הענין הוא עונש גרידא.

זאת ועוד, מבואר מדעת הרמב"ם שדלא קאי לאו דלא תבערו כאן על מעשה המלאכה שמחלל שבת, אלא ענין בפני עצמו שעל מה שמעניש הוא חייב בלאו זה.

וכתב על זה המג"א בסי' של"ט דמכל הנ"ל משמע דעל מיתת ב"ד בלבד קאי לאו דלא תבערו וא"כ ק' מני"ל להרמב"ם איסור לאו לענוש במלקות ושאר עונשין.

וכי המג"א דאפשר דבמלקות נמי איכא חילול שבת כגון שעושה חבורה [ולכאוי' צ"ע דמקלקל הוא [ואולי מצד כפרה נחשב כמתקן ומאיידך צ"ע בעצם החבלה אין כפרה] - וכן "שאר עונשין שכ' הרמב"ם בסוף דבריו לכאוי' אינו קאי רק על מלקות].

עוד כי המג"א שאפשר שמקרא דכל מושבותיכם נפקא לן שאין דנין כלל. ובאמת אי הכי בירושלמי פ"ד דסנהדרין ה"ו [וכן כ' בא"ר] מיכן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת מאי טעמא נאמר כאן בכל מושבותיכם ונאמר להלן והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה להלן בבית דין הכתוב מדבר אף כאן בב"ד הכתוב מדבר עכ"ל. ודברי הירושלמי הביא גם בסהמ"צ ל"ית שכ"ב - שהזהירו מענוש הגדרים על החוטאים ולהעביר הדינין ביום השבת והוא אמרו לא תבערו אש וגו' ביום השבת וכו' ובגמרא דבני מערבא - רבי אילא בשם רבי ינאי מאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת:

ולכאוי' צ"ע שדברי הירו' האלה מיירי במיתת ב"ד דאין התם ריש לקיש בעי וידונו אותו בשבת ויגמר דינו בשבת ויהרג בשבת. ועל זה מביא את הדרשה דמושבותיכם שאין דנין בשבת ומנין לנו דמיירי בשאר עונשין וכן הק' הפמ"ג בפתיחה לה"ל שבת.

והנה יש להקדים ענין הג"ש שבירושלמי דילפי דאין ב"ד דנין מקרא דבכל מושבותיכם דילפי מג"ש לכס לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם [מקרא ב' מסעין] מה להלן בבית דין הכתוב מדבר אף כאן בב"ד הכתוב מדבר והרי דמיירי בדבר הנהוג לדורות. והנה פי הרמב"ן ב' מסעי שם, כי זה יורה אפילו על זמן הגלות בחוצה לארץ, וכו' ויאמר שתהיה לנו לדורות עדה שופטת אפילו לאחר חורבן, לדון דיני קנסות וגזלות וחבלות וכל דבר שבממון ושל מלקות ארבעים ולפי"ז דילפי ג"ש דלא תבערו אש מהתם אין ג"ש למחצה ונמצא דקרא דהתם מיירי במלקות ושאר עונשין הנהוגין לדורות]. [ואף מצינו דממושבותיכם לחוד ילפי דנוהג בזה"ז ע' תוסי' קידושין ל"ז:].

וכן דעת הרמב"ם בפ"ד בה"ל סנהדרין הי"א אין דנין דיני נפשות אלא בפני הבית והוא שיהיה בית דין הגדול שם בלשכה שבמקדש. ולהלן בפט"ז ה"ב שם כתב הרמב"ם מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה בפני שלשה סמוכין עכ"ל והרי שיש חילוק בין מיתת ב"ד לבין מלקות אם נוהג בזמן הזה.

ולפי"ז י"ל דהואיל אי"כ ע"כ לא מיירי בעונש מב"ד לבד שהרי אינו נוהג לדורות, אלא ודאי אתי לרבווי עונשין הנהוגין לדורות כגון מלקות והרמב"ם לשיטתי' דמלקות נוהג בזה"ז וה"ה לשאר עונשין הנהוגים לדורות ודו"ק.

ומה שהוציא מלקות מן הכלל בתחילת דבריו ובסוף כלל עונשין אחרים י"ל שבא לאפוקי מדעת רב כהן גאון הובא בשב"ח שבת אות ס' שמלקין בשבת.

ולפי"ז נמצא שבלאו איסור לא תבערו קאי על עונשין וכמ"ש בסהמ"צ ל"ית שכ"ב שהזהירו מענוש הגדרים על החוטאים ולהעביר הדינין ביום השבת והוא אמרו לא תבערו אש וגו' ביום השבת [ובתרגום החדש לבצע את העונשין ולהוציא לפועל פסקי הדין בשבת]. וע' חינוך שמחלק בין ציווי שאין מעשה אלא לאו גרידא בין מעשה בידי חינוך קי"ד ואם עברו וציוו לשרוף בריה בשבת עברו על לאו זה. ואין לוקין עליו אם לא עשו בו מעשה. ואם עשו בו מעשה, כגון ששרפוהו הם בידיהם, אם יש עדים והתראה נסקלן. [כנראה שני"מ שאם התרו אותו משום לא תבערו על מלאכה אחרת כגון שסוקל]

עכ"פ לפי הרמב"ם שהגדר הוא הוצאת העונש לפועל יש לעיין לפ"ז מה יהי הדין בחבישה בבית הסוהר. ומצינו בזה פלוגתא בין הגאונים בשב"ח שם הביא בשם רב שריא גאון דאין חובשין וכ"פ בב"י רס"ג ובשו"ע של"ט ובתשובת הגאונים שע"ת ס"י קפ"ב בשם רב פלטוי כ' שחובשין. ויתכן דפליגי אם זו היכי תמצו שלא יברח לא נכלל בכלל עונש. או"ד דחבישה מקרי תחילת העונש מכיון דאי"א בלאו הכי והוי כמו כופתיו אותו דמכות דמסתברא דג"כ אסור בשבת.

ואם נכונים הדברים דהו טעמא דאיסורא מיושב מה שהק' על זה בשבות יעקב ח"א סי' י"ד מהא ויניחו אותו במשמר דמקושש דמשמע שהי' בשבת. ולפי"ז דטעם האסור הוא משום שהוא תחילת העונש, שאני התם שלא הי' דינו ברור שכן נאמר ויניחו אתו בפמ"ש"ר כי לא פרש מה יעשה לו עכ"ל.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוב'ץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

שתי הקצוות של "המראות הצובאות", "משה מואס בהן", והקב"ה אומר "חביבין עלי מן הכל", הביאור בזה

ויעש את הפיור נחשת ואת פנו נחשת גמראת הצבאות אשר צבאו פתח אהל מועד (לה, ח)

וכתב רש"י "במראת הצובאת - בנות ישראל היו בידן מראות, שראות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל".

ויש להבין מדוע באמת נלקחו אותם מראות למשכן, והרי צודקת טענת משה רבינו שנעשו אלו ליצר הרע.

עוד יש להעיר, שמתבאר שהבנת משה רבינו רבן של ישראל היתה כביכול שגויה. ולא עוד שמראות אלו חביבים לפני הקב"ה "מן הכל", היינו שמבואר שהיה דבר זה חביב יותר מכל נדבת המשכן.

וא"כ עולה שלא רק הבנה שונה בתכלית היתה כאן, אלא היא הנדבה החביבה כאמור.

וצריך ביאור בזה מה היה במראות הצובאות כל דבר חשוב שהיה חביב לפני הקב"ה יותר מהכל.

ואשר יראה בזה, שלהבין כמה היה נדבת המראות כל כך חשובה. שבאין עזרא כתב והוא דייק שבכל כלי המשכן היה בהם, שיעור גודלם אורכם ורוחבם. מלבד הכיור שנעשה מן המראות הצובאות לא נאמר בו שיעור.

וביאר, שכל הנשים שהביאו את המראות קיבלו מכולם, ושיעור הכיור היה כפי מה שהביאו הנשים.

מעתה עולה שאכן, היתה חשיבות כל כך גדולה בנדבת המראות, שמהם נעשה הכיור. שכל מראה שהביאו הנשים מכולם עשו את הכיור, וצריך ביאור כאמור מה החשיבות שבהם.

והנה ברש"י המשיך וכתב שמה עשו הנשים במראות "שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים. כשהיו בעליהם יגיעים בעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים, לומר אני נאה ממך, ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם, ומתעברות ויולדות שם, שנאמר (שיר השירים ח ה) תחת התפוח עוררתיו, וזהו שנאמר במראות הצובאות.

פירוש לפירושו של רש"י, שעבודה הגדולה שעשו הנשים במצרים עם המראות היתה גדולה מאד. שבכלי יקר כתב (שמות לח ח): שברש"י כתב "על ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים. כשהיו בעליהם יגיעים בעבודת פרך". וביאר הכלי יקר, והיו אומרים כסבורים שלא שלטו בהם המצרים שהרי בעליהן היו מעונים בעבודת פרך הממעטת הפריה ורביה ובודאי מן המצרים נתעברו.

ומבואר בדבריו, שמחמת עבודת פרך שהיתה במצרים, א"כ מסביר צריך לגרום למעט את הפריה ורביה, מחמת חלשות כח ויגעת העבודה של בעליהם, ומחמת כך הוציאו לעז על נשי ישראל שנתעברו על ידי המצרים ולא על ידי בעליהם.³³

ומעתה זה העומק בדברי רש"י שהובאו לעיל, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים, לומר אני נאה ממך, ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם.

ונמצא שכל מה שעשו הנשים הצדקניות היה להחיות בעליהם, ונתאמצו בזה רבות, וזאת כדי להעמיד את כרם בית ישראל.

³³ ולזה כתב שלכך הביאו את המראות להוכיח את טהרתם שהביאו את המראות שעל אף קושי השעבוד הם שנתעברו מבעליהם. ולזה ביאר שמשום כך דווקא ממימי הכיור היו בודקים סוטה האם סוטה תחת הבעלה.

ולפי זה מבואר היטב מה שהקשנו לעיל והרי נעשו ליצר הרע, אכן, מראות אלו יסודות ומעשיהם כל כולם לשם שמים מטרה של קדושה היתה בהם ושינתה את המציאות שלהם לגמרי

ולפי זה יבואר עוד גודל צדקתם של הנשים הללו. שהרי מדרך נשים שהם צריכות מראות כי כך הוא דרך הנשים להתעסק בקישוטן לפני בעליהן. ומה פתאם תרמו את אלו למשכן, וכי עכשיו במדבר לא היו צריכים לזה.

וכתב האבן עזרא עוד כאן. והנה היו בישראל נשים עובדות השם שסרו מתאות זה העולם, ונתנו מראותיהן נדבה, כי אין להם צורך עוד להתיפות.

ומבואר עוד שיעור גודל צדקותן של הנשים הללו. מחד במצרים התאמצו ביותר על אף גודל השעבוד והדחק לשם שמים לגרום לבעליהם וזאת כדי להוליד ולגדל את צבאות ה'.

והיינו שעולה שהנשים במצרים היה להם "שליחות", וכל המראות ש לכאורה הוא לשם תאוה ולכאורה בזיון יש בו, הם הפכו את זה לכלי קדוש להעמיד את בית ישראל, כי מטרתם היתה נעלה ביותר.

מעתה מבאר האבן עזרא כשהגיעו אל המדבר, ושם אותו הדור כבר גדול, ודור זה כל כולו נזון מן המן ונהנה מזיו השכינה,

שוב נסתימה המשימה שלהם, ופרשו נשים הללו מן תאות העולם הזה ואין להם בעולמם אלא להתקרב אל ה', ושוב אין להם צורך להתיפות בפני בעליהן. ומשום כך תרמו את המראות למזבח.

ומעתה יבואר הבנת משה רבינו כנגד מה שאמר לו הקב"ה. שאכן שבהשקפה הפשוטה נראה שההוא דבר מגונה. אכן, אחר המתבאר כל מעשיהם של צדיקות הללו שכל כולם מתוך מטרה של קדושה להקים את בית ישראל. ואתם נשים אחר שנעשית מטרתם שוב אין להם צורך בדבר שהוא תאות העולם הזה, הרי אלו נשים צדיקות. ומשום כך אמר לו הקב"ה לו חביבים עלי מהכל.

ועומק הביאור בזה יש לומר, מה שהוזכר במאמרים קודמים, שיש אחד שנותן כסף וזהב לבית ה' ורואי הוא לכל שבת. אמנם אין זה מגיע מתוך התאמצות וחשיבות נתינתו מוגבלת היא.

אכן, פה נתגלה המאמץ הגדול של נשי נשי ישראל בתוך שיעבוד מצרים. ולא רק זה אלא אחר כך במדבר לוותר על דבר שהוא בסיס לכל אשה, כי מעתה אחר שהושלמה המשימה הן כל כולן לה'.

ודבר שכזה שמגיע מתוך עבודה רוחנית ולא כנתינה גרידא, גדול ערכו וחשיבותו עד למאד ומשום כך אמר הקב"ה "חביב עלי מן הכל".

ולפי זה יבואר עוד, שהנה המג"א הוכיח (סי' קמ"ז ס"ק ה) שאע"פ שאי עושין מפות לס"ת מדברים שנעשו לצורך הדיוט, אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר שרי, והוכיח "שהרי הכיור נעשה ממראות הצובאות".

והיינו שהוכחתו היתה שהרי המראות נעשו לשם הדיוט ומ"מ נלקחו לשם קדושה, וממילא הוה הדין בכל דבר של הדיוט אפשר להופכו לדבר של קדושה.

אמנם ראה מה שכתב הרש"י הירש כאן על הפסוק: ושמה פירוש הביטוי "במראת הצבאות" הוא, שהמראות אף לא הותכו, אלא הכיור הורכב מן המראות כך שצורתן כמעט שלא שונתה, ועדיין ניתן היה להכיר אותה בכיור.

ועולה לפי דבריו שכלי זה היה כלי היחיד שכמעט שלא נשנתה אלא אדרבא נשאר בצורתו הרגילה.

וא"כ לפי אדרבא אין ראייה ממראות הצובאות כי אותם השארו דווקא באופן הזה ולא שינו אותם כמעט.

ולדברינו יבואר שלא שונו לומר, שחפץ זה של מראות הצובאות היה כל כולו כלי של מאמץ וקדושה וכל כונת הנשים היתה לשם שמים

מעתה היה ענין להראות חפץ שנראה כחפץ של גשם ושל תאוה ולומר אין הוא כזה הוא כל כולו אלא רוחניות ומשום כך נשאר דווקא בצורתו הרגילה.

ונראה שעוד יסוד נשנה כאן. שהדבר הכי גשמי שיכול להיות, אם מכניסים בו כונה נכונה ורצויה ולשם שמים שוב כל מציאותו משתנית מהקצה לקצה ונעשה הוא דבר רוחני.

והוא מוסר השכל שכל פעולה הגשמית ביותר אם נעשית מתוך כונה לשם שמים שוב המציאות של הדבר כולה נעשית רוחנית.

ובנותן טעם להביא ראייה שהיא נוגעת לימים אלו, שבמאמרנו ליום הכפורים הובא לשון הרמב"ם על שמחת יום טוב וז"ל: (יום טוב פ"ו הי"ז): וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר +דברים ט"ז+ ושמחת בחגך וגו', אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מביאין בהלכות חגיגה יש בכלל אותה שמחה לשמחו הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו.

וממשיך הרמב"ם שם וז"ל: והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין. ומבואר, שהואיל והאדם "חייב" להיות שמח, לכך הוא חייב לאכל בשר ולשתות יין.

אמנם לפי צריך עיון המשך דברי הרמב"ם שכתב וז"ל: שהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם.

וצריך ביאור, תינח שלא נהג כראוי שלא שמחת אומללים, אולם יקשה מדוע מה שאכל בשר ויין בחג, מדוע לא קיים את מצוות שמחת המועד, ומדוע נעקרה השמחה לגמרי ונהפך הדבר ל"קלון".

אכן הביאור בזה פשוט שדבר פשוט הוא שאדם שנברא גשמי נהנה מאכילת בשר ושתיית יין, שזהו טבעו שנהנה מדברים אלו. ובידוע דברי רב יוסף בפסחים סו שאמר שיכינו עבורו בשר משובח ביום מתן תורה כדי שישמח בחג.

מעתה בחג הואיל ומצוה להיות בו שמח שוב, חייב לאכל בשר ויין שעל ידי כך יבא לידי שמחה.

אכן, אכילת בשר ושתיית יין יש באכילה זו יכולת ל"גשם" את האדם ולהורידו מדרגתו.

מעתה איך הוא נבחן במעשיו, אם האכילה היא "אכילת לשם מצוה". הואיל וצוה הקב"ה לשמח במועדים, ואין שמחה אלא בבשר, א"כ יאכל בשר. אולם אמת המידה שאכילה זו היא אכילה של מצוה, אם האכילה זו אינה מגשמת אותה, ולכך אם אינו דואג לאלמנה ויתום. שוב אין זו אכילת מצוה אלא אכילה של תאוה כל כולו רואה בהנאת עצמו וממילא היא כל כולה "קלון" שמגלה בנפשו שאין אכילה זו אכילה של מצוה אלא אכילת תאוה. ורק מתי שחושב על אומללים ממילא הכונה והמבט שלו לשם רוחניות קובע את המציאות, ולכך כל שחושב בזמן אכילת בשר על היתומים שוב זה אכילה של מצוה.

וזה הדבר שגם נתחדש ברמתו הגבוהה במראות הצובאות דבר שלכאורה בזוי, כשהכונה היא שמימית הוא "חביב מהכל" לפני ה'.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים מח"ס יקרה מפנינים

הטעם שנקט התנא אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ולא נקט המספר כמו שהוא שלושים ותשעה

והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אתה והותר לו, ז

במסכת שבת (דף עג ע"א) תנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. והקשה התוס' יום טוב יש לדקדק, וכי סיני ליה לתנא דליתני המספר כמו שהוא שלושים ותשעה, ולא היו אלא שתי תיבות, ועכשיו הם שלוש.

תירוץ המהרש"א ובעל האגודה

בספר פאר ישראל ל - (חלק א עמוד קפא) הובא מכתב ששלח מורינו הבחור לייבל אלטר הי"ד (בן כ"ק אדמו"ר הבית ישראל זצ"ל) אל שאר בשרו הבחור מורינו פנחס יעקב לוינ' ז"ל וכה כתב, וכעת עלתה על רעיוני ליישב מה שמקשים העולם מדוע כתב התנא אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ולא כתב ל"ט.

ונראה לי ליישב דאיתא בפרק במה טומנין (שם דף מט ע"ב) הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, כנגד מי. אמר להו רבי חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן, אמר להו רבי יונתן ברבי אלעזר כן אמר רבי שמעון, ברבי יוסי בן לקוניא כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת. בעי רב יוסף ויבא הביתה לעשות מלאכתו (בראשית לט, יא) ממנינא הוא או לא, אמר ליה אביי וליתי ספר תורה ולימני, מי לא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא זז משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום, אמר ליה כי קא מספקא לי משום דכתיב והמלאכה היתה דים ממנינא הוא, והא כמאן דאמר לעשות צרכיו נכנס, או דילמא ויבא הביתה לעשות מלאכתו ממנינא הוא, והאי והמלאכה היתה דים - הכי קאמר דשלים ליה עבידתא, תיקו. עכ"ל הגמרא.

איך שיהיה כתוב בתורה ארבעים פעמים מלאכה, ומן המנין אינם כי אם ל"ט, וזה אומר התנא אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, כי בתורה כתיב ארבעים פעמים, ומן המנין אינם כי אם ל"ט. והוא ישר, זה תוכן דבריו. ודפח"ח.

שוב ראיתי שכבר קדמו בזה בתוס' יום טוב (שם) בשם בנו המשכיל מוהר"ר אברהם, והאמת שגם לו קדם המהרש"א (בחיודושי אגדות שם דף מט ע"ב). והחיד"א בפתח עינים (שם) הביא שכבר קדמו בזה בספר האגודה^ב (פרק כלל גדול שם), וז"ל נקט האי לישנא ולא נקט ל"ט. משום דהם כנגד מלאכות

^א ראשי פרקים במסכת חיוו של קדוש ישראל מרן האדמו"ר רבי ישראל זצ"ל מגור בעל הבית ישראל.

^ב נכד כ"ק מרן האמרי אמת זצ"ל, בן לחתנו הרב יצחק מאיר לוינ' ז"ל.

^ג מאת מורינו זיטלען כץ ז"ל, ומשמע קצת מדברי מהריק"ו שהיה בזמן רבינו יעקב בעל הטורים. (שם) הגדולים - מערכת גדולים אות ז ושם אות א). וראיתי בצמח דוד בשנת פ"ט שכתב משם שלשלת הקבלה, שהאגודה נעשה מתלמידי הרא"ש, ויש אומרים שאספו דברי רבם הרא"ש וקראוהו אגודה עכ"ל. וליתנהו להני מילי. ועייש בנדפס. (שם) - מערכת ספרים אות א ושם אות ז).

הכתובים בתורה, ובפסוק אחד אנו מסופקים ויבא הביתה לעשות מלאכתו, עכ"ל.

תירוץ התוס' יום טוב

והנה התוס' יום טוב לאחר שהביא תירוץ בנו כתב, אף על גב דיפה כוונת, אכתי צריכין לדידי, אליבא דרבי חנינא בר חמא שאמר שהן כנגד עבודת המשכן ותניא נמי כוותיה, וכן תפס הרב ברטנורא בפירושו משנתינו.

וזה אשר תירץ, ויכולתי עוד לתת טוב טעם ולומר דמילתא אגב אורחא קא משמע לן במאי דנקט בלישניה ארבעים חסר אחת, לומר שהעושה בהעלם אחת כל האבות מלאכות ושיתחייב על כל אחד ואחד יהיו ארבעים וחסר אחת, שלא יתחשב למלאכה לענין חיוב קרבן, והיינו שעל התופר אינו חייב אלא אם כן שיקשור גם כן, וכמו שכתב הרב ברטנורא (לקמן ד"ה והתופר שתי תפירות), אם כן העושה כל האבות מלאכות בהעלם אחת, בהכרח הם ארבעים, מאחר שהתפירה אינה מלאכה אלא כשיקשור גם כן, והקשירה כבר עשאה בפני עצמו, דהתנא קא חשיב להו הכי. ואהכי קאי במאי דקא משמע לן בשנותו את טעמו למיתני ארבעים חסר אחת, ולא יתחייב עליה עוד מכיון שכולם עשאה בהעלם אחת, עכ"ל.

אפשר לומר דהקושיא והתירוץ הנזכרים הן המה דברי הגמרא עצמם

ועל פי הדברים האלה אפשר לומר בדרך דרוש דזאת היתה כוונת המקשן באומרו הא דתנן אבות מלאכות "ארבעים חסר אחת" כנגד מי. ולכאורה יש להבין דאמאי העתיק לשון המשנה, והיה לומר הני ל"ט אבות מלאכות כנגד מי. (וכבר מצאנו לחכמינו ז"ל לעיל דף ע ע"א ולקמן דף צז ע"ב שאמרו בלשון הזה אלו שלושים ותשע מלאכות) ואפשר לומר דהיינו הא דקא קשיא ליה למה התנא תני בלשון הזה ארבעים חסר אחת, ולא תני תשעה ושלושים.

ועל זה קא משני רבי חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן - היינו כתירוץ התוס' יום טוב דכאשר עובר על כל העבודות שהיו במשכן בהעלם אחד, על כרחך חייב לעשות קשירה פעמיים, והא קא משמע לן בשנותו את טעמו למיתני ארבעים חסר אחת.

ורבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא משני, כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת הכתובים בתורה שהם ארבעים, אלא שאנו מסופקים באחד מהם, ועל כן תני "ארבעים חסר אחת" ודו"ק.

משא ומתן עם מו"ר הגה"ח רבי יצחק פלקסר ז"ל בתירוץ קושיא זו

מו"ר הגה"ח רבי יצחק פלקסר ז"ל (מראשי ישיבת שפת אמת וראב"ד בד"צ אגודת ישראל) כתב בספרו שערי יצחק (מסכת שבת סימן כז אות א) ליישב הקושיא וז"ל, עיין בתוס' יום טוב שהאר"ך בכמה טעמים, ועייש גם כן בתוספות חדשים ועוד. ואענה גם אני חלקי דהנה בגמרא (שם ע"ב) פריך, מכדי מכרב כרבי ברישא, ליתני חורש והדר ליתני זורע, ומשני תנא בארץ ישראל קאי דזרעי ברישא והדר כרבי עכ"ל הגמרא. ועיין ברש"י בפסחים (דף מז ע"ב ד"ה ובשביעית) דחורש תולדה דזורע כגון חורש לכסות את הזריעה, מבואר דחורש זה שלאחר הזריעה, חייב גם משום זורע. והנה במשנה דשבת אשמעינן בעיקר דחייב גם על החרשה שניה, אף על פי שכבר חרשו הקרקע קודם הזריעה, ואם כן מייירי מתניתין במי שהתחיל בזריעה שאחרי החרשה הראשונה, ואחר כך חורש לכסות הזריעה, ואם כן בחרשה שניה יש גם זורע וגם חורש, ואם כן יש ארבעים מלאכות, דהרי יש זריעה שתי פעמים, ומכל מקום אינו חייב רק ארבעים חסר אחת, משום שעשה בהעלמה אחת, עכ"ד.

ובמכתב שכתבתי אליו בשנת תשמ"ח הקשיתי לו בזה"ל, ואם כשהרעיון נחמד למראה, אך בעיני יש להעיר כי המשנה מייירי ב-"אבות מלאכות" ארבעים

וכו' (וכתירוץ התוס' יום טוב, והפרי חדש בספרו מים חיים (שבת שם) ועוד, שעובר על ארבעים "אבות" מלאכות) אבל לתירוץ השערי יצחק עובר על ט"ל "אבות" מלאכות ותולדה אחת.

וזה אשר השיב לי, על מה שתיצתי קושיית התוס' יום טוב למה נאמר במשנה ארבעים חסר אחת, הקשיתי כי המשנה מייירי ב-"אבות מלאכות ארבעים" וכו', ולתירוץ השערי יצחק עובר על ל"ט אבות ותולדה אחת עכ"ל במכתבך.

שמע ידידי זה נכון שכתבת וכו' ואתה מדגיש אבות מלאכות ארבעים וכו'. ואני אומר לך אין ארבעים אבות, הרי המשנה רוצה לחשוב אבות מלאכות, וכל אב יש לו שם שלו, הזורע החורש וכו', ואיך יש ארבעים אבות, גם לתירוץ התוס' יום טוב יש ארבעים חיובי מלאכות, ולא ארבעים אבות, וכי שתי פעמים קושר, נקרא במספר עוד אב מלאכה, סוף סוף דע לך שאין יותר מל"ט אבות, ולכן כשמודים המשנה לא מדגישים אבות מלאכות ארבעים, כי אין ארבעים אבות מלאכות, ורק צריכים לומר אבות מלאכות ארבעים חסר אחת בלי וכו', היינו ל"ט אבות מלאכות, אלא שהתנא רמז דאף שיש ארבעים חיובים, התוס' יום טוב שעשה שתי פעמים קשירה, ולדידי שיש שתי פעמים זריעה, בכל זאת אינו חייב על החיוב הארבעים, וזה מרומז בחסר אחת, היינו דאף על פי שיש ארבעים חיובי מלאכות אינו חייב על הארבעים, כיון שעשאה בהעלם אחד, אלא [על] ל"ט. וזהו שהתנא רצה לאשמעינן אגב אורחא, אבל ברור שהתנא חשב רק ל"ט אבות מלאכות ולא יותר, ולפי תירוץ התנא בא לאשמעינן שאם עשה הזריעה והחרשה משכסה את הזריעים בשתי העלמות, ויהיה חייב גם על הזריעה הראשונה וגם על הזריעה השניה שעשה עם החרשה, ויהיה חייב שלוש חטאות, וזה דאיתא התנא לאשמעינן אגב אורחא, דבחרשה יש גם חיוב משום זריעה כמו שכתב רש"י בפסחים, ואם כן התירוץ נחמד למראה וטוב למעינינו. עכ"ל המכתב.

שוב ראיתי שבשפלנו זכר לנו בספרו (על מסכת שבת מהדורא תניינא תשנ"ט) ושם בהוספות לשערי יצחק עמוד רלח) ושינה קצת מהלשון והוסיף, עייש.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב מראות הצובאות - טהרת הלב

ויעש את הפיור נחשת ואת פגו נחשת בפראת הצבאות אשר צבאו פתח אהל מועד (לח, ח)

בחז"ל (תנחומא ט) איתא: כיון שאמר לו הקב"ה למשה לעשות את המשכן, עמדו כל ישראל ונתנדבו, מי שהביא כסף ומי שהביא זהב או נחשת ואבני שוהם ואבני מלואים הביאו בזריזות הכל, אמרו הנשים מה יש לנו ליתן בנדבת המשכן, עמדו והביאו את המראות, והלכו להן אצל משה, כשראה משה אותן המראות זעף בהן, אמר להם לישראל טולו מקלות ושרבו שוקיהן של אלו, המראות למה הן צריכין, א"ל הקב"ה למשה משה על אלו אתה מבזה, המראות האלו הן העמידו כל הצבאות הללו במצרים, טול מהן ועשה מהן כיוור נחשת וכנו לכהנים שממנו יהיו מתקדשין הכהנים, שנאמר "ויעש את הכיוור נחשת ואת כנו נחשת במראות הצובאות". אשר צבאו באותן המראות שהעמידו את כל הצבאות האלה.

וביאר רבי ירוחם ממיר זיע"א (דעת תורה פרשת נשא) שמבואר מדברי חז"ל שאין השיקוף והתיעוב בדברים מצד עיקרם, כי אין עצם המעשה מאוס, אלא המחשבה היא המתעבת וממאסה הדבר. וכאשר המחשבה טמאה, ממילא גם המעשה טמא. אבל אם מחשבה טהורה גם המעשה עצמו טהור. ובנות ישראל השתמשו מראות הייתה מחשבתם טהורה, להעמיד את הדור הבא של עם ישראל, וממילא כל משמעות המעשה הוא של קדושה.

וגם בזמן שתרמו את המראות למשכן המשיכו את אותו טהרת הלב והמחשבה, וכמו שביאר האבן עזרא, שדרך הנשים לראות את פניהם בכל בקר במראות נחשת או זכוכית ולתקן המפארים שעל ראשיהם, 'והנה היו בישראל נשים עובדות השם שסרו מתאוות זה העולם, ונתנו מראותיהן נדבה, כי אין להם צורך עוד להתיפות. רק באות יום יום אל פתח האהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצות. וזהו אשר צבאו פתח אהל מועד, כי היו רבות'.

נדבת תכשיטי הנשים - המעולה שבכולן

וכן יש להוסיף מה שכתב רבינו אוה"ח, עה"פ 'ויבאו כל איש אשר נשאו לבו, וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת ה'. ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב. וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה'. וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן. כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת ה', וכל אשר נמצא אתו עצי שטים'. שלכאורה יש כאן כפילות בלשון הכתוב בתיאור אלו שתרמו למשכן, ועוד יש להבין מה הפירוש 'ויבאו האנשים על הנשים'. ועוד יש להבין מה ההבדל בלשון בין נדיב לב. - לנדבה ירוחו'.

וביאר הרב שנדבה ירוחו'. מדבר באדם שנתן כפי יכולתו וערך ממונו, ולכן נקרא נדבה ירוחו'. כיון שהנתינה לא גורמת שיהא לו צער בגופו בנתינה כיון שנתן כפי יכולתו. אך נדיב לב זה מי שתורם יותר מיכולתו מוטב לבו'. ולזה פתחה תורה בנדיב לב' שמעלתו יתרה שנותן יותר מיכולתו. ואח"כ כתבה נדיב ירוחו' שנותן כפי יכולתו. וחילוק זה שייך בכל המתנדבים שיש כאלה שעשו יותר מיכולתם, ויש שעשו כפי יכולתם. אבל מצד השמחה בנתינת התרומה כולם היו שווים. ולא עשו הדבר בחסרון רצון הלב אלא שהיה הבדל בגודל המסירות נפש בנתינה ולזה אמרה תורה 'הביאו את תרומת ה''. שכולם כיוונו לכבוד ה' בנתינה זו.

והוסיפה תורה שכלפי סוג הדברים שתרמו יש עוד ד' דרגות בדבר. א: התרומה הנעלה ביותר הוא מה שאדם נותן את התכשיטים שמשמש בהם על גופו, כיון שאדם נקשר אליהם ונעשה חלק ממנו ממש, וחביב עליו יותר מכל קניין כספו. ועל דרגה זו נאמר 'ויבאו האנשים על הנשים'. דהיינו הנשים הביאו את מה שהיה על גופן ממש וכשבאו לפני משה הורידו מעליהם ונתנו לה', שהיה בזה אהבת הבורא, ולכן אמרה התורה עליהם כל 'נדיב לב' כיון שבנתינתם היה גם יותר מכפי יכולתם. ב: והדרגה השניה היא שאדם תורם זהב כי מכל הקניינים שישנם בעולם יאהב הזהב יותר מכולם, ועל בחינה זו אמרה תורה 'ויבאו אשר הניף תנופת זהב'. ג: והדרגה השלישית שאדם מביא דברים יתרים שאינם מצויים אצל כל בני"א ועליהם אמרה תורה 'ויבאו אשר נמצא אתו תכלת וארגמן'. כיון שהם דברים שאינם מצויים כ"כ במדבר. ד: והדרגה הרביעית שאר קנייני האדם כסף ושוה כסף, ועליהם אמרה תורה כל מרים תרומת כסף ונחשת'.

וסיימה תורה: 'ויבאו אשר נמצא אתו עצי שטים'. וכאן לא נאמר 'ויבאו אשר' כיון שאמרו חז"ל (תנחומא פ' תרומה) ומאין היו להם במדבר עצי שטים, פירש רבי תנחומא יעקב אבינו צפה ברוח הקודש, שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם, וצוה לבניו ליטלם עמהם, כשיצאו ממצרים.

ולדברי האבן עזרא, יש להוסיף שנתנת המראות שעשויות ליופי, היה בכך מעלה יתרה, שהרי אין אישה אלא ליופי (תענית לא). ומתוך מסירות נפש שסרו מתאוות העולם, נתנו למשכן.

נדבת הגברים לכפרה - נדבת הנשים לשם נדב

עוד יש להוסיף בטהרת הלב של נשות עם ישראל בתרומת, שבירושלמי (שקלים ב:): איתא: אמר רבי אבא בר אחא, 'אין אתה יכול לעמוד על אופיה של

אומה זו, נתבעין לעגל ונותנין, נתבעין למשכן ונותנין, דהיינו שאפילו כשהם עושים מעשים טובים, אין אתה יכול לעמוד על אופיך, אם זה נובע מתוך רצון לעשות טוב, או משום שדרכם לתת לכל מי שמבקש, שהרי כשנתבעו לתת לעגל נתנו מיד בלא וויכות, וכן שנתבעו לתת למשכן נתנו מיד בלא להתווכח.

והוסיפה הגמ': תנא ריב"ח הדא מתניתא: 'וועשית כפורת זהב' טהור'. (שמות כה, יז). יבוא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגל. וביארו המפרשים (קרבן העדה ועוד) שריב"ח בא לחלוק על דברי ר' אבא, ולומר שבאמת אין דרכם של ישראל לתת לכל מה שנתבעו, ולא בשעה שעשו את העגל היה זה רגע של חולשה, ואח"כ בתרומת המשכן באו לכפר על הנתינה לעגל.

ולפי זה יש לומר שהחילוק בין נדבת הכיור שבאה מהנשים, לשאר נדבת המשכן וכליו, שבנדבת המשכן כל המטרה הייתה לכפר על מעשה העגל, אבל הנשים היות ולא חטאו בעגל, ממילא הנתינה שלהם לא באה לכפרה, אלא היה כאן נדיבות מטהרת הלב בשלמות.

לוי ח' / הרב חיים נתן היילפרין מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

המעלית הנעלם שעוזר אותנו השנה לפרשת שקלים מיוחד ביותר!

הרי הדברים ק"ו, אם כבר לפני שזכינו להמעמד הנפלא של הסיום על דף הלכה של דרשו על כל האורח חיים פה במאנשעסטער כבר כתבנו בהתפעלות אודות גודל ההכנות, הרי כל שכן לאחר שזכינו בעזרת השי"ת להשתתף ולראות מול עינינו גודל קידוש השם, שמחת תורה וכבוד התורה שמן הראוי להשתתף אחינו בני ישראל די בכך אתר ואתר ברגשי הלב ומה שיכולים ללמוד ממנה.

השבע ביום ראשון מאות אנשים נסעו אל האולם הגדול המפואר בכדי להתאחד יחד ולשמוח בשמחת התורה לכבוד המסיימים ולהתחזק במחזור החדש. סעודת שלמה בשעתו הוכנה, ביחד עם כלי זמר ומזמרים מומחים. שקיות לכל כסא עם לוח של דרשו וספרים לעורר המשתתפים שאמנם יתחילו עם המחזור החדש. בעלי דרשנים שונים, ויגראמען" (פזמון) מיוחד לכבוד המעמד. לקראת נעילת המעמד זכינו לשמוע דברי המגיד הנפלא הרה"ג ר' אשר דרוק שליט"א אשר כדרכו בקודש זכה להלהיב לב הושמעים ולהשמיע נקודה חשובה לחוק אלו שזכו לשמוע אותן, וגם לרבות אלו שיקראו בשורות הבאות..

כי כן יסד המלך.. לעשות כרצון איש ואיש

המגיד, בנו וחתנו של המגידים, לא רק דיבר דברות קדשו, אלא בעזר הבעל מנגן, הצליח להחזיר בלב השומעים פסוק במגילת אסתר, אשר רצה שזכור דברי הגר"א בפירושו על דרך הסוד, בכדי שנוכל ליקח הביתה מסר למעשה. הפסוק היתה לתחלת המגילה, 'כי כן יסד המלך.. לעשות כרצון

ו' וביאר התורה תמימה שעצם נתינת כלי זהב היה בהם כפרה לעגל, אלא שנקטו חז"ל את הפירוש על פסוק זה מפני שכן כתוב בפעם הראשונה זהב, או משום שעל 'כפורת' נופל לשון 'כפרה'. וכמו דאיתר בתנחומא למה נקרא שמו כפרת מפני שמכפר. והנה בגמ' (ר"ה כו). ביארו שהטעם שאין כה"ג נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב, כיון 'שאין קטיגור נעשה סניגור'. בכדי לא להזכיר מעשה העגל. והקשתה הגמ' א"כ איך עשו את כל הכלים מזהב ולא חששו שיעשה קטגור. ותירצה הגמ' 'חוטא בל יקריב קאמרינן. ופירש"י האדם לא יקריבו הלום שהוא חוטא בו. ומבואר שעיקר הקפידא רק שהאדם לא ילבש זהב מפני שהוא היה החוטא, אבל בכלים אדרבא טוב שיעשו מזהב בכדי לכפר על זהב של עגל.

איש ואיש" ואמר בשם הגר"א (בפירושו על דרך הסוד) כי "המלך" היינו מלכו של עולם, והקב"ה יסד עולמו שהכל תלוי ברצונו של האדם! וסיפר האיך שפעם הגיע אליו בחור להתלונן האיך שאי אפשר לו להיות קונה ש"ס ופוסקים. הבחור הכיר שיש כמה וכמה אנשים שחולמים וחושבים שיכולים לעוף ויש להם דמיונות שיצליחו וכו' אבל מה יעשה שיש לו שתי רגלים על הארץ, ולב יודע מרת נפשו, ומכיר מיעוט כשרונותיו וחלישות מוחו, והרי אי אפשר לו ללמוד כל מסכתות הש"ס עם הראשונים והאחרונים, ובשום פנים לא יצליח ללמוד כל חלקי הטור ושו"ע עם הנושאי כלים, ומה גם כל ספרי מוסר וחסידות וכו' למה ירמה עצמו!!

מה ענה להבחור שטענתו בידו שאי אפשר לקנות ש"ס ופוסקים

והמגיד הרה"ג ר' אשר שליט"א ענה לו, במשל נפלא שכדאי למסור בכתב בשורות אלו... כמובן שיש תורה שבכתב ויש תורה שבעל פה, ובמיוחד כאשר שומעים הדברים ממי שתלמודו "בידו", באופן שמבינים גודל מעלות ה"מקבל פני רבו" מכיון שחצי הדרשה כבר מבינים מבחינת "עשר אצבעותי בתורה" (כתובות קד:), אבל ליפטר בלא כלום אי אפשר, והרי הדברים לפניכם..

היה מלך שהכריז שכל מי שיצליח לעלות 50,000 מדרגות תוך חצי שעה, יתן לו שכר מוגזם. כמעט כולם התניאשו עוד לפני שהתחילו, ואף אלו שהתעקשו להתחיל, הרי לאחר עשר דקות שראו האיך שהצליחו לעלות רק 7000 מדרגות, הכירו וידעו כי אין סיכוי, ולמען לא ינוגע לריק, בחרו ליד מתוך שחוק להיחיד שאמנם התעקש עוד להמשיך לרוץ על מדרגות להשתדל לעלות כל ה-50,000 תוך החצי שעה. והנה איזה דקות לפני שסיים החצי שעה, ידידיו המתעקש, רואה "מעלית" על הצד עם שלט שיכולים לעלות למעלה בזה. נכנס, ואמנם כמה שניות לפני סוף הזמן הגיע למחוז חפצו!

הנמשל נפלא עד למאד! נכון, כאשר חושבים מראש האיך אפשר להצליח, האיך יכולים ללמוד ולקנות ש"ס ופוסקים, הרי נראים הדברים שהוא כהר גבוה בלי דרך להגיע להראש, אמנם עלינו לדעת ולהאמין, שהקב"ה מזמין בדרך "מעלית" יש סעייתא דשמיא למעלה מן המשוער. לא רואים המעלית בתחלת הדרך, וחיביבים להתעקש ולעלות במדרגות, מדרגה אחרי מדרגה, ופתאום יראה ס"ד שלא חלם על זה מראש. וסיים חלק זו של דרשתו להדגיש ולהכריז איך שדברינו זכינו למעלית, זכינו למעלית שכנראה כלל ישראל היו להם הרצון הטוב ללמוד הלכה, "כי כן יסד המלך.. לעשות כרצון איש ואיש" ומן השמים קבלו מסגרת נפלא שמעודת אותנו ומעלה אותנו למדרגות נעלמות שלא חלמנו עליהם, וקרה שמו בישראל בשם "דרשו"!

המשך לספר כמה סיפורים, האיך שבעלי כשרונות חלושות הצליחו לגדל להיות ת"ח מופלגים, כי הכל תלוי ברצון! אם האדם באמת רוצה, ומתפלל על זה מעומקא דלבא, ולא מתייאש כלל, הרי יצליח בס"ד למעלה מן המשוער. ולכן כל אחד ידע בנפשו שבידו להצליח וללמוד! עד כאן חלק מדרשתו שהיו דברים היוצאים מן הלב שכנסים אל הלב.

משנת השפת אמת בעבודת פרשת שקלים

והנה דבריו שייכים גם לפרשת שקלים, כמו שמצינו במשנת השפת אמת בכמה דוכתי, יסוד גדול ששופך אור בעבודת פרשת שקלים. והא לך דבריו בפרשת שקלים (שנת תרל"ג) "ממה שאמרו חז"ל לקראו פ' שקלים עתה ר' שאין קרבן, נראה כי הנדיבות מתקבל כמו אז, כי כל הקרבנות נתקבלו לרצון רק על ידי כח הנדיבות של ישראל, שמהה היו כל הקרבנות, וזה הנדיבות יש גם עתה". דהיינו, כי כל מה שחז"ל קבעו בזמן שביהמ"ק קיים לקראו פרשת שקלים, שייכת גם בזמן הזה! כי לעורר

הנדיבות ולעורר הרצון להביא מחצית השקל ולהקריב קרבנות, יכולים לעורר בנו גם בזמן הזה! וכפי מה שפירשו במאמר העולם "אין דבר עומד לפני הרצון" אשר חוץ מהפירוש הפשוט בזה, יש עוד פירוש, כי אין משהו או משהו שמעכב אותך לעורר הרצון! ואף אם לעת עתה יש מניעות, ואף אם עוד לא זכינו עדיין לבנין ביהמ"ק בפועל, הרי בכל זאת יכולים באמת לעורר הרצון להקריב קרבנות ולהשתתף במגבית מחצית השקל! ונדיבות זו "מתקבל כמו אז!"

גודל הנחת רוח להשתוקק מתוך החשכות

אמנם, שוב ממשך השפת אמת להוסיף עוד נקודה, ותחיל באיזה מילים שכבר האבנו להבין המשל הדברים "וזה הנדיבות יש גם עתה ואפשר יותר (!) ע"י שמשותקין לנדב להשי"ת כבראשונה". דהיינו, שלא רק שיכולים לעורר בנו הרצון והנדיבות, וקמ"ל שמקבל גם בזמן הזה, אבל אפשר מתקבל הוא יותר חשוב מהזמן ההוא, וממשך לבאר "וכן היה כל בריאת האדם להשתוקק אליו יתברך מתוך החושך. ונראה שזה הכנה להגאולה לאשר בניסן זמן גאולה. התקינו חז"ל לזכור השקלים להשתוקק להשי"ת לנדב אליו בכל לב ונפש. ועתה כשאדם מוכן להקריב כל נפשו להשי"ת בוודאי יותר נחת רוח מהקרבת בהמה שנוגע רק לממון. ואין חידוש להיות שייך עתה קרבן גבוה יותר. כי וודאי עתה בגלות אין יכולין להתקרב להשי"ת רק בקרבן עצמו שנחשב יותר מהקרבת בהמה כנ"ל". דברים מאירים כשמש בצהרים! דברים המעוררים ומדריכים לדעת העבודה של פרשת שקלים, וגם של כל פרשיות אלו של בניית המשכן וכליו, לעורר בנו הרצון האמיתי להיות מוסר נפשינו למען שמו באהבה.

ויש לציין מתוך דברי השפת אמת שכופל על יסוד זה עם תוספת אור. ואלו דבריו בשנת תרל"ד, "בחודש אדר שהביאו כל בני ישראל את שקליהם התעורר עת רצון מאוד, וגם כי הזמן מעורר לב בני ישראל להתנדב להשי"ת, ושניהם אמת. וזה מביא אח"כ התחדשות. כי מתן אדם ירחיב לו. כפי מה שאדם נוטן משלו. יוצא מכל המצרים.. כי גם עתה יש הרצון והנדבה שבני ישראל מוכנים לתת השקלים. אף כי אינם יכולים לקיים בפועל. ולכך מביא שמחה כדכתיב "ולשירי לב שמחה" שכשיוצאין לחירות מיצה"ר באין לישרת לב". נמצאו למדים עוד כי זאת הרצון וההתנדבות בכוחה לבוא לידי חירות ושמחה.

והנה להלן בשנות תרמ"ד ותרמ"ה מוסיף עוד פרט בזה "ועיקר השמחה באדר היה בהכנת השקלים לתרומת הלשכה וכל העבודות וההכנות לביהמ"ק הביאו שמחה. כמ"ש מושב כל הארץ שמשם השמחה יוצאה לכל העולם. וגם עתה שאין לנו בפועל עבודת ביהמ"ק אבל הרצון והתשוקה צריכין למצוא גם עתה. ואינא מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. **יתכן שגם בסדר הדורות מצרפין בשמים הרצונות שבלבות בני"ג גם עתה לאותן הדורות שהיו מקיימין בפועל. ויתכן לומר שע"י שחטאנו בעוד המקדש קיים ולא הי' העבודה בשמחה ורצון שלם כראוי. לכן צריכין עתה לתקן ברצון ותשוקה בלי עבודה בפועל."**

"לכן צריכין עתה לתקן ברצון במדרש כשקורין פרשת שקלים זוקף משה רבינו ע"ה ראשן של בני ישראל. דיסוד כל הקרבנות היה מנדבות השקלים והוא התשוקה והרצון שנמצא בלבות בני ישראל אל השי"ת. ולכן הגם שעיקר התרומה נתרמה בניסן אבל ההכנה הי' בנדבה זו. ועתה בעוה"ר שאין לנו הקרבנות במעשה אבל הרצון והנדבה נמצא לעולם בלבות בני ישראל. והקב"ה וברוך שמו אשר לפניו הוה ועתיד הכל אחד. מצרף הרצונות והנדבות שבלבות בני ישראל בכל הדורות. ובחירת השי"ת בבני ישראל לא היה לשעה. רק שעלה לפניו רצון כל

הדורות. ובאופן זה יוכל להיות לנו חלק בהקרבנות שהי' אז וגם במה שיהי' בבנין העתיד. וכפי מה שנמצא זכרון המקדש בנפשות בני"ג. כך נתעורר גם בשמים" עכ"ל.

וזאת תורת העולה, אשר פרשת שקלים חייב לעורר אותנו הרצון והנדבות להיות חלק בעבודת הקרבנות שענינם להיות מוסר נפשינו אל רצונו יתברך בשלימות. ונדיבות זו מתוך שמחה מתקבלת גם – ואולי עוד יותר – בימים אלו מתוך החשכות, ובכוחה להשלים מה שהיה חסר בזמן שביהמ"ק היה קיים.

ונסיים בעין הפתיחה, כי בימים אלו ראינו מול עינינו גודל מעלת ישראל די בכל אתר ואתר, שרצונם להטור של כלל ישראל, לדעת המעשה אשר יעשו, למסור כל החיי יום יום לקיים רצונו יתברך. ללמוד "תורה" מלשון "הוראה" ללמוד הלכה למעשה מהשכמת האדם בבוקר בסימן א' עד הלכות פורים בסוף מעגל השנה. ובדואי מכיון שכולנו בבחינת "גוף אחד" הרי כולנו מתעוררים מזה, והזמן גרמא לזכות השנה לפרשת שקלים מיוחד ביותר, ולזכות לעורר בנו באמת הרצון הטוב שיש בנו ולפעול בזה מה שצריכים לתקן להשלים השמחה הרצון ההשתוקקות והנדיבות הראויה, אכ"ר.

מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך' תורה תפילה וגמילות חסדים

אינא בתנחומא (ורשא) לפרשתנו (סימן ט), "אין לנו לא משכן, לא מקדש, תהא לפניך תפלת פיננו נדבת המשכן. אמר דוד (תהלים קיט, קח) יְדַבֵּר בִּי רִצְיָה נָא ה' [וּמְשַׁפְּטִיךָ לְמַדְנִי]".

וכתב ה"שיר מעון" (פרשת וזאת הברכה) על הפסוק הנ"ל בתהלים, "נדבות פי רצה נא ה' ומשפטיך למדני. יש לומר, מי שמרחם על בני ישראל ומתפלל עליהם תמיד, על רפואת מחלתם ופרנסתם שינצלו מכל צרה, מבלי שיהיה לו איזה פניה, רק על ידי נדבת לבו, על ידי זה מתבטל מאד מלימוד התורה, אבל חז"ל אמרו (ברכות דף לב ע"ב) 'מתוך שחסידיהם היו, תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת' אף על פי ששהו כמה וכמה שעות בתפלתן [וכדאיתא התם, 'חסידיהם הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת. וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה תורתן היאך משתמרת?'], וזה, 'נדבות פי' - מה שפי מתנדב תמיד להתפלל על ישראל, 'רצה נא' - יהיו לרצון לפניך, 'ומשפטיך למדני' - היינו שתלמדני אתה משפטיך, שאם הקדוש ברוך הוא ילמוד עמו יתחכם בתורתו בשעה אחת יותר מלומד לעצמו כמה ימים".

כמדומה שזהו כלל גדול בעבודת השם, שאין עבודה שבאה על חשבון זולתה, והרי העולם עומד על שלשה דברים, תורה, עבודה וגמילות חסדים, ולמעלה נתבאר שהתפילה איננה באה על חשבון התורה, כי אם יתפלל - "נדבות פי" - על ידי זה "ומשפטיך למדני" וכנ"ל.

וכעין זה מצאנו לענין גמילות חסדים (ראש השנה דף יח ע"א), "רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין, אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין", וביאר החפץ חיים (אהבת חסד, ח"ג פי"ח), "גדר הוספת השנים נוכל לאמר בפשיטות, דמה שבטל תורה על ידי עסק הזמן של גמילות חסדים, הוסיפו לו כדי שלא יחסר לו מתורתו". הרי שעסק עבודת חסד לא פגע בתורה.

וכן מבואר במסכת תמורה (דף טו ע"א), "יְרַשׁ יְאִישׁ תְּקָכִים נִפְגְּשׁוּ מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם הַשֵּׁם' (משלי כט, יג), בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו ואומר לו, 'למדני תורה!' אם מלמדו - 'מאיר עיני שניהם השם', ואם לאו, 'עֵשֶׂר יָרֵשׁ נִפְגְּשׁוּ עֵשֶׂה כְּלֵם הַשֵּׁם' (שם כב, ב), מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טיפש, טיפש לזה

עושה אותו חכם", הרי שעל ידי שה"עשיר" בתורה עשה תורת חסד עם העני בתורה לא הפסיד. להפך, "מאיר עיני שניהם השם", גם את עיני ה"עני" בתורה וגם את עיני ה"עשיר" בתורה.

גם העסק בתורה איננה פוגע בתפילה, וכמו שכתוב (משלי כח, ט) "מִסִּיר אֶזְנוֹ מִשְׁמַעַ תּוֹרָה גַם תִּפְלְתוּ תוֹעֵבָה", הרי שאדרבה, עסק התורה הוא תנאי לתפילה, והמסיר אזנו מתורה גם תפילתו איננה מתקבלת, ואף להפך רח"ל. [וכתב רלב"ג שם, "מסיר אזנו. הנה מי שמסיר אזנו משמוע תורה לא די שפעולותיו תהיינה מתועבות מזה הצד כי סרה ממנו ההישרה לתקון הפעולות, אך גם תפלתו - שיחשוב היותה עבודה לשם יתברך, היא מתועבת, כי מפני סורו מלמדת התורה והתנהג בדרכיה לא יתכן שתהיה כוונתו בה ראויה"].

נעיר: הענין המבואר ב"שיר מעון" הנ"ל הוא שתפילה עבור אחרים - שיזכו לרפואה, לפרנסה וכדומה - איננה פוגעת בתורה של המתפלל. אולם יש ענין נוסף, והוא להתפלל על הצלחת עצמו בלימוד התורה, וזה תנאי מינייה-וביה להצלחה בלימוד התורה וכמו שאמרו (נדה דף ע"ב), "מה יעשה אדם ויחכם?... ירבה בשיבה... [ו]יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו" וכיו. ומכל שכן המתפלל עבור הצלחת חברו בתורה, שנענה תחילה (עייני בבא קמא דף צב ע"א).

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מהי מידת אהבת הזולת

וַיְהִי הַקְּרָבִים פְּרָשֵׁי כְּנָפִים לְמַעַל סַכְכִּים בְּכְנָפֵיהֶם עַל הַכְּפָרִת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל הַכְּפָרִת הָיוּ פְנֵי הַקְּרָבִים (לז, ט)

שאלות

שואלת הגמרא במסכת בבא בתרא דף צט ע"א שבמשכן כתוב שעשו את הכרובים פניהם איש אל אחיו ואילו בבניין בית המקדש של שלמה המלך כתוב בדברי הימים ב פרק ג פסוק יג כְּנָפֵי הַקְּרָבִים הָאֵלֶּה פְּרָשִׁים מְעוֹת עֵשְׂרִים וְהֵם עֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם וּפְנֵיהֶם לְבָיִת: מדוע שלמה לא עשה כמו במשכן? עוד יש להוסיף ולשאל על המבואר בפרשת תרומה פרק כה פסוק (כב) וְנִוְעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכְּפָרִת מִבֵּין שְׁנֵי הַקְּרָבִים אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוְהָ אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מדוע קולו של השם יתברך יצא מעל הכפורת מבין שני הכרובים, לכאורה יותר ראוי שקולו של השם יתברך יצא מתוך הארון שבו נמצאים לוחות הברית ולא מעל הארון?

מוסכמות החברה

כאשר נתבונן במוסכמות החברה למה קוראים אהבה, כל מה שהאדם אוהב כגון האדם אוהב דבר מאכל מסויים או סגנון בישול או טעם מסויים או קינוחים או לטייל ולראות מראות שמעניינות אותו וכן על זה הדרך האדם רגיל בלשונו לומר שהוא אוהב כך וכך, והרי כאשר נתבונן במעשיו אינו אלא ביטוי של אנוכיות מה ערב לחיכו או למראה עיניו כך שבמילים אחרות הוא אוהב את עצמו וכל מה שערב לו הוא אוהב ליהנות ממנו, נמצא שאינו אוהב את המוצר או התבשיל או כל דבר שערב לו שהרי הוא משתמש בו ומכלא אותו למלא את סיפוקו ואם כן הוא אוהב את עצמו, כך באהבת הזולת יש אהבה ויש אהבה שהרי בדרך כלל האדם אוהב את חברו בגלל טובת הנאה שיש לו ממנו להיות בחברתו מאיזה סיבה שלא תהיה, ואינה ביטוי לאהבת הזולת באמת מלמדת אותנו מהוא מושג של אהבה אמיתית כאשר נבאר.

הקדמה ראשונה. נקדים ונאמר בכדי להבין את המסר מפרשתנו שבעצם תכלית בריאת העולם מפני שרצון השם יתברך להטיב עם הבריות, מאחר שאין הבורא יתברך נצרך לבריות, אלא כיוון שמהותו יתברך כולו טוב רוצה להטיב, ולכן העולם מושגת על החסד וכמו שאמר דוד המלך **בתהלים פרק פסוק (ג) כי יִמְרְתִי עוֹלָם חֶסֶד יְיָנָהּ**. ואמרו חז"ל **במכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ט. והעולם מתחלתו לא נבנה אלא בחסד**, שני כי אמרתי עולם חסד יבנה וגו' (תהלים פט ג): **והוסיפו חז"ל במסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ד. בביאור דברי התנא שהעולם עומד על גמילות חסדים כיצד, הרי הוא אומר כי חסד חפצתי ולא זבח (הושע ו' ו'). וכו' פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה ר' יהושע הולך אחריו וראה בית המקדש חרב אמר ר' יהושע אוי לנו על זה שהוא חרב מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל. א"ל בני אל ירע לך יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה ואיזה זה גמילות חסדים שנאמר כי חסד חפצתי ולא זבח (הושע ו' ו').** שכן מצינו בדניאל איש חמודות שהיה מתעסק בגמילות חסדים. ומה הן גמילות חסדים שהיה דניאל מתעסק בהם וכו' היה מתקן את הכלה ומשמחה, ומלווה את המת, ונותן פרוטה לעני. **וכן כתב בספר החינוך פרשת אם כסף מצוה סו 1. בביאור מצוות הלואה לעני. שרצה האל להיות ברואי מלומדים ומורגלים במדת החסד והרחמים**, היות והשם יתברך רוצה להטיב לעולם. **וכך הם דברי דעת תבונות לרמח"ל סי' י"ח: כי האל ית"ש הוא תכלית הטוב ודאי ואמנם מחק הטוב הוא להיטיב וזה הוא מה שרצה הוא ית"ש לברוא נבראים כדי שיוכל להיטיב להם כי אם אין מקבל הטוב אין הטובה. וכן כתב מהר"ח בספר עץ חיים בהקדמה שער הכללים פרק ראשון: כשעלה בראשו יתברך שמו לברוא את העולם כדי להיטיב לברואיו ויכירו גדולתו ויזכו להיות מרכבה למעלה להדבק בו ית' ע"כ. עולה ומתבאר בביאור הפסוק עולם חסד יבנה משמעותו לשני נמים, הראשון. שהשם יתברך הטוב ברא את העולם להטיב ולעשות חסד עם הבריות, והשני. שהשם יתברך מקיים את העולם על ידי עמוד החסד בין הבריות שאחד מטיב עם השני כדרכו של הבורא יתברך, וכמו שכתב תנא בפרקי אבות שהעולם עומד על שלושה דברים תורה ועבודה וחסד, ואכן בבריאת העולם נוסד רק על עמוד החסד מאחר ועדיין לא היה לא תורה ולא עבודה ורק חסד מקיים את העולם.**

האדם נולד ביד סגורה ונפטר ביד פתוחה

הקדמה שניה. שהאדם נולד מטבעו להיות אנוכי ובראש מעיינו הדאגה העצמית וכל כולו בוסס בתוך ההתמודדות להצליח בים הסוער של החיים לבסס את עצמו בפרנסה ולמלא כל צרכיו ומרגיש בזה שזה אדרג החיים, אך עליו להפנים שהמציאות שאדם נולד ערום בלי כסף וחומר ערום בלי כלום כך שיעקר הצלחתו במה שהצליח להטיב עם הבריות ועשה חסדים ומעשים טובים שזה מה שנסאף לאדם וזה תכליתו כמבואר בחז"ל **אמר שלמה המלך בחכמתו בקהלת פרק ה פסוק (יד) פֶּאֶשֶׁר יִצָּא מִקֶּטָן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לְלֶכֶת פֶּשְׁפֶּא וּמְאֻמָּה לֵא שֵׁא בְעַמְלֹ שְׂלִילָה בְּיָדוֹ: וְאָמְרוּ עַל כֵּן חֲז"ל בַּמְדַּרְשׁ קֵהֶלֶת רַבֵּה (וילנא) פְּרֻשָׁה א-י-ד גניבא אמר משל למה הדבר דומה לשועל שפגע בכרם שהיו בו הרבה ענבים טובים ניסה השועל להכנס לכרם לקחת פירות אבל לא יכל להכנס היה שמן מדי מה עשה צם שלושה ימים ונכנס, לאחר מכן ניסה לצאת החוצה ולא יכל מה עשה צם שוב שלושה ימים ויצא, עמד השועל ופנה לכרם ואמר איי כרם כרם מה נאים פרותיך ומה מתוקים הם הפירות שלך מתוקים הפירות שלך נהדרים יש לך מראה טוב אבל מה אני הרווחתי ממך הרי ריקם באתי וריקם יצאתי. תני בשם רבי מאיר כשאדם בא לעולם ידיו הן קפוצות כלומר כל העולם כולו שלי הוא אני נוחל, וכשהוא נפטר מן העולם ידיו**

הן פשוטות כלומר לא נחלתי מן העוה"ז כלום, שכן שלמה אומר כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כשבא ומאומה וגו' ע"כ. **מבאר חז"ל** ששלמה המלך מלמדנו בחכמתו כיצד האדם צריך לחשוב לנווט את חייו בעולם, שכל אדם מורידים אותו לכאן ערום מגיע לכרם וחי שבעים או שמונים או מאה שנה וחושב לכבוש את העולם כי נולד עם יד סגורה, ולבסוף חייו כאשר נפרד מהעולם אומר לעוה"ז מה נאים פרותיך עולם הזה מה מתוקים פרותיך אבל ערום באתי וערום יצאתי ונפטר עם יד פתוחה, אם היה לנו קצת יותר שכל היינו לומדים מטעות השועל שנכנס ואכל וחזר והתענה על כל מה שאכל, אבל אם היה משכיל היה צריך להיכנס לכרם לקטוף ולזרוק החוצה ואחר כך היה יוצא ואוכל, כך הנמשל זה האדם אם לא ישכיל לנצל את ימיו עלי אדמות ויפסק רק צרכיו הרי נכנס לעולם ערום ויצא ערום אבל המשכיל יעשה חסדים עם אחרים ומעשים טובים ואלה הזכויות שישאר לו.

פניהם איש אל אחיו כשעושים רצונו של מקום

אחר שני ההקדמות כאשר נבין שכל תכלית ומטרת בריאת העולם והבריות הוא בכדי להטיב ולהיות מטיב ולעשות חסד עם הזולת, ואלו אשר כל מאדם ומאווים לבסס עצמם בהשגת צרכיו יבינו עד כמה טועים מאחר והאדם נולד ערום מכל בלי שום דבר ואף נפרד מהעולם כמו שבא ללא כל מה שעמל, הרי שיפנים ויבין שתכליתו להטיב עם הבריות כהנהגת הבורא יתברך, ובה נוכל להבין את עניין הכרובים והשר דווקא מבניהם השכינה מדברת, היות וכבר הגמרא עומדת על שינוי הכרובים במקדש מהמשכן ונחלקו בזה חכמים **כמבואר בגמרא בבא בתרא דף צט ע"א** כיצד הן עומדין רבי יוחנן ור' אלעזר חד אמר פניהם איש אל אחיו וחד אמר פניהם לבית, ולמייד פניהם איש אל אחיו הא כתבי ופניהם לבית: לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום ע"כ. **2. ובמאור הרשב"ם וכן ביד הרמ"ה בזמן שישראל עושין רצונו של מקום היו פניהם איש אל אחיו להראות חיבת ישראל לפני המקום, ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום היו פניהם אל פני הבית להראות שלא היו מסתכלין זה בזה אלא כשנים שאיבה ביניהן. מתבאר מהאמור כי בכדי שתשרה שכינה בעם ישראל חיבת את אהבת הזולת כעין הכרובים אשר פניהם איש אל אחיו שהכוונה בזה שיהיה בראש מעייניו של כל אדם דאגת הזולת ולראות מה טובתו של השני ולזה קוראים אהבה, ולא אהבת עצמו שיעשה כל מה שהוא אוהב בהיות וזו אנוכיות ואהבת עצמו ולא אהבת הזולת, מאחר ולא כל מה שטוב לו טוב לשני וביטוי לאהבה אמיתית היא כאשר עושה מה שטוב לשני, לכן פניהם איש אל אחיו חושב על הצרכים של השני, אחרת כל שהמצב שכל אחד דואג לעצמו וזה הפירוש פניהם אל הבית שכל אחד פניו לצרכי ביתו, הן מוגדרים בגדר אין עושים רצונו של מקום והשכינה מסתלקת, וכמאמר חז"ל לא נחרב בית המקדש אלא בעבור שנאת חינם ולא יבנה אלא בעבור אהבת חינם.**

דברי חז"ל במצוות ואהבת לרעך

ובזה יובן היטב דברי הלל הזקן, שהנה כתוב בתורה ויקרא פרק יט פסוק (יח) לא תקם ולא תטר את גְּבִי עַמֶּךָ וְאֶהְיֶה לְרַעֲךָ קְמוֹץ אֲנִי הַזֶּה: ומבואר במסכת שבת דף לא ע"א 3. באותו גור שרצה להתגיר על מנת שילמד אותו את כל התורה בעומדו על רגל אחד ואמר לו הלל כתוב תורה ואהבת לרעך כמוך, פירושו מה שאתה שונא שיעשו לך אל תעשה לחברך זה כל התורה.

ביאור דברי הלל ומקורם מהכרובים

ויש להקשות על הלל הזקן רבן של כל הפניהם הנ"ל אשר הוא שורש ליסוד ואהבת לרעך, כיצד הלל מפרש את הפסוק ההיפך מפשוטו, כיון שהתורה מדברת על אהבה חיובית, ואילו הלל מדבר על

השלילי, וכן תלמידו רבי יונתן בן עוזיאל המשיך כדברי רבו לתרגם את הפסוק באופן שלילי: **אלם הלל הזקן** למד וביאר את הפסוק כפי ההתורה רומזת לנו ככרוכים שבכדי שיחשב שבני ישראל עושים רצונו פירושו כמו שהוא ברא את העולם להטיב עם הבריות למרות שלעצמו אין לו כלום מכך, כך רצונו שהבריות ידבקו בדרכיו כדכתיב והלכת בדרכיו להיות מטיב עם הבריות שיה קיום ותכלית העולם והאדם בעולם, ומתי נחשבת טובה עם הזולת כאשר זה טוב לזולת ולא מה שטוב לעצמו, לכן ביאר את ציווי התורה הלל הזקן בצורה הפוכה שהמבחן שאדם לא יעשה לשני מה שלא רוצה שיעשו לו, כך שאין לעשות אלא מה שטוב לזולת וזו מצוות ואהבת לרעך כמוך.

ביאור האבן עזרא והרמב"ן להיות אהוב לחברו ולא אוהב את חברו

ובנוסף לכך ביארו הראשונים דברי הלל בפסוק מדקדוק הלשון, **האבן עזרא אשר כתב** לדקדק על לשון הפסוק, קשה לו מדוע כתוב בלמ"ד ולא מספיק לכתוב ואהבת רעך בלי למ"ד, אלא בהכרח שהכוונה שצריך לאהוב מה שטוב לפי רצון חברו. **והרמב"ן** הוסיף לדקדק שלא נכתב "אתי" רעך אלא לרעך, ללמדנו שהאהבה שהתורה מבקשת מאיתנו לעשות מה שטוב לרעך ולא מה שטוב לך, בהיות ואם אדם יעשה לחברו מה שטוב לעצמו אינו בהכרח שטוב לחברו ואולי אפילו מצער לו ולזאת דקדקה התורה בניסוח המצווה, ומדקדק זה ביאר הלל את מה שאמר לגר דסני עלך לא תעביד לחברך שזה כוונת התורה שתחשוב מה טוב לזולת ולא מה טוב לעצמך.

הנהגת השם עם האדם כמנהגו

וכתב במעינות הנצח ואהבת לרעך כמוך אני ה'. (שם). **אומר הבעש"ט:** כתוב "הי צלך הי הוא כצילו של האדם, וכמו שצילו של האדם עושה רק מה שהוא עושה כך גם הי מתנהג עם האדם כמו שהוא נוהג כלפי אחרים; אם הוא גומל חסדים ואוהב אפילו כאלה שאינם ראויים לאהבה גם הי יאהבנו ואע"פ שאינו ראוי לכך: "ואהבת לרעך משום ש"כמוך אני הי כמו שאתה תתנהג כן גם אתנהג.

אהבה התלויה בדבר

וזו כוונת התנא **במסכת אבות פרק ה משנה טז** כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה, ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם, איזו היא אהבה התלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר, ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן: פירושו של דבר אם תלויה בדבר שאותה אהבה נובעת מאהבה עצמית להשיג את הנאתו ולכן כל שבטל הדבר בטילה האהבה, ואכן זו צוואת כנען וביטוי לאהבה **במסכת פסחים דף קז ע"ב** חמשה דברים צוה כנען את בניו: אהבו זה את זה, ואהבו את הגזל, ואהבו את הזמה, ושנאו את אדוניכם, ואל תדברו אמת. כוונתו של כנען להיות אנוכי ולדאוג לעצמכם וזו האהבה שאמר להם ולכן לגזול וזמה ובגידה ושקר הכל מתחבר כמסר אחד אנוכיות. אולם מצוות אהבת התורה היא אהבה אמיתית אינה נובעת מתוך האנוכיות להשיג את הנאותיו אלא מתוך אהבת חסד להטיב עם חברו ואינה בטלה. ואכן מידת החסד ואהבת הזולת טבועה בעם ישראל זרעו של אברהם כמו שאמר דוד לגבעונים, במסכת **יבמות דף עט ע"א** אמר, שלשה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישנים, וגומלי חסדים, **ולזאת עדים אנהנו לתופעה המיוחדת בעם ישראל המיוחד שאם יהיה יהודי בצרה גם בסוף העולם כולם משתתפים בצערו.**

מעשה שהיה עם בעל המראות צובאות והגביר

מסופר: לרבי משה- זאב (בעל "מראות- הצובאות) רבה של ביאליסטוק, נודע כי אחד מן העשירים, כילי וקמצן, מתנהג בקמצנות יתירה. לפרקים, מפני הבושה היה מכניס עניים לתוך ביתו והיה מאכילם רק פת- במלח, והיתה יציאתם בביאתם, רעבים גם צמאים. מכיון שכך הזמינו רבי משה- זאב לביתו

התחיל להטיף לו מוסר. העשירי- הקמפון, שהיה גם בר- אוריין, התנצל ואמר: רבי, הרי מקרא מפורש "ואהבת לרעך כמוך רק כמוך ולא יותר מזה! וסחדי במרומים, כי אינני אוכל יותר ממה שאני נותן לעניים. כמוני כמהם, לא פחות ולא יותר... הפסיקו רבי משה- זאב ואמר לו כשהוא מחייך: אם קרית לא שנית, או שכחת מה שאמרתי חכמינו במסכת ברכות דף כ' "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, כתוב בתורתך (דברים י, יז) "אשר לא ישא פנים" והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב (במדבר ו, כו) "ישא ה פניו אליך?" אמר להם: וכי לא אשא. פנים לישראל שכתבתי להם בתורה (דברים ח, י) "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך" והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. ולכאורה, המלים "על עצמם" הן מיותרות, ודי היה לומר: "יהם מדקדקים עד כזית ועד כביצה" ותו לא? אבל דברי חכמינו, מזוקקים ומדויקים שבעתים, רק על עצמו יכול כל אדם מישראל לומר על "ואכלת ושבעת" ולדקדק עד כזית ועד כביצה, אבל כשהדבר נוגע לאחרים וביחוד לעניים, החובה מוטלת עליו לתת להם סעודה ביד רחבה, פתוחה ומלאה, עד שיקיימו את המקרא כפשוטו: ואכלת ושבעת". מספר אוצר החיים.

מעשה עם הרב זושא

עוד כתב בספר מעינות- הנצח מסופר על רבי זוסיא מאניפולי: פעם נצטברו בידו עשרה רובלים וכדי לשמור עליהם מפני גנבים הניחם בתוך החומש בפי יתרו אצל "לא תגוב הדבר נודע לגנב ערמומי אחד ושלה ידו ולקח מהם חמשה. וחמשת הרובל הנותנים הניח בפרשת קדושים אצל "ואהבת לרעך כמוך לימים פתח רבי זוסיא את החומש ולא מצא את עשרת הרובלים במקומם. שפשו ומצא חמשה מהם במקום אחר. נאנה רבי זוסיא ואמר: הביטה ראה, רבש"ע מה בין זוסיא לבין פלוני, אדם כשר מישראל זוסיא, כשהיו המעות בידו נטלן הכל לעצמו, ואילו פלוני, רחמן בן רחמים, לא נטל אלא מחציתן וקיים "ואהבת לרעך כמוך".

ברכת שבע ברכות רעים אהובים הוא מלשון ופניהם איש אל אחיו

ולפי"ז פירשנו במקום אחר את אשר תיקנו חז"ל לברך כל חתן וכלה בשבע ברכות שמח תשמח רעים אהובים, ויש לשאול א. יש כפל הלשון רעים היינו אהובים? ב. ועוד למה לא נאמר אהובים? התשובה כל זוג מתחיל עם דרגת אהבה רעועה וחלשה כמו שולחן רעוע ולזה מכנים רעים, ומברכים אותם שיזכו להגיע לדרגת אהבה של אהובים, כיון שהאהבה האמתית היא דווקא באופן שאחד אהוב על השני שדבר זה תלוי במה שכל אחד מתייחס למה שהשני אהוב ולא למה שהוא אהוב וזה נקרא אהוב על השני. והוא מלשון הנאמר בכרובים ופניהם איש אל אחיו זה סימן שהשכינה שורה ועושים רצונו של מקום, כך הדבר בין בני הזוג כאשר כל אחד פניו ומחשבתו ומאודו על צרכי חברו ולא רק על עצמו השכינה שורה. ובה יובן היטב שהפסוק מסיים "אני ה'" לרמז שרק כאשר רעים מקיים מצוות ואהבת לרעך כמוך ברוח התורה זוכים שאני ה' נמצא איתם ושוכן בביתם.

יסוד הבית היהודי

אחר הדברים האלה מובן היטב שחז"ל הטמיעו בנושח שבע ברכות את הדרכה הנכונה לכל זוג שבונה ביתו והוא מסר כללי לאהבת הזולת מהיא, חובה לדעת שאמנם עד הלום התחנכו והלכו בדרך התורה אך כל אחד חי את החיים האישיים שלו וכל מאודו ומעייניו דאגת עצמו וצרכיו, אך ברגע שבונה בית הרי ממש מתחיל פרק חדש בחיים החיים המשותפים עם כל המשתמע מכך לטוב ולמוטב, ובאותו בית ישנם שני רצונות ושני הרגלים וטבעים ומנטליות שונים ועליהם לגשר ולהתפשר בכדי לחיות חיים משותפים ברוח טובה באהבה ואחוה שלום ורעות, והמפתח להצלחה בזוגיות נעוצה ביסוד

ההתורה וחז"ל מלמדים אותנו שאצל כל אחד מבני הזוג צריך לדאוג להימנע מכל דבר שמפריע לשני הגם שהוא נהנה מהדבר מאחר והבסיס לחיים משותפים שכל אחד מקריב מהרצונות האישיים למען שיהיה טוב לשני, ורק בדרך זו הבית הולך וצומח ומתפתח בדרך הנכונה והזוגיות מצליחה ובוניים בית לתפארת והשמחה בניהם הולכת וגודלת, לעומת אחרים שאינם מוכנים לוותר על האותיותם ורצונם למען השני כך שנוצר מצב בבית שכל אחד מאמץ את הדברים שהוא אוהב למרות שמפריע לשני, ויש טועים ולא חושבים שהמצאות כאשר אחד מבני הזוג סובל הרי ממילא גם השני סובל, וגם הדבר גורם לפירוד שהולך ומתרחב עד שמגיעים למשבר ונפרדים ח"ו, ומנסיון חיינו לצערי זוגות רבים שאינם מאושרים ויותר מכך נמצאים תמיד במשברים ואף מתרבים הגירושין בגלל הדבר הזה שלא הרגלו לוותר ולהעניק את הטוב לשני וחיים עם האנוכיות והאהבה העצמית, ונמצא שהשני שאחד לכאורה אוהב את השני אינו אלא אהבה התלויה בדבר, וברגע שאינו משיג את סיפוקו והנאתו מיד נוצר מחלוקת ומריבות בבית, ויותר גרוע שמחשבים סיפוקים במקומות אחרים, ולזאת כל הבונה ביתו על אדני התורה צריכים בני הזוג לדעת שהחיים המשותפים היא עבודה על המידות ולהתכונן נפשית לדבר ולקבל הדרכה נכונה ברוח התורה שאהבה אינה פירושה כתפיסת הרחוב שמשמשת בשפת אהבה על כל דבר שאוהב לאכול ולשתות שפירושה אהבת עצמו שהרי הוא אוכל את האוכל והשתיה ונמצא שאוהב את עצמו לספק את הנאותיו כך הדבר גם בא לידי ביטוי לפי בני זוג וזו אינה אהבה אלא אנוכיות, אולם אהבה בלי השקפת התורה היא שאוהב להתחשב בשני ולדאוג לשלשני יהיה טוב גם על חשבון ויתור על הנאת עצמו שלזה קוראים להיות אהוב על השני, ובה זוכים להתגבר על חילוקי דעות או הרגלים שונים וכדומא.

ואהבת לרעך באשתו

וכאשר נתבונן שעיקר מצוות ואהבת לרעך כמוך אפשר לקיים באשתו שהיא כגופו כמי"ש בראשית פרק ב פסוק (כד) על פן יַעֲבֹב אִישׁ אֶת אִשׁוֹ וְאֶת אָמוֹ וְיָדְבַק בְּאִשְׁתּוֹ וגו': כמבואר **במסכת יבמות דף טב ע"ב** ת"ר האוהב את אשתו כגופו, וממכדה יותר מגופו, כאשר הביא **בספר טיב הקהילה פרשת ואתחנן** כבר ייסד מוהר"ח ה"ה **מורנו הרב חיים וויטאל זצוק"ל בספר הליקוטים פר' עקב סימן ח'** שכל עיקר כוונת מצות הנישואין אינה באה כי אם בכדי לקיים בה מצוה זו של ואהבת לרעך כמוך כשיאהב את אשתו כגופו שכן זה קשה ביותר לאהוב כל איש מישראל כמוך, ולכן צריך להתחיל המצוה באנשי ביתו הקרובים אליו כדי שיתרגל בדבר שלא לאהוב רק את עצמו עיי"ש.

מעשה עם הרב לוי זצ"ל

כמו שמסופר על הרב לוי שפעם כאבה הרגל לאשתו והלך איתה לרופא נכנסו שניהם לרופא ושאל מה סובלים אמר הרב לוי כואב לנו הרגלים, ושאל הרופא איזה רגל נפגעה על רגל אשתו ומה עם הרגל שלך נשאל והשיב שרק רגל אשתו כואבת אם כן למה אמרת כואב לנו הרגלים השיב לרופא כיון שאם כואב לה הרגל גם לי כואב, זה הגדר של אשתו כגופו.

איש ואשה שזכו שכינה שורה בניהם

ובזה יובן מה שאמרו חז"ל **במסכת סוטה דף יז ע"א** דריש ר"ע איש ואשה, זכו - שכינה ביניהן, לא זכו - אש אוכלתן. שכאשר מזדככין במידותיהן לחשוב כל אחד מה טוב לשני בכדי להיות אהוב של בן זוגו, זהו המקום שהקב"ה משרה את שכניתו כעין הכרובים שפניהם איש אל אחיו. ובנוסף לכך כתב **מין החיד"א בספרו חומת אבן שמואל ב פרק א וז"ל** ויעלה במ"ש הראשונים בפי ואהבת לרעך כמוך אני ה' כי אהבה גימטריא י"ג כמספר אחד ואהבת רעהו אליו גימטריא י"ג כמספר אח"ד ושני פעמים אהבה

גימטריא שם הויה וז"ש ואהבת לרעך כמוך אני ה' דבשניהם גימט' הויה עכ"ד, ואיש ואשה תרי פלגי גופא ואהבה ביניהם גימטריא י"ג ועוד שנים כנגד איש ואשה הם י"ה וז"ש איש ואשה שזכו י"ה ביניהם.

מוסר השכל

הראת לדעת להבין ולהשכיל וללמוד מפרשתנו את יסוד ועמוד התווך של כלל ישראל והבית היהודי שבכדי שאדם ימלא את תכליתו ויעודו בעולם, וכן להצליח בחברה ובזוגיות הדבר תלוי כאשר מציב כל אדם לעצמו וכן כל זוג לעצמם אתגר שמתחילת חיי הנישואין מתחילים פרק חדש בחיים החיים המשותפים שזה מחייב שיהיה פניהם איש אל אחיו ובראש מעיינו של כל אחד איך וכיצד לעשות שיהיה טוב לשני אפילו על חשבון הנאות עצמו ואך ורק כך נסללת הדרך לבניין עדי לשם ולתפארת מתוך אושר ועושר אהבה ואחוה שלום ורעות, וזוכים שהשכינה שורה בביתם תמיד, והטועה לחשוב אחרת כבר אמרו חז"ל אש אוכלתו וכל הזמן ריב ומדון בלי אושר ובלו עושר בלי ששון ובלו שמחה, היות וכאשר לאחד יש צער השני גם סובל ולשניהם לא טוב, ולזאת החלש יאמר גיבור אני ואיזהו גיבור הוא הכובש את יצרו ויתפלל על כך להצליח לקיים את מצוות ואהבת לרעך כמוך בשלימות דוקא בין בני הזוג ויזכו לשפע וברכה והצלחה אמן.

מקורות

- כתב בספר החינוך פרשת אם כסף מצוה סו בביאור מצוות הלוואה לעני.** שורש המצוה, שרצה **האל להיות בראוי מלומדים ומורגלים במדת החסד והרחמים**, כי היא מדה משובחת, ומתוך הכשר גופם במדות הטובות יהיו ראויים לקבלת הטובה, כמו שאמרנו שחלות הטוב והברכה לעולם על הטוב לא בהפכו, ובהיטיב השם יתברך לטובים יושלם הפצו **שחפץ להיטיב לעולם.** ואם לא מצד שורש זה הלא הוא ברוך הוא יספיק לעני די מחסורו זולתנו, אלא שהיה מחסדו ברוך הוא שנעשינו שלוחים לו לזכותנו.
- וביארנו הרשב"ם וכן ביד הרמ"ה על מסכת בבא בתרא דף צט ע"א** וז"ל בא"ד ודיקין ולמ"ד פניהם איש אל אחיו הא כתיב ופניהם אל פני הבית ולא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, **וזמן שישראל עושין רצונו של מקום היו פניהם איש אל אחיו לפי שזכר ונקבה היו והיו פניהם איש אל אחיו להראות חיבת ישראל לפני המקום, ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום היו פניהם אל פני הבית להראות שלא היו מסתכלין זה בזה אלא כשנים שאיבה ביניהן, וכו' עכ"ל.**
- ומבואר במסכת שבא דף לא ע"א** שוב מעשה בכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאיני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו דעלך סיני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא, זיל גמור ע"כ. **וכן כתב תלמידו הגדול של הלל בתרגום יונתן על ויקרא פרק יט פסוק יח** לא תהוון נקמין ולא נטרין דבבו לבני עמך, ותרחמי לחברך דמן אנת סיני לך לא תעביד ליה אנא יי:

בברכת התורה

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין

מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין טעם קריאת פרשת

שקלים

זה יתנו קל העבר על הפקדים מחצית השקל
בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל
תרימה לה' (פרשת שקלים)

מקור החיוב

תנן במתניי במגילה (כט): "ראש חדש אדר שחל להיות בשבת - קורין בפרשת שקלים, חל להיות בתוך השבת - מקדימין לשעבר", ע"כ. ואיתא בגמ' טעמא של דבר: "אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: דאמר קרא זאת עלת חדש בחדש, אמרה תורה: חדש והבא קרבן מתרומה חדשה. וכיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה, קדמינן וקרינן באדר, כדכתיב: דליתו שקלים למקדשי", ע"כ.

בזמן הזה - זכר למקדש

הרי, הטעם שהצרך לקרא פרשת שקלים קודם ראש חודש אדר, היינו משום שע"י הקריאה ידעו הכל שצריכין להביא המחצית השקל, וע"י הוי מביאין קרבנות מתרומה החדשה, בשנה הבא. וכ"כ החינוך (מצוה ק"ה) בענין "מצות נתינת מחצית השקל בשנה" וז"ל, "שיתן כל אחד מישראל מנן עשרים שנה ומעלה בין עני בין עשיר מחצית השקל, שהוא משקל עשרה גרה כסף, בכל שנה ליד הכהנים, שנאמר (שמות ל, יג): זה יתנו כל העובר על הפקודים. והיו מניחין הכל בלשכה אחת שבמקדש ומשם היו מוציאין לקנות תמידין ומוספין וכל קרבן הקרב על הצבור, ונסכיחם, והמלח שמולחין בו את הקרבנות, ועצי המערכה. ולחם הפנים, ושכר העושה לחם הפנים, והעומר, ושתי הלחם, ופרה אדומה, ושעיר המשתלח, ולשון של זהורית. משרשי המצוה, שרצה הקדוש ברוך הוא לטובת כל ישראל ולזכותה שיהיה יד כולם שוה בדבר הקרבנות הקרבים לפניו כל השנה בהתמדה, ובענינים אלו הנוכחים, ושיהיו הכל, אחד עני ואחד עשיר, שוים במצוה אחת לפניו להעלות זכרון כולן על ידי המצוה שהם כלולים בה יחד לטובה לפניו... ונוהגת בזמן הבית, שחיבין לתת אותם כל ישראל בין העומדין בארץ או חוצה לארץ, ושלא בזמן הבית אין חייב בה אדם ואפילו העומדין בארץ. והעובר עליה ולא נתנו, ביטל עשה, ועונשו גדול שפירש עצמו מן הציבור, ואינו בכלל כפרתו. **ועכשיו בעונותינו שאין לנו מקדש ולא שקלים, נהגו כל ישראל לזכר הדבר לקרות בבית הכנסת בכל שנה ושנה פרשה זו של תשא עד ולקחת את כסף הכפרים, בשבת שהוא לפני ראש חדש אדר לעולם**", עכ"ל. הרי מבואר שבזמן הזה, הקריאה הוא רק לזכר על מה שעשו בזמן שהבית המקדש היה קיים.

כאילו הקרבנו הקרבנות

הלבוש (סי' תרפ"ה) הוסיף עוד על זה [והובא דבריו בדברי המשנה ברורה], שאינו רק זכר למקדש, אלא עכשיו בזמן הזה שאין לנו הבית המקדש אנו קוראין פרשת השקלים מדין "ונשלמה פרים שפתינו". וע"י הקריאה כאילו נתנו השקלים, והקריבו כל הקרבנות בבית המקדש. וכדברי הגמ' במנחות (ק, א): "אמר ריש לקיש, מאי דכתיב: זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם: **כל העוסק בתורה, כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם**. אמר רבא: האי לעולה למנחה, עולה ומנחה מיבעי ליה! אלא אמר רבא: כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה (ולא חטאת) ולא מנחה ולא אשם. אמר רבי יצחק, מאי דכתיב: זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם: **כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם**", ע"כ. וא"כ ה"ה בקריאת פרשת השקלים נחשב כאילו נתנו כל אחד ואחד השקלים בית המקדש.

פרשת השקלים כנגד שקלי של המן

הירושלמי הביא עוד טעם (מגילה פ"א ה"ה): "יר' לוי בשם רשב"ל צפה הקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל, אמר מוטב שיקדים כספן של בני לכספו של אותו הרשע, לפיכך מקדימין וקורין בפרשת שקלים", ע"כ. הרי מבואר מדברי הירושלמי שקריאת פרשת השקלים היה כנגד הכסף של המן הרשע. וכן איתא בדברי עולם במגילה (יג, ב): "אמר

ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדיים שקליהן לשקלו. והיינו דתנן: באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים", ע"כ. הרי מבואר, שבזכות השקלים שכלל ישראל ניתנו למשכן, הם עמדו לזכות להינצל מגזירת המן.

ויש לציין לדברי תוסי' במגילה (טז, א), דאיתא בגמ' שם: "ויקח המן את הלבוש ואת הסוס, אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה, ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן. כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה, וסוסייה מיחד בידיה, מירתת. אמר להו לרבנן: האי רשיעא למיקטל נפשי קא אתי, זילו מקמיה די לא תכוו בגחלתו. בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא, אהא המן ויתב ליה קמיהו ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה. אמר להו: במאי עסקיתו? - אמרו ליה: בזמן שבית המקדש קיים, מאן דמנדב מנחה מייתת מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה. אמר להו: אתא מלי קומציה קמחא דיכוד, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי", ע"כ.

ופי' תוסי' בד"ה דחיי עשרה אלפי ככרי כספא וז"ל, "שמעתי שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים ואמר שיתן לאחשורוש כל פדיונם ודוק ותשכח", ע"כ. וע"י במש"כ הבי"ח (שם) בביאור חשבון דברי תוסי' וז"ל, "פי' הככר הוא ס' מנה [ושל קדש ק"כ מנה] והמנה כ"ה סלאים [המנן נתן עשרת אלפים ככרות של חול שהם ה' אלפים של קדש והמחצית השקל בעד ת"ר אלף משנה אחת עולה מאת ככר של קדש] וימי שנותינו שבעים שנה והמנן כ' ומעלה נתנו כופר נפש והמנן נתן בעד חמישים שנה בעד ת"ר אלף", עכ"ל.

וכ"כ החזקוני על הפסוק (שמות ל, יד): "כל העבר על הפקדים מנן עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה'". וז"ל, "מנן עשרים שנה ומעלה - אבל פחותים מעשרים אינם נענשים בידי שמים ואינן צריכין להביא כפרה. וסכום כולם עולה לרובא ככר כסף, כיצד רוב בני אדם אינם חיים אלא שבעים שנה, צא מהם עשרים לפטור כדכתיב מנן עשרים שנה ומעלה, ישארו להם חמשים שנה שכל אחד ואחד מישראל נותן בהם מנה של חול למחצית השקל שקל קדש בכל שנה ושנה הרי ששים איש נותנין בחייהם ששים מנה שהם ככר והם היו ששים רבוא הרי כולם נותנים רבוא ככר, ולפיכך אמר המן הרשע ועשרת אלפים ככר כסף אשקול אמר כדאי שקלי לבטל שקליהם ואני אתן כנגד ששים רבוא שבהם לעשות מהם כרצוני", עכ"ל.

הרי מבואר מדבריהם, שהעשרת אלפי ככר כסף של המן הרשע היה בחשבון כנגד כל שקלי ישראל. אמנם יש לבאר, מהו הקשר בין השקלים שאנו נותנין לבית המקדש, לכסף של המן.

המן כפר בהשגחת השי"ת

ונראה בעזה"י לבאר, שהמן אמר לאחשורוש: "ישנו עם אחד מפוזר ומפוזר בין העמים" ודרשו חז"ל (ילקוט שמעוני אסתר רמז תרנ"ד) "ישנו עם אחד - ישן לו אותו שכתוב בו ה' אחד. רבי ברכיה בשם רבי אלעזר א"ל הקב"ה רשע אני אין לפני שינה דכתיב הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ואתה אמרת שיש לפני שינה חייך שמתוך שינה אני מתעורר על אותו האיש ומאבדו מן העולם שנאמר ויקץ כישן אדני", ע"כ. הרי המן כפר בהשגחתו של השי"ת, וע"כ עלה על דעתו שיצליח להרוג את עם ישראל, שהשי"ת לא יעמוד כנגדו להפך עצתו.

שקלים להורות על השגחה פרטית

לעומת זה קבע השי"ת מצוות מחצית השקל. וביאר הכלי יקר ענין של מחצית השקל (ריש פרשת כי תשא) וז"ל, "ויודבר ה' וגו' כי תשא את ראש בני ישראל. בכל מקום הזכיר נשיאת ראש אצל המספר, לפי שעל ידי המספר ישראל מנושאים ביתר שאת על

כל האומות כי כל מספר מורה על המעלה הפרטית שיש לכל איש ואיש... ובדרך זה נמשלו ישראל לכוכבים, שנאמר בהם (ישעיה מ, כו): "המוציא במספר צבאם", כי מספר ההוא ודאי הוא סופר, ע"כ מעלתם, כי בלי ספק שהקב"ה יודע מספרם, כך מספר בני ישראל אחר מעשה העגל דומה למה שנאמר אחר חטא של ראובן (בראשית לה, כג): "ויהיו בני יעקב שנים עשר", כך הודיע לנו כאן שלא נמאסו בעבור מעשה העגל, אלא כולם במעלות המספר המורה שכל איש מישראל מושגח בהשגחה פרטית", עכ"ל. הרי מבואר מדבריו, שיסוד במצות מחצית השקל הוא להורות, על מעלת כל יהודי, ושהשי"ת משיגח עליו בהשגחה פרטית.

וא"כ לפי זה, מובן הייטב הקשר ביניהם. שהענין של השקלים הוא להורות שהשי"ת הוא משיגח על עמו ישראל, ואינו חוי"ש מתעלם מהם. וע"כ זהו טעות של המן, שהוא מעמלק, שאינם מאמינים בהשגחת השי"ת, ועלה על דעתו שיצליח להרג את עם ישראל. והשקלים שמורה על השגחת השי"ת היה הטעם שלא הצליח המן.

תגובות: adebstein@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן

מודיעין עילית

נשאו ליבו

קָל אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׂאוּ לְבוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִדְבַּח רִחוֹ אֹתוֹ (לה, כא)

יִשְׂאוּ לִיבוֹ. וגם יִדְבַּח רִחוֹ.

והיו שם הרבה כאלו. גם אנשים, וגם נשים. ותראו כמה דבחה הם הביאו.

– ואפילו נשאר – 'הותר'. יותר ממה שהיה צריך.

כל כך הרבה יִדְבַּח. וזה היה מה'לב'. ומה'רוח'.

וככה באמת ראוי לנו, עם ה'. העם הנבחר מכל העמים. העם שזכה להיות – 'בנים אתם להו"י'ה' אלוקיכם.

ראוי – שהי'ב' שלנו – יבער. יתמלא השתוקקות עצומה. ראוי, שבכל פעם שיש איזו יִדְבַּח' לשמו יתברך – אז הקושי יהיה ב'להפסיק'. לא ב'להתחיל'.

וכך אומר לנו המדרש (במדבר רבה פ"ג ס"א):

צדיקים יש להם תאוה. מה תאוותם – הקדוש ברוך הוא. שנאמר (ישעיה כו): נפשי אויתך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך. ע"כ.

יתאוה – לקב"ה.

ובאמת, מי שזכה לראות אותם, את גדולי ישראל, ראה – תאוה. אמיתית. והנאה אמיתית – בהשגת התאוה הזו. הם מלאי שמחה, ורצון, וליב'. טוב להם.

באמת – טוב להם. יש להם 'חיים'. הם מלאי אושר ושמחה.

הכלל של 'אין אדם מת וחצי תאוותו בידו', לא חל עליהם. אולי הוא כן חל, אבל מה שהם כן משיגים – ממלא אותם באושר בל יתואר.

– ובניגוד לתאוה ה'אחרת', שממלאת את האדם בעצבות תהומית – בפרט כשהיא ממומשת.

איפה המתיקות

– אז זה כדאי. מאוד כדאי.

– מה כדאי?

– להיות 'צדיק'. להיות בעל 'תאוה' – לקב"ה.

– זה נשמע מידי טוב.

– נו, אז למה אתה לא...?

אסמקלריא לפרשת ויקהל-שקלים תשפ"ב

– אני לא י'סם. לי, אין רצון'.

וכך, באמת, נשאלנו – בעת האחרונה. וזו שאלה שחוזרת על עצמה שוב ושוב, בווריאציות שונות ומשונות.

בפעם הספציפית הזו, ה'נוסח' היה בערך כך :

– אני רוצה לשאול שאלה, אבל היא קצת... איך לומר... אולי גובלת ב'כפירה'. אפשר?...?

בדרך כלל זו הקדמה לשאלות הטובות ביותר. היסודיות ביותר.

ואכן, התשובה שלנו היתה –

– בשמחה. אנחנו אוהבים דוקא כאלו שאלות...

ואז הגיעה ה'פצצה':

– אתם אומרים – שיש לנו עבודה, למען ה' יתברך. שהמטרה היא תמיד – להמליך עלי, ועל העולם כולו, את השי"ת. לעשות – למען שמו הגדול, שנקרא עלינו. עלי.

וזה נשמע מאוד נחמד. 'נשמע' נחמד.

אבל מה אני אעשה – אם אני, באופן ספציפי – לא רוצה להמליך אותו?...?

כמובן, שזו אינה שאלה 'אינטלקטואלית' גרידא, כמו שהיא לפעמים נשמעת.

שאלה זו, חצובה מעמקי הלב. ממקום שיש בו לפעמים כאב נורא. מה אני אמור לעשות כאן. למה לי אין את ה'מתיקות' הזו, שאתם כל הזמן מדברים עליה. למה. אני כל כך מנסה. משתדל. מתאמץ. איפה ההנאה המובטחת.

והשואל היקר, ממשיד:

אומרים לי – 'אתה חשוב'. אתה גם – בן של השי"ת.

וגם חוזרים, בהדגשה. ברווחים בין המילים. שזה יישמע 'טוב':

אתה – בן – של – השם – יתברך!!

ממש ככה. שזה 'יכנס' לי חזק. עמוק.

והכל – למען המטרה שבסוף:

אז אם אתה כל כך חשוב, ובן, וכל זה – אז עליך ללמוד טוב. וגם להתפלל כמו שצריך. וגם – לקיים את כל המצוות. בדקדוקיהן.

ולפעמים גם מוסיפים:

החטא, הוא לא 'לרמה' שלך. זה לא 'מתאים' לך.

אתה – נסיד! ולא נאה לנסיד – להתגולל באשפתות.

ואני – 'מויחל טוביבס'. אל תעשה אותי בן, וגם לא חשוב. ה'אשפתות' האלו, לא נראות לי כל כך גרוע. זה אפילו נראה נחמד. בלשון עדינה.

ועד ה'מאה ועשרים', נסתדר כבר איכשהו. או – שלא אחשוב על זה בכלל. עכשיו, אני דוקא מאוד 'מחובר' – לאשפתות.

ככה אני מרגיש. מה לעשות.

יש גם 'מושגים' כמו – 'טעם בלימוד'. 'טעם בתפילה'.

ואם אין לך 'טעם' – אז כנראה שאתה לא מתפלל כמו שצריך. אתה לא מספיק עושה 'שטייגען'.

ואם הדובר הוא מספיק 'חמור', אז הוא יוסיף גם – 'עדיף שלא תתפלל בכלל!'

מענין מאיפה נקבעה ה'הלכה' הזו.

ומכל מקום, אני באמת – לא עושה מה שצריך. אני לא 'דופק' [מילה מעניינת, שנכנסה לאחרונה. כולם

'דופקים'. או לא מספיק 'דופקים']. תפילות וסדרים כמו שהמשיג/הראש כולל/ה'סיביבה' דורשים ממני. אני מנסה. אולי לא מספיק. תכלית, זה לא 'הולך'.

וכשזה מגיע לשלב הזה, היינו – כשאני מצליח לומר את זה, אז הישומעי' – מי שזה לא יהיה – נותן את ה'מכה' האחרונה, המוחצת:

אתה – לא – מספיק – רוצה!!

אם תרצה – זה יהיה. הלא חז"ל אמרו 'אין דבר העומד בפני הרצון!'

באמת, אין חז"ל כזה. תחפשו. לא תמצאו.

אבל מה זה משנה. עדיין אלו מילים כדורבנות. הנשק הכי חזק שיש. לך תמצא מישהו שיעשה איזה 'מד רצון', ויגלה שאני כן רוצה. לפחות רוצה לרצות. ולכל היותר – שמישהו מה'מחנכים' שלי, או איזה משהו שעברתי, גדע לי חלק מ'כח הרצון'. ביד חזקה.

אבל עדיין – משתמשים בזה. כשלא מצליחים למצוא סיבה אחרת, או שאין כח 'לחפור', אז זו התגובה. אין רצון. אין י'ב'. *

אז צריך – לב. וגם רצון. וגם השתוקקות.

'צריך'!

ואני מנסה 'להפעיל' את ה'מכונה' שלי, לייצר לב ורצון. וזה לא 'הולך'.

ולמה זה לא הולך?

שוב. כי אני לא מספיק מתאמץ. אם אני אשקיע עוד עמל, ויזע, והתאמצות – אז זה יגיע.

אז מה עושים כדי שאני 'מספיק אתאמץ'...?

מעניין, שה'טעם' ב'אשפתות' דלעיל, מגיע בלי מאמץ. זה בכלל לא קשה. אין שם 'עמל' בכלל.

אז מה באמת עושים.

*

מהות ההנאה

אולי נקדים ונשאל, מה זו – 'הנאה'.

מהיכן התחושה הזו. מה מהותה.

ואם ננסה להעמיק – נגלה, שאין כאן באמת 'הנאה'.

נשאל את עצמנו – למה אני נהנה משוקולד?

– אין תשובה.

למה – ככה. זו התחושה שלי, ואין לי הסבר לזה.

נקשה יותר: למה מהמאכל 'ההוא' – אתה לא נהנה? מה ההבדל בינו לבין שוקולד?

'מתוק', זו לא התשובה. כי גם מ'חריף' יש שנהנים, וגם מ'מיר' (עין ערך בירה לבנה), וכן על זה הדרך.

להשיב – קשה. אבל להגדיר, אפשר לנסות:

יש בי 'משהו', בפנים, שהדבר המסויים הזה – חסר לו. וכשהוא מגיע, הוא 'משלים' אותו. ההשלמה – היא תמיד הנאה.

וה'משהו' בפנים הזה, הוא – בלתי ניתן להשגה. ככה זה, ככה נבראתי, וזהו.

דהיינו: אדם נהנה – מהשלמת חיסרון.

[ל'משהו' בפנים הזה, יש הסבר עמוק בשרשי הבריאה. ננסה לתמצת אותו:]

התפקיד שלנו, הוא לתקן את המציאות. יש 'חסרונות' בבריאה, ועלינו להשלים אותם.

האדם, הוא 'עולם קטן'. היינו: הבריאה כולה, מתבטאת – באדם עצמו. ומשכך – גם החסרונות דלעיל, נמצאים – באדם עצמו. וכשהוא מתקן אותם – הוא בעצם מתקן את עצמו.

כשאדם אוכל דבר, בכונה נכונה, הוא 'מתקן' אותו. וכך – הוא 'משלים' את אותו החיסרון, המתבטא – באוכל המסויים הזה. והשלמת החיסרון הזה – היא הנאה, כמו כל השלמת חיסרון.

וכשאדם נהנה מדבר מסויים, זה מגלה – שאותו הדבר הוא 'חלק' ממנו. והוטל עליו – לתקן אותו.

וכמו שאמרו חז"ל (ירושלמי סוף קידושין): רבי חזקיה ר' כהן בשם רב: עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל. ע"כ.

וכמובן – מדובר כשההנאה היא בכונה נכונה. ויש מה להאריך במהות כונה זו – השייכת לכל נפש ממש – ואין כאן המקום. נציין רק את היסוד הידוע, שכונה בתחילת ה'מעשה' – 'חלה' על המעשה כולו.]

אפשר לראות את זה יותר, כשאתה מאוד מצפה למשהו. עד כמה שתצפה יותר – תינהנה יותר. ככה זה עובד.

אז הבנו: הנאה – היא השלמת חסר.

*

שאלה כואבת

אנחנו, היהודים, הכי 'חסרים' בבריאה. [ע"י היטב ביאורה"ג לשיה"ש א, ג. היסוד עצמו נמצא בעוד מקומות רבים מאוד.]

החיסרון שלנו – הוא משרש בריאתנו.

אם נתבונן סביבנו, נראה מלא 'חסרונות' כאלו. ליהודי – אין אף פעם 'מנוחה'. [מנוחה, היא יסוד ה'התמלאות'. כשאתה 'מתענג', אז אתה 'נח'. אתה כבר לא 'משתוקק'. ואכמ"ל.]

יהודי – תמיד – מחפש, מבקש. רודף אחר משהו. לפעמים גם אחרי עצמו. רוצה 'להתמלאות'.

וזה קיים אצל כולנו. ההשתוקקות הזו – לא נותנת לנו מנוחה. והיא 'יוצאת' – בכל מיני אופנים. לפעמים זה לגשמיות, לפעמים זה לדברים אחרים. ולפעמים – לשקיעה בעומקו של ה'חוסר', והתוצאה – 'בעיות הנפש' למיניהן.

יצרני האוכל, 'חוגגים' היום. יש שפע עצום של מינים וסוגים ואופנים, וטעמים ומרקמים ומראות וצבעים. מחשבה מרובה מושקעת בכל אלו, והתוצאות ניכרות היטב.

ה'יצרן' המסכן – 'מתמלא'. ממלא את עצמו. וכשאין לזה 'תוכן' אמיתי – זהו הבל וריק. הוא מתמלא ב'רוח', והתוצאה היא כאבי בטן 'מלאה', וכיס 'מרוקן'. ונפש – עוד יותר 'מרוקנת'.

ואז, כשהתחושה של הריקנות מתעצמת, מתדרדרים ל'הנאות' אחרות. והמדרון חלקלק – עד כדי ההתמכרות למיניהם. אלו, הופכות עד מהרה מהנאות – לעינויים, שקשה מאוד לצאת מהן.

יש לנו חסר! זה נכון. אז מציאות.

אבל המילוי שלו – הוא אינו ה'אינסקטיניטי' שלנו, ההנאות הרגילות.

שורש החסר, הוא הריחוק מהשי"ת. הריחוק של 'לית לה מגרמה'.

ועד כמה שננסה למלאות אותו ב'מילויים' שונים – ובעיקר משונים, זה לא יעזור מאומה. לא זו הדרך, לא זו העיר. הכתובת לא נכונה.

המילוי האמיתי – הוא השי"ת. שמו הגדול, שנקרא עלינו. שממלא אותנו חיים. 'נשמת חיים'.

[אגב, חלק מה'מילוי', יכול להיות דרך ההנאות הרגילות. הלא הן ניתנו לנו, על מנת שנתקן משהו בהן. וכדלעיל. ביעוץ תורני אנחנו משתמשים בזה, לומדים כיצד ליהנות נכון, ורבים נעזרו בזה כדי לצאת מבעיות נפש למיניהן. הנפש שלהם – 'התמלאה', באופן הנכון.]

אספקלריא לפרשת ויקהל-שקלים תשפ"ב

עד כאן היחשבוני.

עלינו להבין – שככה זה עובד, 'לפי הספר'. לפי המציאות האמיתית. אם נתחבר לשמו הגדול – נתמלא באמת. נהנה – באמת. זו 'השלמת החסר' – הגדולה ביותר, האמיתית ביותר.

זו 'הקדמה' לתשובה שלנו, על השאלה דלעיל. בשלב הראשון – עלינו להבהיר את המהות. להבהיר, שהויכוח אינו האם זה צריך להיות כך, והאם זה נכון; כי זה באמת – נכון.

השאלה היא רק – על המציאות.

דהיינו – הלא זה כל כך נכון, אז למה זה לא עובד אצלי. למה.

ובאמת, למה. למה. כמה שאלה זו כואבת.

*

טענה – או שאלה

וכדאי שנקדים עוד:

הטענה – 'למה אני לא נהנה', בטעות יסודה. ה' יתברך, ברא אותנו. יצר ועשה את כולנו. והוא – היחיד – ששולט כאן. אין מי שיאמר לו מה תעשה.

ברצונו – נבראנו. וברצונו, התחייבנו לעבוד אותו.

אין לנו באמת ברירה. ואם אנחנו לא 'נהנים' – עלינו לעשות את זה בלי הנהא.

אין כאן 'טענה'. הוא היה יכול לברוא אותנו למטרות אחרות לגמרי, וגם לא 'ליצרי' לנו דעת שתבין את העובדה שיאנחנו לא נהנים!.

הוא יכול לעשות – מה שהוא רוצה. אמות המידה של 'צדק' ו'יושר' – בידו יתברך. גם אותם הוא ברא. אין משהו ש'יגדלו' לו. חלילה.

שוב. אין זו 'טענה'.

– אבל זו באמת – 'שאלה'. אפילו 'קושיא'.

כי הוא עצמו אמר לנו את זה. 'טוב יצר כבוד לשמו'.

ה'כבוד לשמו', הוא 'טוב'. ו'טוב', היינו דבר – שאנחנו אמורים להבין איכשהו, שהוא 'טוב'.

הוא ברא את הכל – 'להיטיב'. כך מגלה לנו רבנו האריז"ל. זו 'ההקדמה' לכל תורתו (ע"י עץ חיים שער הכללים תחילת פ"א).

ואם זה 'להיטיב', אז עלינו גם לחוש את זה.

ושוב. זו אינה 'טענה', הוא לא 'חייב' לנו.

זו רק – 'שאלה'.

וכשמישהו עובד נכון, ולא מרגיש מיד 'כיף חיים' – אין לו 'אישורי' לעזוב את זה. ההנאה היא לא 'תנאי'. אנחנו – חייבים. צריך לעמוד, ולהתקדם – לאט.

וכל 'חוט השערה' של התקדמות; כל 'בדל' של הנהא – שווים לאין ערוך.

ואת זה, קשה להבין – כשיש 'טענה'.

וכשהופכים את זה ל'שאלה', קל יותר להמשיך. קל יותר – לדבוק בדרך, ולהיות באמת – מכל התקדמות קטנה.

*

'דעת'

לשאלה הנוקבת הנ"ל, יש תשובות רבות.

כשהחשמל זורם, וה'שקע' תקין, אז צריך לחפש את הבעיה – במכונה עצמה.

ובמכונה זו, יש הרבה ברגים, וחלקים, וחלקיקי חלקים. ובכל אחד מהם – עלולה להיות הבעיה.

[יעוץ תורני, שהכותב עוסק בו בס"ד, נותן מענה לא רק ל'בעיות' – אלא גם לכל מי שרוצה להתקדם, ומרגיש 'תקוע'. זה לא ב'שמים'. במקרים רבים, אנשים שנלחמו כנגד עצמם שנים רבות מאוד, ובסופו של דבר הגיעו ליעוץ תורני – מצאו את הדרך הסלולה, הקלה הרבה יותר ממה שהם חשבו והתנסו.]

אמנם, יש משהו אחד, שהוא עיקרי ויסודי. ופעמים רבות מאוד, כשנותנים את הדעת עליו – כל ה'תקיעות' נעלמות להן. לגמרי.

וה'משהו' הזה – הוא ה'דעת'.

אמרנו, שעלינו להתמלא – משמו הגדול. זהו ה'מילוי' האמיתי, זו השלמת החסר האמיתי.

– וזו ההנאה הגדולה, שאין למעלה הימנה.

וישמו הגדול, זה לא איזה 'קוד סודי'. אתה חושב על ה'אותיות', אולי אפילו רואה אותן באיזה ספר, וזה עובד. זה ממש לא ככה.

צריך – 'דעת'.

צריך להבין – מהו שמו הגדול. מה מהותו. את מה הוא מגלה. וכיצד הוא מגלה את זה.

אם אתה לא מבין דבר, לעולם לא תוכל להתחבר אליו. מי שאינו מודע, שה'קוביה' הגדולה שנמצאת במרפסת השרות של ביתו – קרויה 'מכונת כביסה'; או מי – שאינו מבין מהותה של 'כביסה', או לחילופין מהותה של 'מכונה' – לעולם לא יעלה בידו לכבס את בגדיו.

עלינו ללמוד את הסוגיא הזו היטב. לעיין בה – ככל יכולתנו. להעמיק בה. יש 'מראי מקומות', ויש גם בית מדרש לזה. וזה לא 'קשה'. ממש לא.

ועד כמה שבאמת נשקיע בזה, עד כמה שנבין עוד ועוד – תהיה לנו 'דעת' בזה.

וה'דעת' הזו, היא החיבור האמיתי – לשמו הגדול. ומשכך – היא ה'מילוי' האמיתי, הגדול ביותר, והיחיד הנכון – ל'חיסרון' הגדול שלנו.

ולסיכום.

שאלנו – היכן ההנאה המובטחת, למי שלומד תורה ומקיים מצוות. [מי שמתענג על דבר ה' בכל מהותו, לא אליו מכוונים הדברים. וה' יזכנו להגיע למדרגתו.]

הקדמנו – שהנאה, היא מילוי חסר. והמילוי הגדול ביותר שיש, הוא החיבור לשמו הגדול. אז ביחשבוני – ככה צריך להיות.

הקדמנו עוד, שאין כאן 'טענה' חלילה, אלא רק – 'שאלה'.

והדרך לתשובה, 'עוברת' – ב'דעת'. עד כמה שתהיה לנו 'דעת' בשמו הגדול – נתחבר אליו יותר. עד כמה שנלמד את הסוגיות הנוגעות, עד כמה שנבין אותם יותר – כך 'נתמלא' יותר.

והוספנו, שפעמים רבות עלינו למצוא את הדרך ל'תקן' משהו ב'מכונה' שלנו עצמה. משהו שם קצת 'משובשי', ויש להעמידו על מכונו באופן תקין.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

*

הודעה משמחת

בעזרת ה' יתברך, תתקיים סידרת ועדים נוספת בענייני הבית היהודי. הועדים עוסקים בעומק מעלתו של בית יהודי, ובפרקטיקה המעשית.

תוכן הועדים מבוסס על היסודות החדשים-ישנים שקיבלנו מרבנותינו, ועל נסיון רב שנים בתחום.

הדברים מוגשים בסגנון חדש, ובשימת דגש על פרקטיקה, יעילות, בתוספת הכוונה אישית ופרטנית.

מהתגובות שקיבלנו על הסדרות הקודמות:

"כששמעתי על סדרת השיעורים... חשבתי מה אפשר לחדש... שנים מאז החתונה, אבל היתה לי הפתעה גדולה. התחדשו לי יסודות חדשים, וגם אלו שהכרתי קיבלו את הדיוק והסדר הנכון..."

...שיעורים מלאי תוכן, שילוב של רובד רוחני – לא מה שרגילים לשמוע, והמון המון פרקטיקה מעשית ג"כ לא מה שרגילים לשמוע, אחרי כל שיעור יצאתי עם חומר למחשבה ומבט חדש על הרבה דברים, שמש עזר בחיי המעשה..."

יצחק ש. 0548417939

מספר המקומות מוגבל. לפרטים והרשמה: 0548430373. או דרך המייל המצ"ב.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל

דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרון הגר"ש

רוחבסקי זצ"ל

רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל – לפיכך הרבה להם

תורה ומצוות

וְהַנְּשָׂאִים הִבְיָאוּ אֶת אֲבֵנֵי הַשָּׂהִם וְאֵת אֲבֵנֵי הַמְּלֵאִים לְאֶפֶד וְלַחֹשֶׁן. וּבְרַשׁ"י, וְהַנְּשָׂאִים הִבְיָאוּ אֶת נֶטְוֵן מֵה רֵאוֹ נְשִׂאִים לְהַתְנַדֵּב בַּחֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ בַּתְּחִלָּה וּבַמְּלֵאכָה יִתְנַדְּבוּ לֹא הַתְנַדְּבוּ בַתְּחִלָּה, אֲלָ כִּךְ אִמְרוּ נְשִׂאִים יִתְנַדְּבוּ צְבוּר מֵה שֶׁמֶתְנַדְּבִין וְמֵה שֶׁמְחַסְרִין אֲנוּ מְשַׁלְּמִין אוֹתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהַשְּׁלִימוֹ צְבוּר אֵת הַכֵּל שֶׁלֹּא מְשַׁמְרִין (שְׁמוֹת לוֹ), וְהַמְּלֵאכָה הִיְתָה דִים, אִמְרוּ נְשִׂאִים מֵה עֲלִינוּ לַעֲשׂוֹת הִבְיָאוּ אֶת אֲבֵנֵי הַשָּׂהִם וְגוֹי לִכֵּךְ הַתְנַדְּבוּ בַּחֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה, וְלִפִּי שֶׁנִּתְעַצְלוּ מִתְּחִלָּה נַחֲסָרָה אוֹת מִשְׁמֵם וְהַנְּשָׂאִים כְּתִיב.

וצריך להבין איזה פגם הוא לומר מה שהציבור מחסרים אנו נותנים. והלא יש בזה מעלה גדולה, בכך שהם אלו הדואגים שכל יחסר המזוג, וקיבלו עליהם שכל מה שהציבור מחסרין, הם נותנים. ויתכן שעיקר התביעה עליהם, שהיה כאן ענין מסוים של עצלות, במה שהם מתכוונים לתת בסוף לפי מה שחסר. וכך הלשון מורה לכאורה, לפי שנתעצלו, משמע שזאת היתה הטענה עליהם.

והנה י"ל עוד, שהיתה תביעה נוספת עליהם בעצם מה שאמרנו, מה שהציבור מחסרים אנו נותנים, כי יש לנו לדעת ולהבין, שעיקר המטרה של הנדבה למשכן הוא, שיתנדב כל אחד ויקריב משל עצמו עבור המשכן, ולא מחמת שהמשכן חסר את נדבתו חס ושלום, אלא מחמת שהוא הצורך שלו לנדב מעצמו, וגם אם לבסוף ישאר מיותר, עדיין תהיה תועלת בשבילו מהנדביות, שאין התכלית מה שיש למשכן רק מה שמחסר מעצמו עבור המשכן והשראת השכינה. ונמצא לפי זה שלא היה להם כלל להמתין ולראות מה שהציבור מחסרין כדי ליתן, אלא להקדים וליתן כל זמן שניתן עדיין להתנדב עבור המשכן, ובכך מראין כבוד השכינה, שכל אחד רוצה לזכות ולהקדים וליתן. וזה גופא רמזו חז"ל במה שאמרנו, ולפי שנתעצלו מתחלה, והיינו שאין הכוונה, עצלות במובן הפשוט, אלא שהאחרון הזה היתה בו עצלות מסוימת ביחס לזריזות המתבקשת, שהיה להם להקדים כדי להראות כמה חשוב להם לזכות ליטול חלק חשוב בנידבת המשכן.

והנה חז"ל גילו לנו שלכן אחר כך הקדימו הנשיאים לתת לחנוכת המזבח, והיינו שהנשיאים למדו והשיגו, שהעיקר הוא לחפש יותר ויותר להקריב מעצמו, ולכן חידשו מעצמם נדבה שכלל לא נתבקשו, וחפץ ד' בידם הצליח, שזכו להוראת שעה ולחטאת נחשון, ע"י זבחים דף ט"ו ע"ב, וזהו באמת כל

עבודת האדם לחפש עלולות למעלה, ולא להסתפק במעט, וזהו אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה, כי האדם צריך לחפש עלולות תמיד למעלה.

והנה כתיב, כל אשר תמצא לעשות בכוחך עשה, ויש ללמוד מזה שהאדם צריך לחפש לעשות כל מה שבכוחו וכל המרבה משובח.

והנה גם בתורה ובעמל התורה הוא כן, וכתיב, ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. כי צריך לחפש להיות חכם לב, וחכם לב היינו הרצון, וכאשר האדם שואף לרוחניות הרי הוא מנסה להשקיע יותר ויותר, וזהו עשה רצונך כרצונו, שצריך להיות מבקש ולרצות יותר ויותר, ורבינו יונה כתב, ותאות הצדיקים מן ההצלחות להפיק רצון מדי. וזהו ע"י שמחפש יותר ויותר. על דרך אוהב כסף לא ישבע כסף, שאמרו זאת הז"ל על משה רבינו, שאהב את המצוות, במסכת מכות.

והיסוד צריך להיות להכין את עצמו ואת לבו. וכשנגשים ללמוד תורה, לחפש כמה שיותר ללמוד, וכמה שיותר עמל ויגיעה. ואם אינו מכין עצמו רק עושה ממילא מה שמזדמן, הרי חסר לו היסוד של הרצון וחכמת הלב, ודא חסר מה קני.

ואם אמנם טבע האדם להיות עצל, זה רק הטבע, זה אינו האדם בעצמו, רק זהו מה שיש לו אתו המלחמה, והיינו שזהו השדה שניתן לו לעבד, ואם אינו מעבד לא יצא לו פירות, ובפרט אם אינו חכם לב לא יזכה לחכמה, וכבר כתב הרמב"ם, הרוצה לזכות לכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו וכיו.

והנה אם אדם מרגיש רפיון ידע שזהו הנסיון שניתן לו כדי שילחם בו, ואם יזכה וילחם כולל להצליח הרבה, והלומד מעוני סופו ללמוד מעושר.

והנה אמרו הז"ל, אם פגע בך מנוול זה, משכחו לבית המדרש. ודקדק הסבא מקלם ז"ל, מדלא אמר משכחו לדברי תורה, רק משכחו לבית המדרש, משמע שכדי להנצל מן המנוול אין די בדברי תורה, רק צריך **דרישה**, על דרך, **דרשו** ד' ועוזו, והיינו דהמעלה הגדולה היא מה שמבקש רוצה הדברי תורה. והסבא ז"ל למד מזה שזהו הצירוף והשילוב של תורה ומוסר. כי באמת כח הדרשה של תורה הוא אך ורק על ידי היסוד המוסרי, וזהו על ידי ההתבוננות שידע מה שהוא עושה, שאם יודע מה שעושה הרי הוא פועל בעילות יותר.

וראיתי בפנקס מורי ורבי הגר"ש זצ"ל, שכתב כך, ויקחו לי – שאם יודעים שהוא לי, הרי האפשרויות הן אחרות. והן הן הדברים.

וזהו סוד הברכה היהודית המפורסמת – **תזכו למצוות** – כי המצוות הן זכות, וצריך זכויות כדי להשיגן.

*

קחו מאתכם - העיקר הוא ההקרבה וההתמסרות

והנה בפירוש שיר השירים להגר"א תירץ קושית הטור בפרשת אמור, ובחיבורו טור אורח חיים סי' תרכ"ה, למה ציוותה התורה לעשות חג הסוכות בתשרי ולא בניסן, שהרי ענני כבוד התחילו ביציאת מצרים וזה ה"י בניסן, והטור תירץ משום שלא ה"י ניכר שעושים זאת לשם מצוה, דאולי עושין סוכות בשביל החום, וע"כ ציוותה התורה לעשות דוקא בזמן שמתחיל הקור שאז האנשים נכנסים לבתיהם, ונראה מזה שהסוכה נעשית לשם מצוה. עכ"ד הטור.

והגר"א בפירושו לשיר השירים פ"א פ"ד תירץ באופן אחר, ויסודו, דאף שענני כבוד התחילו מניסן, אבל בחטא העגל פסקו, ושוב חזרו בתחילת עשית המשכן, ומשה ירד ביוה"כ ובמחרת יום הכיפורים, ויקהל משה וציוה על מלאכת המשכן, וזה ה"י ב"א

תשרי, וכתיב והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר ב' ימים הרי י"ג תשרי, ובי"ד תשרי נטלו כל חכם לב ממושה את הזהב בניסן ובמשקל, ובט"ו התחילו לעשות, ואז חזרו ענני כבוד, ולכך אנו עושין סוכות בט"ו בתשרי. עכ"ד הגר"א שם.

וצריך להבין לפי"ז מדוע הקשה כן הטור, ודוחק לומר דהטור ס"ל דציווי עשית המשכן היה קודם מתן תורה.

וי"ל דאף שענני הכבוד נסתלקו ושוב חזרו, אבל מכיון שתחילתם ה"י בניסן הרי הזמן העקרי הוא בניסן. ואמנם בדברי הגר"א יש לפרש ג"כ דברי הטור, במאי דקשיא, דלכאורה אף שה"י מקום לטעות שעושין סוכות בשביל החום, וע"כ ציוותה התורה לעשות בזמן תשרי, אמנם מהי הקביעות המסוימת של ט"ו בתשרי, וי"ל דהוא עפ"י משי"כ הגר"א, וא"ש אמנם דלפי"ז צ"ב בדעת הגר"א שתירץ כן, והלא י"ל דאף שנסתלקו ושוב חזרו, מ"מ ה"י צריך לקבוע הזמן לפי ההתחלה ממש, שאז נתחדש ענני ענני הכבוד.

וי"ל דהגר"א ס"ל דהא דסוכה הויה זכר לענני הכבוד, אין זה בשביל עצם הענני כבוד, שהרי לא מצינו שהתורה ציוותה לעשות זכר למן ובאר, ומדוע בדוקא ציוותה לעשות זכר לענני הכבוד, אלא י"ל שהזכר הוא לנס של קבלת התשובה, שאף שנסתלקו הענני הכבוד, וה"י זה עבור החטא, מ"מ קבל הקב"ה תשובת ישראל והחזיר להם הענני כבוד. וזהו עיקר תירוץ הגר"א דסוכות זכר לענני כבוד, היינו לענני כבוד של התשובה. ודו"ק היטב.

ובזה יש לישב קושית התוס' בערבי פסחים, שהקשו מדוע נשים אין חיבות במצות סוכה מטעם שאף הן היו באותו הנס, ותירצו תוס' דרק במצוות דרבנן מצינו שעל ידי שאף הן היו באותו נס, מתחייבות אף הנשים, אבל במצוות דאורייתא לא מצינו כן. אולם בתוס' ריש מגילה דף ד' ע"א מבואר דישנה שיטה דאף בדאורייתא שייך זה, והדרא קושיא לדוכתה.

וי"ל עפ"י"מ דאיתא בפוסקים שנשים אסורות בעשית מלאכה בראש חדש מפני שלא חטאו בעגל ע"כ ניתן להם ראש חדש לאסור בעשית מלאכה. וכבר פירשו דמה שניתן להם דוקא ראש חדש, זהו משום שה"י אפשר לחשוב שמה שלא נתנו התכשיטים ה"י זה מפני שאהבו התכשיטים ולא משום שלא רצו להשתתף בעגל, אולם אחר שבשביל המשכן נתנו התכשיטים, אגלאי מילתא למפרע שאין להם חלק כלל בחטא העגל, וע"כ ניתן להם ראש חדש ליו"ט.

ומעתה י"ל דמאחר דנשים לא ה"י להם חלק בחטא העגל, א"כ לא היו צריכים ענני הכבוד להסתלק בעטים של נשים, ורק חטאם של האנשים גרם לכך, ונמצא שכאשר חזרו ענני הכבוד, אצל הנשים לא ה"י זה בגדר נס מיוחד של תשובה, וא"כ נמצא דלא היו הנשים באותו הנס. וע"כ אין חיבות במצות סוכה.

ומה שהקשו כן התוס' בערבי פסחים, זהו משום דס"ל כדעת הטור, דדהזכר לענני הכבוד היינו ענני הכבוד עצמם, ולא מה שחזרו ע"י התשובה, וע"כ שפיר הקשו דלתחייבו הנשים משום שאף הן היו באותו הנס דענני הכבוד. ודו"ק היטב.

והנה יש להתבונן במה שמבואר מדברי הגר"א שע"י עשית המשכן חזרו ענני הכבוד, דלכאורה ה"י צריך להיות שע"י המשכן יחזרו ענני הכבוד, ולמה ה"י סגי בעשית המשכן, אמנם י"ל דעיקר הענין ה"י העש"י וההתנדבות למשכן, ולא ה"י המשכן העיקר רק הנדבה וההתמסרות, והיינו מה שהקריבו עם ישראל מעצמן, וזוהו על כסף וזהב ותכשיטיין, על ידי זה בלבד נעשה השראת השכינה.

והנה מצינו שאמרו החכמים למשה רבינו, מרבים העם להביא מידי העבודה למלאכה לעשות אותה. ולכאורה מה כל כך גרוע שיביאו קצת יותר, אמנם יש

לומר דיש כאן ענין עמוק מאד. כי ה"י צריך לנדב עבור עשית רצון ד', ולא להוסיף שום דבר, להראות שהצלחנו לעשות כך וכך, שעם ישראל יראה שהוא יכול להרים משכן יפה, וזה לא עשית רצון ד', רק נכנס בזה רצון עצמי, וזה כבר פגם ולא יכול לצאת מזה השראת השכינה. ועל כן ה"י צריך להיות שלא יביאו שום דבר מיותר.

ועומק הענין הוא, שיסוד המשכן הוא הקרבה, והקרבה נקרא רק כאשר עושה למען הקב"ה, ולא כאשר עושה למען הראות עושר כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו, וי"ל שזה מה שרצה אחשוורוש להראות, שהוא יכול להרים ארמון וכסא מלכות יותר מעם ישראל, אולם הוא לא הבין, שלא בזה הענין, וזה באמת י"ל שה"י פגם כלשהו בדבר הנשיאים, שהם אמרו שיתנו מה שחסר, כי לא הענין לתת מה שחסר, וממ"נ אם באמת חסר הקב"ה לא דורש, וזהו **קחו מאתכם תרומה, ומאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי**, וכבר עמדו מדוע כתיב לשון קחו ויקחו ולא תנו, רק הענין **לקחת מעצמו** ולהקריב עבור הקב"ה, ואם הקב"ה ציוה עכשיו, לא מחכים לראות מה חסר ולתת אותו, כי לראות מה חסר זה בגדר של נתינה בשביל להרים ולהצליח בהקמת המשכן, וזה לא ה"י הענין, וע"כ היו דברים שלא ה"י אפשר לעשות כמו המנורה, ומשה עשה אשר הוא יכול, כי הקב"ה רצה להראות שהעיקר הוא שאתה תקריב מעצמך לרצון ד', ולא העיקר שתצליח להקים משכן, ובאמת כידוע שגם ההקמה לא צלחה בידי משה, עד שהקב"ה סיע בעדו, כי זה העיקר שהאדם יעשה ולא שהאדם יצליח לעשות, והעיקר הוא המסירות.

ודבר זה למדנו לא רק מעם ישראל רק גם מהחכמים, וגם ממושה רבינו. שלא הסכימו שיהי עורך, ולכאורה מה רע שיתנו קצת יותר, ואפילו הרבה יותר. אולי שיבנו עוד אגף ועוד משרד וחדר קבלת קהל וכיו"כ על זה הדרך. אולם זה הענין שהעיקר הוא מה שהאדם מקריב עבור רצון ד', ולא להראות מה שהוא יכול להצליח, ולכן מצינו שאחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים.

ומצינו במראות הצובאות אשר צבאו, ועי"ז זכו למי סוטה שיכול לטהר אשה לבעלה. וכבר עמד בזה הגר"ח"ש זצוק"ל עד כמה כוח האדם גדול שיכול לקחת מראות הצובאות ולהפוך אותם לדבר שמחולל נסים. וי"ל דזהו ע"י שנדבק בהקב"ה, אמנם התנאי הוא במה שעושה אך ורק למען רצון ד'. ועל זה בנוישע"י **יחוד המעשה** לרבינו בעל **החובות הלבבות**, ודו"ק היטב.

פיני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפירא ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

והנשאים הביאו | למי הכוונה לנשיאי השבטים או לעננים?

(שמות לה, כז) וְהִנְשָׂאִים הַבְּיָאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֵּׁהָם

וְאֵת אֲבְנֵי הַמִּלֻּאִים לְאַפּוֹד וְלַחֹשֶׁן:

מי הם אותם נשיאים שהביאו את אבני השוהם והמילואים? ומאיכן הביאו אבנים אלו?

ברש"י פירש (על פי המדרש) שהנשיאים הם ראשי השבטים, שא"ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה. ע"י"ש.

אולם ת"י מפרש באופן שונה:

וְעַנְנֵי שְׁמַיָא אֲזִלְיָן לְפִישׁוֹן וְדִלְיָן מִתְּמָן יְת אֲבָגֵי בּוֹרְלֵית חֵילָא וְיְת אֲבָגֵי אֶשְׁלֵמוּתָא לְשִׁקְעָא בְּאִיפוּדָא וּבְחֻשְׁפָּא וּמִחֻתָּא יְתִהוּן בְּאִפְרֵי מִדְּבָרָא אֲזִלְיָן רְבָרְבָנֵי שְׁרָאָל וּמִיְתָן יְתִהוּן לְצָרוּף עֵיבִידְתָּא:

וְעַנְנֵי הַשָּׁמַיִם הִלְכוּ לְפִישׁוֹן וְדָלוּ מִשָּׁם אֶת אֲבְנֵי שׁוהם הַחוּל וְאֲבְנֵי הַמִּלֻּאִים לְשִׁקְעָן בְּאִפּוֹד וּבְחֻשׁוֹן,

ומורידים אותם על פני המדבר והלכו נשיאי ישראל והביאו אותם לצורך מלאכת המשכן.

מתי עולה שמקורם של אבני השוהם והמילואים הוא מנחל פישון, והגיעו למדבר על ידי העננים שהטילו אותם על פני המדבר, ומשם לקחום נשיאי השבטים והביאום לעבודת המשכן.

נמצא לדבריו שישנה משמעות כפולה ללשון 'נשיאים' א. העננים – מלשון הפסוק (משלי כה, יד) 'נשיאים ורוח וגושם'. ב. נשיאי השבטים.

לכאורה הבסיס לחידוש זה הוא הקושי מנין היה להם אבנים טובות במדבר השומם? והיות ומקומם של האבנים הטובות הוא מנחל פישון כמו שנטמר בחומש בראשית (ב, יא) 'וזהב הארץ ההיא טוב שם הבדלח ואבן שהם' ותרגם שם אונקלוס 'תמן בדלחא ואבני בורלא', בא ת"י ליישב כיצד הגיעו האבנים הטובות מפישון ללב המדבר?.

החידוש הראשון כבר נאמר בגמרא (יומא עה.) 'מלמד שירד להם אבנים טובות ומרגליות עם המן'. עוד נאמר שם: 'יתנא נשיאים ממש (וברש"י: עננים) וכן הוא אומר 'נשיאים ורוח וגושם'.

אולם בת"י נוסף שהנשיאים שלנשיאים יש ב' פירושים, ומקור לדבר זה מצאנו במדרש: (שמו"ר לו, ג; לג, ח)

והם הביאו אליו נדבה בבוקר בבוקר – וכי בבקר היו מביאין בצהרים לא היו מביאין? אלא ממה שהיה המן מוריד להם הביאו.

ואת השמן למאור | כיצד כשר שמן שבא מן השמים?

(שמות לה, כח) וְאֵת הַבֶּשֶׂם וְאֵת הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר וְלִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטוֹרֶת הַסַּמִּים:

מהיכן הביאו בני ישראל שמן זית למאור ושמן הנצרך לשמן המשחה במדבר?

ותיבין ענין שמיא וְאֵת לְגוֹ עֵדוֹ וְנִסְבִּיו מִתַּמָּן ית בּוֹשֶׁמֶת בְּחִירָא וְנִת מִשְׁחָא דְזִיתָא לְאַנְהָרִיתָא וְנִת אֶפְרָסִמוֹן דְּכִנָּא לְמִשְׁחָה רְבִיבָא וְלִקְטוֹרֶת בּוֹשֶׁמֶת:

[וחוזרים ענני השמים והולכים לן עדן, ולוקחים משם את הבשם הנבחר, ואת שמן הזית למאור, ואת האפרסמון הטהור לשמן המשחה ולקטורת הסמים].

ת"י לשיטתו שהעננים הביאו את אבני האפוד והחושן, מתרגם אף בפסוק זה, שהוא המשך לפסוק

וַיַּעֲיֵן בְּאֵבֶן עֹרָא כַּאֲשֶׁר שִׁישַׁב כַּאֲשֶׁר בְּאוֹפֵן אַחַר יְכִי בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם וְנִצְלוּם, כל איש שאל כפי מעלתו.

במשנתו של ת"י מצאנו בעוד מקומות שהוזכרו אבנים טובות, שתי"י הוסיף שהגיעו מנחל פישון. החל מנח שעשה 'צרי' לתיבה, ולפירושו של ת"י הכוונה לאבן טובה שהאירה בתיבה ומוסיף שם (בראשית ו, טז) ת"י מהיכן לקח נח אבן זו: 'אייזל לְפִישוֹן וְסָב מִתַּמָּן יוֹהָרָא וְתִשְׁוֹנִיָּה בְּתִיבָתָא לְאַנְהָרָא לְכוּיָן' [לך לפישון וקח משם מאור ותשימה בתיבה להאיר לכן].

וכן בביזת היס הנוספת (לדעת ת"י שמות יד, ט) שהיתה קודם בקיעת היס בעת שחנן בבעל צפון מבואר שם בת"י שעת ישראל אספו אבנים טובות שהוציא נחל פישון מן עדן לגיחון ומגיחון הגיעו לים סוף.

אלא שזה נופא צ"ב אם כבר אספו בני ישראל אבנים טובות מפישון כשהיו על ים סוף א"כ מה הקושי מנין היה לבני ישראל אבנים טובות? ולא מובע? לשיטת האב"א (כאן) שסבור שהנשיאים – ראשי השבטים היה להם אבנים טובות שהוציאו עמם ממצרים. אלא אף אם נאמר שלא הוציאו עמם ממצרים מ"מ לדעת ת"י היה להם אבנים ממה שבזו אצל בעל צפון.

ובפרט שבת"י בפרשת מטעי (במדבר לג, ח) מבואר יתרה מואת, שהיה מקום נוסף ממנו היה לבני"י אבנים טובות שבעת שיצאו מהים אספו אבנים טובות ומרגליות על שפת הים, וצ"ע.

הקודם - הפותח במטבע הלשון 'והנשיאים', שאותם עננים חזרו והביאו את השמנים הנצרכים להדלקת המנורה ולשמן המשחה ולקטורת הסמים, אך הפעם ממקום אחר - מגן עדן.

ובדבריו אלו טמונים ג' חידושים: א. שהעננים הביאו את השמן למאור. וזאת אע"פ שנצטוו בני ישראל לעשות את השמן מזיתים באופן המצריך אומנות וכמו שנאמר בגמ' (הובא כאן ברש"י) שאריך לגרגר את הזיתים בראש הזית. וליישב זאת יתכן לומר שדין זה אינו לעיכובא.

ב. בת"י מבואר עוד שירד מהשמים שמן מוכן ולא זיתים לשמן, וקשה הלא אף אם הדין לגרגר את השמן בראש הזית אינו לעיכובא, מ"מ צריך 'שמן זית' וכמו שהגמ' במנחות (סט:) הסתפקה אם חטים שירדו מן השמים כשרים למנחות היות ואינם 'ממושבותיכם', ואף שמן הבא מן השמים הוא שמן נס ואינו 'שמן זית' (כה"ק בעל כלי חמדה¹⁷)

ואולם יש שמישיבים שירד שמן זית מגן עדן התחתון ששם יש עצים ממש ואף עץ זית יש שם ומשם ירד שמן זית, והכירו בני ישראל שכך הוא לפי סוגול¹⁸.

ג. עוד מבואר בת"י שהעננים הביאו שמן אפרסמון לשמן המשחה. וקשה הלא שמן המשחה מפורש בפסוק שהוא נעשה משמן זית - 'ושמן זית הני' (שמות ל, כד). וכך הגמ' תירצה (הוריות יא: כריתות ה.) כיצד יהוא בן נמשי נמשח בשמן המנחה הלא היה ממלכי ישראל ורק ממלכי בית דוד נמשחין בשמן המשחה? ותירצה הגמ' שהוא נמשח בשמן אפרסמון, ולמדנו מכאן ששמן אפרסמון אינו שמן המשחה.

ואין לומר שהאפרסמון נצרך לסממני הקטורת כי אפרסמון אינו אחד מהסממנים [כי אף לדעות ש'נרד' היינו אפרסמון הכוונה לצעף אפרסמון או לשרף הנוסף ממנו, אך לא לפרי עצמו או לשמן היוצא ממנו]. וצ"ע¹⁹.

כל איש ואשה | האם הערב רב יכלו לתרום למשכן?

(שמות לה, כט) כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לָבָם אֹתָם לְהִבָּא לְכָל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ לַעֲשׂוֹת בְּיַד מֹשֶׁה הַבְּיָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לֵי:

האמנם קיבלו נדבה מכולם, גם מהערב רב?

¹⁷ כקושיית הגר"ח מבריסק צ"ל על נס חנוכה, כיצד הדליקו את המנורה שמונה ימים בפח השמן הלא הוא שמן של נס ושמן של נס הוא סוג אחר של שמן, ומנין שהוא כשר להדלקה? והתירוץ שכאן אין זה סוג אחר של שמן אלא שמן זית רגיל שהגיע מהשמים בדרך נס.

אולם שמעתי בשם הגר"י סאלוויצקי צ"ל שאמר שמהגמ' הניל במנחות מוכח שכל הספק בחיטים הוא מחמת דין 'מושבתים' אך אלמלא דין זה ליכא ספק ואע"פ שהחיטים באו בדרך נס, ולא אמרינן שאינם 'חיטים' וא"כ בשמן זית שאין דין כמו 'מושבתים' לק"מ. ובהכרח שהגר"י לא הקשה כן מעולם.

אמנם כבר נודע הר"ק בספר מלכים (מלכ"ב ד, ז) אודות המעשה של אשת עובדיה שנוחר לה אסוך שמן והתרבה בברכת הנביא בדרך נס. והביא הר"ק מהתוספתא ששאלה את הנביא האם צריכה לעשר שמן זה, וענה לה שאינה צריכה מחמת שזה שמן נס. וחזינא מהכא ששמן של נס פטור ממעשר. וביאר הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו 'טעמא דר'א' שהספק של אשת עובדיה היה האם התרבה השמן מהשמן הקיים ואז הוא חייב במעשר כי גידולו מן הארץ, או דילמא שהשמן שהתרבה הוא שמן חדש שהגיע בדרך נס והוא פטור ממעשר כי אינו גידול קרקע.

ולפי"ז נמצא דלא כמו שהוכיחו מהגמ' במנחות ה"ל וצ"ע.

¹⁸ ואמנם יש מקורות שאף בגן עדן העליון יש עצי זית. (ענין במדרש רבה בראשית לג, שהיונה של תיבת נח לקחה את עלה הזית מגן עדן)

¹⁹ וענין בספר 'נחמנו' ובהגבית יונתן שמשנים הגירסא בת"י.

כָּל גִּבּוֹר בְּרַ יִשְׂרָאֵל וְאִתְּתָא בַּת יִשְׂרָאֵל דְּאִתְרַעֵי לְבָהוֹן עִמָּהוֹן לְאִיִּיתָא לְכָל עֵיבִידָתָא דְּפִקִּיד יְיָ לְמַעַבְדַּ בְּיַד דְּמִשָּׁה הִתִּיּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִבְרָתָא קִדְּם יְיָ:

[כל איש בן ישראל, וכל אשה בת ישראל שנדבם לבם להביא לכל העבודה שצויה ה' לעשות ביד משה, הביאו בני ישראל נדבה לפני ה'].

הוספה זו של ת"י 'איש בן ישראל' ואשה בת ישראל' באה לשלול את מי שאינו כזה, ובוודאי הכוונה לערב רב שעמהם, כי הלא היו במדבר ואין נזכרים אחרים זולת אנשי הערב רב שיצאו עמהם ממצרים.

והנה כבר בתחלת הפרשה נאמר בתורה 'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל' הרי שהערב רב היו מחוץ לנושא זו לחלוטין¹⁷.

שני דברים אלו: א. שהערב רב כלל לא היו באסיפה זו. ב. שלא לקחו מהם נדבות. מפורשים בזה"ק:

עדת בני ישראל – עובדא דמשכנא לא איתעביד אלא מישראל בלחודייהו ולא מאינון ערב רב... כיון דאסתכל משה ביה אשדי לאינון ערב רב לבר וכניש לון לישראל בלחודייהו, הזא הוא דכתיב ויקהל משה את כל עדת בני ישראל (זוהר ח"ב קצ"ז)

במראות הצובאות אשר צבאו פתח אהל מועד | האם היה מקוה על יד הכיור?

(שמות לח, ח) וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֵת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצּוּבָאוֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

מה פירוש המילה צובאות? ולשם מה צבאו פתח אהל מועד?

וַעֲבַד זֵת כִּיּוֹרָא דְנְחֹשָׁא וְזֵת בְּסִיסָיָה דְנְחֹשָׁא מִן אֶסְפִּקְלִירִי נְחֹשָׁא נְשִׂיָא צְנִיעִיתָא וְנִבְעִידוֹן דְּאִתּוֹן לְצַלְלָא בְּתַרְעַ מִשְׁכָּן זְמַנָּא הֶוְאָן קְזִימִין עַל קַרְבָּן אֶרְמוֹתָהוֹן וְיִמְשַׁבְּחָן וּמוֹדוֹן וְתִיבְיוֹ לְגוֹבְרִיהוֹן וְנִלְדוֹן בְּנֵין צְדִיקִין בְּזַמְנָן דְּמַדְכָּן מִן סוֹאֲבָת דְּמִהוֹן:

[ועשה את הכיור נחושת ואת כנו נחושת מן מראות נחושת נשים הצנועות, ובעת שבאות להתפלל בפתח אהל מועד היה עומדות על קרבן תנופתן ומשבחות ומודות וחוזרות לבעליהם, וילודות בנים צדיקים בזמן שמיטהרות מטומאת דמיהם].

בדרך הפשט הכתוב יכל להתחלק לבי חלקים. א. עשית הכיור היתה ממראות הצובאות. ב. אשר צבאו פתח אהל מועד. החלק הראשון מורה על העבר – המראות הצובאות – מהשימוש של מראות אלה בעבר, (במצרים כשהתייפו בפני בעליהם כדי להקים צבא ה' – עם רב) אשר אותם הביאו עתה למשה רבנו לעשות מהן (או לשבץ אותן ב) כיור.

ב. החלק השני מדבר על עמידתם של הנשים פתח אהל מועד בשעה שעמדו על קרבנם והתפללו לה'.

יתכן לפרש ולאחד את שני החלקים המראות הצובאות כנ"ל. ועתה לקחום להביאן למשה וצבאו פתח אהל מועד, עד שמה נאות לקבלן. וכמבואר במדרש (תנחומא פקודי ט) שמשה בתחילה סרב לקבלן, עד שה' אמר לו שמראות אלו ראויות להתקבל.

¹⁷ הערב רב לא היו נקראים בשם ישראל, וכמו שתירגם יונתן את הלשון 'ערב רב' – נוכראין. (שמות יב, לח)

¹⁸ עיי"ש בהמשך דברי הזוהר שכיון שמה ראה שהערב רב הורידו את השטן מן השמים לארץ מיד הוציאם החוצה וכו'. וכדברי ת"י לעיל שכשמשח ירד מן ההר שבר את הלוחות מחמת שראה את השטן מרקד לפני העגל.

אספקלריא לפרשת ויקהל-שקלים תשפ"ב

| עמוד כא

ת"י מחלק את הפסוק באופן שונה: בחלק הראשון מתרגם "הצובאות" – הצנועות, אשר במראות אלו עשו מעשי צניעות, (התיפו לבעליהן במצרים), ואת החלק השני מחלק לגי ענינים: א. בעת שבאו להתפלל בפתח אהל מועד, דהיינו צובאות – עומדות בתפילה. ב. היו עומדות על קרבן דמיהם ומשבחות ומודות, דהיינו הביאו קרבן יולדת, וצובאות – פירושו בודיו ושבח על קרבנם. ג. שבות לבעליהן ויולדות בנים צדיקים, בעת שמיטהרות מטומאת דמיהן.

ת"י כאן כאמור מאגד כמה מדרשי חז"ל יחדיו, ואכן ב' הענינים הראשונים מוזכרים בחז"ל, אולם בחלק השלישי יש לידע מה בא ת"י ללמדנו בכך שהיו באות להתפלל בפתח אהל מועד לאחר שהיו עומדות על קרבנם **כאשר היו נטהרות מטומאת דמיהם**.

בפרט שמציאות זו שבה תלויה טהרת הדם בקרבן לא היתה קיימת אלא בזבה, ובחז"ל מבואר שבכל הארבעים שנה לא ראו דם במדבר. ואכן פשטות הדברים נראה שמדבר על קרבן יולדת כי מתאר שלאחר תפילה זו היו שבות לבעליהן ויולדות בנים צדיקים, ונראה שזה קשור לקרבן שלכאורה הוא קרבן יולדת.

חידוש אדיר על פסוק זה נמצא במדרש הביאור ובמדרש אור האפילה על פסוק זה, ויש שרצו לומר שת"י כוונתו לרמוז לחידוש זה וכך מבואר במדרש:

"דע שהיה שם כלי עם הבור ובו מים כשיעור טבילה, כמו הים שעשה שלמה, ואם יבאו נשים היו טובלות שם, ואם הנשים היו טובלות נחשב להם הדבר כאילו עשו עבודת ה', ולכן תרגם אונקלוס, "כד אתיאן לצלאה בתיע משכן זימנא". כלומר שבאו לשערי הטבילה. (ילקוט מדרש הביאור כת"י. ומדרש אור האפילה. הובאו שניהם בתו"ש)

לדבריהם נמצא שלצד הכיור באהל מועד היה מקוה ובו שיעור טבילה שהיו טובלות בו הנשים הנטהרות מטומאת לידה וחוזרות לבעליהן. ובתו"ש רצה לומר שלזאת רמז ת"י כאן במה שכתב שמתפללות בשעה שנטהרות מטומאת דמיהן והיינו טומאת לידה.

אלא שעדיין צ"ב מדוע הכניס גם ענין זה שעומדות על קרבנם הלא מטומאת לידה נטהרת לאחר ז' ימים ללידת זכר, ולאחר י"ד ימים ללידת נקיבה, וקרבתה אינו בא אלא להתירה בקודשים וצ"ע.

לתגובות: 0686762@gmail.com

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל מג"ש בכולל יז מרדכי תרומה למשכן - רק מתוך אחדות!

**וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכו' קחו
מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה (לה, א; לה, ה)**

**מה הייחודיות ב"למחרת יום הכפורים"? || האם
בכל מצב כשנקים משכן נזכה להשראת שכינה? ||
למה נכתב דווקא כאן איסור "לא תבערו אש... ביום
השבת"?**

מתי היה מעמד "הקהל" זה? אומר רש"י: למחרת יום הכיפורים.

הכלי יקר מביא שגם בפרשת יתרו, בה מספרת לנו התורה שמשוה ישב לשפוט את העם, אומר רש"י (שמות יח, יג) שזה היה למחרת יום הכפורים. הלא דבר הוא.

^{מא} להוציא מהפשטות ש'צלאה' הוא לשון תפילה כנכתב באונקלוס בכ"מ. לדברי מדרש זה 'צלאה' הוא לשון טהרה וצ"ע.

מבאר הכלי יקר, ידוע שמעמד "הקהל" זה, היה כדי להודיע לישראל את דיני המשכן ואת מצות הנדבה למשכן. אך משה רבנו חשש שמא יביא מישהו למשכן ממון שאינו שלו, כשהוא חושב שמן הדין הוא כן שלו, **ולא יתכן לבנות בית גדול וקדוש זה, מן הגזל**.

לכן הכריז משה תחילה שכל מי שיש לו דין ודברים עם רעהו, יגש אליו למשפט, כדי להוציא דין אמת לאמתו. ורק לאחר מכן כשכל אחד מחזיק בממונו כדן, צוה אותם משה על נדבת תרומות למשכן. **כעת הוא בטוח שכל אחד יביא ממון כשר! עם ממון כזה אפשר להקים משכן לשכינה הקדושה**.

ויעשו כולם אגודה אחת

אך הוא מוסיף שהיתה מטרה נוספת ל"הקהל" זה. אדם לא מוכן להקהל עם שונאיו במעמד אחד. כדי להגיע למעמד זה, צריכים להשכין שלום ביניהם, שיתפייסו זה עם זה ויתאחדו.

מכיון שרצה משה להודיעם שכולם יהיו שותפים בתרומות למשכן, הוצרך תחילה להקהילם, כדי שיהיו באגודה אחת.

לכן כותב רש"י שזה היה למחרת יום הכפורים, [לפי שכל התניות היו במחלוקת ובתרעומות, חוץ מן החניה שלפני מתן תורה, כמו שנאמר (שמות יט, ב) "ויהיו שם ישראל", בלשון יחיד, ודרשו רבותינו (במכילתא, סם), כאיש אחד בלב אחד!]

כשהם מפולגים ומפורדים, אי אפשר להקהילם ולעשות ביניהם שלום ברגע אחד. לכן המתין משה עד למחרת יום הכפורים, כי אז כולם מתפייסים ויש שלום של ממש ביניהם, וכל זמן ששלום האתמול קיים, אפשר להקהילם, ולצוותם לתרום למשכן.

וכדי שלא יפריעו לשלום, הריבים שביניהם בעינינו ממונות, באותו יום ישב משה לשופטם, כדי שמכל צד יהיה שלום ביניהם, ויהיו ראויים לדור יחד ולהקים משכן מתוך אחדות. משכן שיוקם מתוך כך, יהיה מקום נאות להשראת השכינה!

הרב יצחק אייזיק חבר מוסיף (בדרוש לשבת הגדול) כששיהיה שלום בינינו, נזכה להקמת המקדש השלישי, והוא יתמיד על עומדו **כי כל קיומו על השלום!**

לא תבערו אש!

על דרך הרמז, מוסיף הכלי יקר, הכניס פה משה את האיסור של "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת".

לרמזו שבשבת כשאינם עוסקים במלאכתם, יש לחוש שמתוך דברים בטלים שביניהם – תתעורר אש המחלוקת המכלה כל חלקה טובה...

על זה מזהירים: אל תבערו את אש המחלוקת ביום השבת! התרחקו ממנה "כמפני אש" ושמרו תמיד על השלום ביניכם!

רק כך תזכו להשראת שכינה ביניכם!

אחדות אין פירושה רק להתאחד עם הזולת. לפעמים עלי להקריב משלי לצורך האחדות, כי הדאגה לזולת חשובה לי לא פחות מאשר הדאגה לי עצמי.

בשכונת מגורים שקטה בפאתי מונסי שבניו יורק, התגורר ר' קלמן א., שנודע בקרב מכריו ורעיו כיהודי ירא שמים, המוצא את פרנסתו ביבוא מסין. כמה פעמים בשנה, נפרד ר' קלמן ממשפחתו וממכריו, ועולה על המטוס בואכה בייג'ין מרחוקה, שם הוא רוכש סחורה מגוונת במחירי מציאה, אותה הוא מוכר בארצות הברית ברווח נאה, ומכאן פרנסתו.

במשך שנים התנהל מסחרו של ר' קלמן על מי מנוחות, עד להסתבכות אחת. היה זה באמצע החורף, ר' קלמן הופתע לגלות כי הפעם חושיו המחוודים לא

עמדו לו, והסחורה שייבא בראשית החורף היתה פחותת ערך ומעוטת איכות. הוא נאלץ להשיב את הכסף לרוכשים, ומצא עצמו – לראשונה בחייו – מתמודד עם חור ענק בתקציב ...

פרנסתו ניזוקה קשות, אך חששו העיקרי היה לקראת הנסיעה הבאה. הן כדי לנסוע לסין לייבא סחורה, הוא זקוק לרובות דולרים במזומן. בדרך כלל לא היתה לו בעיה בכך – כי הסכום עמד הכן מהכנסות מסע היבוא הקודם. אלא שהפעם – הכסף איננו, כיצד מתמודדים? ומהיכן תתפרנס המשפחה עד לשיקום העסק מהנזקים הקשים?

שבועות מספר התהלך ר' קלמן מודאג, עד שחש שאין ברירה. ביום בהיר החליט לקום ולעשות מעשה, על אף אי הנעימות הרבה שבדבר. בראש חפוי ועיניים מבוישות, ניגש לידידו ר' משה, וביקש לשוחח אתו על נושא חשוב.

ר' משה, פתח ר' קלמן, 'סליחה אם אני מטריח אותך, אך יש לי שאלה חשובה... ואז פרש ר' קלמן את מצוקתו, על המסע הבא שלא יכול לצאת לדרך בלי מזמונים ביד. לבסוף, העז לשאול: 'אולי יש לך להלוות לי כסף לזמן מה?'

התמודדות קשה התחוללה באותם רגעים בליבו של ר' משה. הוא יודע היטב כי במרתף ביתו, נמצאת קופסת הנעליים הישנה, אותה הסב לא מכבר לכספת מאולתרת, ובה הסמיך כמאה אלף דולרים לצורך נישואי בתו. הסכום הזה יכול להציל את ר' קלמן עכשיו ולחזור זמן רב לפני שבתו בתקסי, אך מנגד – יש גם סיכון, מי יודע מה יהיה בעסקים, ואולי ר' קלמן יפסיד שנית, ואולי ואולי, ואולי ...

רק אחרי דקות ארוכות של מחשבה התאזר ר' משה בגבורה: 'יש לי בבית 'סכום עתק, קרוב למאה אלף דולר, שחסכתי לצורך נישואי בתי. עד אז יש עוד זמן, ואני סומך עליך ובטוח שתצליח, ומוכן להלוות לך את הכסף לחמישה חודשים. עד אז – תעשה בו עסקים ותראה ברכה והצלחה!'

עודם מדברים, וכבר עלו שניהם לבית ר' משה. ר' קלמן התבקש להמתין בסלון, בעוד ר' משה ממחר לרדת למרתף ביתו. להפתעתו, הוא מבחין כי עוזרת הניקיון היתה חרוצה במיוחד בשנה זו, וכבר ניקתה את המרתף ללא התראה מוקדמת. חשש קל לשלום הכסף הזדחל לליבו ...

הוא פונה לפינה בה היה מוטמן היטב הכסף מתחת לערימת גרוטאות ישנות, אך מגלה כי הפינה נקיה מכל גרוטאה, חפה מכל קופסא, בוהקת מכל לכוך. שניות בודדות לקח לו לעכל את המידע החדש והמטלטל – 'הכסף איננו, קופסת הנעליים נורקה לאשפה על תכולתה היקרה' – הרהר בעגמת נפש עצומה ושברון רוח בלתי נתפס.

שוד ושב! ליבו של ר' משה חישב להישבר, מוחו הסתחרר. סכום עתק, הון תועפות, הלך אחר כבוד לאשפה! לא פחות ולא יותר! לא נעשה בו שימוש, לא הפסידו אותו בעסקה כושלת, לא התבזבז לחינם – אלא הלך לאשפה, הפך לזבל! האם יש דרך למצוא אותו? אולי כבר הגיע למזבלה העירונית ...

הוא מיהר להתקשר לעוזרת הבית.

עובדת הניקיון נבהלה משיחת הטלפון הלחוצה והבירור על קופסת הנעליים החסרה, 'אתם צריכים את הנעליים? אולי הן עוד בפה האשפה... הן פיגיתו אותן רק אתמול – יום שלישי, ובמונסי מפנים את הזבל בשני ובחמישי. היום יום רביעי – מסתבר בהחלט שהנעליים עודן בזבל... אולי לא הכי נעים להגיע אליהן אבל זה אפשרי!' אמרה המנקה ...

ר' משה שמע את הדברים, וזיק ניצת בעיניו. 'לא נעים, כן נעים, הרהר, 'זה כה דחוף! הוא לבש כפפות על ידיו ומיהר לחדר האשפה, הגדוש עד אין קץ. במהירות ובזריזות כאחוז בהלה הוציא את שקיות

האשפה והעגלות בוז אחר זו, ושפך את תכולתן על המדרכה. הוא פותח שקית אחרי שקית, ולפתע בצבץ מרחוק משהו מוכר – הייתה זו קופסת הנעליים!

בצעדי ריקוד, אץ רץ ר' משה הביתה חובק את הקופסא בידי, ופיו ממלמל שבח לבורא עולם.

בחדר פנימי וסגור, פתח את הקופסא וספר את השטרות שנית. אחת מהנה לא נעדרה... 'איני לא מאמין, רבבות דולרים הושלכו לפח האשפה, ומבלים שם כבר יותר מיממה! אם לא הייתי מגלה את דבר האובדן היום – כבר לא הייתי זוכה לראותם עד עולם!'

הוא יצא מהחדר, וגילה את ר' קלמן יושב בסלון, וכוס ציפורניו בעצבנות. כבר חלפה שעה מאוד ארוכה מאז ירד ר' משה למרתף להביא את הכסף, ועדיין לא חזר. עיניו אורו כשראה את ר' משה נכנס וצורר המזומנים בידי '...'

'איזה נס שביקשת ממני הלוואה', אמר ר' משה והודה בחום לר' קלמן, 'הצלת את הכסף שלי! בלעדך – לא הייתי נזכר בכסף, ולא הייתי ממהר לחפשו! הרצון להלוות לך את הכסף הציל את הכסף, והציל אותי מאובדן והפסד סכום כה גדול!'

ר' קלמן הביט בו בחוסר הבנה מושלם. אינו מבין על איזה אובדן מדובר, אינו קולט ממה הציל וכיצד. רק כשנרגע ר' משה הצליח לספר לידידו את השתלשלות הדברים לאשורם, ורק אז הבין ר' קלמן מה חלקו בסיפור הפלאי הזה...

'אם לא הייתי מתנדב לתת לך את הלוואה', סיכם ר' משה, 'הייתי מפסיד סכום שחסכתי במשך שנים. אם ליבי היה נכנע ליצר שאמר 'אין מקום בטוח לכסף כמו בידיים שלי' – הייתי מגלה כי זה המקום הכי פחות בטוח...'

בזכות שסמכתי עליך והלכתי להביא לך את הכסף, גיליתי את דבר זריקתו לאשפה רגע לפני שהיה מאוחר מידי...'

יהי רצון שנוכה במהרה להתגשמות התפלה: "הוא יגאל אותנו בקרוב ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, **חברים כל ישראל!**", אמנ!'

*

למרות שנראה כי הלוואה עשויה לגרום לקושי – זה בוודאי לא כך. הלוואה היא מצוה חשובה, שמוכה ברווחים רבים, גם גשמיים – כלכליים ממש. לא תמיד זוכים לראות זאת בעיניים, אך ההלוואה היא 'ביטוח' שממילא על הכסף שלנו... כמה כדאי לנסות להתאמץ, אולי בכל זאת נוכל להלוות, אולי נצליח איכשהו לסייע... וגם אם אין לנו כרגע מה להלוות, כמה חשוב להעניק לפחות את העידוד והתמיכה! גם לאמירה 'הייתי מלווה לך בשמחה, אולי אוכל לסייע בעתיד', יש משמעות, טובה הרבה יותר מאמירה סתמית 'אין לי'. מצות ההלוואה מאירה באור יקר את האחריות שלנו לתת לזולתנו את המפתח להצלחה, להעניק לו את הכלים. ומשעה שסייענו לחבר להצליח.

יסוד הכל, המחשבה על הזולת.

ידוע המשל המפורסם אודות אדם שידו האחת פוצעת ידו השניה. הוא ודאי לא יכעס על ידו הפוצעת ויחתוך אותה, כי עצמו ובשרו הוא. כך גם ביחס לחברנו ולידידנו. יש לדעת כי כולנו חצובים מנשמת אדם הראשון וכולנו אחד.

לא זו בלבד, אלא עלינו לרדוף אחר עשיית שלום, וכמו שרבינו יונה (שערי תשובה, שער ג' אות י"ב) כותב: נאמר (תהלים לד, יב) 'יראת ה' אלמדכם, ונאמר אחריו (פסוק יד) מסור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, למדנו מזה כי מי שאינו עוסק בעשיית הטוב ובקשת שלום, הפר יראת שמים, והוא מן הרשעים.

כל מילה נוספת מיותרת.

נסיים בדברי רש"י (דברים לג, ה) בשם הספרי: בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם, הוא (ה' יתברך) מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

צוף התורה / הרב נעם לסר, נ"ו"נ בישיבת מיר, ירושלים

פרשת השבת וההכנה לקראת השבת

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העושה מלאכה בו יומת. לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת

יש להתבונן בפרשה זו בכמה נקודות, שעל ידן נוכל לדעת מהי ההכנה הראויה המוטלת עלינו לקראת השבת מדי שבת בשבתו.

[א] מדוע דוקא כאן נאמר האיסור של לא תבערו אש, הרי מצות השבת נאמרה גם בפרשת כי תשא, ושם לא נזכר ענין זה של איסור הבערת אש?

[ב] נחלקו תנאים האם המבעיר אש בשבת חייב מיתה וכתר, או שמא אינו עובר אלא בלאו, מה פשר המחלוקת?

[ג] לפי הדעה שהמבעיר אש בשבת חייב מיתה וכתר, מה שנאמרה פרשת הבערת אש בנפרד הוא ללמדנו שהעושה מספר מלאכות חלוקות בשבת חייב חטאת על כל אחת, וצריך להבין מדוע נבחרה מלאכה זו של הבערת אש בכדי ללמדנו דין זה?

[ד] נאמר בפסוק לא תבערו אש בכל מושבותיכם, ומקשה הגמ', הרי פשוט שבכל מושבותיכם תיאסר המלאכה, שהרי השבת איננה מצוה התלויה בארץ, אם כן מדוע הוצרכה התורה לכתוב בכל מושבותיכם [ואף שחז"ל דרשו על זה דרשה כפי שנבאר בהמשך] יש לעיין כיצד ליישב זאת על דרך המשט?

[ה] חז"ל דרשו מן התיבה "בכל מושבותיכם", אפילו בבית דין, שאין הורגים את החייב מיתה בשבת. וצריך להבין מדוע נאמר דבר זה בנוגע להבערת אש, הרי הריגת הנאשם איננה דוקא שריפה, אלא חנק והרג שהן מלאכות אחרות, ומדוע נאמר דין זה בנוגע להבערה באופן מיוחד?

ביאורן של הדברים נראה כך:

מכל איסורי המלאכות בשבת, המלאכה המיוחדת ביותר שאסור לעשות בשבת היא הבערת אש, שהרי האש איננה מלאכה לעצמה אלא רק להשתמש בה לעשות מלאכות אחרות על ידי כח הכלי ועל ידי כח התאורה שבה המאפשרת התבוננות ודיוק במלאכה. נמצא שמצד אחד האש קלה מכל המלאכות שאיננה אלא כתאורה, ומאידך היא חמורה משום שעל ידה עושים את כל המלאכות. זהו שורש המחלוקת אם חייבים מיתה על הבערת אש. מצד אחד היא חמורה, ומצד שני קלה שאין בה תכלית לעצמה.

וכן אפשר לומר שזהו הטעם שנבחרה האש לייצג את כל המלאכות ולחלקן זו מזו, משום שהאש מהווה אמצעי לתאורה ולחימום הנדרשים לרוב רובן של המלאכות. ועד כמה שהאש חלוקה משאר המלאכות,

למדנו מן הפסוק שהכל צריך להיות מוכן לשבת, שהאוכל יהיה מבושל, ושהאור יהיה דלוק.

והנה מלבד היות האש משמשת לבישול ותאורה, היא גם שורפת ומכלה ומשמיה את כל הנקרה בדרכה. ולמרות שתכונה זו שלילית, אך בעולם הרוחני היא חיובית. האש משמשת לסילוק החוטאים. חז"ל מפרשים את הפסוק כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש

וליהט אותם היום הבא, וכי שבאחרית הימים האמת תגלה ותשרוף את החוטאים. וממילא היה מקום גדול לומר שהשבת תהיה היום שבו מסלקים את החוטאים, ועושים בהם דין ואין מתאים מיום השבת - יום הקדושה - כיום שבו מנקים את העולם מן הרע שבו. ועל זה בא הכתוב ללמדך שאינו כן, אדרבה, יש להיות מוכנים קודם השבת, וביעור הרע ייעשה כהכנה לשבת ולא בשבת עצמה.

וכשם שיש להכין את השבת בסור מרע על ידי שריפת החוטא, כך יש לאדם לתקן בעצמו את הרע שבו. וכשם שיש להדליק את האור לפני כניסת השבת, בכדי שלא לשבת בחושך, כך יש להכין את ה"עשה טוב" קודם השבת.

נמצא שהאדם צריך להכין את עצמו לשבת הן בעשה טוב, להדליק את האור הרוחני, והן בסור מרע לסלק את הרע ולבערו מן העולם. וכן כתוב בספרים שיש לאדם לעשות חשבון הנפש קודם השבת, להיכנס ליום הקדושה כשהוא נקי וזך.

והנה בפרשת כי תשא נאמר "ששת ימים יעשה מלאכה" ובפרשת ויקהל נאמר "ששת ימים תיעשה מלאכה" ויש ליתן את הדעת מהו החילוק ביניהם.

לפי מה שביארנו אפשר לבאר את חילוק הלשון שבפרשת כי תשא מדובר על ההכנה הגשמית לשבת, שהכל יהיה מוכן, ואין צורך דווקא לעשות את המלאכה בידיים, שהעיקר שהמלאכה תתבצע והאוכל יהיה מוכן. אך לגבי הכנת השבוע ליום הרוחני של השבת, כאן העיקר הוא שהאדם יעשה את הפעולה בעצמו, ומשום כך על האדם להכין את עצמו כראוי בששת ימי המעשה, בהכנה גדולה רוחנית אל השבת, הן בסור מרע והן בעשה טוב, כל אחד בתחומו האישי.

*

אצל רבים השבת היא יום מנוחה מעמל השבוע, וזה ודאי גם אחת ממטרות השבת. אך ודאי שאין זה עיקר ייעודו של יום השבת.

עיקר ניצולו של היום הוא ספיגה רוחנית של אמונה וביטחון וקירבת ה' ואתבנות. זוהי הסיבה שצריך להתכונן לשבת במשך כל השבוע.

בשיר של יום אנו אומרים ראשון בשבת שני בשבת, כל השבוע מופנה אל יום השבת.

כשם שדרכו של אדם להתחזק בחודש אלול ובעשרת ימי תשובה לקראת ימי הדין, כך ראוי לאדם להתחזק במשך השבוע לקראת השבת הממששת ובאה. ידועה ההלצה שסוכות הוא זמן שמחנתנו, שבועות הוא זמן מתן תורתנו, ושבת הוא יום אכילת צ'ולנטינו... על אף העונג שבסעודות השבת, עלינו לנצל את קדושת השבת להתעלות על ידה, ולא להיסחב אחר זלילה וסביאה.

ההכנה לשבת צריכה להיעשות במשך כל השבוע. כל התחזקות בתפילה, בלימוד, בעבודת המידות, תכוון אל השבת. כשם שיהודי מתחזק לקראת ראש השנה, כך עליו להתחזק לקראת השבת, וכך יהיה ניתן לשאוב מן השבת את המצפן הרוחני עבור כל השבוע. וכאשר האדם עומד בפני ניסיון, אם יתבונן שכעת עליו להתכונן לשבת, יקבל כח רוחני לעמוד בקשיים.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

והדל לא ימעית, האם היו עניים במדבר

כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש לפקר נפשו לה' וגו'. העשירי לא ירבה והדל לא ימעית

אסמקלריא לפרשת ויקהל-שקלים תשפ"ב

| עמוד כג

ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשתיכם (פרשת שקלים - כי תשא ל, יב-טו)

הנה לכאורה צ"ע דבדור המדבר לא היו שום עניים שלא היו יכולים לתת מחצית השקל, דהא יצאו כולם ממצרים ברכוש גדול וכמ"ש בגמ' בכורות (ה): "שאינ לך כל אחד ואחד מישאל שלא היו עמו תשעים חמורים טעונים מכספה וזהבה של מצרים", וזה היה מלבד מה שקבלו אחר כך את ביות הים וכלשון רש"י עה"פ ויסע משה את ישראל מים סוף (שמות טו, כב) "הסיעין בעל כרחן שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות והיו ישראל מוצאין אותם בים וגדולה היתה ביות הים מביות מצרים שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודת הכסף". הרי שהיו כולם עשירים מופלגים, ולמי הזהיר התורה "והדל לא ימעט ממחצית השקל".

ואין לתרץ דזה שנאמר "והדל לא ימעט" אינו מיירי בדור המדבר אלא לדורות הבאים דזה אינו, וכדכתב הפנים יפות וז"ל: "ונראה דמה שהזהיר העשיר לא ירבה והדל לא ימעט אין בזה אזהרה לדורות מדלא מנו חז"ל במנין הלא תעשה כי הציווי באותה שעה היה כדי לידע מספרם במכוון וכיון שאין זה אזהרה לדורות לא מנעו". וע"ע ברמב"ן (שמות ל ט"ו) שגם כתב "והדל לא ימעט שיביאו השקלים בהשויה הנזכרת, והנראה מן הכתוב הזה שאם הביא הדל בשקלו פחות ממחצית השקל שהוא עובר בלאו הזה, וראיתי לבעל הלכות ולכל המונים המצות שלא הזכירו הלאו הזה". הרי שאין זה לאו לדורות אלא לשעה כדי לידע מספרם, וכ"כ החזקוני שם "העשיר לא ירבה דאם ירבה העשיר והדל ימעט לא יהיה החשבון נודע על ידי השקלים".

נתנו כל ממונם לצרכי רפואה

ושלחתי קושיא זו למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א והוא כתב לי בזה"ל "יתכן שיש שהיו צריכים לרפואות וכה"ג ולא הספיק להם הממונ", כלומר "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב, ד) וכדביאר שם רש"י "כל אשר לאיש בממונ יתן בעד נפשו", ונתנו כל הרכוש שלהם לקנות צרכי רפואה.

ואכן מצינו בחז"ל שבני ישראל היו חולים וחלשים כשיצאו ממצרים כדאיתא בקהלת רבה (פי"ג ס"ט) "אמר רבי יצחק ראויין היו ישראל בשעה שיצאו ממצרים שתנתן להם התורה מיד אלא אמר הקב"ה עדיין לא בא זיוון של בני, משעבוד טיט ולבנים יצאו ואין יכולין לקבל התורה מיד. משל למה הדבר דומה למלך שעמד בנו מחליו, אמרו לו ילך בנך לאיסכולי (בית הספר) שלו. אמר עדיין לא בא זיוון של בני ואתה אומר ילך בנך לאיסכולי שלו? אלא יתעדן בני שנים ושלשה ירחים במאכל ובמשתה ויבריא ואחר כך ילך לאיסכולי שלו. כך אמר הקב"ה עדיין לא בא זיוון של בני, משעבוד טיט ולבנים יצאו ואני נתן להם את התורה! אלא יתעדנו בני שלש ושלשה חדשים במן ובאר ושלו ואחר כך אני נתן להם את התורה אימתי בחודש השלישי".

הכהנים לא לקחו מביות מצרים

ויש להציע עוד כמה תירוצים לקושיא זו. בספר ש"ך עה"ת (ריש פרשת קרח) כתב חידוש וז"ל "שמעתי שכשאמר הקב"ה למשה דבר נא באוזני העם וישאלו איש מאת רעהו וגו', ולא נאמר זה אלא לישראל שהוא להם חלף עבודתם, אבל שבט לוי שלא היו בעבודה לא הותר להם והוא גול בידם, כי אחת משבע מצוות בני נח הוא הגזל. ולזה שבט לוי לא הקריבו קרבנות עם הנשיאים שלא היה להם קערת כסף מזרק כסף כף אחת עשרה זהב, והם כולם עניים מחזרין על הגרנות, ושום אחד מבני לוי לא פשט יד לא בביות מצרים ולא שאלו ממצרים".

חלק בביוה כדכתיב (שמות יא, ב) "וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב", לכן הם שייכים יותר למצות פדיון פטר חמור כנ"ל.

ולפי יסוד דברי ספר הש"ך גם צריכים לדחוק מה שאמרו בגמ' סוטה (יג). "בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בביוה והוא נתעסק במצות שנאמר (משלי י) חכם לב יקח מצות", ובגמרא זו יותר קשה לדחוק לומר שהכוונה רק לישראל ולא לשבט לוי, דהא דייקו חז"ל לומר "שכל ישראל כולן" נתעסקו בביוה, כלומר כל עם ישראל בלי שום יוצא מן הכלל לקחו מביות מצרים חוץ ממשא רבינו. ואכן בתוספתא (סוטה פרק ד) לא נקטו לשון ישראל אלא "שכל העם היו עסוקין בביוה והוא עוסק במצוה שנא' (משלי י) חכם לב יקח מצות".

האם שבט לוי נתנו מחצית השקל

והנה הגם לפי דברי הש"ך כל שבט לוי היו עניים, עדיין יש להסתפק אם יכולים לתרץ קושיותינו בזה, משום דאין זה דבר פשוט כלל אם שבט לוי היו חייבים במחצית השקל, והוא מוטל במחלוקת גדולה בגמ' ירושלמי שקלים (פ"א ה"ג) בין רבי יוחנן בן זכאי ובן בוכרי, ואיתא שם בגמרא "א"ר ברכיה טעמא דרבן יוחנן בן זכאי זה יתנו י"ב שבטים יתנו". וביאר שם בפירוש רבינו שלמה סיריליאלי (ממגורשי ספרד) ד"ב שבטים כולל שבט לוי. וכן כתב רש"י במנחות (כא): "כל כהן שאינו שוקל חוטא - בשקלים מפרש טעמא דכתיב זה יתנו זה בגימטריא שנים עשר שבטים והיינו שבט לוי וכל העובר מפרש התם כל העובר בים סוף".

אבל במושב זקנים (פ"ר כי תשא) כתב "בריש שקלים איכא פלוגתא, איכא למ"ד דגם הלויים נתנו, ואיכא למ"ד לא. ואומר מורי ה"ר אהרן אע"ג דפליגי הני מיילי בתרומות הקרבנות, אבל לתרומות אדנים לא נתנו הלויים, ואע"ג דזה יתנו נדרש על ב' התרומות. תדע דבאלה פקודי לא חשיב אלא ת"ר אלפים וגי אלפים והיינו מניין של ישראל בלא לויים, ומזה נעשו אדנים".

הרי שגם לפי שיטת רבינו שלמה שסובר שבט לוי נתנו מחצית השקל, אין מחצית השקל הוא מיירי לגבי תרומת האדנים אלא לצורך הקרבנות בכל שנה, וגם לשיטת רבינו הלויים לא נתנו מחצית השקל לכפר על נפשותיכם ולהיות בכלל מנין הפקודים.

ועל דרך זה איתא במדרש אגדה: "זה יתנו והחוטאים יביאו (מחצית השקל) אבל מי שלא חטא לא יביא ואיזה הוא שלא חטא, זה שבט לוי, כי אמר זה יתנו ומנין זה שנים עשר והיו שנים עשר שבטים חוץ משבט לוי שלא היה במנין השבטים".

אבל בהקדמת רבינו שלמה סיריליאלי לפירושו על מס' שקלים הוא כותב "וזה שאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל, והאי מצוה דמנין אפילו לויים גרים ועבדים משוחררים, ולכך לא אמר 'לפקודיהם' דכל פקודיהם במשמע, ומשום הכי נמי לא אמר כאן מבן עשרים שנה ומעלה אלא פקודיהם סתם".

וכן כתב הרמב"ן (שמות ל, יב) וז"ל "במנין הראשון נמנה שבט לוי עמך, כי עדיין לא נבחר ולא יצא מכלל העם, ובמנין שני נאמר לו אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא (במדבר א מט), וזה דבר ברור כי ממה שהוצרך לומר במנין שני אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא, ראייה שהיה נמנה עמך עד הנה". הרי ששבט לוי נמנה בין הפקודים בפרשת כי תשא.

וכן נקט בספר אגדת אליהו מרבינו אליהו מאיזמיר (שקלים ע"ד) שגם שבט לוי נתנו מחצית השקל לכפרה כמו שאר השבטים וז"ל "כיון שמחצית השקל הוא כופר נפש לכפר על מעשה העגל כדכתיב

ויסוד דברי ספר הש"ך מבואר לפי תשובת גביהא בן פסיסא (סנהדרין צא). לאלכסנדרוס מוקדון שדרש מהחכמים "הרי הוא אומר וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלו תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו. אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמך לפני אלכסנדרוס. אמר להן מהיכן אתם מביאין ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבודתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה".

וכיסוד הש"ך נראה גם מדברי הפרשת דרכים (סוף דרוש ד') ששאל עה"פ "ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים" והלא אמרו חז"ל (במדבר רבה פ"ר כ, כג) עה"פ ויחל העם, כל מקום שנאמר העם לשון גנאי הוא וכל מקום שנאמר ישראל לשון שבח הוא, ואם כן הכא בשעת רצון היה לו לקרותם בלשון של שבח ולומר וה' נתן את חן ישראל בעיני מצרים. וכתב הפרשת דרכים "ולוי נראה דהכי פירושו דמה שזכו ישראל בביות מצרים היה חלף עבודתם ממה שנשתעבדו בהם וכמאמר גביהא בן פסיסא ואם כן שבטו של לוי שלא היה בכלל השעבוד לא היה בכלל החן".

ולפי דברי ספר הש"ך והפרשת דרכים מתורץ שפיר קושיותינו דאכן שבט לוי היו כולם עניים, ולפי דבריהם צריכים לדחוק דזה שאמרו חז"ל הני"ל "שאינ לך כל אחד ואחד מישאל שלא היו עמו תשעים חמורים טעונים מכספה וזהבה של מצרים", הכוונה לישראל ולא לשבט לוי.

ולפי זה נבין ביותר למה כהנים פטורים ממצות פטר חמור (כדאיתא בגמ' בכורות ד. עיי"ש), דבגמ' בכורות (ה): איתא "אמר ר' חנינא שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים, א"ל גזירת הכתוב היא, ועוד שייצונו ישראל בשעת יציאתם ממצרים שאין לך כל אחד ואחד מישאל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים". ומעתה מבואר דכיון שהתשעים חמורים היה לבני ישראל ולא לשבט לוי, לכן שבט לוי פטורים ממצות פדיון פטר חמור.

נשים במצות פדיון פטר חמור

והנה בגמ' בכורות (ד.) יליף דשבט לוי פטורים ממצות פדיון פטר חמור, מהקיש "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה הטמאה תפדה" כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה, וכל שאינו בבכור אדם אינו בבכור בהמה טמאה, (וע" ברמ"א יו"ד ס' ש"כ"א ס' יט), ולפי זה כתב בספר המקנה (קידושין כט. ד.ה. והנה ראית) דכמו שכהנים ולויים פטורים מפדיון פטר חמור מכיון שהם פטורים מפדיון הבן, כך נשים שאינן במצות פדיון הבן גם פטורות מצוות פטר חמור, וכן כתב הרש"ש (בכורות ד.) לפטור נשים ממצוה זו.

ובמנחת חינוך (מצוה כב אות יח) הביא דברי ספר המקנה וכתב שבחינוך כתב להדיא שנשים חייבות במצות פדיון פטר חמור, ובשו"ת חלקת יואב (יו"ד ס' כח ד.ה. ודע שראית) גם שאל על דברי המקנה מדברי החינוך, והוסיף שכן מוכח גם בגמ' ירושלמי (תרומות פ"ר ו סוף ה"א) שנשים מחוייבות במצות פדיון פטר חמור.

ולפי דברינו יש לומר טעם לחלק בין שבט לוי לנשים, דשבט לוי לא נטלו חלק בביוה ולכן אינם שייכים כלל למצות פטר חמור, משא"כ הנשים לקחו

לכפר על נפשתיכם הדעת נותן שכל ישראל חייבים לשקול לפי שהוא כופר נפש, ולכך אמר רבי יוחנן בן זכאי זה יתנו שנים עשר שבטים יתנו דנאיה שאף על פי שבט לוי לא חטא בעגל וכן הכהנים שאהרן כיון לטובתן של ישראל בשעשיתו כדנודע, עם כל זה בא הגזירה זה יתנו שנים עשר שבטים יתנו מנין זה כדי שלא לבייש לנותנים שהוא כמוזכיר עון בכל עת שנותניו כופר נפש אלו נותנים לפי שידם ידם במעל לכן יתנו כולם ועייש איך שמפרש בזה המחלוקת בגמ' שם בין רבי יוחנן בן זכאי ובן בוכרי, לפי יסוד דבריו.

ובבעל הטורים כתב "זה יתנו, כמנין ז"ה פירוש י"ב שבטים יתנו, דאיכא למי"ד (ירושלמי שקלים פ"א ה"ג) שבט לוי לא נמנו". הרי שהכריע שגם שבט לוי נתנו מחצית השקל ודלא כשיטת בן בוכרי שסובר שכהנים לא נתנו מחצית השקל. אבל לפי המושב זקנים הנ"ל עדיין יש מקום לומר שגם הסוברים ששבט לוי נתנו מחצית השקל זה רק לקרבנות ותו לא, ודלא כשיטת רבינו שלמה סיריליאנו והאגרת אליהו.

אמנם יש לשאול קושיא אחרת על חידושו של השי"ך שנקט בפשיטות שהכהנים היו עניים, והוא מדברי הרד"ק עה"פ (תהלים קה, לו) "ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל", שכתב הרד"ק "ואין בשבטיו כושל, שנים עשר שבטים שהיו עם רב לא היה אחד בהם שהיה כושל ועני, אלא כולם יצאו בכסף וזהב לרוב".

וליישב הוכחת השי"ך שא"א לומר ששבט לוי לקחו מהביזה אם הם לא היו בכלל השעבוד, י"ל על פי דברי גביהא בן פסיסא הנ"ל שטען "אני לא אביא לכס ראייה אלא מן התורה שנאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שנה ואלשים שנה ומאות שנה, תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבודתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה".

והקשה החיד"א בספרו ראש דוד (פ"ר שמות) והלא בני ישראל לא עבדו במצרים אלא שמונים ושש שנים ולמה הוסיף גביהא בן פסיסא לתבוע שכר של ד' מאות ושלושים שנה, ותירץ החיד"א מכיון שרק חמישית מבני ישראל יצאו ממצרים והשאר מתו במכת חושך, נמצא שמגיע שכר עבור פי חמש משישים רבוא שיצאו ממצרים, וחמש פעמים שמונים ושש היא ד' מאות ושלושים. ולפי זה מבואר, שהגם ששבט לוי לא עבדו במצרים היו רשאים ליקח שכר עבודה של אותם שמתו במכת חושך ולא הניחו יורשים לקחת שכר עבודתם.

אחר חטא העגל נאסרו ליהנות מביזת מצרים

ויש לומר עוד תירוץ בהקדם דבריו של הפנים יפות עה"פ (שמות לד, א) "אשר שברת" שכתב שבזית הים היה נחשב ככסף קידושין וכאשר עשו העגל נתבטל הקידושין והיה להם להחזיר הכסף קידושין וז"ל: "ונראה דהקידושין היו ע"י ביזת הים בתנאי שיקבלו את התורה, ואמרו (קידושין ט:). המקדש אשה מעכשיו לאחר שלשים יום אם נתקיים תנאי היא מקודשת למפרע, ע"כ אם היו מקבלין את הלוחות היה מתקיים התנאי והיה למפרע דינם כאשת איש.

ובזה מובן מ"ש אהרן ואומר להם למי זהב התפרקו וגו', דאינו מובן שאלה זו ולמה הוצרכו לפרוק את נזמיהם, וכי לא היה להם זהב מביזת הים שנאמר (שה"ש א, יא) תורי זהב נעשה לך וגו' זה ביזת הים, והרי בנדבת המשכן כתיב (להלן לה, כב) וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה', אלא הענין הוא משום דקיי"ל (בי"ש אה"ע סי' מ סק"ב) במקדש לאחר למי"ד יום וחזרה בה צרכה להחזיר הקידושין, א"כ כיון שישו אל אהרן לחזור מן הקידושין אמר להם למי זהב הרי אין זהב שלכם, שצריכים להחזיר

ביזת הים, לכך הוצרכו לפרוק נזמיהם שהיה להם מקדם.

ובזה יש לפרש משה"ה ויאמר ה' אל משה אמור אל בני ישראל אתם עם קשי עורף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך ועתה הורד עדיך מעליך וגו' ויתנצלו וגו', ולפי פשוטו ענין העדי הזה הוא מה שאמר הכתוב (יחזקאל טז, ז) ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים וגו' ואמרו במדרש (ילק"ש יחזקאל שני"ה) עדי עדיים זה ביזת הים, וכיון שעברו ונתבטלו הקידושין שהיו צריכים להוריד מעליהם ולהחזיר ביזת הים שהם הכסף הקידושין, וזהו שאמר ויתנצלו את עדים מהר חורב שהיה התנאי שיקבלו את הלוחות בהר חורב.

ובזה י"ל משה"ה ויקחו לי תרומה וגו', אמר משה לישראל קחו מאתכם תרומה לה', ודקדקו המפרשים דהל"ל ויתנו תרומה אלא הענין הוא שבזית הים לא היה שלהם כיון שנשתברו הלוחות כנ"ל, אלא שחזר הקב"ה ונתרצה לקדשם ע"י המשכן כמ"ש חז"ל (יומא נד.) בפסוק בין שדי ילון, א"כ הנתנה זו לקיחה היא שע"י חזרו וזכו בביזת הים" עכ"ל הפנים יפות.

הרי שחזרו וזכו בביזת הים רק אחרי שנתנו תרומה למשכן, אבל התרומה עצמה לא היתה מביזת מצרים, שלא זכו בה רק אחרי שנדבו למשכן, ולכן כתיב והדל לא ימעיט, מכיון שמלבד ביזת מצרים לא היה לכל אחד כסף וזהב.

אין ראוי לנדב להקמת המשכן מכסף מצרים

ועוד אפשר לתרץ ע"פ מה דאיתא בבא מציעא (פ"ג:) גדולים מעשה חייא דעבדי לתורה דלא תשתכח תורה מישראל. שהיה זורע פשתן ומהפשתן היה עושה רשתות לצוד צביים והיה מאכל בשרם ליתומים ועמורים היה מתקן קלפים לכתוב עליהם ספרי תורה להורות לתינוקות. ולאורה קשה למה לא היה יכול ר' חייא לקנות ספרי תורה מוכנים או לכל הפחות לקנות קלפים מוכנים ולמה הטריח עצמו לעשות הכל בעצמו? וביארו בזה (מעלות התורה בסופו אות י"ג) שכדי שלא תשתכח התורה צריך גם ההכנה להיות לשם שמים כי המחשבה והמעשה דבוקים יחד ורק באופן כזה יש לה קיום.

ובזה מבואר מה שאמרו חז"ל (ע' רש"י שמות כו, טו) "יעקב אבינו נטע ארזים במצרים וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות אתכם לעשות משכן במדבר מעצי שיטים, ראו שיהיו מזומנים בידכם".

והגם שמלשון רש"י משמע שהכינו רק ארזים אבל בשמות רבה (פ"ר, לג, ח) איתא דיעקב איבנו ציוס לא רק לגבי ארזים אלא לגבי כל צרכי המשכן וז"ל המדרש "א"ר טביומי בשעה שהגיע זמנו של יעקב אבינו ליפטר מן העולם קרא לבניו אמר להם היו יודעין שהקב"ה עתיד לומר לבניכם לעשות משכן אלא יהיו כל צרכי מוכנים בידכם שנאמר (בראשית מח) ויהיה אלקים עמכם' וכי תעלה על דעתך כשהיה יעקב אבינו חי לא היה הקב"ה עם בניו, אלא כך אמר להם עתיד הוא לומר לכם יועשו לי מקדש' והוא יורד ומשרה שכנתו בתוכם שנאמר יועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ויש מהם שהתקינו עצמן לדברים ויש מהן ששכחו".

הרי שמלבד הארזים היו צריכים להכין כל צרכי המשכן שיהיו מוכנים בידם, ונראה מזה שלנדבת המשכן לא היו יכולים לנדב רק ממה שהכינו והתקינו מקודם, ולכן הוזיהר אותם יעקב אבינו שצריכים להכין צרכי המשכן מקודם, ואם רק לא היו יכולים להשתמש בביזת מצרים לצורך הקמת המשכן רק בכסף שהיה להם מעצמם ממה שהכינו אבותיהם במצרים.

ובזה מובן כפתור ופרח מה דכתב רש"י עה"פ (שמות לה, א) ויקהל משה את כל עדת בני ישראל

וכו' קחו מאתכם תרומה לה"י וכו' וכתב שם רש"י "ויקהל משה למחרת יום הכיפורים". והנה בפרשת יתרו כתיב (שמות יח, ג) "ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה בן הבוקר עד הערב" ופירש שם רש"י "מוציא יום הכיפורים". וכבר שאלו המפרשים איזה משא ומתן היה במדבר עד שמשה רבינו היה טרוד כל היום בניהול דיני תורה בניהם.

ותירץ הר"ה"ג שלמה ברוך שמאחלהאזן הי"ד מרבני פעסט (הובא בקובץ צפונות תשרי תשנ"א עמ' צד) דבר נפלא שהשני פסוקים הנ"ל בפר' יתרו ובפר' ויקהל שייכים אחדד, שמאחר שלמחרת יוה"כ הקהיל משה רבינו את בני ישראל וציוס על הקמת המשכן ואמר להם "קחו מאתכם תרומה לה"י" שכל אחד צריך לנדב דוקא "מאתכם" מהדברים ששייכים לו ולא מן הגזל כמאמר הכתוב "כי אני ה' שונא גזל בעולה" לפיכך ישב משה רבינו בתחילה לשפוט את העם כדי להוציא גזל מתחת ידיהם כדי שלא יביאו מן הגזל לנדבת מלאכת המשכן. ע"כ דברי הרב שמאחלהאזן הנ"ל.

והנה אם היו יכולים לנדב ממה שקיבלו בביזת הים לא היה חסר לכל אחד כסף וזהב משלו, ולמה הוצרכו לרוץ למשה רבינו שהוא יפסוק על איזה חפצים אם הם משלו אם משל אחיו או משל בן דודו וכדומה, ומה פתאום היה דחוף כל כך שצריכים להחליט ולפסוק מיד של מי הם, אמנם מאחר שלא היה ראוי לתרום מביזת מצרים והיו צריכים לתת מהדברים שהיו ירושה להם מאבותיהם מדור דור, ממה שהתקינו אבותיהם במצרים בזמן יעקב אבינו, ממילא נטעור ספיקות רבות של מי היו חפצים הללו, ולכן הוצרכו לבוא לפני משה רבינו לברר על פי תורה מי נחשב היורש האמיתי של חפצים הללו. ולכן באו לפני משה רבינו, לא מפני שהיה להם סכסוך ומחלוקת במשא ומתן, אלא שבאו לש"ש שכל אחד רצה ליכות לתרום מנחלת אבותיו כראוי.

ובספר קול יעקב (להגרא"י טייטלבוים זצ"ל מוינה-ניו יארק) שלכן בנין המשכן היה לה קיום לעולם ועד וכדרשו (יומא עב.) מאי דכתיב עצי שיטים ועומדים? שיעמידם לעולם ולעולמים, וכדנתבאר בגמ' סוטה (ט.) שהמשכן נגנו מתחת בית המקדש ועומד שם עד היום. וההבדל בין המשכן להמקדש היה בזה (עיי' כעין זה בספרנו ריש פ"ר פקודי) דבית ראשון נבנה בשיתוף של מלך צור וכן בית שני היה שותפות לכורש בו וכיון שהיה שותפות לגוים בהם לכן נחרבו, אבל המשכן נגנו ויהיה חלק מבית שלישי שירד מן השמים, שמשום שיעקב אבינו נטע ארזים לש"ש להקמת משכן לא יתכן שיחרב.

ובזה מתורץ קושיתינו, דאם כי כל היהודים היו עשירים מאד מביזת מצרים ומביזת הים, אבל הם ידעו והבינו שכסף זה אינו ראוי לנדבת המשכן ולא יהיה לריח ניחוח לפניו ית' והיו מוכרחים לתת רק מרכושם הפרטי מירושת אבותם שהתקינו כתקנת יעקב אבינו ובה לאו כל אחד היה לו מה לתת "דיש מהם שהתקינו עצמן לדברים, ויש מהן ששכחו".

וכן משמע מלשון המדרש רבה (לג, ח) שלא היו יכולים לתרום מביזת מצרים, וז"ל המדרש "ויקחו לי תרומה בשעה שאמר הקב"ה למשה על עסקי המשכן אמר לפניו רבש"ע יכולין הם ישראל לעשותו? אמר לו הקב"ה אפילו אחד מישראל יכול לעשותו שנאמר (שמות כה) 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו'. אמרו רבנן אף במן שהיה יורד לישראל היו יודות בו אבנים טובות ומרגליות והיו הגדולים שבהן באין ומלקטים אותן והיו גונזין אותן תדע שכן הוא שנאמר (שם לו) ויהם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר, וכי בבקר היו מביאין בצהרים לא היו מביאים, אלא ממה שהיה המן מוריד להם הביאו".

הרי שמשה רבינו היה תמיה שאין היכולת לכל אחד מישראל לתת לתרומת ה' והשיב לו הקב"ה שיכולים לתת מהאבנים טובות שירדו להם עם המן,

והנה אם היו יכולים לתרום מביזת מצרים מה היה חששת משה רבינו דאין להם מספיק כסף וזהב, הלא לכל אחד מישראל היה כסף וזהב די הותר, ונראה מזה שמשה רבינו הבין שאין ראוי לתת מביזת מצרים להקמת המשכן, ולכן חשש אולי אין לכל אחד מה לתת, ועל זה השיב לו השי"ת שירד לגדוליהם אבנים טובות עם המן, ומי שאין לו יכול לתת מזה.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה גרמא במלאכה שעיקר עשייתו בכך

ובחַרְשֵׁת אֶבֶן לְמִלֵּאת וּבַחַרְשֵׁת עֵץ לְעֲשׂוֹת כָּכָל
מְלָאכַת מַחְשַׁבְתָּ (לה, לג)

איתא בגמ' (בי"ק ס.): **תנו רבנן, ליבה ולבתה הרוח, אם יש בלביו כדי ללבותה חייב ואם לאו פטור. אמאי ליהוי כזורה ורוח מסייעתו וכו', רב אשי אמר, כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו הני מילי לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור. ופירש"י, מלאכת מחשבת, ונתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו. אבל הרא"ש (סימן יא) מפרש כוונת הגמ' מלאכת מחשבת, 'כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה על ידי רוח'.**

נמצא שנחלקו רש"י והרא"ש באיזה אופן חייב גרמא בשבת, לרש"י אם כוונתו לכך חייב, ולרא"ש אם זהו עיקר מלאכתו, וכגון בזורה שעיקר מלאכתו זורה היא בסיוע הרוח, חייב אף שהוא רק גרמא.²⁰

גרם כיבוי מותר אף בכוונתו לכך

אבל בשבת (קכ.) במתני', 'ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה', ומפרש בגמ' (ע"ב) הטעם, כי גרם כיבוי מותר, דכתיב לא תעשה כל מלאכה, עשייה היא דאסור גרמא שרי, והא דאסור רבי יוסי במשנה היינו טעמא כיון דאי שרית ליי אתי לכבויי.

ובשלמא לדעת הרא"ש דגרמא חייב רק כאשר זהו עיקר מלאכתו, אתי שפיר דדרך מלאכת כיבוי אינו ע"י גרמא דוקא ולכן שפיר שייך בזה פטור גרמא, וכן העלה בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן שפח), אבל לדעת רש"י שכל שכוונתו לכך אסור גרמא בשבת, והלא בגרם כיבוי הוה כוונתו לכך, והאיך התירו בזה בגמ' משום גרמא.

דעת הרא"ש דפריסת מצודה מותר, אף שכך הוא דרך המלאכה

עוד קשה, דמבואר בתוס' הרא"ש (זי.), דהפורס מצודה אינו חייב אם נכנס החיה לתוך המצודה לאחר זמן, כיון שהוא גרמא בעלמא. ובה קשה אף לשיטת הרא"ש דכל שעיקר דרך המלאכה בכך ליכא פטור דגרמא, אם כן במלאכת צידה הלא וודאי דדרך המלאכה הוא על ידי מצודה, ואם כן האיך פוטר בה הרא"ש, הרי לא שייך פטור גרמא במלאכת מחשבת.

גרמא דלאחר זמן לחוד, וגרמא דכח אחר לחוד

והנראה בזה על פי מה שייסד בשו"ת זרע אמת (או"ח סימן מד), דתרי גוונא גרמא נאמרו לגבי שבת, כאשר אין המלאכה נעשית בכחו אלא בעזרת הזולת, כדוגמת זורה ורוח מסייעתו שאין המלאכה על ידי כחו אלא בעזרת הרוח, משא"כ כאשר פועל ידיו עושה המלאכה והכל נעשה על ידי כחו, שזה אינו גרמא. הא דא. ואופן נוסף במלאכה אף שנעשית על ידו אבל אינו בא תיכף אלא לאחר זמן, אף זאת לגרמא ייחשב, וכמו גרם כיבוי, דאף שפעולת הכיבוי הוא על ידו לגמרי שהרי הוא העמיד המים סמוך

לאש, ופועל ידיו הוא, מכל מקום אינו כי אם גרמא כיון שלא נעשה המלאכה תיכף.

ומעתה לענין פריסת מצודה, תרווייהו איתנהו ביה, הן שמלאכת הצידה אינו נעשית על ידו אלא על ידי הבעל חי הנכנס לתוך המצודה ומסתבך בה ואינו יכול לצאת, ומלבד זאת אי הצידה נעשית תיכף בעת פריסת המצודה אלא לאחר זמן.

איברא התוס' (שם ד"ה אין) כתבו, דבפריסת מצודה אם יכנס הבעל חי תיכף בעת פריסת המצודה יהא חייב. אכן יש להעמיד דבריהם בלחי וקוקרי שכל פעולת הצידה הוא מפעולת המצודה, ולכן לא נחשב גרמא אלא באופן שנכנס לאחר זמן, אבל אם נכנס תיכף לא הוה גרמא. אבל בתוס' הרא"ש כתב דעצם הצידה הוא גרמא בעלמא כי אינו צד בידים, ומכל מקום כתב דאם נכנס תיכף לא הוה גרמא וחייב, ורק אם נכנס הבעל חי לאחר זמן נחשב גרמא, ולכאורה למה אינו נחשב גרמא עצם הדבר שהצידה אינו נעשה על ידו אלא בעזרת הבעל חי.

תנאי מלאכת מחשבת נאמר רק בגרמא דכח אחר

אכן נראה דלענין גרמא מצד שנעשה לאחר זמן המבואר בדין גרם כיבוי, לא נאמר הך תנאי דמלאכת מחשבת, והוה גרמא אף כאשר זהו דרך מלאכתו לדעת הרא"ש, או כאשר נתכוון לכך לדעת רש"י, אלא כל הנעשה לאחר זמן נחשב גרמא בעלמא, ורק לענין גרמא דזורה ורוח מסייעתו דהיינו מחמת סיוע כח אחר, בזה נאמרה דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ואם דרך המלאכה בכך חייב.

והכי נמי איפכא, מה שכתבו התוס' דפריסת מצודה נחשב גרמא כיון שאין וודאות שיצוד, וכן שיטת הרשב"א (קכ. ד"ה הא) גבי גרם כיבוי דרק בספק שיכבה שייך ההיתר דגרמא, תנאי זה לא נאמר רק באופן דגרמא שאינו מיד אלא לאחר זמן כדוגמת גרם כיבוי, ובה סברו דרק בספק שיעשה המעשה נחשב גרמא ולא בוודאי, אבל באופן דגרמא מפני שכח אחר מסייעתו בזה אף בוודאי שנעשה, שפיר חשיב גרמא.

לפי זה גבי פריסת מצודה, אף שאין הצידה נעשה מכחו רק מכח הבעל חי, מכל מקום לא הוה גרמא מטעם זה, כיון דדרך המלאכה בכך ומלאכת מחשבת אסרה תורה כמ"ש הרא"ש בבבא קמא, אלא באופן שלא נכנס הבעל חי תיכף רק לאחר זמן, בזה לא נאמר תנאי דדרך מלאכה, ושפיר נחשב גרמא, לדעת התוס' באופן שהוא ספק אם יצוד, [וכן כתב התהלה לדוד (ריש סימן שטז) גבי משסה כלבים, דרק בספק אם יצוד נחשב גרמא ולא בוודאי], ולפשטות השו"ע (סימן שלד) בדין גרם כיבוי, הוה גרמא אף בוודאי כל שנעשה לאחר זמן ולא תיכף.

גרמא במלאכת מכה בפטיש

והנה רש"י כתב (שבת עד.) שחבית הנגמר בתנור אין בו משום מכה בפטיש 'דמאליה נגמר מלאכתו בתנור'. וכתב המנחת חינוך (מוסד השבת אות יא) דלא דמי לאופה ומבשל אף שהם גם נגמרים בתנור מאליהם, דכיון שדרך מלאכת אופה ומבשל שאינו נגמר תיכף לכן חייב אף שאין הבישול מיד אלא לאחר זמן, משא"כ מלאכת מכה בפטיש שדרך המלאכה הוא שנעשה תיכף בעת העשייה, ולכן הכא בתנור שלא נגמר אלא לאחר זמן נחשב גרמא.

אבל מרן מהרש"ג ז"ל (שו"ת ח"ב סימן קט) כתב דלדעתו ההסבר הוא, דבאופה ומבשל דרך המלאכה הוא שנעשה על ידי כח האש, ולכן לא הוה גרמא מחמת זה, משא"כ במכה בפטיש שדרך המלאכה שנעשה בפועל ידיו לכן הכא שהוא בכח האש נחשב גרמא.

אולם למה שנתבאר הך חילוק הוא דעת הרא"ש בלבד, אבל רש"י גופיה קסבר דכל שכוונתו לכך לא מהני מה שנעשה בכח אחר, ולא הוה גרמא אלא

מעשה ידיו ממש, ואם כן לא מהני מה שנגמר על ידי האש לדעת רש"י שהרי כוונתו לכך.

אך לומר דנחשב גרמא מחמת שנעשה לאחר זמן גם כן קשה, דהניחא כיבוי שעכשיו בעת ההנחה אין כאן שום פעולה וכל פעולת הכיבוי הוא לאחר זמן, וכמו כן בפריסת מצודה שכל הצידה הוא לאחר זמן, בזה שייך ליחשב גרמא, אבל באופה ומבשל וכן לענין מכה בפטיש, שמיד מתחיל פעולת האש אלא שלא נגמר כל צרכו רק לאחר זמן, הרי אין זה רק פעולה הנמשכת ואינו בכלל גרמא. ואולי י"ל דהיינו פעולת הבישול והאפיה שהוא פעולה הנמשכת מיד מהכנסת המאכל עד גמרו, ולכן לא נחשב לגרמא, אבל מכה בפטיש הוא רק פעולת הגמר בלבד, שזהו מלאכת מכה בפטיש להביא הדבר לידי גמר, ונמר הדבר אינו מתחיל עם הכנסתו אלא לאחר זמן כאשר בא לידי גמר, ולכן שפיר נחשב גרמא.

תבנות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבנות כפיו, תבנות מועד

'וחשוקיהם - כסף' - החֶשֶׁק הכיסופין והחֶשֶׁק | ביאור שורשי: חשק, כסף.

וְיִי הַעֲמִידִים וְחֶשְׁקֵיהֶם כָּסֶף (לח, יא)

יש קשר בין 'חשק' לכסף, כי חשק הוא הרגשה שאדם חושק להשיג משהו, ו'כסף' הוא מלשון 'כיסופין' המזכיר משהו שנכספים ומשתוקקים אליו, וצריך לדעת מהו מהות החשק של כל אחד מהתוארים הללו, וכיצד מתאחדים הם בעמודי חצר המשכן, ומה אפשר ללמוד מזה לעבודת ה'.

חשק

אחד מלשונות המתארים ענין של 'אהבה' הוא 'חשק', ומתוכן השימוש של תיבה זו בפסוקים ובספרים הקדושים נראה שמדובר ממישהו המצוי בגל של אהבה, והיינו שהרבה סוגי רגשות ובפרט רגש של אהבה, יש להם תנועה של 'גלים' כי הרגש הולך וגואה, מתחזק ומתנשא, ואחר שמגיע לשיא, יורד ושוקט, עד שמשום מה מתעורר שוב, מתנשא שוב...

ולכן מצד הענין של 'אהבה', יכול אדם להרגיש אהבה וריצוי כלפי מישהו או משהו, ובכל זאת יעברו עליו ימים ושנים בלא להיפגש עם אותו מישהו, אולי לפעמים יתקפו אותו געגועים, אבל הם יהיו נסבלים, יסיח את הדעת מהם, וזהו...

ויש כזה בחינה כלפי אהבת ה', ויש בחינה זו מעלה מסוימת שהרי הפסוק בשיר השירים 'מִשְׁכָּנִי אֶחְרִיד וְרוּחָהּ הַבִּיאֵנִי מִלְּפָנָי דַּחְרִיו נְגִילָה וְנִשְׁמַחָה בְּדַלְפִינָה דְדִידִי מִיַּי מִיִּשְׂרָאֵל אֶהְבֶּדֶךָ' (שה"ש א, ד), ופירש רש"י: מִיִּשְׂרָאֵל אֶהְבֶּדֶךָ - אהבה עזה אהבת מישור בלי עקיבה ורכסים, ופירוש לפירושו הוא שהפסוק אומר 'והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה', משמע ש'עקוב' היא דרך שעדיין לא ברורה וחלקה, וכיוצא בזה יש אהבה שלא מוגדר לאדם מה אהוב לו, מה מבקש להשיג בענין האהוב עליו, ואהבה כזו יכולה להיעלם כאשר צדדי הספק יתבהרו יותר... וכאשר מישוהו 'אוהב במישרים' אין את הספקיות הללו. וכן יתכן שאהבה תהא בנויה על 'רכסים', והענין של 'רכס' לפי רש"י (ישעיה א) הם הרים שהגובה שלהם סמוך זה לזה, ובהכרח שאין להם שיפוע, וקשה לרדת מהר אחד ולעבור להר השני, וזהו משל לאהבה הנתקלת בהפסקות שיש קושי גדול להמשיך את מה שהיה לפני כן... אבל אהבת 'מישרים' היא אהבה ברורה ומתמידה...

והנה אהבת מישרים הזו, הינה רגועה ושקטה, ולעומתה אהבה של 'חשק', היא משהו שהרגש גואה ומתחזק, זה מטריד מצד אחד, כי האדם מוטרד כלפי הענין החשוק, אין לו ישוב הדעת להתייחס לעניינים

²⁰ הנה בסוגיא דגרמא בשבת יש להאריך טובא, ודברינו כאן רק לעורר הלב ביסודן של דברים.

אחרים נחוצים, אבל מצד שני כל גופו מלא בחיות, מקושר ונמשך אחר הענין החשוק, מסוקרן כיצד ירגיש כאשר יגיע שיא התוקף, כבר רוצה להיות שם, וגם כאשר משיג כבר את הענין החשוק – החשק עצמו מטריד אותו כי אין לו רוגע לחוש את הריצוי של אהבה הרוחש בו ברגע זה, כי רוצה כל רגע להרגיש כבר את התוקף של הרגע הבא, מדמה שהרגע הבא יהא תקיף יותר.

כסף

הכינוי 'כסף' הינו גם למטבעות שאינם ממתכת הכסף, יתכן שהסיבה לכך היא כי עיקר השימוש במטבעות היה במטבעות של כסף, אבל יתכן שיש לזה גם טעם שורשי –

וכאמור השורש 'כסף' משמש גם לכיסופין, ואם נבוא להשוות בין 'כיסופין' למטבעות, הדימוי הוא שאהבת היממוני אינה אהבה לעצם היחפץ או ה'רכוש', כמו מישחו שאוהב מאכל וכיוצא בזה שיש לו הנאה מהעצמות של הדבר, אלא אהבה לזה מגיע לחמת היכולת שיש למטבעות הללו, כי הם כלי המועיל לרכוש דברים נחוצים או אוהבים, ורוב היכולת הזו מוסיפה משום מה כבוד לבעל היכולת, ולפעמים גם נותנת לו כח שלטון, והם הנאות גדולות לנפש –

ואפשר לומר שזהו החילוק בין 'חשק' ל'כיסופין', 'חשק' הוא התעוררות רגשית כלפי החפצא עצמה, ו'כיסופין' הוא התעוררות כלפי השגת 'יכולת' שתאפשר להגשים חשקים.

ולפי זה אפשר להבין גם את התואר למתכת של 'כסף', שהצבע שלה מעורב משחור ולבן, מורה על מעבר מחושך לאור, והנה התועלת של האור הוא בזה שנותן אפשרות לראות חפצים ולהתקשר עמם, וממילא הציפיה לאור אינה ציפיה למשוה החביב בעצמו, אלא מאפשר להגיע לאותו משוה, כמו הענין של 'ממון'.

זה גם הרגש המתעורר כאשר רואים מתכת עם צבע כסף, רואים את השאיפה לעבור ממצב שחור למצב לבן, רואים את הברק שהמצב הלבן יהא משוה מיוחד, אך עדיין לא ידוע מה יהא לו באותו מצב לבן, רק יודע שמצב לבן פתוח ומקדם יותר ממצב שחור.

וגם אדם שהולך לו טוב בחיים, מסתבר שכאשר יחטט היטב במצבו ימצא שם נקודות שחורות, נקודות שתקוע בהם, אין לו התקדמות, לא יודע איך ובמה וכיצד יתקדם, לא רואה אפשרויות, וכאשר משום מה מתעורר בתקוה שיתכן מצב בהיר שיתן לו אפשרות לטפל בנקודות הללו, זוהי הנאה של 'כיסופין', מצד אחד נהנה מהאור הקלוש הזה, ומצד שני מייחל לברק ותוצאותיו.

ומצינו בתורה שלבן אמר ליעקב 'כסף נכספתה לבית אביך', אינו אומר 'לאביך' שהוא משוה ידוע, וכלפיו שייך אהבת מישרים שאפשר לחיות עמה גם מרחוק, אלא 'לבית אביך' – למצב והאווירה והחידושים וכו' הנעשים בבית אביך, זהו משוה חשוד ובלתי ידוע, צריך להיות שם כדי לראות את מה שאפשר לראות, וכאמור זהו הענין של 'כיסופין'.

כסף הכפורים

והיות והשבת היא גם פרשת שקלים נעמוד על ענין 'כסף הכפורים', ובזוהר הקדוש (תרומה קלה, א) דורש ש'זהב' הוא ראש השנה, ו'כסף' הוא יום הכפורים דמתלבן חוביהן דישראל כתלגא, משמע שיש לכסף קשר מהותי עם כפרה, וההסבר הוא כי החטא הוא שחור, מייצר ריחוק מאור ה', לא רואים את אור פניו, והכפרה מביאה מצב שאפשר לראות את אור פניו, והאור הזה אינו התכלית אלא 'באור פניך נתנו לנו ה' אלוקינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום', וכאמור האפשרות לקבל את כל הברכות האלו הוא המצב ה'כספי', ומובן מה שמבקשים ביצרות למוסף פרשת

שקלים 'אור פניך עלינו אדון נשא', כי קריאת הפרשה היא כאילו מביאים שקלים ומבקשים להרגיש את הכפרה, לראות את אור פניך...

ביאור הפסוק והלימוד

נחזור לענין של 'חשוקיהם כסף' שפירש רש"י בפרשת תרומה שהכוונה לחוטי כסף שהקיפו את העמודים, מבואר שהכסף היה בולט מחוץ לעמודים, ולכאורה היה אפשר לעצב את העמודים בצורה שמקום הכסף חטוב ושקוע בתוך העמודים [כעין שפירש רש"י על 'כרכוב המזבח'] –

וזה מרמז לנו, שכאשר אדם מרגיש 'חשק' למשהו נראה לו, שזהו צורך מהותי, זקוק לו יותר ממה שזקוק לאוכל חיוני, כאילו שזהו צורך של פנימיות הנפש... אבל זאת היא טעות ודמיון, האמת היא שאפשר לחיות ללא העניינים החשוקים, כל עניני החשק הם כמו מותרות חיצוניים, כמו חוטים המקיפים אותו מבחוץ...

וכיצד מרגיעים את ה'חשקים' הללו, על ידי שמביטים על הענין של 'כסף' של 'כיסופין', שאדם תופס שכאשר החשק בוער הריהו תפוס על נקודה מסוימת, רק היא מושכת אותו, והמצב הזה הוא חושך ולא אור, כי כאשר אינו רואה את כל המרחב, אינו רואה שאולי יש עניינים יותר נחוצים וחשובים... הריהו כמצוי בחושך, וגם כאשר מתלהב אחר איזה השגה רוחנית, חושב שרק זאת היא המדרגה הנפלאה, רק בעבורה צריך לטרוח ולהתאמץ, זהו מצב שאינו רואה את אור פני ה', אינו מתעניין בכלל לחקור האם ה' הוא המבקש ממנו את אותו ענין או מדרגה, לא עלולה בדעתו שאם בעבודת ה' חפצו, צריך לברר אצל ה' במה יעבוד אותו... כאשר עושים את החשבון הזה, עוברים לרגעים למצב אמתי וזך של כיסופין, מבקשים 'אור פניך עלינו אדון נשא', ואם לאחר המבט הרחב והפתוח הזה מרגישים בבהירות שה' מבקש להתקדם בחשק שהתעורר בו, אז החשק הינו רציו, גם הנאתו מיוחדת וגדולה עוד יותר, אינו מרגיש כ'גנב' שהחליט שמוכרח להגיע למשוה מסוים, אלא מרגיש את העונג של 'מצווה' [שהזכרנו בפרשת תצוה], ה' מזמין אותו להתקדם בחשק הזה... וחשוקיהם כסף!

ובזה מובן הפסוק בשיר השירים של 'מישרים אהבוך', שלכאורה הפסוק סותר עצמו מתחילתו לסופו, שמתחיל בבקשה של 'משכני – אחרית נרצה' משמע שרוצה התעוררות של אהבה שגורם לרוץ אחר ה', והיינו שמבקש 'שק', ומצד שני משתבח במעלה של אהבה פשוטה בצורה של 'מישרים אהבוך'!

אך לפי המבואר, חשק ללא המבחן של כיסופין, הוא משוה של עליות וירידות, אפשר גם לומר התלהבויות ואכזבות, כי אינו משיג עונג כמו שציפה, והסיבה לכך כי ביקש מה שאינו ראוי לו, אבל לאחר המבחן של כיסופין, כל התעוררות החשק מגיע מתוך אהבת ה', מתוך שמרגיש שה' רוצה שיתעורר כעת בהתלהבות מיוחדת, כל הפניה לזה מגיעה מתוך אהבת מישרים, אלא שבתוך אהבה הזו רוצים הוספה מיוחדת המחזקת את עצם קשר האהבה, מגדילה את הגובה של המישרים, והתעוררות חשק כזה אינו מגיע מתוך שנדלק על איזה מדרגה או מעלה שתפסה אותו, אלא להיפך מתוך מבט על אור פני ה', וזאת היא הבקשה של 'משכני', שה' הוא אשר יעורר את הנקודה הנחשקת, וזו אינו רץ אחר חשקו אלא 'אחרית נרצה'!

בעבודה הזו מתחילים אנו את ד' הפרשיות המכניות אותנו לשנה החדשה, לאהבה החדשה שתתגלה ביציאת מצרים וקבלת התורה של השנה החדשה הזו, אהבת כלולותיך!

תבער תמיד רוח קדשך

בתפלת הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע [שיומא דהילולא דיליה חל בפרשת ויקהל] מבקש: ותטע אהבתך ויך אתך בלבנו תמיד בלי הפסק, בכל עת ובכל זמן ובכל מקום, בלכתנו ובשבתנו ובשקצנו ובקומנו תבצר תמיד רוח קדשך בקרבנו. ונשענינו תמיד בך ובגדלתך ובאהבתך וביראתך...

זאת היא בקשה בבחינת 'מישרים אהבוך', שאהבה לא תיפסק, תבער תמיד בלי הפסק...

ובהמשך מבקש: ותשפיע רוח קדשך עלינו שנהגה דבקים בך. ונשנשנתוקק תמיד אליך יותר ויותר, וממדרגה למדרגה תעלנו...

זאת היא בקשה לעורר את החשק אשר יתן גדלות חדשה מדרגות חדשים, בבחינת 'משכני אחריד'...

אולם בין שני הבקשות הללו מבקש: ותשקרגנו מן הפניות והנאות ומן הפעם והקפדנות והעצבות והרכילות וישאר מדות רעות, ומכל דבר המפסיד עבודתך הקדושה והטהורה והנבילה עלינו... ולכאורה לא מובן למה מפסיק בהתרחקות מהעניינים השפלים הללו, בין שני הבקשות על התמדת והגדלת רגשות הקודש?

אך ההסבר הוא שלפני שמבקש על חשק והשתוקקות חדשים, יודע שהחשק יש בו סכנה, שהרי כל הפניות והגאות והכעס והקפדנות וכו' וכו' כולם מגיעים ממה שאדם רואה כל מיני מעלות ומדרגות וקניינים וחושק להם, מתגאה כשמצליח וכוטע כאשר לא מצליח, ולכסף מתאכזב מהכל, מפסיד מעצמו את ההתקדמות בעבודת הקודש... לפני שמעוררים חשק חדש, צריך להביט כלפי מעלה, להזכיר לעצמו שיהודי יש לו תמיד רוח קודש של מישרים, רק מתנתק מהמבטים הארציים, נזכר שיש מנהיג לבירה, מביט כלפי מעלה, מתוך רצון להרגיש את אהבה והיראה ורוח הקדושה – מיד רואה את כל העולם במבט אחר, אינו חושב על הפניות שלו, אלא על מה שה' מבקש ממנו, שאיפתו היא משכני 'אחריד' –

אבל אין זה מספיק, כי ברגע קט שמוסיח דעתו ומביט כלפי מטה, מיד חוזרים כל הרגשות העכורים והאפלים הללו, ותנועת החשק עסוקה בדרישות שלהם...

ועל כן, אין ברירה, צריך תמיד לאחוז את החבל בשני ראשים, לזכור הן את היעשה טובי והן את היסור מרעי, לבקש את המבט כלפי מעלה, כלפי רוח הקודש, ולהיות במלחמה והתנתקות מהמבטים הארציים, למאס את הפניות והגאות והכעס וכו', ועד כדי שיהודי תופס שמי שהמבט רוח שלו נעשה קצת ירוד או מוטריד או מתלהם, זהו סימן שהסיר את המבט כלפי מעלה, נכשל במבטים כלפי מטה, ומיד תופס את עצמו, מזכיר לעצמו את התכלית... שתבער תמיד רוח קדשך בקרבנו... וממאס בפניות ובעצבות והרכילות וכו', המגיעים מהחטוט בשלמות הארציות...

כך, החשקים הופכים לכיסופין, נעשים מבוררים ואמתיים, ואפשר כבר לבקש ששנתוקק תמיד אליך יותר ויותר וממדרגה למדרגה תעלנו...

תובנות / הרב נחמן זרקסלר

שבת קודש - יסוד העולם

שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָהִי לְךָ קֹדֶשׁ שַׁבַּת שְׁבוּתוֹן לַה' כָּל הַעֲשֶׂה בּוֹ מְלֶאכֶה יִמָּוֶת (לה, ב)

ובאור החיים הקדוש: "עוד ירמזו כי לא יקומו ששת ימים במלאכתם אשר הכינים ה' לעשות אלא אם יום השביעי יהיה לכם קדש אבל אם לא ישמרו שבת לא יהיו הששת ימים כי שבת הוא נפש קיום

העולם, וכמו שהקדמנו בפרשת בראשית בפירוש פסוק (ב' ב') ויכל וגו' ביום השביעי יע"ש".

שמעתי מהגה"ח רבי ישראל ברזובסקי שליט"א רב חסידי סלונים בביתו עילית, שפעם שהה אצל זקנו כ"ק מרן אדמו"ר הנהיב שולם מסלונים ז"ע ביום השבת קודש, ושמע מפיו ממלמל רברבן כדברים הללו: "כאלו תערוג על אפיקי מים כן נפש תערוג וכו'. כפי שאצל האיל הנמצא בחום, מים הם צורך החיים שלו, כך אצלנו השבת היא צורך החיים שלנו. שבת איז אונזער לייבן, שבת זה החיים שלנו.

ועל פי דברי האוה"ח הק' יובנו הדברים כפשוטם, כי אם לא ישמרו שבת לא יהיו הששת ימים, כלומר לא יהיו החיים כלל וכלל, והיא נפש קיום העולם. שבת היא מקור החיים שלנו בעוה"ז, והיא היסוד, ומרב שטות הדברים אין צורך להדגיש כלל שהיא יסוד החיים הרוחניים, והיא נהר היוצא מעדן להשקות את עם ישראל באור אלוהי, וברוח הקודש השורה על כל אחד ואחד ביום הק' – השבת נועם הנשמות והשביעי עונג הרוחות להתעדן באהבת ויראתך.

ומה הפשט צורך החיים? הוא כמשל המובא בספ"ק 'דברי שמואל' למרן אדמו"ר רבי שמואל מסלונים ז"ע [תר"י-תרע"ו] "השבת הוא ע"ד משל להולך בדרך בגשם חזק, והוא כולו רטוב עד לשד עצמותיו, והוא רעב ורועד מקור, ולפתע פתאום פגע באכסניה חמה ויש שם מכל טוב, וכנס פנימה ופשט את בגדיו הרטובים ולבש בגדים נקיים ויבשים ואכל ושתה ונח והתחמם, **עד כי השיב נפשו**, ואזר כח להמשיך הלאה בדרך נדודיו. ש"ק היא האכסניה אשר יונה מצאה בה מנוח מכל הדאגות והצרות, וכל גיעי כח ינוח שם מהענינים המגיעים והנוגעים אל הגוף ואל השממה, והם מחממים בה מאשר קרד בדרך, ומטהרים את עצמם מכל לכלוך וזוהמה, ומחליפים כח ומתחזקים להמשיך בדרך החיים, להיות מוסיף הולך ואור. וזוהי בחי' ש"ק נפשות ישראל בצל כנפיך יחסיון ריויון מדשן ביתך".

וכד הוינא טליא חשבתי במוחי הקט ובקוצר המשיג, על פי המשל הנ"ל, ששבת הוא כמו אכסניה, כמו אדם שהולך לנופש לאגור כח ולהחליף אווירה כדי שיוכל להמשיך במשא החיים, אבל טעות בידי, כי יש זהו צורך, אך לא צורך שאי אפשר בלעדיו, ועתה לאחר שלומדים את האוה"ח הק' רואים אנו שהשבת קודש היא לא מקום נופש לאגור כוחות להמשך הדרך, אלא כמו בית רפואה שאי אפשר בלעדיו, ואז לו לחולה שיותר על אשפוז במקרה פיקוח נפש, כך, ממש כך היא השבת שהיא קיום העולם, והמנוחה ביום הק' הזה היא צורך חיוני, עד כדי כך שללא היא אין קיום לעולם.

ומאוד מובן המשל הנזכר, לאדם שהולך בקור כשכולו רטוב, הוא במצב של אפסית כוחות וסכנת חיים במשית, ומיידי, ולפתע הוא רואה את האכסניה, ושמח כל כך, לא בשביל לנוח, אלא בשביל להציל את חייו ולהשיב נפשו, וללא מצויאת בית האכסניה נשמתו תפרח מחמת הקור והרעב הנורא.

שבת היא יסוד החיים, הגשמיים – לנוח מעמל החיים ולתת רווח בין פרשה לפרשה, ובעיקר יסוד החיים הרוחניים – לשוב אל מקור חיותינו, עדן הנפשות, עונג הרוחות, ולחוש עם כל החושים שבנים אהובים אנו למקום, לשבת לסעודתא דמלכא ולהתרועע עם אבינו שבשמיים.

חינוך
חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ
מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
מורה או מחנך?

לאחרונה ערכתי 'צפייה' בשיעור משניות לתלמידי כתה ה'. למדו דין די' מיינים גזולים שפסולים מדין 'מצוה הבאה בעבירה'. אחרי הסברת המושג, הציעו

המלמד לתלמידיו שיחשבו הם ויציעו דוגמאות של עוד 'מפוזות' כאלה, ויסבירו "מה הבעיה". התענגתי לראות זאת. הציעו דוגמאות יומיומיות לצד דוגמאות מזוהרות ('תיקף אדם, הוציא לו כליה בכוח, ותרם אותה לחולה'...). הסבירו כמו מעוות לעבוד את ה' בצורה זו. שיבחי את המלמד: "אינך מלמד בלבד, אלא אף מחנך".

ומה בין מלמד לבין מחנך? הרבי הק' מפאסאנא הי"ד במבוא **ל'חובת התלמידים'**, מגדיר, כי בעוד משימת המלמד היא 'לְשַׁמֵּשׁ בְּשֶׁקֶל הַתְּלָמִיד, לְהַרְחִיב אֶת בִּינְתוֹ בִּידְעִית פְּשֵׁט הַתּוֹרָה', מקצוע הקרוי 'ידיקטיקה' (אמצעי הוראה והשכלה ראויים), עוסק **המחנך** ב'פדגוגיה', לעצב את התנהגות החניך באופן חיובי, "**המחנך רוצה לגלות את נשמת התלמיד הטמונה והגנוזה בו, לגדלה ולהעבירה שתבער באש של מעלה למרום וקדושה...**, את כל התלמיד, את הפפש, רוח ונשמה של הילד הישראלי (קרי: היהודי) אנו מחפשים, לקשרו באלקי ישראל ויהיה יהודי חרד לדרך ה"י". לסיכום: מלמד ומורה מעשירים את **השכל** בהעברת ידע ופיתוח חשיבה, בעוד המחנך מעשיר את **האדם**, מלטש אישיותו!

פנה אלי מלמד, בתסכול: למדנו קישו"ע הלי נטילת-ידים לסעודה. בתום השיעור, עם הצלצול לפית שחרית ליוותי את תלמידי לכיור ועקבתי אחר נטילתם. התאכזבתי בראותי כי נטלו 'בדיוק' כאתמול, ללא קיום ההלכות שנלמדו. מלמד זה אינו יחיד. הסיבה לכך כי הוא 'ילמד', אך היה חסר ב'חינוך'. הוא דיבר על הספל ועל המים, על סדקים ועל שיעורים. הוא מסר שיעור טכני. הוא לא יצר **חיבור בין ההלכות לבנים**. הוא לא **חינך** לקיום נטילת ידים כראוי.

השבע נפטר בהפטרת 'פרשת שקלים'. נקרא על המלך יהואש בן אחזיהו מלך יהודה. ליהואש, שאף קרוי יואש, סיפור חיים מרתק. בהיותו תינוק בן-שנה מת אביו. סבתו, עתליה בת אחאב הרשע, אם אחזיהו, ניצלה את מות בנה ופעלה לחסל את 'מלכות בית דוד' ולהשתלט על כלל ישראל. יהושבע אחות אחזיהו, עמלה בנחרצות והצילה את התינוק יהואש מחרב עתליה המרושעת. יהושבע החביאה אותו ואת מינקתו במחבוא מיוחד! בעליית בית ה' ב'ביודים' של בית קודש הקדשים. רק יהודע כהן-גדול ידע את הסוד, וכך עברו שש שנים. בשנות שלטון עתליה היה ביהמ"ק סגור ומסוגר, וכך לא נודע הדבר לאיש. בהגיע יואש לגיל שבע, הוציאו יהודע כה"ג והוביל 'מהפכה שלטונית' בה הרגו את עתליה, המליכו את יהואש בן שבע שנים והואש ב'מלכותו', וחיידו עבודת המקדש בבית ה'.

בהפטרה נקרא וַיַּעַשׂ הַזֶּשֶׁב הַיִּשְׂרָאֵלִי בְּעֵינָיו ה' כִּלְמִי אֲשֶׁר הוֹרְהוּ הַזֶּשֶׁב הַיִּשְׂרָאֵלִי. יהואש השקיע בחיזוק 'בדק הבית' וערך 'מגבית' בעם ישראל (ולכן זה נקרא 'בפר' שקלים). אך כשרותו היתה בחיי רבו, יהודע הכהן, בלבד. בהמשך סר יואש מדרך ה'. הערצת העם כלפיו התפתחה לסגידה, לפולחן אישיות, ומשם הידרדר לעבודה זרה ממש. בנו של יהודע, זכריה, בא להוכיחו בבית ה', ביהמ"ק שחל בשבת, ויהואש צוה להרוג את זכריה שהיה נביא וכה"ג. וַיִּנְרָמְהוּ אֶבְרָם בְּמִצְרַת הַמֶּלֶךְ, בְּחֶצֶר בֵּית ה'. וְלֹא זָכַר יוֹאָשׁ הַמֶּלֶךְ הַחֲסֵד אֲשֶׁר עָשָׂה הַזֶּשֶׁב אֲבִיו עִמּוֹ, וַיִּהְרַג אֶת בְּנֵי. נורא ואיום!

איך זה קרה? איך צדיק 'מאבד את הצפון'? עה"פ הנ"ל: וַיַּעַשׂ הַזֶּשֶׁב הַיִּשְׂרָאֵלִי בְּעֵינָיו ה' כִּלְמִי אֲשֶׁר הוֹרְהוּ הַזֶּשֶׁב הַיִּשְׂרָאֵלִי דרש רבינו המלבי"ם "כִּלְמִי – פ"י כל ימי יהודע הכהן. ויש הבדל בין 'הוראה' ובין 'לימוד', ור"ל שלא לימד הטיב רק שהורה והראה לו, ובמות המורה – נטה מן הדרך, מה שלא היה כן אם היה לומד להשכיל להטיב בדרך לימוד". החינוך נעשה בהסברה ובהפנמה, לעורר חיבור בין נפש החניך לבין 'חיומרי' הנלמד. ללמוד על מנת לעשות.

רבינו בעל 'ספר החינוך' קרא לספרו בשם נגשג זה בהיותו מבאר אף 'שורשי המצוה' וטעמיה, ואינו מונה רשימת תרי"ג 'הוראות' בלבד. כך כל מחנך יחבר נפשות תלמידיו, בהסברה והמחשה לימשמעות היוצא 'למעשה', לדוגמא: לא די **להורות** ב'פרשת שקלים' על 'מטבע של אש' וחמימות של מצוה, אלא הרחב ועורר נפשות תלמידך להפנמת מושג זה. מלמד המספר' על 'ויקהל משה' יחולל תחושה של נדיבות והתגייסות לדבר ה'. מפרים מחשבה אודות הנשים הצדקניות שתרמו 'מראות נחושת' האהובות עליהן. עליך למצוא את 'נקודת הנשמה' בכל ענין שנלמד. **זכור! לא 'חומר' הנך מנחיל, כי אם 'ידישקייטי'!** בדרך זו נזכה לראות את בנינו גם כי יזקינו – לא יסורו ממנה.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ
123ymm@gmail.com

חידות
חידות - שאלות לחידוץא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י ליל משוררים על הגש"פ

- שאלות בפרשת ויקהל**
- א. היכן נכתב על רבים לשון יחיד?
 - ב. היכן מצאנו רמז למן (יומא עה.)?
 - ג. היכן מצאנו לשון "ממון" (רמב"ן)? ולשון "מגרפה" (רש"י מלכים-א ז, מ)?
 - ד. על איזו תיבה הסתפקו חז"ל אם למנותה במנין ל"ט הפעמים שהיא מצויה בתורה (שבת מט.)?
 - ה. איזו לשון מצאנו בשופר של יובל, ובפרשתנו (ר"ה לד.)? ואיזו לשון הוזכרה במי המבול, ובפרשתנו?

חידותא דאפטרותא ויקהל-שקלים (מלכים-ב יב)

- א. היכן מצאנו לשון "ריצווי" (עי' רש"י בראשית לד, טו) ולשון "מנין" (עי' רש"י שמות ה, יח)?
 - ב. איזו הלכה מהלכות מזוזה נדרשת מפסוק בהפטרה (מנחות לד.)?
- תגובות ופירוטות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת: 7628366@okmail.co.il

תשובות לפרשת כי תשא

- א. **היכן מצאנו מדה כנגד מדה?**
(לד, כ) וַיִּפְטֹר חֲמוּר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַיִּצְרְפוּ כָל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פְנֵי רִיבֹנִים: ופירש"י וערפתו. עורפו בקופיץ, הוא הפסיד ממון כהן, לפיכך יופסד ממנו:
ב. **איזה ביטוי בפרשה פירש"י כאן כלשון "גילוי", במקום אחר כלשון "ריחוק" (שמות ה, ד), וחז"ל דרשוהו כ"צרת" (ויקרא רבה יח, ד), וכ"נקב" (שה"ש רבה ח)?**
הלשון (לב, כה) וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי פָרְעָה אֶהְרֹן לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם: שפירש"י פרוע. **מגולה**, נתגלה שמצו וקלונו, כמו ופרע את ראש האשה (במדבר ה, יח):

ולעיל (ה, ד ד"ה תפריעו) פירש"י **תבדילו ותרחיקו** אותם ממלאכתם, ששומעין לכם וסבורים לנוח מן המלאכה, וכן פרעהו, אל תעבר בו, (משלי ד, טו). רחקהו, וכן ותפריעו כל עצתי, (שם א, כה). כי פרוע הוא, (שמות לב, כה). נרחק ונתעב:

כלשון "צרעת" (ויקרא רבה יח, ד) וְרָבְנוּ אֶמְרֵי מִן הַעֲגָל, דְּכַתִּיב (שמות לב, כה): וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרַע הוּא, שֶׁפָּרְחָה בְּהוֹרָעוֹתָי, כְּמָה דְאֵת אֶמְרֵי (ויקרא יג, מה): וְרָאשׁוּ יְהִי פְרֹעֵי.

כלשון "נבקב" (שיר השירים רבה פרשה ח) אֶמְרֵי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאֵתֵי לְבָרְךָ אֲתָכֶם וּמִצְאֵתֵי חֶכְמְךָ יִקְוֶה שְׂאִינוֹ מִחֲזִיק בְּרַכָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, כה): וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרַע הוּא, וְאִין פְּרֹעֵי אֶלְאֵי יִקְוֶה, הַאִיזָה מִה דְאֵת אֶמְרֵי: וְתַפְרְעוּ כָּל עֲצָתֵי.

ג. היכן מצאנו לשון "ריקון" (רש"י שמות ג, כב)?

(לג, ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדָיִם מִהָר חוֹרֵב:

ופירשי (לעיל ג, כב) ונצלתם. כתרוממו ותרונקונו, וכן וינצלו את מצרים, (שמות יב, לו.) ויתנצלו בני ישראל את עדים, (שם לג, ו.)

ולשון "בדיקה" (רש"י תענית כ: ד"ה וסייר)?

(לד, ז) פָּקֵד עֲוֹן אֲבוֹתַי עַל בְּנֵיָם וְעַל בְּנֵי בְנֵיָם עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים:

ופירשי (תענית כ: ד"ה וסייר) בודק תרגום פוקד (שמות לד) מסער כמו האי טבחא דלא סר סכינא קמיה חכם:

לשון "זריחה" (רש"י חבקוק ג, ד)?

(לד, כט) וּמִשָּׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֹתוֹ:

ופירשי (חבקוק ג, ד) לשון מאור כשהוא נוקב וזורח דרך הנקב נראה כמין קרנים בולטין וכן (שמות לד) כי קרן עור פניו:

ולשון "ענה"?

(לב, יח) וַיֵּאמֶר אִין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאִין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עֲנוֹת אֲנָכִי שְׁמַע: ופירשי אין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון, ולא קול חלשים שצועקים וי, או ניסה:

ד. מנין שפקוח נפש דוחה שבת (ג' דעות שמקורם בפרשה, יומא פה:)?

"רבי יוסי בר' יהודה אומר (שמות לא-יג) את שבתותי תשמורו יכול לכל ת"ל אך חלק רבי יונתן בן יוסף אומר (שמות לא-יד) כי קודש היא לכם היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן מנסיא אומר (שמות לא-טז) ושמרו בני ישראל את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה"

ה. מנין שאין מקטירין קטורת על המזבח החיצון?

שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני ויקרא רמז תמוז) יכול לתנדב ויביא על מזבח החיצון, תלמוד לומר (שם לא, יא) "וְאֵת שִׁמְן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קִטְרֹת הַשָּׁמַיִם לִקְדֹשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָ עֲשׂוֹי", הא אין שִׁמְן הַמִּשְׁחָה וְאִין קִטְרֹת הַשָּׁמַיִם אֶלְאֵי בַּפְּנִים.

חדוותא דאפטרותא כי תשא (מלכים-א יח)

ו. היכן נרמזה בשורת הגאולה העתידה?

(לז) עֲנִי ה' עֲנִי וְיַדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי אֵתָה ה' הַאֱלֹהִים וְאֵתָה הַסִּבְתָּ אֶת לְבָבְךָ אֶתְרַנִּית: ופירשי וידעו העם הזה כי אתה ה' וגו'. וכשתשלחני לבשרם לעתיד לבא, יאמינו כי אם היום תענני:

ז. איזה מצב שהיה במעמד הר סיני חזר ונשנה בהפטר (שמות רבה כט, ט)?

"הרי אלגיהו שבא לפרמל פנס כל הפמרים ואמר להם (מלכים א יח, כז): קראו בקול גדול כי אלהים הוא, מה עשה הקדוש ברוך הוא, הדמים כל העולם

והשתיק העליונים והתחתונים, והיה העולם תהו ובהו כאלו לא היה ברוך בעולם, שנגמר (מלכים א יח, כט): ואין קול ואין ענה ואין קשב, שאם ידבר הם אומרים הבעל עננו, על אחת כמה וכמה כשדבר הקדוש ברוך הוא על הר סיני, השתיק כל העולם, כדי שידעו הבריות שאין חוץ ממנו וכו'."

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ כתב חידה לפרשת ויקהל

צוה במלאכת המשכן שיבנה.

על החידה לא חרף יענה,

אף מאידך הוא קונה.

אם לענות, ונחמד אתה הנה,

חפה שהמלך להושיט לך יפנה.

*
ישאל הציב שנים למכשלה,

למרות הקדם שאמרו העלה.

סלסלת במורים תורה גדלה,

ורבוי לבוש יקטרג תפלה.

המלך בידות והאמא טבלה,

תו נרגיר על הפתח שנתלה.

*
בת מלך שעל חכם צחקה,

אוצר אביה בחלופי לקה.

לאשה מצפה העיר העניקה,

ובאדם, הנכדה היא המלכה.

לחיצונים, תפלה מצפה מבריקה,

וגם במלוי בית אין עסקה.

*
הזהרנו על אלה אחר,

ועולם ברגל לא ימכר.

ועל אף כשבקע יפחר,

על דבר אחר לא יזכר.

*
פיתרון כתב החידה לפרשת כי

תשא ולחודש אדר: 'השתחוה'

בפרשה מר-דרור נמדדה מרדכי מן התורה מניין -

מר דרור

עם שאר ספנים וקדה קידה היא סוג של

השתחוואה (סוכה גג). בפרשה הם מופיעים יחד

אף במגלה יחדיו לא נאגדה אך במגילה הם לא יחד

כי מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה

ען פי אמה באל בבלי נלכדה הגורה נזורה כי

השתחוה לצלם נבוכדנצר (מגילה יב).

שפרי בכל אלילות בלאו תעבדה השתחוואה היא

אחת מחמש עבודות שחייבים בכל סוגי ע"ז (סנהדרין

ז, ו)

אף אם תפשיט במקום חמדה אך במקום המקדש

היו משתחוים בפישוט ידיים ורגליים

ששם אחד לא הצליח ודדה לוי ניסה להשתחוות

בקידה ונצטלע

ואחר נשק ללא נקלת לנדוה ורשב"ג היה משתחוה

בקידה ואין כל בריה יכולה לעשות כן (סוכה גג).

ברוח יהיה כשלא בעמידה עומדים צפופים ומשתחוים רווחים (אבות ה, ה)

עוד בפפרשה בצור ובמסכת רקינה בפרשה משה השתחוה בצור (שמות לד, ח) ובני ישראל לעגל (שמות לב, ח)

וגם מהפתח לזו נדידה כשמשו יצא מחוץ למחנה ודיבר עם השכינה העם השתחוה איש פתח אהלו (שמות לג, י)

ובבדי לזעת על זמן סגינה תעלה בעדניה, סגיד ליה (שועל כששעתו מצלחת, השתחוה לו)

תדרש ממטה באישיות נכבדה לומדים זאת: וישתחו ישראל על ראש המיטה ליוסף (רש"י בראשית מז, לא)

*

אמה זרה הבל מעדיפה שהם משתחוים להבל וריק

ואומתנו למלך מלכים נכספה ואנחנו כורעים ומשתחוים מודים לפני מלך מלכי המלכים

קבוצה לחולה ונענה ונצטרפה אברהם שהיה בשלישי למילה השתחוה לשלושת המלאכים שהצטרפו אליו (בראשית יח, ב)

הגם שחשש לאבק רגל חפה ואמר להם רחצו רגליכם שאולי משתחוים לאבק רגליהם (רש"י בראשית יח, ד)

*

חלומות אמר לאב ויחרש יוסף חלם שאחיו משתחוים לו ואביו שמר את הדבר

וישנאת אחיו נמכר וגרש ואחיו מכרו אותו (בראשית לו)

על התשובה תפול ותדרש והכהנים והעם היו היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם

אם תשמע את שמו מפורש כשהיו שומעים את השם המפורש יוצא מפי כהן גדול (יומא ו, ב)

מלה צפונה / הרב יוסף שפר חידה לפרשת ויקהל

יד נטמנה בצלחת,

ולא נותר מה לקחת,

רק אבן מפותחת,

ואף האות נזנחת.

ולמד לקח מוכחת,

בחינוך במנחה משולחת,

למקרא בימי הלל ותשבחת.

יקבצו בשמוע אחת.

ומארה לא מוטחת.

*
ובחילוף פירוש מילה,

עם מן ההובלה,

מאשר מקצה מועלה.

ואם ממטר יחדלה,

יושווה לשקר בתהילה.

וייב של בני עוולה,

לכליה דרכם סלולה.

פתרון חידת 'מלה צפונה'
הפתרון: נשיאים

יד נטמנה בצלחת - נתעצלו הנשיאים בנדבת המשכן

ולא נותר מה לקחת - כיוון שראו שהביאו הציבור הכל

רק אבן מפותחת - והנשיאים הביאו את אבני השפה ואת אבני המלאים

ואף האות נזנחת - ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם

ולמד לקח מוכחת - לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה

בחינוך במנחה משולחת - ויקריבו הנשיאים את חנכת המזבח

למקרא בימי הלל ותשבחת - בחנוכה קורין בנשיאים

יקבצו בשמוע אחת - ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים

ומארה לא מוטחת - ונשיא בעמך לא תאר

ובחילוף פירוש מילה - תנא נשיאים ממש וכן הוא אומר נשיאים ורוח וגשם אין (יומא עה)

עם מן ההובלה - מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן (שם)

מאשר מקצה מועלה - מעלה נשאים מקצה הארץ ואם ממטר יחדלה - נשיאים ורוח וגשם אין...

יושווה לשקר בתהילה - ...איש מתהלל במתת שקר

וי"ב של בני עוולה - ולישמעאל שמעתידך... שנים עשר נשיאים יוליד

לכליה דרכם סלולה - כעננים יכלו, כמו נשיאים ורוח (רש"י שם)

אספקלריא לדרך היום
אספקלריא לדרך היום - הארות במסכת הנלמדת
הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים
דף כא.

תוספות ד"ה אלו דברעם יומה שאין נוהגין עתה לעשות עטיפת הראש וכפיית המטה שמכנין אהא דאמרינן בירושלמי אכסנאי אינו חייב בכפיית המטה דלא לימרון חרש הוא, פי' מכשף וכמו כן אנו בין הנכרים ויש בינינו עבדים ושפחות ועוד יש ליתן טעם בכפיית המטה לפי שמוטות שלנו כך יכולין לשכב בנחת מצד זה כמו מצד זה ואין ניכרת הכפייה דיש להן ד' קונדיסים מלמעלה כעין רגלים וכדאמרינן לקמן דרגש אין צריך לכפותו, ועוד יש ליתן טעם בעטיפת הראש שלא היה מביא כי אם לידי שחוק ענין עטיפת ישמעאלים, לכאוי שני הטעמים שכתבו התו' על כפיית המיטה אינם שייכים אצלנו, שאין בינינו עבדים ושפחות שיחשדו בכישוף, וגם יש הבדל בין הצדדים, וא"כ צ"ע מהו הטעם להקל בזה, אמנם ייתכן ששייך בזה הטעם שכתבו התו' בעטיפת הראש שאתי לידי שחוק, וכך כפיית המיטה מאחר שלא הורגלו בזה, הוא קצת עניין שחוק, ואכתי צ"ע, [ובפרט שבדבר זה לכאוי אם יורגלו לא יהיה כ"כ דרך שחוק כמו עטיפה, וצ"ע].

תוספות ד"ה אפילו בא ביום שביעי ממקום קרוב ויא"ת והא מקצת היום ככולו, וי"ל כגון שלא עמדו עדיין מנחמין מאצלו, ויש נמי בפ"ק דכתובות (דף ח:): ברכת אבלים בעשרה כל ז' ומסתמא היינו ביום, אי"נ

י"ל מקצת היום ככולו לא הוי בלילה לענין שום דבר כדאמרינן במגילה בפ"ב (דף כ:). דשימור לילה לאו שימור הוא לענין שבעה נקיים, צ"ע כוונת התו' בתירוצם השני, שהרי לכאוי השאלה יכולה להיות גם מהיום ולא רק מהלילה, שכיון שבא ביום השביעי, א"כ כבר עבר חלק מהיום, ואולי כוונתם בתירוץ זה שבלא בלילה וביום השביעי היינו השביעי למניין האבלות ולא דווקא י"וס, אבל הלשון סתום, וצ"ע.

דף כב.

תוספות ד"ה הלך גדול הבית לבית הקברות מהו פי' מי מונה לעצמו או לא דשמא כיון שהוא טרוד בעניניו מת וכששמעו הם שמע גם הוא ימנה עמהן, או שמא מונה לעצמו, ולא ידענא מאי הוי דינא בגדול הבית שבא ממקום קרוב אי מונה עמהן הואיל והוא עיקר, ויש ליתן טעם לומר שהוא מונה לבדו הואיל ואינו יודע האבילות או טעם להיפך דהואיל משום המת הלך ימנה עמהם, הדברים כמו שהם לכאוי אין להם ביאור דאם בא ממקום קרוב אם כן לא הלך בשביל המת, ורק על הלך לבית הקברות שייך דבר זה שהוא בשביל המת, וצ"ע.

דף כג.

בגמ' נשיא שמת בתי מדרשות כולן בטילין ובני הכנסת נכנסין לבית הכנסת וקורין שבעה ויוצאין, הדבר פלא לכאוי למה דווקא לקריאת התורה נכניסים לבית הכנסת, והלא קריאת התורה הוא חובת הציבור, וא"כ כל זמן שלא נתפללו בציבור לא חל החיוב עליהם, ולכאוי חיוב תפילה בציבור הוא חיוב יותר גדול, שהוא מוטל על כל אחד וצריך לילך בשביל זה מיל [כמבואר בפסחים מו ע"א, יעו"ש ברש"י ותו'], ואם את חיוב התפילה בציבור מבטלים בשביל האבלות, לכאוי כש"כ שיבטלו קריאת התורה שיש בו גם שמחה מחמת שהוא דברי תורה, וצ"ע, ואולי כיון שיש תקנה של קריאת התורה, מחובת הציבור לדאוג שיתקיים הקריאה, ולא דמי לתפילה בציבור שאינה תקנה, ועצם החיוב שלו נדחה מפני חובת האבלות, משא"כ קריאת התורה שנתקנה כתקנה על הציבור הרי הוא חיוב עליהם, ואכתי צ"ע.

בגמ' יואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל, אמרו עליו על רבי חנניה בן גמליאל שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל, לכאוי קיי"ל כתי"ק וכן הוא בשו"ע [יו"ד סי' שעח סעיף ז] שאין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל, וצ"ע הגדר בזה כי לפוס ריהטא לא מצאנו דינו ורגלנו שבדרך כלל אומרים דברי אגדה של נחמה, וי"ל עוד שכן מצינו גם בכמה מקומות שניחמו ע"י דברי אגדה, וכגון לקמן [דף כח ע"ב], ובכתובות [דף ח ע"ב], ובב"ק [דף לח ע"ב], וצ"ע.

תוספות ד"ה מאן דאמר ויא"כ לפי פירוש זה ואלא הא דקתני עולה ומשני לעולם לא נהגא ואידי דתנא כו' וא"כ המשנה אין שטת השי"ס לומר אידי דתנא הא תנא נמי הא אלא במילתא דאמת אלא דלא צריכי אבל דברים נראים שקר אין לו לשנות, ועוד יש להקשות לפי מה שמפרש אי הכי ליתני שבת אינו עולה והוי דומיא דסיפא יותר, הקו' הב' צ"ב מאוד איך ישנו אינו עולה הרי הדין הוא באמת שעולה, [ולא דמי למשמעות של עולה שאינה נכונה על כל פריטיה], וצ"ע.

דף כד.

תוספות ד"ה הכי א"ר יוחנן דברים שבצינעא נוהג פסק בהלכות גדולות כר' יוחנן לאפוקי מרב ושמואל

דאמרי לעיל תשמיש המטה רשות ודברים שבצינעא הוא ובפ"ק דכתובות (דף ד.) נמי קאמר עלה מסייע ליה לר' יוחנן דאביי ורבא סברי כוותיה ואף על גב דקיימא לן (לעיל דף יח. כב.) הלכה כדברי המיקל ה"מ במחלוקת של תנאים אבל במילתא דאמוראי לא אמרן, צ"ע הטעם לזה שהרי הטעם הוא לכאוי כי רצו להקל באבילות, וא"כ מני"מ בין מחלוקת תנאים למחלוקת אמוראים, [וזה ודאי אינו מסתבר שהלכה כדברי המיקל היינו שקים להו בכל המחלוקות הידועים להם בהלכות אבילות שהלכה בהם כדברי המיקל, דהדבר רחוק מן הדעת, וגם יש להביא בזה ראיה ברורה מהגמ' בבכורות מט ע"א שאמרו דמחמת שהלכה כדברי המיקל באבל, מקילים בספיקו שיום ל' כלפינו דמי לענין ספק נפל מבואר בהדיא שהוא קולא שהקילו באבילות, וא"כ מה טעם לחלק בין מחלוקת תנאים למחלוקת אמוראים, וצ"ע].

דף כה.

בגמ' רבי שמעון בן אלעזר אומר היוצא במטה רבים מצהיבין עליו אינו יוצא במטה אין רבים מצהיבין עליו רבי אלעזר בן עזריה אומר ניכר לרבים רבים מתעסקים עמו אינו ניכר לרבים אין רבים מתעסקים עמו, י"ל עם איש חילוק בין מצהיבין למתעסקין דלכאוי משינוי הלשון משמע שיש הבדל, ולפוס ריהטא זה היינו חך, ואולי יש את עצם העזרה בהתעסקות, ויש את הבעת הצער בפנים שזה עצמו חלק מהתנחומים, ואכתי צ"ע.

דף כו.

בגמ' ידרש רבי יצחק נפחא אקילעא דריש גלותא יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר שמע רב ששת איקפד אמר אטו דידיה היא דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא היא דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה שנאמר בחג המצות ובחג השבועות מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה, צ"ע להבין פשוט דברי הגמ', שהרי באמת דין זה צ"ב מאוד למה מחמת שיש לו תשלומין יחשב הוא עצמו כשבעה לענין אבילות, ובפרט שיחשב גם הערב יו"ט כשבעה וגם היו"ט כשבעה, וא"כ אף אם נמצא הסבר לזה, איך ייתכן שהוא מונח בכזו בפשיטות בדברי ר"א אי"ר אושעיא עד שהקפיד עליו שאין זה מימרא חדשה, וצ"ע.

דף כז.

בגמ' כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאותובי ספר תורה אפרייה אמר להו רב חסדא מילתא דבחייה לא סבירא ליה השתא ליקום (ליה) ליעבד ליה דאמר רב תחליפא אנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיטב אפרייה והוה מנח ספר תורה עליה וכף כדא ארעא ואותיב ספר תורה עליוהי אלמא קסבר אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה, ריהטת דברי הגמ' משמע לכאוי שהוא אותו איסור ואין להכשילו באיסור, אבל פלא לכאוי שהרי במתים חפשי ואינם מחוייבים במצוות, וייתכן שהכוונה מצד לועג לרש, שמראה שמוטר לו ולנו אסור, אבל לשון הגמ' סתום קצת, וייתכן שהוא כן מחמת עצם האיסור, ואע"פ שמת אינו מחוייב במצוות, מ"מ כאן שהעניין הוא הזלוול בספר תורה, כיון שרב הונא סובר שזה זלוול גנאי הוא לגרום על ידו זלוול זה גם אחר מותר, ואכתי צ"ע.

בגמ' אמר ליה יהודה לחזקיה קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא, בהדי דקאים קם בהדיה עמודא דנורא, חזייה רב חגא איבעית, זקפיה לארוניה ונפק אתא, והאי דלא איענש ענש משום דזקפיה לארוניה דרב הונא, אינו מובן כ"כ על מה היה אמור להיענש, ואולי על זה שלא קברו למעשה

רק השאירו, ולפניי יהיה הכוונה שלא נענש כי עכ"פ הניח שם את הארון א"ע"פ שלא גמר לקברו, אבל אם היה לא היה מניח כלל את הארון במקומו היה נענש, ועדיין הדברים שתומים וצ"ב.

גמ' יקצף על עולמו וחמס ממנו נפשות ושמה בהם ככלה חדשה רוכב ערבות שש ושמה ברא אליו נפש נקי וצדיק, צ"ע מהו הלשון "חמס ממנו נפשות" כאילו המדובר ח"ו בכעין גזילה, ולמה לא אמר "ילקח ממנו נפשות", וצ"ע.

דף כו.

גמ' יוכשם שהמוכר אסור לאחותו כך הלוקח אסור לאחותו ולפיכך מוכר צריך להודיעו ללוקח, צ"ע מהו הטעם לזה, דבשלימא האבל כשמאחה הרי הוא מבטל בזה את קריעתו, ומחובת האבלות והקריעה להשאיר את הקרע, אבל הלוקח אין עליו חיוב קריעה ואבילות זו, וא"כ למה שלא יאחה את הקרע, והיה מקום לומר שחלק מהחיוב המוטל על האבל הוא לדאוג שהקרי ישרא, ואם מוכרו בלי לדאוג שהקרע ישרא, המכירה עצמו היא זלוול בקרע ובאבילות, אבל מדברי התני' מובאר שהוא איסור עצמי על הלוקח והחיוב להודיעו הוא כדי שלא להכשילו, וזה לכאוי צ"ב מאוד, וצ"ע.

דף כז.

גמ' רב המנונא איקלע לדרומתא שמע קול שיפורא דשכבא חזא הנך אינשי דקא עבדי עבידתא אמר להו ליהו הנך אנשי בשמתא לא שכבא איכא במתא אמרו ליה חבורתא איכא במתא אמר להו אי הכי שריא לכו, תמוה לכאוי למה לא שאלם מעיקרא אם יש חבורה במתא, מאחר שיש אפשרות כזו, וצ"ע.

דף כח.

גמ' רב אשי איתחוי ליה בשוקא אמר ליה איתרח לי תלתין יומין ואהדרי לתלמודאי דאמריתו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ביום תלתין אתא, אמר ליה מאי כולי האי, קא דחקא רגליה דבר נתן ואין מלכות נוגעת בחבירתה אפילו כמלא נימא, צ"ע א"כ לי יום אלו איך נתן לו, [ואולי ידע שיבקש זאת ועל כן בא מעיקרא לי יום קודם, אבל זה דוחק גדול מאוד, דפשוטות הדברים משמע שבזכות זה הרויח עוד לי יום לחזור על תלמודו, וצ"ע].

גמ' יענה רבי טרפון ואמר ואחיהם כל בית ישראל יבכו את השרפה והלא דברים קל וחומר ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת דכתיב ויקרבו בני אהרן את הדם אליו כך בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה, נענה רבי יוסי הגלילי ואמר וספרו לו כל ישראל וקברו אתו והלא דברים קל וחומר ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב ביה יען נמצא בו דבר טוב כך בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה וכו', נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר בשלום תמות ובמשפחות אבותיך המלכים הראשנים [אשר היו לפניך כן] ישרפו לך והלא דברים קל וחומר ומה צדקיהו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת שהעלה ירמיה מן הטיט כך בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה, וכתבו התוספות 'צדקיהו מלך יהודה - צדיק גמור היה אבל במקרא לא מצינו יותר כי אם שצוה להעלות ירמיהו מן הטיט, וצ"ע לכאוי שדבר זה צריך לומר גם כן על בני אהרן, ולמה כתבוהו התני' רק על צדקיהו, ואולי כי על בני אהרן פשוט שזה הכוונה, אבל על צדקיהו יש מקום לטעות בזה כי בפסוק כתוב עליו ויעש הרע

בעיני ה', לזה הביאו תו' שבאמת צדיק גמור היה [וכמבואר בשבת קמט ע"ב וערכין יז ע"א], ואמנם עצם הדבר צ"ב שאם באמת היו צדיקים איך אפשר ללמוד ק"ו הלא יש בהם הרבה יותר מדבר אחד טוב, וצ"ל שהכוונה דכיון שבפסוק כתוב רק את הדבר הזה, משמעות הפסוק שעל דבר זה לבד כדאי הוא כל מה שכתוב עליו, כי כביכול אנו יודעים על מעשיו רק ממה שכתוב, וכיון שרק זה מה שכתוב, באו ללמדנו שדי בזה כדי להבין את שאר הדברים שכתובים עליו, ואכתי צ"ע.

דף כט.

גמ' יואמר רבי לוי כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת זוהי ומקבל פני שכניה, אמר רב חייה בר אשי אמר רב תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא, יל"ע מהו השייכות של שני מימרות אלו, ואם משום שרצו לסיים בדבר טוב, די באחד מהם, ועוד שהרי כבר סיימו בדבר טוב שיתרו אמר למשה לך שלום והצלחה, ואולי כיון שהזכירו בתחילת המימרא הנפטר מן המת, חשיב קצת דבר שאינו טוב ולכן רצו לסיים בדבר טוב, ואכתי צ"ב.

הדרן למסכת מועד קטן

ואמר רבי לוי כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת זוהי ומקבל פני שכניה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון, אמר רב חייה בר אשי אמר רב תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון.

צריך להבין מפני מה הביאו מימרות אלו בסיום המסכת, ואף שבפשוט הכוונה בזה כדי לסיים בעניין טוב, מכל מקום בוודאי יש בזה עניין פנימי ששייך למהות עניין המסכת שעוסקת בהלכות חול המועד, וראוי להתבונן בזה.

ונראה לבאר בעזה"י, כי הנה מבואר בספח"ק שעניין יום טוב וחול המועד מרמז על הסדר שיש בעבודת ה', שבתחילה מאירים לאדם משמים הארה בעבודתו, ואחר כך נוטלים ממנו הארה זו כדי שיעבוד מעצמו, ועי"ז יזכה חמדרגה גבוה יותר מאחר שהיה ע"י אתערותא דלתתא, וכפי שידוע ע"ז המשל מהבעש"ט הקי מילד שמלמדים אותו לילך שבתחילה מסייעין אותו, אבל אחר כך בדוקים אם הולך לבד שזו העיקר, ורק עי"ז בא לשלימות מדרגתו שיכול באמת לילך לבד, ועל כן כך הוא גם הסדר ביום טוב, שיש יום טוב ראשון שהוא בחינת הארה מלמעלה, ואחר כך נוטלים את ההארה הזו ואז הם ימי חול המועד [שהם בבחינת ירידה כלפי היום טוב, אבל כלפי ימי חול הם בבחינת יו"ט כי מאיר בהם רשימו מהיו"ט שע"ז בנקל יותר להתעורר באתערותא דלתתא ולהתקרב להשי"ת], ועי"ז זוכים ליו"ט אחרון שהוא כבר ע"י האתערותא דלתתא ועי"ז זוכים לשלימות יתירה ביו"ט אחרון [יעו"ז ליקו"ה ה' חול המועד ה"א ועוד].

ועניין זה אינו פעם אחת בלבד, אלא כך הוא הסדר התמידי בעבודת ה', כי תמיד צריך לעלות מדרגה לדרגה, ובכל דרגה הוא כך שבתחילה מאירים לו דבר זה בבחינת אתערותא דלעילא, ואז מסתלק ההארה ומכח הרשימו צריך האדם להתעורר באתערותא דלתתא להמשיך על עצמו מדרגה זו [ועי"ז ליקו"מ סי' כב אות יא שקודם כל דרגה מוכרח להיות ירידה, ועי"ז ע"ז בסי' כה שזה טעות שנדמה להאדם שהוא בירידה ועבדות הוא מחמת שעלה למדרגה גבוה יותר ואז מתעוררים מחדש כל הבלבולים יעו"ש], ועל כן כל חיי האדם הם עליות וירידות, אבל באמת רק עי"ז זוהי האדם לילך ולהתקדם מדרגה לדרגה כראוי.

ועל פי יתבאר היטב מה שסיום המסכת הוא מאמר זה של היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת, שהן הן הדברים הנ"ל, שכל סדר עבודת האדם הוא בהכרח בדרך של עליות וירידות, ואין שייך להישאר על מצב אחד, אדרבא כך הוא הסדר הקבוע שיש בכל פעם ירידות ועליות, וזהו עצמו בחינת היציאה מבית כנסת לבית מדרש ומבית מדרש לבית כנסת, שהוא בחינת השינוי התמידי שיש בעבודת ה' שבהכרח לצאת מבית הכנסת לבית המדרש ולהיפך, היינו מתורה לתפילה ומתפילה לתורה, שזה מורה על השינוי התמידי שיש בכל פעם בעבודת ה' [ובאמת גם תורה ותפילה עצמה הוא קצת בבחינת ירידה ועלייה, כי נחלקו ר"י וריב"ל במגילה דף כז ע"א אם בית המדרש גבוה יותר או בית הכנסת, ואם עכ"פ לכל אחד מהדעות אחד מהם הוא בחינה גבוה מחבירו, וממילא השני הוא בבחינת ירידה כלפי המדרגה העליונה יותר].

והוא עצמו עניין המאמר שאחריו 'תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא' [ובברכות דף סד ע"א הלשון אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא], כי בעבודת ה' אין מציאות של מנוחה, אלא בהכרח כל הזמן שיהיה בבחינת עליות וירידות, אבל אין זה חסרון, רק אדרבא כך הוא הסדר האמיתי בעבודת ה', עד כדי שאפילו בעולם הבא כך הוא הסדר [ואמנם שם אין שייך בחירה, ושם צ"ל שעניין הירידה הוא בשביל עניין אחר, אבל עכ"פ מבואר מזה שכן הוא הסדר האמיתי בעבודת ה' עד שאף בעוה"ב שייך דבר זה לפי הבחינה ששייכת שם].

וזהו שסמך לזה מסכת חגיגה שעוסקת במצוות הראייה לעלות וליראות את פני ה' ברגלים, שהוא גם כן בחינה זו, שבכל יו"ט באים ליראות לפני ה' ועי"ז זוכים להתגלות פני ה' בבחינת אתערותא דלעילא, אבל אי אפשר להישאר בזה בתמידות, כי אין התכלית להישאר בהארה זו, רק לחזור אחר כך עם ההארה הזו לביתו, ואז להתעורר בעבודה באתערותא דלתתא בכח הרשימו שקיבל בעלייתו לרגל, ואז בפעם הבאה שעולה לרגל כבר הכין כלים באתערותא דלתתא ואז יכול לזכות לאור גדול יותר, ועי"ז זוכה אחר"כ לרשימו גבוהה יותר ולא אתערותא דלתתא גבוהה יותר, וכך חוזר חלילה תמיד עד שעולה בכל עת מדרגה לדרגה, נמצא שזהו ממש העניין הנ"ל של יום טוב וחול המועד שהוא עניינו של מסכת מועד קטן.

הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער - צ"ע מה שלכאוי נראה כי המחלוקת בין הר"ר אלימלך זי"ע והאהוב ישראל הם שני תירוצים בגמ' חגיגה יג:

איתא במסכת חגיגה דף יג:

כתוב אחד אומר שש כנפים שש כנפים לאחד, וכתוב אחד אומר וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת להם, לא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים, כביכול שנתמעטו כנפי החיות.

ופריך הגמ' - הי מינייהו אימעוט?

ומשני שני תירוצים - אמר רב חננאל אמר רב אותן שאמורות שירה בהן דכתיב הכא ובשמים יעופף וקרא זה אל זה ואמר וכתוב התעייף עיניך בו ואיננו.

ורבנן אמרי אותן שמכסות בהן רגליהם שנאמר ורגליהם רגל ישרה ואי לאו דאימעוט מנא הוה ידע דלמא דאיגלאי וחזיא ליה דאי לא תימא הכי ודמות פניהם פני אדם הכי נמי דאימעוט אלא דאיגלאי וחזיא ליה הכא נמי דאיגלאי וחזיא ליה הכי השתא

בשלמא אפיה אורח ארעא לגלויי קמיה רביה כרעיה לאו אורח ארעא לגלויי קמיה רביה.

והנה גילויים נוראים מצינו בספר אוהב ישראל - פרשת וישב, ז"ל -

מאי טעמא גבי ישעיה הנביא כתיב (ישעיה ו, ב) שש כנפים לאחת וגבי יחזקאל הנביא כתיב (יחזקאל א, ו) וארבע כנפים לאחת. ומשני הגמרא כאן בזמן שבהמ"ק קיים. וכאן בזמן שאין בהמ"ק קיים. היינו בימי ישעיה היה עדיין בהמ"ק קיים אז היו שש כנפים לאחת. ובימי יחזקאל כבר נחרב הבהמ"ק לזה כי שם רק ארבע כנפים. נמצא כי בזמן הזה היינו אחר חורבן הבהמ"ק נחסרו ב' כנפים.

והנה איתא בכתבי האר"י זלה"ה. **ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אינון שית תיבין נגד שית גדפין.** נמצא בזמן הזה שחסר ב' גדפים כנ"ל. חסר ג"כ ב' תיבין מאלו ששה תיבות ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הנ"ל.

ואמר מורי הרב הקדוש נו' מ' אלימלך זלה"ה. ששני תיבות החסרים הם "**כבוד מלכותו**". ולזה אנחנו מבקשים ומתפללים להשי"ת בתפלת מוספים של י"ט גלה "כבוד מלכותך" עלינו ע"כ דברי קדשו.

ואני אומר שהשני תיבות אשר הם חסרים מזמן החורבן בהמ"ק הם "**לעולם ועד**". דהנה איתא בגמרא (ב"ב ע"ה): עתידין הצדיקים שקראו קדוש. כי השתא נקרא הקב"ה קדוש ולעתיד יהיו נקראים כל הצדיקים בשם קדוש. ומקשה הגמרא היאך יהיה נקרא הקב"ה לעתיד. ומשני שם שהקב"ה יהיה נקרא לעתיד קדוש לעולם ועד. ומעתה יתפרש המדרש על נכון. והוא מרומז בהפסוק הנ"ל. הלא אחיך רועים בשכם. רומז על זמן שיהיו בני ישראל בגלות וזהו אחיך הם בני ישראל רועים היינו בזמן הגלות. (ע"ד צאי לך כו' משכנות הרועים) (שיה"ש א, ח) ונחרב הבהמ"ק. וחסר ב' גדפין. ולזה נחסר ג"כ ב' תיבות מהששה תיבות הנ"ל. היינו לעולם ועד. ונשאר רק ד' תיבות. היינו **ברוך שם כבוד מלכותו**. שהר"ת שלחם הוא **בשכ"ס**. ועל זה קאמר המדרש. הדא הוא דכתיב לדור דור נגיד גדלך. היינו בזמן הזה. אבל ולנצח נצחים. היינו לעתיד, קדושתך נקדיש, היינו מה שאתה נקרא קדוש בזמן הזה. ולעתיד נהיה אנחנו נקראים בשם קדוש באותו השם שאתה נקרא בזמן הזה. והוקשה להמדרש קושיית הגמרא אי"כ באיזה שם יהיה נקרא הקב"ה לעתיד. על זה מסיים המדרש. ושבחך אלקינו מפניו לא ימוש לעולמים וע"ד. ר"ל שהקב"ה יהיה נקרא לעתיד בשם קדוש לעולם ועד. כי לעת עתה בזמן החורבן חסרים אלו השני תיבות לעולם ועד. אבל לעתיד יתמלאו השני תיבות למקומן. ולכן יהיה נקרא הקב"ה אז קדוש לעולם ועד. כתירוץ הגמרא הנ"ל. ויה"ר שנוכח לזה ב"ב ע"י משיח צדקינו שיבא ב"ב אמן: - עכ"ל.

והנה בר אני ולא אדע, ובאתי לשאול מה שצריך לי ביאור כי לכאן נראה כי פלוגתת הנועם אלימלך והאוהב ישראל האם המילים החסרים הם "**כבוד מלכותו**" או "**לעולם ועד**" הם גופא השני תירוצים בגמ' דהנה בפסוק (ישע"י ו' ב') מפורש כי השש כנפים מחלוקים באופן שיש "בְּשִׁפְתַיִם יִכְסֶה פְּנֵיו וּבְשִׁפְתַיִם יִכְסֶה רַגְלָיו וּבְשִׁפְתַיִם יְעוֹפֵף". ולכאן מה שגילה הארז"ל שהמה מכונים כנגד ברוך שם וכו' הוא באופן אשר השתים שמכסים פניהם הם כנגד "**ברוך שם**". השתים שמכסים רגליהם הם "**כבוד מלכותו**", והשתים שבהם יעופף הם כנגד "**לעולם ועד**". וא"כ לכאן המחלוקת בין הר"ר אלימלך והאוהב ישראל איזה מילים חסרים בזמן הגלות - הוא ממש המחלוקת האם חסרים השתים שאומרות שירה בהן דכתיב הכא ובשתים יעופף, או שחסרים השתים שמחסרים בהן רגליהם. וצ"ע, ואשמח לשמוע ישוב בזה.

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר באר"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לפני ולבנות הנהגות החסידיים בשפה האידית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאוד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק ק"א "הפיתיון והחיזיון" סקירה קצרה:

צוות החוקרים מניחים לפני חיים שלום תמונה מעולה בה הוא נראה לבוש במדי הצבא עטור בדרגות סגן כשהוא מהלך עם ראש המטה ר"ל יגאל ידן ועוד מספר מפקדים בכירים, התמונה מראה בבידור כי חיים שלום מולי שירת בצבא, החוקרים סוקרים אותו היטב לראות איך הוא מגיב.

ברגע הראשון חיים שלום בהלם גמור, הוא לא שיער לעצמו שייגעו לתמונה, היא מבהירה לו שגם הרמטכ"ל שהיה ידיו נמצא בתוכנית להעניש אותו על עריקתו, החוקרים בודקים אותו היטב ומרוצים מעצמם, הם הצליחו להביך אותו, אבל חיים שלום מתאושש במהירות שיא ושומר על ארשת קפואה לחלוטין, הוא אינו מוכן להודות, אבל נפער סדק בביטחונו האישי, החוקרים מקוים שהשבירה תגיע מוקדם.

את ההישג הזה קצר החוקר יניב קדמוני שמקבל שינאה מגורם אלמוני שמדווח לו על התמונה שנמצאת בידי אל"מ מ. מפקד מחנה יונה בו שירת מולי פלד-חיים שלום, הגורם מבקש ממנו לשמור על סודיות ולא לספר על השיחה החשאית, יניב נפגש עם מפקד המחנה ומקבל לידיו את התמונה, אבל בו זמנית הוא נחשף על ידי מומי בר זקיף המחנה ששומר טובתו של חיים שלום, הוא מחליט לעמוד על המשמר ולוודא שלא מתאנים לחיים שלום.

חיים שלום מנהל מאבק קשה ביאוש שמחלחל בתוכו, הוא רואה את ההישגים של החוקרים ומבין שדרכם בטוחה, הם יוציאו ממנו הודאה נגד רצונו, הוא יאלץ לשתב בכלא מספר שנים והסיכויים שלו לשקם את עצמו לאחר מיכן שואפים לאפס. הוא לא טועה במחשבתו, הוא מוזמן אל יניב קדמוני שמנסה להלך עליו אימים שאם לא יגיע לידו עסקת טיעון יקבל עשר שנות מאסר, הוא יצא מהכלא כשהוא 'שבר כלי' בגיל מתבגר, בלי שום סיכוי לבנות את עצמו מחדש. אבל אם יגיע לידו עסקת טיעון יוכל לקבל שלוש שנות מאסר, עדיין החיים לפניו והוא יוכל להשתקם מחדש, הוא מנסה לשכנע אותו שרק ירוויח מעסקת הטיעון וכדאי לו להודות בחטאו. חיים שלום מסרב להודות ויניב מבקש ממנו לישון כמה לילות על הצעה ולא לזלזל בה.

יניב נקרא בדחופות לאלוף חיים לסקוב שלוחש לו איזה סוד, במטכ"ל מתקמת תוכנית נועזת עליה נקרא בהמשך, יניב אמר לשתף פעולה, אבל מתנה שלא יסכן את עתידו בכך.

*

הודעה דחופה הוגשה להנהלת בית המעצר על ידי מטה המטכ"ל, בשל נסיבות מיוחדות יש להעביר את חיים שלום לכלא אחר באופן זמני, בלי לציין זמן. לא נמסרה הודעה לאיזה כלא הוא יועבר, העילה להעברה, חיים שלום נחלש מאוד בשל התנאים הלא נוחים בהם הוא נתון, להודעה צורפה אזוהרה שהנושא הוא ב"טאבו מוחלט" אין לפרסם דבר לאיש, רק לחוקרים יש לומר שזו העברה זמנית בשל חולשת האסיר.

מנהל בית המעצר היה בהלם, כדבר הזה לא אירע תחת משמרתו, אבל הוא ידע היטב מי פנה אליו והוא חשש מפניו כמפני מלאך המוות, שעה ארוכה גירד את פדחתו במבוכה, איך הוא יעביר סיפור זה בלי

לעורר סערת רוחות בין הפקודים, אבל הוא לא ניחן בכישרון מיוחד, איך מעבירים דבר כזה בצורה חלקה, ככל שהיפך בדבר לא מצא שמץ רעיון.

לאחר מחשבה רבה סיכם לעצמו: אני בסך הכל בורג קטן במערכת המשושנת, ברגע שינסו להפיל את התיק עלי אפתח את הפה ואספר את האמת שהיה זה למורת רוחי, אך נאלצתי לפעול על פי הנחיות מלמעלה.

לאחר שנגע, העביר הודעה באופן אישי לצוות החוקרים.

"מהיום יש לכם תיק אחר לעבוד עליו" הכי קצר שאפשר.

"מה זאת אומרת? שאלו שלושתם פה אחד, אנחנו כבר כמעט קרובים לפיצוח התעלומה, בדיוק כעת תיקחו אותו כדי שמישהו אחר יחגוג עלינו, דבר זה לא הוגן ולא אתי, אנחנו לא מוכנים לעזוב אותו באמצע".

"מצטער להודיעכם, בפעם המי יודע כמה, אתם עובדים לפי הנחיות ולא לפי משאלות לב, אלו ההוראות שקיבלתי בלי פירוט, מעבר לזה אני לא יכול למסור לכם אפילו פרט אחד" ענה להם ביובש, מדגיש את סמכותו מעליהם.

הוא יצא מהחדר מותיר אותם בפה פעור. מה שהתרחש בחדר אחרי שיצא, הזכיר הוריקן משתולל, שלושתם רתחו מזעם, הם רצו לקצור את פירות העבודה המאסיבית שלהם ופתאום מודיעים להם שזהו, אין יותר עבודה... מה פשר הדברים?

יניב הבין יותר מדבר אחד, הוא רמז לחברים שכנראה שהתקבלה הוראה מגבוה להעביר את חיים שלום לכלא אחר, שם יעבור טיפול שונה שאולי יביא לתוצאות טובות יותר מכפי שמצפים מהם.

"כך אתה בעצם איתם בחבורה, עשית יד אחת מאחורי גבנו, זה לא קולגיאלי" (חברותי).

"לא בכלל לא, אבל הבנתי דבר ושניים יוצתר ממכם כי אני אדם ערני מאוד".

דבריו זרו מלח על פצעי קובי, הוא חש ששמטו את הטרף השמן מתחת ידיו, כבר זמן רב לא הייתה לו תעסוקה שמלאה את מוחו שעות רבות, דווקא לו קובי המהולל שפיצח תיקים קשים לא מועטים, יעשו עוולה כזו! אבל מה לעשות, אי אפשר להתמודד מול הוראות מלמעלה, אם מעבירים הוראה כזו אי אפשר להמרותה.

וכך באופן בלתי צפוי קיבל חיים שלום הודעה מייניב קדמוני לאחר החקירה האחרונה, כי מעבירים אותו לכלא אחר לתקופה קצרה הוא לא ידע לומר כמה זמן זה יארך.

חיים שלום ראה בכך אות מבשר רעות, הוא העדיף להיות בתא מעצר, בזמן האחרון לא סבל מחברי חדרו, הוא התעלם מהם לחלוטין, תפוס היה בגמ' שלו כל היום היה חוזר עליה, אין ספור פעמים, כך התעלם לחלוטין מנוכחותם.

יש פתגם שאומר 'ה' ישמור ממה שאדם מסוגל להתרגל' (סבתי עליה השלום אמרה זאת בלשונה "דער הויבערשטער זאללין אונז אופהיטען פון וואס מקעהן זיך צוגעוואינען) הוא כבר הסתגל למקום ואם נאלץ להיות במעצר, עדיף כאן ולא במקום אחר.

כאן יש לו את ההרגשה שאפרים זלמן יעשה כל שביכולתו להזעיק עולמות, אולי יצליח במשהו להביאו לתודעת הציבור, אבל אם הוא יתרחק ויהיה בקצה הארץ, מה יוכל כבר לפעול עבורו. הוא הבין שהתעקשותו הרעה לו, עתה יוכלו לעשות בו ככל העולה על רוחם, לא יהיה מי שיוכל להרים קול זעקה על רמיסת זכויותיו ביד שרירותית, זה עצמו מסוכן ביותר.

להביע התנגדות לא יוכל, אבל אסור לו לשקוע בתוך היאוש, כי היא ממוססת את שארית המוטיבציה ללחום על חירותו.

באמצע הלילה בשעה שהעסק היה כמעט רדום לחלוטין, הגיע רכב בפנסים כבויים לקחת את חיים שלום מהמקום, הוא היה רדום לחלוטין היה מי שדאג להכניס לו אבקה מסוימת לקפה הדלוח ששתה בארוחת הערב, גם חבריו הורדמו ולא חשו בדבר, שני ברנשים רעולים נכנסו לחדר בשקט מופתי, בעזרת מפתח מיוחד שקיבלו מבחוץ, איש לא נכח ולא ראה איך הוצא חיים שלום מתאו על גבי אלונקה הוא הוכנס לרכב במהירות ראווה לציון בשקט מופתי כשהו דוהרים לכלא X אי שם ברחבי הארץ (לאחר זמן נודע שהיה זה כלא "יתל מוגד" שהוקם באותה תקופה לתת מענה ללחץ הגדול במערכת), נראה שהייתה יד מלמעלה שבחשה בסידור, איש לא הבחין ביציאה וגם הקבלה במקום הייתה שלא כלפי אסיר רגיל.

חיים שלום קיבל חדר נורמלי, הפעם שיכנו אותו עם אסיר אחד ששמו סמי, בחור שקט מאד שכמעט ולא דיבר מילה, הוא היה מרבה בשינה, כך העביר את החיים האומללים בבריחה מהמציאות. לחיים שלום לא היה מושג מה עושה בחור כמוהו בבית הכלא, הוא כל כך לא שייך לזה, אבל הוא כבר מזמן דיכא את יצר הסקרנות, די לו בצרות של עצמו.

יומיים ישב חיים שלום בבית מלון החדש, ההבדל בין בית המעצר הקודם למקום החדש היה מפתיע ביותר, היחס אליו היה עדין ומתחשב, נראה שהם החליטו לעבור שיטה, חיים שלום כאסטרטג לשעבר קלט את המהלך, הוא הכין את עצמו לכל סוגי הטיפולים, הוא הבין שהם יטפלו איתו בשיטת "קאלטס און ווארים-ק"ר, גישה שנועדה לבלבל את החושים, כך מכניעים את הגוף שמשתגל לסגנון מסוים לשיטה שונה בתכלית, הם יסרגו בזה כדי שלא ידע למה להכין את עצמו, שיטה זו תמנע ממנו הסתגלות, כדי שלא יצליח להתקבע מול שיטה מסוימת, כל רגע יהיה עליו לעמוד מול הפתעה חדשה.

ההפתעה החדשה נפלה כאשר הגיע אליו לביקור אדם גבה קומה בעל שער שיבה, היה לו מראה מכובד ביותר, הוא אהד לבוש אזרחי ולא היה מוכר לחיים שלום, בניגוד לבית המעצר הקודם התקיים המפגש בחדרו, כנראה מנסים להעלים את מציאותו מעין זרה. לפני המפגש הוציאו את סמי חבר החדר וחיים שלום נותר לבדו עם האורח החדש.

המבקר פותח את השפה בגרמנית צחה: "מולי אל תנסה להתחכם איתי, הקשב טוב למה שאני אומר לך, אנחנו יודעים היטב מי אתה, ישבתי על התיק שלך עד שאני יודע כל פרט על חיך, אני רוצה לומר לך משהו חשוב, כדאי לך לתת לה שימת לב ראווה. אני יודעים את התרומה העצומה שלך לצבא, בשלושה מישורים: א) הכוח שלך להכין תוכנות אסטרטגיות לצבא, ראינו זאת בעשרות מקרים ואנו יודעים להעריך זאת היטב. ב) אנו מודעים לכישרון המדהים שלך לקלוט שפות רבות מאד, יש לך שליטה ביותר משבע שפות חשובות ברמת שפת אם, ג) יש לך עוד מגוון כישורים, הבולט שבהם, זיכרון פנומנלי ברמה הגבוהה ביותר, פשוט מלאך השכחה שחכ ממך מרוב שכחותו.

שלושת הסגולות הללו עושות אותך משהו ייחודי ביותר, הלכך באים אנו כעת אליך בהצעה נפלאה ביותר.

אנו מוציאים אותך מבית הסוהר, אתה לא עובר הליך משפטי כשל עריק, כפי שאנו עושים לכל חייל שנשט את הצבא, הכל מחוק, אנו נבנה לך זהות חדשה כעולה מגרמניה, פליקס האוזהר יליד מערב ברלין, אתה תשובץ במחנה אי שם, עם אנשים שלא

הכירוך מעולם, אתה גם תועלה בדרגות במהירות שיא, דבר שאנו לא עושים כלפי אף חייל בצבא.

תהיה תחת פיקודו הישיר של האלוף משה בריל, תקבל חדר לבד ולא תצטרך להתחנך עם יתר החיילים, אנחנו יודעים שקשה לך עם כל מה שנהגו כלפיך עד עתה, אני רוצה לשמחך, התקבלה החלטה מלמעלה להעביר קו על כל מה שהיה, אנו פותחים לך עתיד חדש, אין בינך לחייל מולי פלד דבר, אנחנו כבר נדאג לסגור את התיק על מולי פלד, אין לנו שום בעיה אם אנו רוצים בכך.

אני מבין שלא תוכל לענות לי מיידית, אני גם לא מעוניין שתענה על הצעה שלא בשיקול הדעת, אני נותן לך ארכה של שלושה ימים להתבשל עם הרעיון שזרקתי לך... היה ברכה וחוש בטוב ובנעימים."

אותו פלוני לא חיכה שחיים שלום יענה הוא יצא ממחדר במהירות כאילו היה נער צעיר.

חיים שלום היה בהלם מוחלט, הגישה החדשה הממה אותו, הם ידעו שהוא שולט בגרמנית כפי ששולט בעוד כמה שפות, הוא בחר לדבר איתו בגרמנית, שפה שכמעט לא מוכרת בארץ, מכמה סיבות שנראות לו. ראשית אף אחד לא יוכל להאזין להם, נדיר שבדיוק ברגע זה ימצא אחד מהכלא ששולט בשפה זו, שנית זו תהיה הוכחה שהוא לא שכח את השפה הגרמנית, הוי אומר שהזיכרון שלו עובד היטב.

לא בחנים זרקו לו הצעה מפתה ביותר, בשפה הזו, היא באה מכיוון אחר בכלל, הם מבהירים לו שאין פניהם למלחמה, אדרבה יש לו אפשרות לפתוח דף חדש, הם משערים שמולי לא חזר בתשובה, אלא הוא מפורח ממצבו שהסתבך, כמולי פלד הוא שרף את כל הגשמים שבנה תחת הזהות הזו, הוא חושש שיהיה לו מתנכלים ששנאו את דמותו הישנה, אבל אם תהיה לו דמות חדשה לחלוטין, במקום שונה שאיש לא הכירו, יקל לו להתמודד, הם מציעים לו הצעה שקשה לסרב לה.

האיש שאין לו מושג מיהו, הוא כנראה מהדרג העליון של הצבא, הוא לא היה בא עם הצעה כזו נדיבה אם לא היה לו גיבוי מלא מהרמטכ"ל, זה אומר שהרמטכ"ל לא רצה ברעתו, אז אולי לא הוא שלח את התמונה אלא היה עוד גורם שבחש בקדירה, יש כנראה מחלוקת עזה בין בכירי המטה, מה יהיה היחס אליו.

יהיה מי שדאג לשבור את רוחו עם התמונה, כדי שיודה ובוא לעסקת טיעון, אבל יש גורם אחר שמעוניין לדלג על הכל, הוא לא בא אליו עם עסקת טיעון, לא הולכים לחבוש אותו בכלא אף לא ליום אחד, הוא צריך רק להגיד את הכן. אם אכן כך, זו היא הזדמנות חייו, הוא לא יכול לצפות למשהו טוב יותר, אסור לו לפספס הזדמנותו.

לא כל יום יש הזדמנות כזו!!!

אך לפתע תופסת אותו מחשבה חדשה.

אולי... אז חלק מהמזימה? יש כאן שיטה חדשה איך למוטט את קו ההגנה שלו, הם רוצים להוכיח לו שהוא שקרן ששיחק עמם את הבלאק אאוט, כך רצה לברוח מהדין, אבל כעת לאחר שסיכים עם ההצעה המפתה יהיה להם אות שהוא לא שכח את שירותו בצבא, כך יוכלו לשפוט אותו כעריק.

חיים שלום היה נסער מכל המחשבות שהציפו אותו, הוא לא ידע מה טוב לו ומה לא טוב לו. הפיתוי שנורק לו בלבד אותו לחלוטין, לאחר אין ספור מחשבות הסיק שהצד הלוחם בו באמת לא מאמין למשחקים שלו, הם רוצים להביא אותו לידי הודאה, מה עליו לעשות במקרה מבלבל כל כך?

אולי עליו לשחק אותה מטומטם: הוא לא הבין מילה אחת ממה שאמרו לו, הוא הרי שתק בכל השיחה ולא הראה אות הבנה לדברים, הוא יאמר

להגנתו שהיה איזה אדם מוזר שדיבר איתו בשפה זרה ואין לו כל מושג מה דיבר עמו? מה ירויח מכך הוא עוד לא יודע, אבל לכל הפחות הוא לא הודה ולא הכשיל את עצמו.

אבל הפיתיון כבר נורק והוא חש לכוד בחכה, כמה שניסה להתעלם מכך לא יכול, יש אולי הצעה שיכולה להטיב עמו, אולי עליו ללכת לקראת הצעה כזו, מה יש לו להפסיד, גם כך הם אומרים שישפטו עוד לעשר שנים, אם ירצו הם יוכלו לזייף הודאה, או לחילופין הם יוציאו מסמך קליני של פסיכיאטר שיעיד על שפיותו המלאה, הוא כבר התאושש לחלוטין מהמחלה שתקפה אותו, כוח זיכרונו חזר אליו לחלוטין והוא שפית ויכול לרצות את עונשו על העריקה מהצבא.

אם לא ינסה, לא ידע האם הפסיד הצעה טובה.

רעיון נפל במוחו, הרי ברור שאותו מציע יגיע אליו פעם נוספת כדי לשמוע את תשובתו להצעה שהעלה בפניו, הוא ידבר איתו בעברית ויאמר לו כך: אני לא מוכן לדבר איתכם מטוב ועד רע, עד שאתם לא מתחייבים בפניי במסמך שחתום על ידי נוטריון כי לא תשפטו אותי למאסר בשום פנים ואופן! רק אחרי שהלה ינפיק לו מסמך שתופס מבחינה משפטית, ישב איתו על ההצעה.

כך יוכל לבטח את עצמו שלא מנסים לבשל לו מזימה שפילה להכניס אותו למאסר רב שנים.

*

החיזיון המופלא

כל אותו ערב היה חיים שלום מסוחרר מרוב רעיונות, הצדדים נטו לכאן ולכאן, רגע אחד חושב הוא שוב על עתיד חלומי, הוא יהיה קצין בכיר ומרשרש, שנים רבות זה היה החלום שלו, עתה הוא חוזר וניער, יש הצעה מפתיעה שקשה להתעלם ממנה, עדיין בתוך הלב שוכנת לה המשיכה לחיים אלו.

אבל מנגד התגייסו כוחות הטוב, החודשים האחרונים שהתקרב לתורה גם להם יש מה לומר, אמנם זה הגיע מתוך שלא לשמה, אבל גם שלא לשמה פועל משהו, לאחר הרבה צער ורדיפות שסבל מהצבא התקרב מאד אל המחנה הישן, איך הוא יכול לבעוט בכל המורשת העשירה שקיבל, הלא כל מה שיש לצבא להציע אינו שווה אפילו גרגר עפר לעומת הנצח, האם יש כאן בכלל שני צדדים?!

אבל מלחמת היצר פנים לה רבות, הפיתיון שהוטמן לחלל עמוק בתוך לבו, היצר בא מכיון שקשה להתעלם ממנו, שעות רבות הסתובב בחדר הלך ושוב כפנתר זועם, כשהוא חושב על הסיכוי שלו לשוב לעולם הישן ולהשתבץ בו, לאחר הבגידה הגדולה שלו בעולם הישן, הסיכוי דל ביותר, מי ירצה להתקרב לאדם שסבל בכל ה"שמלאך" (השומן) של המחנה הציוני, מה הוא יוכל להיות? רק איזה אדם פשוט שישב באיזה בית כנסת צדדי כשהוא מרוחק מכולם, לעומת זאת, אם יחזור למסגרת הצבאית כפי הצעת אותו אדם בכיר יש לו סיכוי גדול לפתוח דף חדש.

הוא רואה עד כמה שהם רודפים אחריו סימן שהם רוצים אותו, הם זוכרים היטב את כישורנותו המופלאים, כשידע לתכנן תוכניות ארוכות טווח, הוא קרא מפות יותר טוב מכל מי שניסה להתמודד כנגדו, התפיסה שלו הייתה מטאורית, הוא קרא מפות כפי שקוראים ספר קריאה מרתק, את זה ידעו בפיקוד הגבוה.

הם גם התפלאו על הכישרון המיוחד שלו לקלוט שפות ברמת שפת אם, בלי היגוי זר, דבר כזה מאד חשוב לצבא, הם יכולים להכשיר אותו להיות סוכן חרש ולשתול אותו בכל מיני מדינות, כפי שרמו לו אותו בכיר, הובטחה לו משכורת עתק שרק ניתן

מִרְן הַגֵּאבִ"ד הַגֵּאוֹן הָאֲדִיר רַבִּי פִּנְחָס שְׂרֵיבֶר זְצוּק"ל - מֵאֲמֹר שְׁלִישֵׁי בַסְדֵּרָה

מֵרֵא דְכֹלֵי שְׁמַעְתָּא

בעיננו ראינו תלמידי חכמים, ראשי כוללים, דיינים, כל אחד עוסק בעניני אחר בשי"ס והלכה, וכאשר דיברנו עמו היה בתוך העניני ותמיד הוסיף עוד דברים שלא הכירו, מדהים היה לראות כאשר נשאל בעניני משניות טהרות הייתה לו שליטה עצומה בדברי הר"ש והר"מ, כאילו זה היה המקצוע היחיד שאיתו עסק כל ימיו.

ת"ח שעסקו עשרות שנים בטהרות או זרעים ידעו לספר כי יש להם הרבה מה לשמוע ממנו. כפי שבנו הגאב"ד שליט"א העיד שראו בכל כרך במ"ב שאחרים למדו כל אחד במשך כמה שנים והיה לו עוד הרבה מה להוסיף לשואליו, וכן ביור"ד וחיו"מ ובכל השי"ס. ואם נעשה חשבון שרבינו למד כל מס' וכל כרך בשו"ע כמה שנים בעיון וכן זרעים וטהרות וכו' כנ"ל היה צריך לפי החשבון השקעה של מאות שנים, אלא ודאי תורה ניתנה לו במתנה (נדרים נ"ה)

כאשר הרציתי לו פעם בסוגיא בגיטין דף ל"ד אותיבו קרי באונייכו והקשייתני מס' קושיות. כאשר סיימתי העיר לי כי התוסי' ר"י"ד במקום העיר זאת.

בדין המסופק בשמו"ע היכן ובאיזה ברכה אוחז ענה שהדבר לא ברור כל כך, וכשהעירו לו הרי הח"א הכריע שחזור למקום שודאי לא אמר, השיב תיכף עיין בקה"י שם סי' י"ז שהקשה על דבריו קושיות עצומות ואיני יודע להכריע ביניהם. אין ספק פעמים שמעתי מפיו: ביאור סוגיא זאת עיין בקה"י מס' זו סי' זה שביאר הקבועים והיה מסכם מה ביאר הקה"י. וזאת מלבד הידע הרחב בהל' עד המ"ב החזו"א והג"מ שהיה מזכיר קבוע תוכן הדברים.

בעניני יין ממוחרז מה דינו לגבי קידוש ולגבי מי פירות לאחר שהוסיפו מים אחרים באותה כמות שנתאדה האם יכול לחזור לקדמותו. שמי פירות לשיתת המחבר אינם מחמצים (שו"ע סי' תס"ב) אמר לי נידון זה יעיון במנחת שלמה שהאריך בזה. לא אחת ראינוהו לומד חזו"א לפי הסדר הן בזרעים הן באו"ח ושאר החלקים. בעיננו ראינו ושמענו בשיעורים הקבועים תמיד לאחר שסיים המ"ב סיים מה דעתו של החזו"א בכל דבר. היה בין המיוחדים בדרך בידעת ספרי החזו"א לאורך ולרוחב, אשר כל מבין יודע כמה עמל וידיעה צריך בכדי להבין דברי החזו"א.

ופעם נשאל על פתיל ציצית שנפסק במהלך הכריכות, האם ניתן לחברו ע"י קשר ולהמשיך, מיד פתח את ספר החזו"א שדיבר בזה והיה לפלא בעיני כל, כמה עמל צריך בכדי להבין ולדייק מדברי החזו"א עניין זה כשבלמוד רגיל קשה לשים לב, אשר הוא קטע קטן בן ארבע שורות שכמעט ונסתר מעיני הלומד ועוד לדייק מדבריו של החזו"א פרט כל כך דק מן הדק.

על המ"ב אי אפשר לחלוק

פעמים שהיינו ניגשים ביחד כמה אברכים בכדי לדון עמו בסוגי' עדי ההלכה ומפלפלים בדברי התוס' והראשונים בויכוחים סוערים עד לב השמים והיה כמלך בגדוד וכאריה במלחמתה של תורה מיישב ומפרק וטוחן הרים זה בזה והכל כמונח בקופסא ולקח בחשבון תמיד כל פרט בסוגי' לפרטיה ודקדוקיה. וכל אחד ראה שרבינו כבר חשב על כל זה וקושיא או חילוק זה מוכרים לו כבר על בורים מיני אז. וכן באלפי סוגיות במשך עשרות שנים תופעה חוזרת על עצמה בכל פעם. וכמה פעמים בשבוע אצלנו. וכן אצל רבינו בכל מקצועות התורה.

ובעוסקנו בענייני מוקצה שו"ע סימן שח בדברי המ"ב אשר חידש להעדיף כלי שמלאכתו להיות על

בתוך החלום עצמו מתגנבת היא כדי לטשטש את ההשפעה העצומה של החלום עליו, גם כעת לא נותנת לו הסטרא אחרא להתחבר עם האמת, מי יודע כנראה שעדיין הוא רחוק מאד מעולם התשובה, כי גם בחלום מרגיש הוא את קושי המאבק הזה במיוחד, זה כמעט מעבר לכוחות שלו.

הוא חש סקפטי לחלוטין ביכולת שלו לדחות את כל המניעות, גם בחלום מרגיש הוא כאילו גלים גבוהים מנסים לטשוף אותו עמם, צרעה גדולה מזוזת ברקע, היא מזהירה אותו, לא לקבל את הצעת האב, כי הוא עלול ליפול בפח יקוש שטמונים לו אנשי הצבא, הם מסוכנים מאד, אם ינסה להתחכם איתם יסבול מאד.

לפתע צפים בחלום סיפורים מסמרי שער של מתחכמים למיניהם שניסו ללחום מול הרשויות הצבאיות או האזרחיות ונחלו תבוסה מוחלטת, לא רק שלא היטיבו עם עצמם אלא החמירו את המשפט בעשרות מונים.

ברקע נשמעת צעקה נוראה אין לו מושג מהיכן היא מגיעה: תיזהר לא ללחום מול הצבא הם ירסקו אותך לחלוטין, תהיה חבוש בכלא רחוק מעין רואים, איש לא ידע ממך, לכשתצא מהכלא תהיה אדם חלש מותש בלי אופק, לבסוף תיעלם מהעולם כאלמוני עני בלי שנפש חיה תשב עליו שבעה.

הוא חש בתוך החלום את החולשה הנוראה שתוקפת אותו, הוא לא מסוגל להכיל איך מתגברים על כל המכשולים הגדולים שעומדים בפניו.

אם יעמוד בצורה עיקשת יכלא למשך עשר שנים, גם אם יבוא עמם לעסקת טיעון ישב כמה שנים, כעת באה לו איזו הצעה שיכול להיות שתיטיב עמו, הוא לא יצטרך לשבת בכלא אפילו יום אחד, ולא עוד הוא יתקדם בחיים הוא יקבל משכורת עתק ודרגות בכירות ביותר ואולי בעתיד יהיה מנהיג פוליטי רב השפעה.

כבר כמה שבועות הם לוחצים אותו בכל השיטות שרק הם מסוגלים להפעיל, להודות כי הוא עריק מהצבא. גם בתת הכרה הוא מודע היטב לחומרת מצבו וזה מקשה עליו לקבל את העידוד של אביו.

"טאטע סיא איז צו גרויס אויף מיר, איך קען זין נישט פארמעסטין מיט דעם- אבא זה מדי גדול עלי אני לא מסוגל להתמודד עם זה."

אבל האבא הרחום לא כועס ולא מתקוטט עמו כבפעמים עברו, קולו רך ומלטף ומרגיע.

"טייער קינד מיינער שרעק זיך נישט, סיא אלעס נאר איינרעדיניש, בלויז דיינע איינבילדונגען, טאמער עסט וועלן ערנסט וועסטו זעהן ישועת ה' כחרף עין- בני היקר אל תיבהל הכל רק דמיונות, אם תרצה באמת תראה את ישועת ה' בקרוב"

לאחר מילים אלו נעלמה דמותו וחיים שלום התערור מהחלום, כל כולו היה רטוב מהזעה שהציפה אותו, נדמה לו שטבל במים רותחים ביותר, בגדיו היו רטובים עד כדי שניתן לטחטס ולהוציא מהם יגיית מלאה מים, הוא חשש שיקבל דלקת ריאות פעם נוספת אם לא יחליפו את בגדיו בהקדם.

המילים האחרונות ששמע בחלום היו ברורות לחלוטין, עליו להתעלם מכל הפיתויים, הכל חלומות והבל הבלים, הוא יראה בקרוב ישועה פלאית, היד ה' תקצר לשחרר אותו? אבל הוא צריך להיות ראוי לכך, ברגע שיקבל את ההחלטה בצורה חדה וברורה בלי מגמומים הוא יראה זאת בקרוב.

ללא חת - פרקי גבורה יהודית ממסכת חיי של הגר"פ שרייבר זצ"ל / הרב חנוך חיים ויינשטוק

לחלום עליה, הוא גם יוכל להתחתן, במצב החדש יהיו הרבה שיריצו לחטוף אותו כחתן.

התוכנית נראית לו רצינית ביותר, כל ההעברה המוזרה באישון ליל כגנב, כמו צורת הקבלה שלו ב"יתל מונד" בלי לציין דבר בפרוטוקול הקבלה של בית הכלא, מראה שיש יד בחלונות הגבוהים שבוחשת היטב בעיניו, הם עושים כאן מעשה שלא יעשה בשום חברה מתוקנת, אין זאת כי הם רוצים להעלים אותו במידה ויעשה עמו עסק.

איש לא ידע יותר על האסיר מולי פלד שנעלם באישון ליל מבית המעצר במגרש הרוסים בלי שאיש ידע על כך (מלבד החוקרים והצוות הבכיר בהנהלה) כנראה שגם מכאן יבריחו אותו באישון ליל לאי שם כפי שעשו קודם לכן, הוא יהפך לאדם אנונימי לחלוטין (חסר שם) עד שישודר עם זהות חדשה, כפי שהוצע לו על ידי אותו בכיר מסתורי. הוא רק צריך לומר 'כן' ואז נפתחים בפניו שערי פאראדיס (גן עדן באנגלית).

אבל עדיין מנקר בו החשש, אולי מנסים להערים עליו, כדי להוציא ממנו הודאה, לכן הם מטשטשים אותו עם הצעה כה מפתה כדי שייכנע להם, אין דבר שפועל יותר משוחד, זה פותח את כל הסוגרים אפילו ההרמטיים ביותר, אחרי שיודה יקבל את המכה שלו, אין להם ברירה אלא לתכנן תוכנית הונאה כזו, כדי שגם שועל ערמומי כמוהו יפול במכמורת.

ים של מחשבות נעו בתוכו אנה ואנה, עד שכמעט נטרפה עליו דעתו מרוב לחץ.

הארוחה שהוגשה לו בחדר נדחקה לצד, לא היה לו תיאבון לאכול אפילו את המאכלים הטובים ביותר. הוא נותר לבדו בחדר, חבר חדרו לא שב מאז שהוצא, כנראה שהועבר למקום אחר, כדי להותיר אותו לבד בלי שאיש ידע מה קורה עמו, לאחר אין ספור סיבובים נפל על המיטה מותש לחלוטין, כה עייף היה עד שנרדם בבגדיו, שנתו הייתה טרופה ומלאה הזיות.

לפתע הוא רואה מחזה מדהים ביותר, חודשים ארוכים אחרי שלא ראה את אביו בחלום, הוא רואה אותו בצורה ברורה מאד, הפעם לא הקדיר פנים כבפעמים הקודמות, אלא מראהו היה אצילי ביותר, הוא התקרב אליו, פניו היו ברורות מאד, דומה שהוא חי גמור, כך זכר אותו בילדותו, בעת שהיה משתעשע עמו בפתגמי דאורייתא ברייתא דאורייתא.

לראשונה שמח לראותו, תמיד בחלומותיו היה מרגיש בתוך החלום חרדה עצומה מדמותו המייסרת, הוא לא היה מסוגל להכיל אותו, אבל הפעם הרגיש עד כמה הוא כמה אליו ומחכה למוצא פיו.

"חיים שלום שלי, אתה נמצא כעת בניסיון קשה מאד, זה אכן ניסיון לא פשוט, מעולם לא עברת ניסיון כזה בכל ימי חייך, כששני צדדים הפוכים עומדים מולך, אושר בכיכול, מול חיי יסורים שנים ארוכות, יודע אני שהניסיון גדול מדי עבורך, לכן באתי לחזק את ידיך שלא תיפול במהמורה הנוראה שכרויה תחתך."

אני יכול להרגיע אותך שזה יהיה הניסיון האחרון שלך, ניתנה לך הזדמנות פז לחזור לעולם הטוב בו היית עד לנפילה הגדולה שלך, אם תתגבר על עצמך תקבל שפע עזרה משמים, אין לך לחשוש שמא תהיה נידח ולא תוכל להתקבל בקרב החברה החרדית.

הפוך יהיה, אתה תתקבל בצורה מיוחדת במינה, כמו כן תהיה לך סייעתא דשמיא גדולה, עליך לעמוד בכל תוקף על עמדתך שאין לך כל קשר ושייכות לחיי חולין כמו חיים בצבא, אל תחשוש שהם ירעו לך בשל כך, עוד תראה בקרוב ישועות גדולות מאד"

חיים שלום מרגיש את אביו יותר מכל פעם אחרת, פניו מבהיקות כפני מלאך, הוא חש שדבריו הם האמת המוחלטת, אין לו פקפוק שאביו הביא לו מסר מיוחד מהשמים. אבל עדיין הצד האחר לא מוותר,

פני כלי שמלאכתו לאיסור, והקשינו על ראיתו מגמי בשבת כק"ד קושיות עצומות, וכן הבאנו שי הפוסקים אשר באו אחרי המ"ב שהקשו קושיות אלו, ויתירה מזו המ"ב עצמו לכאורה סתר דבריו במקום אחר שם בהמשך הסי' וגם זה כבר הקשו על דבר המ"ב. ובמשך זמן רב הבאתי לרב הוהכות לצד החולקים. רבינו שומע ולא מגיב, חשדתי שהכיר כל זה וכאשר סיימתי דברי אמרתי לו ע"פ האמור האם ניתן להקל כנגד הכרעתו של המ"ב ולסמוך על החולקים ע"ד ומה הלכה? סיים רבינו במשפט קצר "המ"ב פוסק שאסור" וכן ראינו אם לא מאות פעמים שרבינו הייתה שיטתו כי לאחר המ"ב ולא כלום. והכרעותיו של המ"ב היו אצלו תחילה וסוף בהלכה וא"א לנטות מדבריו להקל.

צדיק גוזר והקב"ה מקיים.

פעם הותקפתי בכאבים בכליות ולאחר בדיקות וצילומים התברר שיש אבן בכליות דבר שמאד הציק לי עם כאבים איומים וחוזקים שמנע ממני אף לשון בלילות וכבר נקבע תור לניתוח עבורי פניתי לרבינו לעצה ולברכה ורבינו בירך. אחר כך אמרתי לו הרי צדיק גוזר והקב"ה מקיים שרבינו יברך שאתרפא ולא אצטרך לניתוח. אז הרים את עיניו ואמר לי אין לך כלום ואין אתה צריך ניתוח. אמרתי לו א"כ אבטל את התור לניתוח שהרבה זמן כחיתי לו, הרים ידיו בביטול.

וכך היה. הגעתי לבדיקות וצילומים טרום ניתוח והנה אין כלום. כששאלני הרופא האם האבן יצאה, ברגשת משהו! אמרתי לו שלא ידוע לי דבר ברור. ושוב שאל אותי מה עשית? אמרתי לו ביקשתי ברכה מצדיק. הרופא שלא היה מאלו המאמינים בצדיק גוזר וכי הביט בי בתמיחה ולא יסף.

הסיפור חזר על עצמו לאחר כמה שנים לפטירת רבינו, והציע לי ת"ח שאעלה להשתטח על ציונו הק' ואתפלל וכך עשיתי. ושוב היה הדבר לפלא בבדיקות שלאחר מיכן לא מצאו כלום, וגדולים צדיקים במיתתם.

אדם כי ימות באהל.

בשנותיו האחרונות בדרכו לביתו עת שוחחנו בענין עמוק בהגדרת יוחסין וירושה ושאר דברים, האם שייך בהשתלת עובר מושג שני אמות. הוכחתי לו מגמי במס' ב"ב דף קמ"ט ע"א מסוגיא איסור גיורא ומיבמות דף צ"ז צ"ח כצד אחד של הספק ורבינו היה מפלפל ודן בצדדי ההוכחות.

לפתע הרגיש לא טוב ואיבד שיווי משקלו תוך כדי הילוכו ומט ליפול. מיד תמכתי בו והחזקתי את רבינו הק' ונתתי את לבי על אותם רגעים שזה קרה וגם באותם שניות המשיך לדבר רגיל באותו ענין לא הפסק ולא ניכר היה עליו כי לא מרגיש טוב, ומעל הכל צלילות הדעת גם ברגעים כאלו שהגוף נחלש אך לימודו ועומק עיונו לא השתנה כלל.

כאשר שוחחתי עם בנו הגאב"ד שליט"א אמר לי גם כאשר אדם מאבד הכרתו או מתעלף עדיין הוא ממשך לנשום, כי אי אפשר בלי לנשום. התורה הייתה אצל רבינו נשמת אפו ובאהבתו יגהה בה תמיד, אכן ותורתך אהבת.

סוף ואחרית דבר.

כאשר שאלתי את בני משפחתו של רבינו לאחר פיטרתו האם ידעו בנוסף לכל על תפילותיו וברכותיו ועל שהראנו נפלאותיו בתורתו ובתפילותיו? אנו לי ששמעו כל זה לאחר פטירתו ולא ידעו כלל כי היו ישועות גדולות מברכותיו, דבר אופייני לרבינו שהצניע עצמו מאד.

יהי רצון שרבינו ימליץ טוב בעדינו ובעד כלל ישראל, וזוכה להקיצו ורנו שוכני עפר ורבינו בתוכם אמן.

ישר כוח גדול מאד אביע לגאון המופלג רבי אלעזר הלוי חיימוב שליט"א רבם של יהודי בוכרה באשדוד וראש כולל "חזון אבנר" זכה לשמש במשך עשרות שנים את רבינו לצוק"ל ולמד ממנו דרכי ההוראה.

בשלושת החלקים של המאמר שפרסמנו ממנו ניכר שהיה תלמיד נאמן לרבינו וידע להביע במילים קצרות ביותר מקצת גדלות רבינו זיע"א שהיה מלאך ה' שילמדו תורה מפיו.

יחד עם זאת נברך את הגאון הנ"ל לרגל נישואי בתו המושלמת תלטי"א עבי"ג שיחי' יה"ר שיזכו לבנות בית נאמן בישראל בניס ובני בניס עוסקים בתורה ובמצוות. ויזכר הוא משפחתו הכבודה לרוב נחת דקדושה עם יתר יוצאי חלציהם.

סיפור / מתוך מדור 'פריחים לתורה' מי עושה טובה למי?

בשכונת מגורים שקטה, בפאתי מונסי שבניו יורק, מתגורר ר' קלמן א., שנודע בקרב מכריו ורעיו כיהודי ירא שמים, המוצא את פרנסתו ביבוא מסין. כמה פעמים בשנה, נפרד ר' קלמן ממשפחתו וממכריו, ועולה על המטוס בואכה בייג'ין הרחוקה, שם הוא רוכש סחורה מגוונת במחירי מציאה, אותה הוא מוכר בארצות הברית ברווח נאה, ומכאן פרנסתו.

במשך שנים התנהל מסחרו של ר' קלמן על מי מנוחות, עד להסתככות אחת. היה זה באמצע החורף, ר' קלמן הופתע לגלות כי הפעם חושי המחוודים לא עמדו לו, והסחורה שייבא בראשית החורף היתה פחותת ערך ומעוטת איכות. הוא נאלץ להשיב את הכסף לרוכשים, ומצא עצמו – לראשונה בחייו – מתמודד עם חור ענק בתקציב ...

פרנסתו ניזוקה קשות, אך חששו העיקרי היה לקראת הנסיעה הבאה. הן כדי לנסוע לסין לייבא סחורה, הוא זקוק לרובות דולרים במזומן. בדרך כלל לא היתה לו בעיה בכך - כי הסכום עמד הכן מהכנסות מסע היבוא הקודם. אלא שהפעם – הכסף איננו, כיצד מתמודדים? ומהיכן תתפרנס המשפחה עד לשיקום העסק מהנזקים הקשים?

שבועות מספר התהלך ר' קלמן מודאג, עד שחש שאין ברירה. ביום בהיר החליט לקום ולעשות מעשה, על אף אי הנעימות הרבה שבדבר. בראש חפז ועיניים מבוישות, ניגש לידידו ר' משה, וביקש לשוחח אתו על נושא חשוב.

ר' משה, פתח ר' קלמן, 'סליחה אם אני מטריח אותך, אך יש לי שאלה חשובה ... ואז פרש ר' קלמן את מצוקתו, על המסע הבא שלא יכול לצאת לדרך בלי מזומנים ביד. לבסוף, העז לשאול: 'אולי יש לך להלוות לי כסף לזמן מה?'

התמודדות קשה התחוללה באותם רגעים בליבו של ר' משה. הוא יודע היטב כי במרתף ביתו, נמצאת קופסת הנעליים הישנה, אותה הסב לא מכבר לכספת מאולתרת, ובה הטמין כמאה אלף דולרים לצורך נישואי בתו. הסכום הזה יכול להציל את ר' קלמן עכשיו ולחזור זמן רב לפני שבתו תתארס, אך מנגד – יש גם סיכון, מי יודע מה יהיה בעסקים, ואולי ר' קלמן יפסיד שנית, ואולי ואולי ...

רק אחרי דקות ארוכות של מחשבה התאזר ר' משה בגבורה: 'יש לי בבית סכום עתק, קרוב למאה אלף דולר, שחסכתי לצורך נישואי בתו. עד אז יש עוד זמן, ואני סומך עליך ובטוח שתצלית, ומוכן להלוות לך את הכסף לחמישה חודשים. עד אז – תעשה בו עסקים ותראה ברכה והצלחה!'

עודם מדברים, וכבר עלו שניהם לבית ר' משה. ר' קלמן התבקש להמתין בסלון, בעוד ר' משה ממחר לרדת למרתף ביתו. להפתעתו, הוא מבחין כי עוזרת

הניקיון היתה חרוצה במיוחד בשנה זו, וכבר ניקתה את המרתף ללא התראה מוקדמת. חשש קל לשלום הכסף הזדלל לליבו ...

הוא פונה לפניה בה היה מוטמן היטב הכסף מתחת לערימת גרוטאות ישנות, אך מגלה כי הפינה ניקה מכל גרוטאה, חפה מכל קופסא, בוהקת מכל לכלוך. שניות בודדות לקח לו לעכל את המידע החדש והמטלטל – 'הכסף איננו, קופסת הנעליים נזרקה לאשפה על תכולתה היקרה' – הרהר בעגמת נפש עצומה ושברון רוח בלתי נתפס.

שוד ושבר! ליבו של ר' משה חישב להישבר, מוחו הסתחרר. סכום עתק, הון תועפות, הלך אחר כבוד לאשפה! לא פחות ולא יותר! לא נעשה בו שימוש, לא הפסידו אותו בעסקה כושלת, לא התבזבזו לחינם – אלא הלך לאשפה, הפך לזבל! האם יש דרך למצוא אותו? אולי כבר הגיע למזבלה העירונית ...

הוא מיהר להתקשר לעוזרת הבית.

עובדת הניקיון נבהלה משיחת הטלפון הלחוצה והבירור על קופסת הנעליים החסרה, 'אתם צריכים את הנעליים? אולי הן עוד בפיח האשפה... הן פיניתי אותן רק אתמול – יום שלישי, ובמונסי מפנים את הזבל בשני ובחמישי. היום יום רביעי – מסתבר בהחלט שהנעליים עודן בזבל... אולי לא הכי נעים להגיע אליהן אבל זה אפשרי!' אמרה המנקה ...

ר' משה שמע את הדברים, וזיק ניצת בעיניו. 'לא נעים, כן נעים', הרהר, 'זה כה דחוף!' הוא לבש כפפות על ידיו ומיהר לחדר האשפה, הגדוש עד אין קץ. במהירות ובזריזות כאחוז בהלה הוציא את שקיות האשפה והעגלות בזו אחר זו, ושפך את תכולתן על המדרכה. הוא פותח שקית אחרי שקית, ולפתע בצבץ מרחוק משהו מוכר – הייתה זו קופסת הנעליים!

בצעדי ריקוד, אף רץ ר' משה הביתה חובק את הקופסא בידיו, ופיו ממלמל שבח לבורא עולם.

בחדר פנימי וסגור, פתח את הקופסא וספר את השטרות שנית. אחת מהנה לא נעדרה... 'אני לא מאמין, רבבות דולרים הושלכו לפח האשפה, ומבלים שם כבר יותר מיממה! אם לא הייתי מגלה את דבר האובדן היום – כבר לא הייתי זוכה לראותם עד עולם!'

הוא יצא מהחדר, וגילה את ר' קלמן יושב בסלון, וכוסס ציפורניו בעצבנות. כבר חלפה שעה מאוד ארוכה מאז ירד ר' משה למרתף להביא את הכסף, ועדיין לא חזר. עיניו אורו כשראה את ר' משה נכנס וצורר המזומנים בידיו ...

'איזה נס שביקשת ממני הלוואה', אמר ר' משה והודה בחוסר לר' קלמן, 'הצלת את הכסף שלי! בלעדיך – לא הייתי נוכר בכסף, ולא הייתי ממחר לחפשו! הרצון להלוות לך את הכסף הציל את הכסף, והציל אותי מאובדן והפסד סכום כה גדול!'

ר' קלמן הביט בו בחוסר הבנה מושלם. אינו מבין על איזה אובדן מדובר, אינו קולט ממה הציל וכיצד. רק כשנרגע ר' משה הצליח לספר לידידו את השתלשלות הדברים לאשורם, ורק אז הבין ר' קלמן מה חלקו בסיפור הפלאי הזה ...

'אם לא הייתי מתנדב לתת לך את ההלוואה, סיכס ר' משה, 'הייתי מפסיד סכום שחסכתי במשך שנים. אם ליבי היה נכנע ליצר שאמר 'אין מקום בטוח לכסף כמו בידיים שלי' – הייתי מגלה כי זה המקום הכי פחות בטוח...'

בזכות שסמכתי עליך והלכתי להביא לך את הכסף, גיליתי את דבר זריקתו לאשפה רגע לפני שהיה מאוחר מידי...'

